

તિ. મેં ૨૦૦૮ જા. સ. ૧૯૫૨
 ગ્રથરવામિત્યના સર્વ હક્ક રવાધીને
 અહીસો પ્રતમા મર્યાદિત આ આવૃત્તિની
 આ પ્રત **જી. વ. મી.** છે.
 ૨૦૦૮ - ૧૧ - ૦૮

મૂલ્ય સાદી નકલ દેખાડેલે રૂપિયા

મૂલ્ય : કીલખાખરું-ખાકું-સીંચાણ-અલ્યુમિનિયમની-પેટી-સાથે બસે રૂપિયા

નિવેદન

॥ શ્રી વીતરાગાય નમઃ ॥

ગુજરાતની વૈનાશ્રિત અંધશ્રી ચિત્રકળાને ઇતિહાસ મેં સૌથી પ્રથમ ઈ. સ. ૧૯૩૬માં માગ “વૈના ચિત્રકલ્પદ્રુમ” નામના અથમા ૩૦૦ ચિત્રો સાથે ગુજરાતી ભાષામાં રજૂ કરેલો છે. ત્યાર પછી ઈ. સ. ૧૯૪૦માં “વૈના ચિત્રકલ્પદ્રુમ” મા. ઈ. સ. ૧૯૪૧માં. “શ્રી ચિત્રકલ્પદ્રુમ” મા. ઈ. સ. ૧૯૪૬માં “શ્રી કાલકલ્પદ્રુમ” મા. ઈ. સ. ૧૯૪૭માં Jam Miniature Paintings from Western India નામના ગ્રંથ” ના પ્રિન્ટિંગ પ્રેસે ગુજરાતના કચુરેટ્ટ હો. મોતીચંદ્ર દ્વારા સંપાદિત અથમાં ૨૬૦ ચિત્રો ને રજૂ કરેલાં હતાં. તથા ઈ. સ. ૧૯૫૧માં “વૈના ચિત્રાવલી” અને “વૈના કલ્પદ્રુમ” ના પ્રિન્ટિંગ પ્રેસે નવનિર્મિત ગુરુદેવ ગુણવિજયજી દ્વારા સંપાદિત અથમાં ૨૬૦ ચિત્રો ને રજૂ કરેલાં હતાં. ગુજરાતની વૈનાશ્રિત અંધશ્રી ચિત્રકળાની આગવી સદૃશ્યતાને મેં આગળના અથમાં ૨૬૦ ચિત્રો સાથે રજૂ કરેલાં હતાં. આગળના અથમાં ૨૬૦ ચિત્રો સાથે રજૂ કરેલાં હતાં. આગળના અથમાં ૨૬૦ ચિત્રો સાથે રજૂ કરેલાં હતાં.

“શ્રી લગવતી સૂત્ર”ની પ્રતમા કે જે પ્રત ઉભોઈના વિજયજીંજીસરીધજીના લંગામા વિ. સં. ૧૧૧-(ઈ. સ. ૧૦૫૩ થી ૧૦૬૨) ના કારતક મુદ્દિ દ રવીવારના દિવસે લખાએલી છે, તેમાં છ ચિત્રાકૃતિઓ મળી આવેલી છે. ૫મી વિ. સ. ૧૧૫૭માં લખાએલી ‘નિશીથ-ચૃષ્ટિ’ની પ્રતથી શરૂ કરીતે ખલાતના શાંતીનાથના લહારમા આવેલી “પર્યપણ કટપ”ની પ્રત મધ્યેના બે ચિત્રાની નોંધ મેં “જેન ચિત્રકટપદ્રુમ” ગ્રંથના પાના ૪૦-૪૧ ઉપર કરેલી છે.

પ્રાચીન તાડપત્રની કળાનો દ્વિતીય વિભાગ

[વિ. સં. ૧૩૫૭ થી ૧૪૫૬]

ગુજરાતની જૈનાશ્રિત કળાના તાડપત્રીય ચિત્રોના દ્વિતીય વિભાગની શરૂઆત વિ. સં. ૧૩૫૭થી થાય છે. પરંતુ જેના ઉપર તારીખ નોંધાએલી છે એવી તાડપત્રની ચિત્રવાળી પ્રત વિ. સં. ૧૪૧૮ પહેલાંની મળી નથી. ગુજરાતની જૈનાશ્રિત કળાના તાડપત્ર ઉપરના મુદરમા મુદર ચિત્રો આ સમય દરમિયાનમાં જ મળી આવે છે. વિ. સં. ૧૪૧૮ માં લખાએલી પ્રત કલોધી (મારવાડ) નિવાસી સ્વર્ગસ્થ શ્રીમાન કુલચદ્રજી આળકના સંગ્રહમાં છે, જેમા પાંચ ચિત્રો ચીતરેલાં છે. વિ. સં. ૧૪૨૭માં લખાએલી ખીજી એક પ્રત અમદાવાદના ઉજમદોઈની ધર્મશાળાના ગ્રંથ લહારમા આવેલી છે, જેમાં છ ચિત્રો ચીતરેલા છે (ચિત્ર નં. ૨૧, ૨૩ થી ૨૬ અને ૪૬) આ પ્રત કટપસૂત્ર અને કાલકથાની છે. ત્રીજી એક પ્રત આ સમયની તારીખ વગરની, ઇડરના શેઠ આણુદજી મંગલજીની પેઢીના તાળાના ગ્રંથ-લહારમા આવેલી છે. જેમાં લગભગ ચિત્ર ‘૩૪’ છે, તેમાથી ૨૦ ચિત્રો આ ગ્રંથમા જોઈ શકાયામાં આવ્યાં છે (ચિત્ર નં. ૨૭ થી ૪૪ મુખી તથા ૫૫ અને ૫૬). તારીખ વગરની આ જ સમયની ખીજી બે પ્રતોના ચિત્રો મારા પોતાના (મારાભાઈ નવાળના સંગ્રહમા છે) (ચિત્ર ૨૨ અને ૪૫, ૪૭ તથા ૫૦ થી ૫૪). તાડપત્રની પ્રત ઉપર સોનાની શાહીથી ચીતરેલા ચિત્રો ઇડરની પ્રતમાં જ મળી આવ્યા છે, ત્યારે મારા સંગ્રહની તાડપત્રની બે પ્રતો પંદરીની એક પ્રતમાં રૂપાની શાહીનો ઉપયોગ ચિત્રો ચીતરવામાં કરેલો છે (ચિત્ર નં. ૨૨, ૫૧, ૫૩ અને ૫૪).

ગુજરાતની કાગળ ઉપરની જૈનાશ્રિત કળા

[વિ. સં. ૧૪૦૩ થી ૧૫૫૬ મુખી]

કાગળ ઉપરની ચિત્ર કામવાળી પ્રતોમાં મોટી જાનામાં જની કટપત્રની તારીખ-વતી પ્રત મુકાઈના શાહ મોદાગજ શેઠશ્રી કીસાચદ દેવચંદના સંગ્રહમા છે, જેના ઉપર ૧૫૫૧-૧૫૦૩માં તે લખાયાની નોંધ છે આ પ્રતમા ૩૬ ચિત્રો છે ત્યાર ૫મી સંવત ૧૬૨૪માં ૮ માર્ગેલી ૪૪ ચિત્રો વાળી પ્રત મુકાઈના બારનીય વિદ્યાભવનમાં આવેલી છે. (ચિત્ર નં ૫૭ તથા ૫૮) વિ. સં. ૧૫૫૫માં ૪૪ ચિત્રો કી ૫ શ્રવનાથ ચિત્રની પ્રત પાટણના શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય

[illegible]

ના દિવસે લખાએલી સુવર્ણ—શૈખ્યાક્ષરી ‘કલ્પસૂત્રની’ ની પ્રત અમદાવાદના ડાહ્યાલાના ઉપાશ્રયમાં જ આવેલા શ્રી ચગલભાઈના ભંડારમાં આવેલી છે (ચિત્ર નં. ૧૮૮-૧૮૯ તથા ૨૨૪-૨૨૬ અને ૨૫૦-૨૫૧). વિ. સ. ૧૫૨૨ માં બેનપુરમાં લખાએલી સુવર્ણાક્ષરી પ્રત વડોદરાના શ્રી આત્માનંદ જ્ઞાનમંદિરમાં આવેલા શ્રી હંસવિજયજી શાસ્ત્ર સંગ્રહમાં છે (ચિત્ર નં. ૧૬૦ થી ૧૮૫, ૧૯૪ થી ૨૧૭, ૨૫૮, ૨૫૯, ૨૬૧, ૨૬૪, ૨૬૫, ૨૭૪, ૨૭૫) તારીખ વગરની લગભગ પંદરમા સૈકાના અંત ભાગની સ્વર્ગસ્થ શ્રી કુસુમચંદ્રસૂરી-શ્વરજીના સંગ્રહમાં પણ એક સુવર્ણાક્ષરી પ્રત છે. તેમાંથી ચિત્ર નં. ૨૪૧, ૨૬૨, ૨૬૩, ૨૬૬, ૨૬૭ તથા ૨૭૦ થી ૨૭૨) અત્રે રજૂ કરેલાં છે. સારાભાઈ નવાળના સંગ્રહમાં સોળમા સૈકાના શરૂઆતના સમયની, પાને પાને સુંદર મુશોભનોવાળી, કલ્પસૂત્રની એક હસ્તપ્રત જે તાજેતરમાં જ પ્રાપ્ત થયેલી છે તેના નમૂનાઓ તથા ચિત્રો Masterpieces of Kalpsutra Paintings માં હવે પછી પ્રસિદ્ધ થશે. અમદાવાદના કાપડના જાણીતા વહોપારી શેઠ હીરાચંદ રતનચંદની પેઢીવાળા મારા મિત્ર શ્રીયુત્ જયંતિલાલ જેશિંગભાઈની પાસે પણ કેટલીક કલ્પસૂત્રની ચિત્રવાળી હસ્તપ્રતો છે. આ ઉપરાંત મારા બેવામાં આવેલી સુવર્ણાક્ષરી તથા કાળી શાહીથી લખાએલી સેકડો હસ્તપ્રતોની નોંધ માત્ર અત્રે આપવાથી પણ બહુજ વિસ્તાર થઈ જાય તેમ હોવાથી નજદીકના ભવિષ્યમાં સમય અને સગવડ પ્રાપ્ત થયેથી ‘કલ્પસૂત્રની ચિત્રકળાનો ઇતિહાસ’ લગભગ એકસો ચિત્રવાળી હસ્તપ્રતો પરથી તૈયાર કરવાનો મારો વિચાર છે, એટલુ જ અત્રે જણાવવાની રજા લઉં છું.

મારા આ પ્રકાશનકાર્યમાં અગાઉથી ગ્રાહક થઈને સહાયક થવા માટે શેઠ માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ જે. પી., શેઠ કાંતીલાલ ઇશ્વરલાલ મોરખીયા જે. પી., શેઠ હેમચંદ મોહનલાલ ઝવેરી તથા તેઓશ્રીના ખંધુઓ, શેઠ ખીરજીલાલ જીવણલાલ વગેરે મુંબાઈના શ્રીમાનો તથા અમદાવાદના સર ચીત્રભાઈ વગેરેનો આ તકે ઉપકાર માનુ છું અને ઇન્છુ છું કે મારી ભવિષ્યની સાહિત્ય પ્રકાશનની પ્રવૃત્તિમાં પણ તેઓ સહાયક થશે.

પાટણના સમગ્ર જ્ઞાનભંડારો તથા જૈનસભેર વગેરે સ્થળોના જ્ઞાનભંડારોના ખારીક નિરીક્ષક અને મારી દરેક સાહિત્ય પ્રવૃત્તિમાં તન અને મનથી પોતાની નાજુક તળીયતની પરવા નહિ કરનાર વિદ્વદ્વંય ગુરૂદેવ શ્રી પુણ્યવિજયજીનો તો કયા શબ્દોમા આભાર માનુ તેની ગમજણ જ પડતી નથી. તેઓશ્રીએ આ ગ્રંથમાં પ્રકાશિત કરેલ કલ્પસૂત્ર (બાગ્ગમત્ર) ના મૂળપાઠો, ચૂર્ણિ, નિર્યુક્તિ તથા પૃચ્છીચંદ્રસૂરિ કૃત ટિપ્પણ, તેના પાકાનરો તથા તેનો કોષ તૈયાર કરવામાં જે મહેનત કરી છે અને આ પ્રકાશનને સર્વોગમુદર કરવા માટે મને જે પારિધીએ મુચનાઓ આપ્યા કરી છે તે માટે હું તેઓશ્રીનો ઝગી છું અને રહીશ.

એ ઉપરાંત આ ગ્રંથમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ કલ્પસૂત્રનું અક્ષરશઃ ભાષાતર તથા અક્ષર શબ્દોનો કોષ તૈયાર કરી આપવા માટે પંડિત બહેચંદાસ જીવરાજ દોશીનો પણ મારા ન માનુ તો હું દુનિયાની ગણાઉં.

જાન કરીને મારા આ આખાથે અંધ પ્રકાશન કાર્યમાં સ્વચ્છિત્રી અને મધી
નત મોંઘન કરીને આલું અર્વાંગ મુદર પ્રકાશન નેચાર કરી આપવા મારેને સ્વચ્છ
પ્રિન્ટરીના માલિકો ભાઈ શ્રી નરવજલાલ રાવન તથા શ્રી વજનિલાલ રાવન વડેને
પદાર્થને હુ કોઈપણ રીતે ભૂલી શકું નેમ નથી.

આ અંધમાં આપવામાં આવેલા નીચકરો તથા દેવદેવો ના ચિત્રોને ઉપર
પાંદો, પાંદો આગર શ્રીનેમા કૃત્રીન ઉપર હાલને વેળે હોવાની ક મિત્ર હોવાની નહિ
આપવા વાચકોને નમ્ર વિનંતિ છે.

મારા આ અંધ પ્રકાશનમાં જે જે મુદિત્તરોમાં નહિ જાણે નહિ
અથવા અગર પેદાશ રૂપે અને અલગ અલગ લેવાય તેવું નેમ પ કહે નેમ નહિ

મારા કોટલાક મેનરીઓ તમકથી આ અંધની કિન્નરો અને કિન્નરો ને
મો આપ્યા છે. તેઓને માંના એક જ મુદાને છે કે નેમ નેમ નહિ નેમ નહિ
માના અવળગી મોદા સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે નેમ નહિ નેમ નહિ નેમ નહિ
અથવા એકધારી મેવા કોટલા એકવીના વર્ષકી નેમ નહિ નેમ નહિ નેમ નહિ
તેવા નિશ્ચયન દેમ જ દેવેવા નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ
માને જાણતેના પુંજીને વિચાર કરીને નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ
નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ
નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ નેમ

॥ जयन्तु वीनरागाः ॥

प्रास्ताविक

आज विद्याभोना कृष्णयमा कृष्णयम आने से आने केनेने निरन्तर आने, तब
 पृथ्वीयन्दाश्रयविद्युत् विद्युत् विद्युत् आने, कृष्णयमा आने से आने केनेने निरन्तर
 ने प्राचीन-प्राचीनतम तारपत्रीय आने आने आने आने आने आने आने आने आने
 वीथी से नेनेने मंगल पृथ्वीय आने आने आने आने आने आने आने आने आने
 कृष्णयमा आने से.

कृष्णयमानी प्रतिक्रिया

क प्रतिक्रिया—आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने
 आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने

क-क-क प्रतिक्रिया—आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने
 तम तारपत्रीय आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने
 आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने

क प्रतिक्रिया आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने
 आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने आने

શ્રીસુન્દરી ચ જનની જગતિ પ્રતીતા

સા લક્ષિકા તદનુરુપગુણેતિ યુક્તમ્

॥ ૩ ॥

શ્રીમત્સૂરિજિનપ્રવોધસુગુરોઃ સજ્ઞાનદુઃખામ્બુધે-

ર્વાક્યાત્ સ્ફૂર્જદગ્ધ્યપુણ્યકમલાવિસ્ફૂર્તિસત્કાર્મણમ્ ।

જ્ઞાનાલેખનમાકલઘ્ન વિલસત્સદ્ભાવના લક્ષિકા

શ્રાદ્ધા લેખયતિ સ્મ વર્ણરુચિરા શ્રીકલ્પસત્પુસ્તિકામ્ ॥ ૪ ॥

વર્ણ્યાઽસૌ ભુવિ લક્ષિકા વહુ યથૈત્પુસ્તિકાવ્યાજતો

મોહગ્રીષ્મકદર્વિતાગિરતયેઽમંદિ પ્રપેવામૃતી ।

યસ્યા જ્ઞાનસુધા નિપીય નિતરા નિર્મોહતાપા . સુગ્રાત્

પદ્માનતકવધુરે શિવપુરે યાસ્યન્તિ મોક્ષાધ્વગાઃ ॥ ૫ ॥

નમ.સરોવરે તારકૌમુદે ક્રીડતીન્દુના ।

યામિની કામિની યાવત્તાવન્નન્દતુ પુસ્તિકા ॥ ૬ ॥ છ ॥ છ ॥

ચ પ્રતિનાં અંતમાં નીચે પ્રમાણેની પુષ્પિકા છે.

સં. ૧૨૪૭ વર્ષે વાસાઢ સુદ ૯ બુધેઽયેહ શ્રીમૃગુકચ્છે સમસ્તરાજાવલીવિરાજિતમહારાજાધિરાજુમાપતિ-
વરલલ્પપ્રસાદજંગમજનાર્દિનપ્રતાપચતુર્ભુજશ્રીમદ્ભીમદેવકલ્યાણવિજયરાજ્યે એતત્પ્રસાદાવાપ્તશ્રીલાટદેશે નિરૂપિતદણ્ડ-
શ્રીસોમનદેવે અસ્ય નિરૂપણયા મુદ્રાવ્યાપારે રત્નસીંહપ્રતિપત્તૌ ઇહ શ્રીમૃગુકચ્છે શ્રીમદાચાર્યવિજયસિંહસૂરિ-
પદ્મોદ્ધરણશ્રીમજ્જિનશાસનસમુચયઆદેશનામૃતપયપ્રપાલકઅવોધજનપથિકજ્ઞાનશ્રમપીલિતકર્ણપુટપેયપરમમોક્ષાસ્પદવિશ્રામ-
શ્રીમદાચાર્યશ્રીપદ્મદેવસૂરિશિષ્યાણા હેતો. પરમાર્થમણ્ડપપર્યૂષણાકલ્પં ૫૦ સાંજગેન લિખિતેતિ ॥ છ ॥

મણ્ડલ મહાશ્રી ॥ છ ॥ ગ્ર. ૨૨૦૦ ॥ છ ॥

યાદશ પુસ્તકે દૃષ્ટ તાદૃશ લિખિત મયા ।

યદિ શુદ્ધમશુદ્ધ વા મમ દ્વોપો ન લીયતે ॥ ૧ ॥

ચ પ્રતિ-આ પ્રતિ મારા પોતાના સંગ્રહની છે અને તાડપત્ર ઉપર લખાયેલી છે.

છ પ્રતિ-આ પ્રતિ ભાઈ સારાભાઈ મણિલાલ નવાળના સંગ્રહની છે અને તે કાગળ ઉપર લખાયેલી છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની છ પ્રતિઓનો મેં મારા કલ્પસૂત્રના સંશોધનમાં અગ્રગણ ઉપયોગ કર્યો છે. અને આ ઉપરાંત ત્યાં ત્યાં પાઠભેદોને વધારે ઓળખવટથી તપાસવાની આવશ્યકતા જણાઈ ત્યાં ત્યાં મેં ખંભાત, અમદાવાદ, નૈસલમેર વગેરેના મંત્રોત્થાનની પ્રાચીન તાડપત્રીય પ્રતિઓનો ઉપયોગ પણ કર્યો છે. મારા જ્ઞેવામાં આવેલા પ્રાચીન જ્ઞાનનંદાલયમાં આજે જે કલ્પસૂત્રની પ્રાચીન પ્રતિઓ છે તે સામાં પ્રાચીનતમ પ્રતિ પચ્ચાતના જ્ઞાનનંદાલયની છે, જે સવન ૧૨૪૭માં લખાયેલી છે

આ પ્રતિનો મેં ચ-નંદેનથી સંપૂર્ણ ઉપયોગ કર્યો છે. આ પ્રતિ પ્રાચીનતમ

સ્થળે આપી છે. શ્રી ચૂર્ણિકાર ભગવાન સામે જે કેટલાક પાઠો હતા તે આજની અમે તપાસેલી સંખ્યાબંધ પ્રતિઓ પૈકી કોઈ પણ પ્રતિમાંથી મળી શક્યા નથી. ટિપ્પનકાર શ્રીપૃથ્વીચન્દ્રસૂરિ પણ કેટલીક વાર ચૂર્ણિકારને જ અનુસરે છે; પણ તેટલા માત્રથી અમ માની લેવું ન જોઈએ કે તેમણે એ બધા પાઠો પ્રત્યન્તરમાં નજરે જોયા જ હશે. કલ્પકિરણાવલિકાર મહોપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગરજી અનેકાનેક પાઠભેદોની નોંધ માથે ચૂર્ણિકારે સ્વીકારેલા પાઠોની નોંધ આપે છે, પરંતુ તેથી ચૂર્ણિકાર ભગવાને માન્ય કરેલા પાઠો તેમણે કોઈ પ્રતિમાં જોયા હોય તેમ માનવાને કશું જ કારણ નથી એક વાત ખાસ નોંધપાત્ર છે કે-ખલાતની સં. ૧૨૪૭ વાળી પ્રતિ, જે મારા પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સામેલ છે તે, કિરણાવલી ટીકાકાર સામે પણ જરૂર હાજર હતી. આ પ્રતિના પાઠભેદોની નોંધ કિરણાવલીકારે ઠેક-ઠેકાણે લીધી છે. ચૂર્ણિકાર મહારાજ સામે જે કેટલાક પાઠો હતા તે આજની ટીકાઓ વાંચનારને નવા જ લાગે તેવા છે. એ પાઠભેદોની નોંધ અમે ચૂર્ણિ અને ટિપ્પનક્રમાં તે તે સ્થળે પાદટિપ્પણીમાં આપી છે અને આગળ ઉપર આ પ્રાસ્તાવિકમાં પણ આપીશું.

પ્રતિઓમાં શબ્દપ્રયોગોની વિભિન્નતા—(૧) આજે કલ્પસૂત્રની જે સંખ્યાબંધ પ્રતિઓ આપણા સમક્ષ વિદ્યમાન છે તે પૈકી મોટાભાગની પ્રાચીન પ્રતિઓમાં, ન્યાં શબ્દોચ્ચારમાં કઠિનતા ઊભી થતી હોય તેવા સ્થળોમાં અસ્પષ્ટ ‘ચ’ શ્રુતિવાળા જ પાઠો વ્યાપકરીતે જોવામાં આવે છે. જેમકે—ઝળિયાપ, તિથ્યચરે, આયચર્ણ, આચાંસુ, સઘાડચ ઇત્યાદિ. ન્યારે કોઈકોઈ પ્રાચીન પ્રતિઓમાં અને કેટલીક અર્વાચીન પ્રતિઓમાં ‘ચ’ શ્રુતિ વિનાના જ પાઠો વ્યાપકરીતે જોવામાં આવે છે. આ વિષે પ્રાચીનતા કયા પ્રયોગની એ નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ છે. તે છતાં એટલી વાત તો ચોક્કસ જ છે કે આઝઞણ, આઝાંસુ, ઘઞણ વગેરે શબ્દો જે રીતે લખાય છે તે રીતે બોલવા ઘણા મુશ્કેલીભર્યા આપણી જીભને લાગે છે. સંભવ છે અતિપ્રાચીન કાળમાં આ શબ્દો આ રીતે જ લખાતા હોય અને ઉચ્ચારમાં ‘ચ’ શ્રુતિ કરાતી હોય. એ ‘ચ’ શ્રુતિને જ ધ્યાનમાં રાખી સત્ર તરીકે અપનાવી લીધી હોય. આ વિષે ગમે તે હો, પણ આપણી જીભ તો આવા પ્રયોગોના ઉચ્ચારણમાં વિપત્તિ જરૂર અનુભવે છે અને આવા પ્રયોગો સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણનાટ્રે આપણી ધીરજ પણ માગી લે છે. એ ધીરજ વ્યાપકરીતે હુલ્લેલ હોવાથી અર્વાચીન પ્રાદ્યુત ભાષામાં ‘ચ’ શ્રુતિએ વ્યાપકપણું લીધું હોવાનો વધારે સંભવ છે.

(૨) પ્રાદ્યુતભાષામાં ન્યા અસ્પષ્ટ ‘ચ’ શ્રુતિ કરવામાં આવે છે, ત્યાં કલ્પસૂત્રની કેટલીક પ્રતિઓમાં ‘ક’ કરાયેલા પણ જોવામાં આવે છે, જેમકે ચદ ચદ્દા વગેરે. આવા પ્રયોગ પ્રાચીન પ્રાદ્યુત વચના ઘણું સ્થળે જોવામાં આવે છે. આચાર્ય શ્રીધર્મઘોષ-સૂરિએ ચંચલ દનભાષ્ય ઉપરની સંઘાચાર્યટીકામાં આપેલી પ્રાદ્યુત કથાઓમાં આવા પ્રયોગ જ નહીં પરંતુ ‘ચ’ શ્રુતિ પણ છે, જેને ત્રીવે કથાનેક કથાનેક અર્થ મેળવવામાં ગુચ્છ-

ઉપર મેં સમજાવ્યા પ્રાચીન-અર્વાચીન પ્રાકૃત ભાષા અંગેના નિયમો વિષે જે કંઈ જાગૃત્ય ઈ, તેને હીંમે પ્રાચીન-અર્વાચીન ઐતિહાસિકોમાં સમજાવવાનો સમ-વિ-

મતાને લગતા ઘણા ઘણા પાઠભેદો થઈ ગયા છે. આ પાઠભેદો સ્વભાવિક રીતે જ થઈ ગયા નથી, પરંતુ પાછળના આચાર્યોએ જાણીયુક્તિને પણ આ શબ્દપ્રયોગોને સમયે સમયે બદલી નાખ્યા છે, અથવા પ્રાચીન પ્રાકૃતભાષાના પ્રયોગો માથેનો સંપર્ક જોઈ થવાને લીધે જ્યારે મુનિવર્ગ સહેલાઈથી તે તે શબ્દપ્રયોગોના મૂળને સમજી શકતો ન હોવાથી શ્રીઅભયદેવાચાર્ય, શ્રીમલયગિરિ આચાર્ય વગેરેને તે તે શબ્દપ્રયોગો બદલી નાખવાની આવશ્યકતા જણાઈ અને તેમણે તે તે શબ્દપ્રયોગોને બદલી પણ નાખ્યા છે. આમ કરવાથી ગ્રંથનો વિષય સમજવામાં સરળતા થઈ, પરંતુ બીજી બાજુ જૈન આગમોની મૌલિક ભાષામાં ઘણું જ પરિવર્તન થઈ ગયું. જેને લીધે આજે ‘જૈન આગમોની મૌલિક ભાષા કેવી હતી’ તે શોધવાનું કાર્ય દુષ્કર જ થઈ ગયું. આ પરિવર્તન માત્ર અમુક આગમ પુરતું નર્યાદિત નથી, પરંતુ દરેકે દરેક આગમમાં અને એથી આગળ વધીને ભાષ્ય-ચૂલિત્રથોમાં સુદ્ધાં આ ભાષાપરિવર્તન દાખલ થઈ ગયું છે. એટલે જૈન આગમોની મૌલિક ભાષાના શોધકે જૈન આગમ-ભાષ્ય આદિની જુદા જુદા કુલની પ્રતિઓ એકત્ર કરીને અતિધીરજથી આ નિર્ણય કરવાની જરૂર છે.

આ સ્થળે, જરા વિષયાંતર થઈને પણ એટલું જણાવવું અતિ આવશ્યક માનું છું કે—ભાષા દૃષ્ટિએ જૈન આગમોનું અધ્યયન કરનારે જેસલમેરના કિલ્લાના શ્રીજિનભદ્રીય જ્ઞાનભંડારની તેમ જ લોકાગચ્છના ભંડારની અને તે ઉપરાંત આચાર્યવર શ્રીજગજ્ઞ-સૂરિ મહારાજના જ્ઞાનભંડારની ભગવતીસૂત્રની એમ તારુપત્રીય પ્રાચીન ત્રણેય પ્રતિઓ જરૂર જોવી જોઈએ. પાટણ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનમંદિરમાં પધરાવેલા સંઘના જ્ઞાનભંડારની અનુયોગદ્વારસૂત્રની પ્રતિ પણ જોવી જોઈએ. જેસલમેરના કિલ્લાના ઉપ-શુદ્ધ ભંડારની અનુમાન દશમાં સૈકાની આસપાસમાં લખાયેલી વિશેષાવશ્યક ભાષ્યની પ્રતિ પણ ભૂલવી ન જોઈએ. આ ઉપરાંત જૈન આગમ ઉપરના ભાષ્યગ્રંથો અને ચૂલિત્ર-ગ્રંથોનું પણ આ દૃષ્ટિએ અવલોકન કરવું જોઈએ. આ બધા અવલોકનને પરિણામે જૈન આગમોની મૌલિક ભાષાનું વાસ્તવિક દિગ્દર્શન કરાવવું અશક્યપ્રાય છે, તે છતાં આ રીતે એ ભાષાના નજીકમાં પહોંચી શકવાની જરૂર શક્યતા છે. અસ્તુ, હવે મૂળ વિષય પર આવીએ.

ઉપર જણાવેલા આગમો તેમ પાછળના આચાર્યોએ આગમસૂત્ર આદિની ભાષામાં મળે મળે ઘણું ઘણું પરિવર્તન જરૂર કર્યું છે, તે છતાં ઘણેય સ્થળે તે તે મૌલિક ભાષ્યપ્રયોગો સ્ત્રી જવ પાડ્યા છે. એટલે એ રીતે, મેં જે પ્રતિને મારા સંશોધન અને સંપન્નતા મૂળ નરીતે ગણી છે તેમાં પણ તેવા પ્રયોગો વિદ્વાનોને ઠેકઠેકાણે જોવા મળશે કેટલાક ખાસ તેવા પ્રયોગોના પાઠભેદો પણ આપવામાં આવેલા છે.

મારા સંશોધનમાં જે ચ-છ નામની પ્રતિઓ છે, તેમાં ‘તંકાગ બહુલ પાડો છે’
 ‘તંકાગ બહુલ પાડો છે’, ‘તંકાગ બહુલ પાડો છે’, ‘તંકાગ બહુલ પાડો છે’, ‘તંકાગ બહુલ પાડો છે’,

ક્રમશઃપાલક સક્રમશઃપાલક આદિ પ્રાકૃતભાષાઓના વિષે છે. તે તે પ્રદેશની પ્રાકૃતભાષામાં કે ભાષાપ્રિયતાને લક્ષીને, જે માળી પ્રદેશમાં આવી છે તે. તે પ્રાકૃતમાં બહે પદ્ધતિ કે ઉચિત્તે છે. જનુ જાગૃતના જગનામાં તે પ્રાકૃતભાષા કહે છે કહે પ્રદેશના પીચડુ ખની ગઈ છે અને તે જ રીતે વિવિધ પ્રાકૃતોને આધીન કહેને જેન આગમોની મૈત્રિક ભાષા પણ પીચડુ જ ગાની ગઈ છે. એટલે જેન આગમોની મૈત્રિક ભાષાનું નેપથ્ય કહેનારે માળી જ પીચડુ માળથી જરૂરી છે.

અત્રાક્રં—આને આપણા ગ્રામે ક્રમશઃપાલકની જે પ્રાચીન પ્રતિભા તાલપત્રીય કે કાગળની વિષયમાં છે. તે પદ્ધતિ કોઈના પણ અંગેના કહે નથી માત્ર એજમા નજમા મેકાની, ખાનાની નજમા મેકાની પ્રતિભાના અત્રાક્રંની પદ્ધતિ અંગે છે. જનુ તે અત્રાક્રં એજમા ઘણીવાર તે મેળ વિનાની નેવામાં આવે છે. એટલે મે જે અત્રાક્રં નાખ્યા છે તે માટી દરિયા આપ્યા છે. નવ જગુએલી પ્રતિભામાં મેનાવલીમાં અત્રાક્રં છે જ નહિ અને આમાચારીમાં પણ કોટલીકા જ મેળ છે. જનુ આ રીતથી એ પ્રતિભામાં મોટે ભાગે અત્રાક્રંનું અર્જંડપાન જગવાયુ નથી ન્યાકે મે અત્રાક્રંનું અર્જંડપાન જગવાયુ પ્રયત્ન કયો છે. મે જે અત્રાક્રં વિભાગ કયો છે તેના આચિત્ત્ય-અનાચિત્ત્યપણાની પરીક્ષાનું કાય વિદાનાને માંગ મું.

સંક્ષિપ્ત અને એવડાપાઠો—ક્રમશઃપાલકની પ્રાચીન અવાંચીન પ્રતિભામાં કોઈમાં કોઈ કોઈના તે કોઈના કોઈ કોઈના એમ, વારંવાર આવના માળો કે પાઠોને સંક્ષિપ્ત ક્રવામાં આવ્યા છે. ઉદાહરણ તરીકે દેવાણુપિયા ને બદલે દેવા, અમળવાળમાદમાદમા ને બદલે અ. પા. મા. તા કે અમળ કહે અક એમ ક્રવામાં આવ્યું છે. ખંભાતની સં. ૧૨૪૭માં લખાયેલી પ્રતિમાં પ્રાચીન લેખન પચ્ચપચ જગવાયેલી દોઢ અમળ વક્ર અથવા અમળ ક્ર અને કોઈ કોઈના અમળ ક્ર એમ કહેલ છે. ત્યાં એક શબ્દથી ચાર શબ્દ સમજી લેવાના હોય ત્યાં ચારના એક તરીકે વક્ર, ક્ર કે ક્ર અક્ષરનો પ્રયોગ કરવામાં આવતો. આ જ પ્રમાણે ત્યાં છ શબ્દો સમજી લેવાના હોય ત્યાં છ સંખ્યાના સૂચક તરીકે ફ, મા કે ફા, મા અક્ષર વાપરવામાં આવ્યો છે. તાલપત્રીય પ્રતિભામાં એક બાળુ આ અક્ષરકો દ્વારા જ પત્રાક સૂચવવામાં આવે છે. જેમને આ અક્ષરકોનું જ્ઞાન નથી હોતું તે આવા અક્ષરકોને અર્થમાંના ચાલુ પાઠના અક્ષર તરીકે માની લેવા કે અર્થસંગતિ કરવા પ્રયત્ન કરે છે અથવા એ અક્ષરકોને નકામા સમજી કાઢી નાખે છે. આ અક્ષરકોનું જ્ઞાન પાછલા જમાનામાં વીસરાઈ જવાને લીધે અર્થમાં ઘણા ગોટાળા થયા છે અને પ્રતિભાનાં પાના અસ્તવ્યસ્ત રીતે લખાઈ ગયાં છે. જેની માટી અસર આપણે પૂજ્યપાદ આગમો-દ્વારક આચાર્ય લગવાન શ્રીસાગરાનન્દસૂરીશ્વરજી મહારાજના અનુયોગદ્વારચૃષ્ટિ આદિના સંપાદન અને સંશોધનમાં જોઈ શકીએ છીએ. પૂજ્યપાદશ્રી સમક્ષ આદર્શો અસ્તવ્યસ્ત આવ્યા અને તેઓ વધારે પ્રત્યન્તરે મેળવવાની આવશ્યકતા નહોતી ગણતા, એટલે ઉપરોક્ત અસરનું પ્રતિગિમ્બ તેમના સંપાદનમાં આવી જ નય એમા શકાને સ્થાન જ ન હોય. આ તો થઈ સંક્ષિપ્ત પાઠોની વાત. હવે આપણે એવડાએલા પાઠો વિષે જોઈએ—

કલ્પસૂત્રમાં આર્ષ સ્વપદ્ધતિ હોવાને લીધે સ્થાને સ્થાને કેટલીકવાર પાઠોનો એવડો ઉચ્ચાર કરવાનો હોય છે, આવે સ્થળે તેને કેટલીકવાર ટુંકાવવામાં આવે છે. આ ટુંકાવવાનો ક્રમ કોઈ પણ પ્રતિમા આદિથી અંત મુધી એકધારે નથી. જેમકે વામ જાણું અંચેદ, વામ જાણું અંચિત્તા આ પાઠને કોઈ પ્રતિમા વામ જાણું અંચેદ, વાસ્ત્તા આમ લખેલો હોય છે, તો કોઈ પ્રતિમા વામ જાણું અંચેદ, ર ત્તા એમ લખેલો છે. બ્યારે કોઈ પ્રતિમા વામ જાણું અંચેદ, ર અંચિત્તા એમ લખેલું છે. મેં પ્રથમથી જ જણાવી દીધું છે કે મારા સપાદનમાં એક પ્રતિને મુખ્ય તરીકે સ્વીકારીને હું આલ્યો છું, એટલે હું આશા રાખું છું કે મારા સપાદન દ્વારા આ બધી વિવિધતા સહેજે જ વિદ્વાનોના ખ્યાલમાં આવી જશે. અને એથી આવા વિવિધ અને વિચિત્ર પાઠભેદોને મેં જતા કર્યા છે.

કલ્પસૂત્ર શું છે ?

‘પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્ર, એ કોઈ સ્વતંત્ર સૂત્ર છે કે કોઈ સૂત્રનો અવાન્તર વિભાગ છે ?’ એ વિષે શ્વેતાંબર જૈન શ્રીસંઘમાં, -જેમાં સ્થાનકવાસી અને તેરાપથી શ્રીસંઘનો પણ સમાવેશ થાય છે, -લિન્ન લિન્ન પ્રકારની માન્યતા ચાલુ છે. શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક શ્રીસંઘ, -જેમાં દરેકે દરેક ગચ્છોનો સમાવેશ થાય છે, -એકી અવાજે એમ કહે છે અને માને છે કે—કલ્પસૂત્ર એ, કોઈ સ્વતંત્ર ગ્રંથ નથી, નવીન ગ્રંથ નથી, પરંતુ દશાશ્વતસ્કંધ નામના છેદ આગમનો આઠમા અધ્યયન તરીકેનો એક મૌલિક અને પ્રાચીનતમ વિભાગ છે, અને તેના પ્રભુતા ચતુર્દશપૂર્વવિદ્ સ્થવિર આર્ય ભદ્રબાહુ-સ્વામી છે. બ્યારે સ્થાનકવાસી અને તેરાપથી શ્રીસંઘ, -દશાશ્વતસ્કંધસૂત્રની કેટલીક પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં પ્રસ્તુત આઠમા અધ્યયનરૂપ કલ્પસૂત્રની અતિસંક્ષિપ્ત વાચનાને જોઈને એમ માની લે છે કે—ચાલુ અતિવિસ્તૃત કલ્પસૂત્ર એ એક નહું સૂત્ર છે આ બંને ય માન્યતા અંગે પ્રમાણિક અને સ્પષ્ટ સમાધાન અને ઉત્તર મેળવવાના મળળ સાધન તરીકે આપણા સાથે દશાશ્વતસ્કંધસૂત્રની નિયુક્તિ અને એ સૂત્ર ઉપરની ચૂર્ણિ કે જે નિયુક્તિગ્રંથને આવરીને રચાયેલી છે, એ બે છે. આ નિયુક્તિ અને ચૂર્ણિ એ બંને ય કલ્પસૂત્ર ઉપરના વ્યાખ્યાયંથો છે. નિયુક્તિ ગાથારૂપે-પદ્યરૂપે પ્રાકૃત વ્યાખ્યા ગ્રંથ છે નિયુક્તિ કે જે સ્થવિર આર્યભદ્રબાહુસ્વામિ વિરચિત છે અને ચૂર્ણિ કે જેના પ્રણેતા કોણ ? એ હજી મુધી જણવામાં નથી આવ્યું; તે છતાં આ બંને ય વ્યાખ્યા-ગ્રંથો મોટામાં મોટું મોળળો વર્ષ પૂર્વેની રચનાઓ છે, એમાં લેશ પણ શંકાને અવ-કાશ નથી કલ્પસૂત્ર ઉપરના આ બંને ય વ્યાખ્યાયંથો કે જે વ્યાખ્યાયંથો મેં પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્ર માથે મરોઘન કરીને નંપાત્તિ કર્યા છે, તેનું બારીકાઈથી અધ્યયન અને તુલના કરના નિયુક્તિચૂર્ણિના જે હરીકન અને મુત્રાગોનું વ્યાખ્યાન જોવામાં આવે છે, તે ઉપરની સ્થાનકવાસી અને તેરાપથી શ્રીસંઘના ગીતાઓને પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રને હરિપત માની લેવાને કદાચ જ કદાચ નથી મળતું તેમ જ દશાશ્વતસ્કંધ સૂત્રની આઠમા મંકાના

પ્રાનબના લખાણેલી અનેક પ્રતિજ્ઞા આજે વિચરમાન છે, જેના પ્રચનુત કૃત્તવ્ય અદ્વિતીય માન્યતા નર્મકે મળ્યા અને સંપૂર્ણ લખાણેલું છે. આથી કોઈને એમ કહેવાને તો કે જુદું જ નથી રહેતું કે પ્રાનકલાની અને નેનાપથી સપ્રધાય આવે કોઈ કૃતિયત આપેલો હોવા કૃત્તવા માટે કે પ્રતિજ્ઞા ઉત્તરે આપવા માટેના આદત નર્મકે આ અત્ર સ્ત્રી કારણમાં આવ્યું છે. તે આગળેના તો અન્યત્ર કૃત્તવ્યની કે એ કૃત્તવ્યગર્ભિત અગાધુત્તરકૃત્તવ્યની આજે વિદ્યમાન વત ૧૨૪૭ની લઈને જે અનેકાનેક પ્રાચીન તારપત્રીય અને કાગળ ઉપર લખાણેલી પ્રતિજ્ઞા મળે છે તે આજે મળતી જ ન હોત તેમ જ ઉપર જણાવેલી પ્રતિજ્ઞા ઉપનાત નિયુક્તિ અને અર્થમાં આ કૃત્તવ્યનું અગાધાન કૃત્તવામાં આવ્યું છે તે પશુ ન હોત. પ્રચનુત કૃત્તવ્ય અત્ર પ્રચિદ્ધ કૃત્તી નિયુક્તિ અને અર્થ, એ કોઈ અન્યત્ર વ્યાખ્યાય થો નથી. પશુ અગાધાનકૃત્તવ્ય ઉપની નિયુક્તિ અને અર્થમાંથી કૃત્તવ્ય પુરતો જુદો પાડી લીધેલો અત્ર જ છે. એ અગાધાન રહે.

કૃત્તવ્યનું પ્રમાણ

કૃત્તવ્ય, કૃત્તવ્ય અને કૃત્તવ્ય સ્વરૂપમાં હોવું જોઈએ. એ વિષે આજે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો અને તેમના મતને માન્ય કરનાર આપણા દેશના વિદ્વાનો એક જુદી જ માન્યતા ધરાવે છે. તેમનું પારવું છે કે-કૃત્તવ્યમાં શ્રાદ્ધ સ્વપ્ન આદિને લગતાં કેટલાંક આલકારિક વર્ણનો વગેરે કૃત્તવ્યમાં પાછાથી લેખેલાં છે. સ્વપ્નવલ્લી અને આમા-આરીનો કેટલાંક અદા પણ પાછાથી લેખેલાં હોવાનો સબબ છે. આ વિષે મારા અધ્યયનને અતે મને જે જણાયું છે તે અહીં જણાવવામાં આવે છે—

આજે આપણા સમદા કૃત્તવ્યની જે પ્રતિજ્ઞા છે, તે પેઠી ખલાતતા શ્રીશાંતિ-નાથના તારપત્રીય બહારની પ્રતિ વિં સં ૧૨૪૭માં લખાણેલી કોઈ સૌ કરતાં પ્રાચીન છે, તેમાં શ્રાદ્ધ સ્વપ્નને લગતો વર્ણક અથ ગીલકુલ છે જ નહિ. તેમ જ મેં મારા સંશો-ધનમાટે જે છ પ્રતિજ્ઞાનો સંપૂર્ણપણે ઉપયોગ કર્યો છે તે પેઠી ન અને છ એ બે પ્રતિજ્ઞામાં સ્વપ્નને લગતો વર્ણકઅથ પ્રકાશાન્તરે અને અતિ સંક્ષિપ્ત છે. ત્યારે ગીલ પ્રતિજ્ઞામાં વર્તમાનમાં પ્રચલિત સ્વપ્ન વિષેનો વર્ણકઅથ અક્ષરશઃ મળે છે. આ રીતે શ્રાદ્ધસ્વપ્ન વિષે ત્રણ વાચનાન્તરે મારા જોવામાં આવ્યાં છે. શ્રીમાન ચૂળિકાર અને તેમને પગલે ચાલનાર ટિપ્પ-નકાર પણ સ્વપ્નનગાંધી વર્ણકઅથ માટે સર્વથા ચૂપ જ છે, સ્વપ્નસંબંધી વર્ણકઅથના એક પણ શબ્દની તેઓ વ્યાખ્યા નથી કરતા. આ બધું જોતા સ્વપ્ન સંબંધી પ્રચલિત વર્ણકઅથ અંગેના મૌલિકપણા વિષે જરૂર શંકાને સ્થાન છે પરંતુ તે સાથે ગીલે પ્રશ્ન એ જોલો થાય છે કે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી શ્રાદ્ધ સ્વપ્નને જોઈને જાગે છે, એ શ્રાદ્ધ સ્વપ્નના નામ પછી તરત જ તથા જ સા તિમલા સત્તિયાણી હમે ય્યારુવે ઓરાલે ચોદસ મહાસુમિણે પાસિત્તા પં પહિવુદા સૂત્ર આવે છે; અર્થાત્ “ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી આ અને આ પ્રકારનાં ઉદાર શ્રાદ્ધ મહાસ્વપ્નને જોઈને જાગી” એ સૂત્રમાં “આ અને આ પ્રકારનાં ઉદાર” એ વાક્ય

નેતાં આપણને સહેજે એ પ્રશ્ન થાય છે કે “ આ પ્રકારનાં ઉદાર એટલે કેવાં ઉદાર ? ” આ બંધનો પ્રશ્ન કે જિજ્ઞાસા, આપણને યૌદ્ધસ્વપ્નને લગતા વર્ણકથનના અસ્તિત્વની કલ્પના તરફ ખેંચી બંધ છે અને આ કારણસર આ ઠેકાણે યૌદ્ધસ્વપ્નને લગતા કોઈને કોઈ પ્રકારના વર્ણકથનનું હોય એ અનિવાર્ય બની બંધ છે. પરંતુ ન્યાં સુધી આપણા ગામે ધીર પ્રાચીન પ્રતિજ્ઞા ન હોય ત્યાં સુધી એ વર્ણકથન કેવો હોવો જોઈએ, એનો નિર્ણય કરવાનું કામ ઘણું કઠિન છે. અત્યારના પ્રચલિત વર્ણકથનના મૌલિકપણા વિષે શકાને સ્થાન છે, તે છતાં એટલું ધ્યાનમાં રાખવું અતિ આવશ્યક છે કે પ્રચલિત સ્વપ્નવિષયક વર્ણકથન અર્વાચીન હોય તો પણ તે અનુમાન હજાર વર્ષથી અર્વાચીન તો નથી જ.

આ ઉપરાંત ઇન્દ્ર, ગર્ભાપહાર, અદૃશ્યશાલા, જન્મ, પ્રીતિદાન, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન, ચાતુર્માસ, નિર્વાણ, અતકૃદ્ભૂમિ આદિ વિષયક સૂત્રપાઠ અને વર્ણકથનના અસ્તિત્વની સાક્ષી તો ચૂર્ણિકાર પોતે પણ આપે છે. એ પછીનાં જિનચરિતો કે જેમાં ત્રેવીસ જિનેશ્વરોનાં ચરિત્ર અને અંતરે વિષેના સૂત્રપાઠનો સમાવેશ થાય છે તેની તથા ગણધરાદિ સ્થવિરોની આવલી અને સામાચારીગ્રંથ હોવાની સાક્ષી નિર્ચુક્તિકાર અને ચૂર્ણિકાર એમ બંને ય સ્થવિરો પુરિમચરિમાણ કપ્પો ૦ નિ ૦ ગા ૦ ૬૨ અને તેની ચૂર્ણ દ્વારા આપે છે. ગણધરાદિ સ્થવિરોની આવલી આજે કલ્પસૂત્રમાં જે રૂપે જોવામાં આવે છે તેવી અને તેટલી તો ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન શ્રીઆર્યભદ્રગાહસ્વામિપ્રણીત કલ્પસૂત્રમાં કોઈ જ ન શકે. એટલે જ્યારે પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રને અથવા આગમોને પુસ્તકાસ્પદ કરવામાં આવ્યા તે જમાનાના સ્થવિરોએ એ ભ્રમેરેલી છે, એમ કહેવું એ જ સવિશેષ ઉચિત છે. આમ છતાં એક પ્રશ્ન તો આપણા સામે આવી જાય છે કે—આજની અતિઅર્વાચીન અર્થોત્તરોગમના સત્તરમા સૈકામાં લખાએલી પ્રતિજ્ઞામાં જે સ્થવિરાવલી જોવામાં આવે છે, એ ક્યાંથી આવી ? કારણ કે ખલાત, અમદાવાદ, પાટણ, જેસલમેર વગેરેની સંખ્યાબંધ તાડપત્રીય પ્રતિજ્ઞા તપાસી, તેમાંથી મને પાછળના સ્થવિરોને લગતી સ્થવિરાવલી કોઈ પણ પ્રતિમાંથી મળી નથી આમ છતાં એમ માનવાને તો આપણું મન જરા થે કપૂલ નથી ધનું કે એ અંશ નિરાધાર હોય ! એટલે આ વિષે ચોક્કસાઈભર્યું અન્વેષણ કરવાની આપણી ફરજ જાય છે.

આટલું વિચાર્યા બાદ સામાચારી આવે છે. તેમાં શરૂઆતના પર્યુપણાવિષયક જે મૂત્રો છે તે પૈકી સૂત્રાંક ૨૩૧મા અંતરા વિ ય સે કપ્પહ, નો સે કપ્પહ નં રચણિં ઉવાચ- જાવિત્તવ આ પ્રમાણે જે મૂત્રાંક છે તે પંચમીની ચતુર્થી કરાઈ તે પછીનો છે, એમ અપરમાને સ્વાભાવિક જ લાગે છે આ સૂત્રાંકનો આપણે કેવો અર્થ કરવો જોઈએ અને તે મૂત્ર-અપરમાની મર્યાદાને લક્ષમાં રાખીને એની સંગતિ કેવી રીતે સાધવી જોઈએ ?, એ વિચારવા જેવી પ્રશ્ન છે અને લાગે છે, અને ઉત્તરગ-અપરમાની મર્યાદાને મૂકીને સૂત્રાંક ૨૩૨માં મૂકેલું “ મંવત્તમરીપવંની આરાધના કામ્ય ”

ભાદ્રપદ સુદ પચમી પંદરતા થઈ શકે, પરંતુ તે પછી નહિ” આ વચન અવિર ભગવતે તે સમયની મર્યાદાને લક્ષ્યે જ લખાવ્યું છે. પરંતુ નેટલા માત્રથી ઉચ્ચ-અપવાદની મર્યાદા તદાના જીનાથે આ મુત્રને મદા માટે એકમગ્નિ વ્યાપક કરવું ન દેઈએ. મદ્યાંત ભગવાન શ્રીકાલકાર્ય સમગ્ર જે પ્રકારનો પ્રયોગ ઉપસ્થિત થયો તે જ પ્રકારનો તેથી ઉલટો પ્રયોગ કોઈ સમય જીનાથ સમક્ષ ચાલી પડે તો તે. પચમી પછી પણ સંવત્સરીની આગમના કરીને આગધક થઈ શકે અને જીવત્થોને પણ આગધક બતાવી શકે અને તેમ કરવામાં તે જીનાથ અત્રાગાને અને ઉચ્ચ-અપવાદની મર્યાદાને સપ્તમીને આધારે છે, એમ આપણે સમજવું નેઈએ.

આ દિવસ આગાચારીનું વ્યાખ્યાન અમેયમાં નિર્ણયકારે અને સમજાવાયે ચૂર્ણિકારે કરેલ દેવાથી તેના અશિન્વતી પ્રાચીનતા સ્વયંસિદ્ધ છે. એટલે એ વિષે મારે ખાસ વધારે કંઈવા લેણું કરું જ એવું નથી.

કદપમુત્રમાં પાઠભેદો અને મૂત્રોનું જોછાવત્તાપાત્ર

કદપમુત્રની પ્રાચીન પ્રતિજ્ઞામાં પાઠભેદો અને મૂત્રોનું જોછાવત્તાપાત્ર ઘણું સ્થળે છે અને વિવિધ રીતે આવે છે આ બધું ચ અમે કદપમુત્રની પાદટિષ્પળીમા વિસ્તૃત રીતે આપેલું છે. આમ છતાં ચૂર્ણિકાર અને તેમને પગલે ચાલનાર ટિષ્પનકકારે તેમના યુગની પ્રાચીન પ્રતિજ્ઞાને આધારે જે પાઠો સ્વીકારીને વ્યાખ્યાન કર્યું છે તે પાઠભેદોનો સમાવેશ ઉપર જણાવેલ પાદટિષ્પળીમા મોટે ભાગે થતો નથી. એટલે તે પાઠભેદોને તારવીને આ નીચે આપવામા આવે છે.

ચૂર્ણિકારે સ્વીકારેલા પાઠભેદો

સૂત્રાક	સુટિન સૂત્રપાઠ	ચૂર્ણપાઠ
૩	પુવ્વરત્તાવરત્તનાલમમયમિ	પુવ્વરત્તાવરત્તમિ
૧૪	—મુદ્ગ—	—મુરવ—
૬૧	પટ્ટેહિ કુમલેહિ મેહાવીહિ જિયં	પટ્ટેહિ ણિડળેહિ જિયં
૬૨	ડળ્લાદળ્હિ ય	(નથી)
,,	અંગેમગળનાયગં આદિ સામાસિક વાક્ય	અસ્તવ્યસ્ત
૧૦૭	પિત્તિજ્જે	પેત્તેજ્જણ
૧૨૨	અતરાગમ	અતરવાસ
૧૨૩	અતગટં	(નથી)
૧૨૬-૨૭	સૂત્ર	પૂર્વીપગ છે.
૨૩૦	પજ્જોસવિયાળ	પજ્જોસવિણ
૨૮૧	અણટ્ટાવધિસ્સ	અટ્ટાણવધિસ્સ

ટિપ્પનકકાર આચાર્ય શ્રીપૃથ્વીચંદ્રસુરિ મહારાજ છે. તેમના સમયાદિ વિષે હાલ તુરતમાં કશું કહેવાની મારી તૈયારી નથી. એટલે માત્ર તેમને વિષે એટલું કહું છું કે તેઓ યૌદ્ધમા સૈકામાં વિદ્યમાન હોવાનો સંભવ છે. ટિપ્પનકકારે ટિપ્પનકની રચના કરવામાં ચૂર્ણીકારનું અનુગામિપણું સાધ્યું છે. ચૂર્ણીકાર અને ટિપ્પનકકારે આખા કલ્પસૂત્ર ઉપર શબ્દશઃ વ્યાખ્યા નથી કરી એટલે તેમના સામે કલ્પસૂત્રની વાચના કેવી હશે એ સ્પષ્ટપણે કહેવું મુશ્કેલ છે. તેમ છતાં તેમની વ્યાખ્યાઓમાં જે કેટલાંક ખીલે છે તે ઉપરથી જે પૃથક્કરણ થઈ શકે તે મેં આ પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે.

અંતમાં પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રનું જે રૂપ ઘડાવું જોઈએ તેમાં મારી નજરે કેટલીક ભૂલપ રહી છે, પણ તેમાં મારી જેસલમેરના જ્ઞાનભંડાર વગેરેની પ્રવૃત્તિ કારણ છે. તે છતાં પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રનું સખ્યાબંધ પ્રાચીન પ્રતિઓને આધારે જે પ્રામાણિક રૂપ ઘડાયું છે તે એકંદરે ઠીક જ ઘડાયું છે. આ કાર્યમાં છદ્મસ્થલાવજનિત અનેકાનેક સ્થલનાઓ થવાનો સંભવ સહજ છે, તેને વિદ્વાનો ક્ષમાની નજરે જુઓ અને યોગ્ય સંશોધન કરે એ અભ્યર્થના છે.

લિ. પ્રવર્તકજી મહારાજ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીકાંતિવિજયજી મં
શિષ્ય મુનિવર શ્રીચતુરવિજયજી મહારાજ
અંતેવાસી મુનિ પુણ્યવિજય

પ્રતિજ્ઞાનો ઉપયોગ

પ્રત્યક્ષ જાગૃતિ એ નાણાપત્રની આપ અને કાગળની ચીજ પ્રતીતિ, કુલ ૨૮. હરન-પ્રતિજ્ઞાઓની ધિત્રા અને કુલ : ૨. આ પ્રતિજ્ઞાનો વચિત્ર નીચે પ્રમાણે છે.

તાડપત્રની પ્રતિ

- ૧ પાટણ, નાંધનીના પાત્રનો બંધાન સંવત ૧૩૪૫ની આલની કલ્પસૂત્ર તથા કાલક કથાની તાડપત્રીય પ્રત. ચિત્ર. ૭, ૪
- ૨ પાટણ, સંધના બંધાનની સંવત ૧૩૪૬ ના બેટ સુદી ૫ ને સ્વીવારના દેવ લખા-એલી "કલ્પસૂત્ર અને કાલકથા"ની પત્ર ૧૫૨ ની તાડપત્રીય પ્રત. ચિત્ર ૪, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧.
- ૩ પાટણ, સંધના બંધાનની. સંવત ૧૩૪૪ ના માગસર સુદી ૨ ને સ્વીવારના દેવ લખાએલી "કલ્પસૂત્ર અને કાલકથા"ની તાડપત્રીય પ્રત. ચિત્ર, ૫, ૬.
- ૪ અમદાવાદ, જ્ઞાનમંદીરની પર્ગશાળાની સંવત ૧૪૨૭ ના અષાઢ સુદી ૧૧ ને યુધવારના દેવ લખાએલી "કલ્પસૂત્ર અને કાલકથા"ની તાડપત્રીય પ્રત. ચિત્ર ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, ૨૧, ૨૩. ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૪૬, ૪૮.
- ૫ ઇર, શેઠ આણંદજી મંગલજીની પેઢીના બંધારની. લગભગ ચૌદમા સૈકાની "કલ્પસૂત્ર"ની પત્ર ૧૦૬ ની ચિત્ર ૩૩ વાળી તાડપત્રીય પ્રત. ચિત્ર ૧૭, ૧૮, ૨૭ થી ૪૪, ૫૫, ૫૬.
- ૬ અમદાવાદ. સારાલાલ મણિલાલ નવાળના સંગ્રહના લગભગ તેરમા સૈકાના બે તાડપત્રીય ચિત્રોવાળા છટા પાનાં ચિત્ર ૧૯ અને ૨૦.
- ૭ નવાળ ૧. અમદાવાદ. સારાલાલ નવાળના સંગ્રહમાંની સિંધમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ "કલ્પસૂત્ર અને કાલકથા"ની લગભગ ચૌદમા સૈકાની તાડપત્રીય પ્રતના ૧૦ ચિત્રો-માંથી ચિત્ર ૨૨, ૫૧, ૪૫, ૪૭, ૫૩ અને ૫૪.
- ૮ નવાળ ૨. અમદાવાદ સારાલાલ નવાળના સંગ્રહમાંની મારવાડમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ "કલ્પસૂત્ર અને કાલકથા"ની લગભગ ચૌદમા સૈકાની તાડપત્રીય પ્રતના ૩ ચિત્રોમાંથી ચિત્ર ૫૦ અને ૫૨.

કાગળની પ્રતો

૯ ભારતીય વિદ્યા ભવન મુંબાઈની. સંવત ૧૪૨૭ની “કલ્પસૂત્ર”ની કાગળની હસ્તપ્રતમાં સવતની નોંધવાળી સૌથી પ્રાચીન પ્રતમાંના ૧૦ ચિત્રો પૈકી ચિત્ર ૫૭, ૫૮.

૧૦ પાટણ ૧. શ્રી સંઘનો ભંડાર. પાટણ. શ્રી પાર્શ્વનાથ ચરિત્રની પ્રતના બંને ચિત્રો તથા સંવત ૧૪૫૫ ની પ્રશસ્તિ. ચિત્ર ૫૬, ૬૦ અને ૬૧.

૧૧ પાટણ ૨. શ્રી સંઘનો ભંડાર. પાટણ. શ્રી કલ્પસૂત્રની તારીખ વગરની ચાદમા સૈકાના અત ભાગની. કાગળની હસ્તપ્રતમાંથી ચિત્ર ૬૨ થી ૭૧ તથા ૭૮ થી ૮૧.

૧૨ છુરા (પંબળ) ના શ્રી આત્મારામ જૈન જ્ઞાનમંદિરની સંવત ૧૪૭૩ ની કાગળની “કલ્પસૂત્ર”ની હસ્તપ્રતના ચિત્રો પૈકી ચિત્ર ૭૨ થી ૭૭, ૮૨ થી ૧૦૬, ૧૧૨, ૧૧૩.

૧૩ સ્વર્ગસ્થ શ્રી. જયસિંહસૂચરીરજીની સંવત ૧૪૮૯ ની પ્રતમાંથી બે ચિત્રો. ચિત્ર ૧૧૦, ૧૧૧.

૧૪ પાટણ ૩ શ્રી સંઘનો ભંડારની. પાટણ. તારીખ વગરની ચાદમા સૈકાની અત્યુત્તમ ચિત્રો વાળી પ્રતના ચિત્રો ૩૩ પૈકી ચિત્રો ૨૪. ચિત્ર ૧૧૪ થી ૧૨૫, ૧૫૦ થી ૧૫૬, ૧૮૬, ૧૮૭.

૧૫ હંસવિં ૧ વડોદરાના શ્રી આત્માનંદ જ્ઞાનમંદિરમાં આવેલા શ્રી હંસવિજયજી શાસ્ત્ર સંગ્રહની લગભગ પહરમા સૈકાના શરૂઆતના સમયની સુવર્ણાક્ષરી પ્રતમાંથી ચિત્ર ૨૩૧, ૨૮૫, ૨૮૬, ૨૯૦, ૩૨૧, ૩૨૨ થી ૩૫૩.

૧૬ હંસવિં ૨ વડોદરાના શ્રી આત્માનંદ જ્ઞાનમંદિરમાં આવેલા શ્રી હંસવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહની સંવત ૧૫૨૨ ની કલ્પસૂત્રની મુદ્ર સુશોભનો વાળી પ્રતમાંથી ૭૪ સુશોભનો પ્રસ્તુત સંગ્રહમાં રજુ કરવામાં આવેલાં છે. ચિત્ર ૧૨૬ થી ૧૪૬, ૧૬૦ થી ૧૮૫, ૧૯૪ થી ૨૦૫ અને ૨૦૬ થી ૨૧૭, ૨૫૮, ૨૫૯, ૨૬૧, ૨૬૪, ૨૬૫, ૨૭૪, ૨૭૫, ૨૭૬ થી ૨૮૪.

૧૭ લીંબડીની શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના ભંડારની સુવર્ણાક્ષરી સવત ૧૫૧૪ ના મહા મુદ્રી ૨ ને સોમવારના રોજ લખાએલી કલ્પસૂત્રની હસ્તપ્રતમાંથી ચિત્ર ૧૬૨, ૧૬૩.

૧૮ ડહેડા ૧. અમદાવાદના ડહેડાના ઉપાધ્યયની સંવત ૧૫૧૬ ના મહા મુદ્રી ૬ ના રોજ લખાએલી સુવર્ણાક્ષરી પ્રત ઉપરથી ચિત્ર ૧૮૮, ૧૮૯, ૧૯૦, ૧૯૧, ૨૧૮, ૨૧૯.

૧૯ અમદાવાદ. શ્રીદયાવિભક્તજી શાસ્ત્રસંગ્રહની મુદ્ર ચિત્રાકૃતિઓવાળી કલ્પસૂત્રની મુદ્રાક્ષરી પ્રત પરથી ચિત્ર ૧. ૨૮૬, ૩૫૮ થી ૩૬૨, ૩૬૩ થી ૩૬૬, ૩૭૧.

- ૨૦ નવાળ ૨. માગભાઈ નવાળના અમદાવાદ સંગ્રહમાંના મુદ્રિત મુદ્રાભને વાળી લગભગ પંદરમા સિકાની કાગળની હસ્તપ્રતના મુદ્રિત મુદ્રાભને વાળા ૧૨ પાનાઓ પૈકીના મુદ્રિત મુદ્રાભને. ચિત્ર ૨૨૦ થી ૨૨૩. ૨૭૮, ૩૫૪ થી ૩૫૭, ૩૬૭ થી ૩૭૦
- ૨૧ હોદ્દા ૨. હોદ્દાના ઉપગ્રંથના અમદાવાદ જ્ઞાન ભંડારમાં આવેલી કલ્પસૂત્રની શૈખ્યા-ક્ષરી તથા સુવર્ણાક્ષરી હસ્તપ્રતમાં ચિત્રો પૈકી ચિત્ર ૨૨૪, ૨૨૫, ૨૨૬. ૨૫૦, ૨૫૧.
- ૨૨ ઉપાધ્યાયજી શ્રી ચોટનવિજયજીના શાસ્ત્ર સંગ્રહમાંની મુદ્રિત ચિત્રોવાળી લગભગ પંદરમા સિકાની હસ્તપ્રતમાંના ચિત્રો પૈકી ચિત્ર ૨૨૭, ૨૨૮, ૨૨૯, ૨૩૦, ૨૩૩ થી ૨૪૦, ૨૪૨, ૨૪૩.
- ૨૩ પુરાતત્ત્વવિદ્ શ્રીજિનવિજયજીના સંગ્રહની સંવત ૧૫૧૧ની શ્રી મહાવીર ચરિત્રની સુવર્ણાક્ષરી હસ્તપ્રતમાંથી ચિત્ર ૨૩૨.
- ૨૪ કુમુદ સ્વર્ગસ્થ વિદ્યપ્રકુમુદમંડીવજીના સંગ્રહમાંની લગભગ પંદરમા સિકાના અંત-ભાગની સુવર્ણાક્ષરી કલ્પસૂત્રની હસ્તપ્રતમાંથી ચિત્ર ૨૪૧, ૨૬૨, ૨૬૩, ૨૬૬, ૨૬૭, ૨૭૦ થી ૨૭૨.
- ૨૫ ક્રાંતિવિં ૧ વડોદરા. શ્રી આત્માનંદ જ્ઞાનમંદિરમાં આવેલ સ્વર્ગસ્થ પ્રવર્તકજી શ્રી ક્રાંતિવિજયજીના સંગ્રહની લગભગ પંદરમા સિકાની સુવર્ણાક્ષરી કલ્પસૂત્રની હસ્તપ્રતમાંથી ચિત્ર ૨૪૪, ૨૪૫, ૨૪૬ થી ૨૪૯, ૨૫૨ થી ૨૫૭, ૨૬૦, ૨૬૮, ૨૭૬, ૨૭૭
- ૨૬ સોળમા સિકાની તારીખ વગરની કલ્પસૂત્રની હસ્તપ્રતમાંથી ચિત્ર ૨૬૯.
- ૨૭ ક્રાંતિવિં ૨. વડોદરાના શ્રીઆત્માનંદ જૈનજ્ઞાન મંદિરમાંના પ્રવર્તકજી શ્રી ક્રાંતિવિજયજી શાસ્ત્ર સંગ્રહની લગભગ પંદરમા સિકાના અંતભાગની સુવર્ણાક્ષરી કલ્પસૂત્રની બીજી હસ્તપ્રતમાંથી ચિત્ર ૨૭૩, ૨૮૭, ૨૮૮.
- ૨૮ પ્રવર્તકજી ક્રાંતિવિજયજીના સંગ્રહની શૈખ્યાક્ષરી કલ્પસૂત્રની સુબોધિકા ટીકાની હસ્તપ્રત-માંથી ચિત્ર ૩૭૨ થી ૩૭૪.

સંક્ષેપોની સમજ

દયાવિ०=શ્રીદયાવિમલજી શાસ્ત્ર સંગ્રહ, દેવસાનો પાડો, અમદાવાદ.

મે० પા.=સંઘવીના પાડાનો ભંડાર. પાટણ.

ઉ० ક્ષે० ધ०=ઉજ્જમકોઈની ધર્મશાળા, અમદાવાદ.

નવાળ ૧ } સારાભાઈ મણિલાલ નવાળનો સંગ્રહ.

નવાળ ૨ } છીપા માવજીની પોળ; અમદાવાદ.

ઇંડરની પ્રત=શેઠ આણંદજી મંગલજીની પેઢી. ઇંડર.

ભારતી=ભારતીય વિદ્યા ભવન, મુંબઈ

પાટણ, ૧

પાટણ, ૨

પાટણ, ૩

} સંઘનો ભંડાર, શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાનમંદિર, પાટણ.

ડહેલા, ૧

ડહેલા, ૨

} ડહેલાના જૈન ઉપાશ્રયનો ભંડાર. દોસીવાડાની પોળ. અમદાવાદ

હંસ વિ. ૧

હંસ વિ ૨

} શ્રી આત્માનંદ જૈન જ્ઞાનમંદિરમાં આવેલો
હંસવિજયજી શાસ્ત્ર સંગ્રહ. વડોદરા

કાંતિ વિ. ૧

કાંતિ વિ, ૨

} શ્રી આત્મારામ જૈન જ્ઞાનમંદિરમાં આવેલો
પ્રવર્તકજી શ્રી કાંતિવિજયજીનો સંગ્રહ. વડોદરા

કુસુમ ૧=સ્વર્ગસ્થ શ્રી વિજયકુસુમસૂરીશ્વરજીનો સંગ્રહ. અમદાવાદ

ચિત્રાનુક્રમ

Plate I

ચિત્ર ૧ પ્રભુ મહાવીર

Plate II

- „ ૨ જેન આવીગો
- „ ૩ જેન આવીકાઓ
- „ ૪ લક્ષ્મીદેવી
- „ ૫ જે આવકો
- „ ૬ જે આવીકાઓ

Plate III

- „ ૭ ભગવાન પાર્શ્વનાથ
- „ ૮ જોતમસ્વામી
- „ ૯ જેન સાધુ અને આવક
- „ ૧૦ જેન સાધુ
- „ ૧૧ બ્રહ્મચારી યજ્ઞ

Plate IV

- „ ૧૨ પ્રભુ મહાવીરનું ન્યવન
- „ ૧૩ પ્રભુ શ્રી મહાવીર સાધુ અવસ્થામાં
- „ ૧૪ પ્રભુ મહાવીરનો જન્મ
- „ ૧૫ પ્રભુ મહાવીરનું નિર્વાણ
- „ ૧૬ પ્રભુ મહાવીરનું સમવસરણ

Plate V

- „ ૧૭ દેવાનંદા અને ચૈત્ત સ્વપ્ન
- „ ૧૮ પ્રભુ શ્રી મહાવીરનું સમવસરણ
- „ ૧૯ પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથ
- „ ૨૦ પ્રભુ શ્રી મહાવીર

Plate VI

- „ ૨૧ પ્રભુ મહાવીરનું ન્યવન

ચિત્ર ૨૨ ઇન્દ્રચબા

- „ ૨૩ પ્રભુ મહાવીરનું જન્મકલ્યાણક
- „ ૨૪ મેરુ ઉપર જન્મભણિપેક
- „ ૨૫ પ્રભુ મહાવીરનું દીક્ષા કલ્યાણક
- „ ૨૬ પ્રભુ મહાવીરનું કૈવલ્ય કલ્યાણક

Plate VII

- „ ૨૭ ઇન્દ્રચબા
- „ ૨૮ શકસ્ત્રવ
- „ ૨૯ શકાગા
- „ ૩૦ પ્રભુ મહાવીરનો જન્મ
- „ ૩૧ મેરુપર્વત ઉપર સ્નાત્ર મહોત્સવ
- „ ૩૨ જન્મ મહોત્સવની ઉજવણી

Plate VIII

- „ ૩૩ સ્વજનો અને રાજા સિદ્ધાર્થ
- „ ૩૪ વર્ષાદાન
- „ ૩૫ દીક્ષા મહોત્સવ
- „ ૩૬ પંચમુદિ લોચ અને અર્ધવસ્ત્રદાન
- „ ૩૭ શ્રી મહાવીર નિર્વાણ
- „ ૩૮ શ્રી પાર્શ્વનાથનો જન્મ

Plate IX

- „ ૩૯ પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો પંચમુદિલોચ
- „ ૪૦ શ્રી નેમિનાથનો જન્મ અને મેરુ ઉપર સ્નાત્રમહોત્સવ
- „ ૪૧ શ્રી ઋષભદેવનું નિર્વાણ
- „ ૪૨ પ્રભુ મહાવીરના અગિયાર ગણધરો
- „ ૪૩ ગુરુ મહારાજ અને દુવસેન રાજા
- „ ૪૪ ગણધર સુધર્માસ્વામી

Plate X

ચિત્ર ૪૫ પાર્શ્વનાથનો લોચ

- „ ૪૬ મેરુ ઉપર જન્માલિપેક
- „ ૪૭ શ્રમણસંઘ
- „ ૪૮ જૈન સાધુ અને શ્રાવક

Plate XI

- „ ૪૯ મહાવીર-નિર્વાણ
- „ ૫૦ પાર્શ્વનાથનો લોચ
- „ ૫૧ શ્રી નેમિનાથનો જન્મ
- „ ૫૨ ઋષભદેવનું સમવસરણ
- „ ૫૩ ત્રણ સાધુ અને બે શ્રાવિકઓ
- „ ૫૪ ચતુર્વિધ સંઘ

Plate XII

- „ ૫૫ શ્રી પાર્શ્વનાથનો પંચશુદ્ધિ લોચ
- „ ૫૬ પ્રભુ મહાવીરનો જન્મ

Plate XIII

- „ ૫૭ પ્રભુ મહાવીર
- „ ૫૮ પ્રશસ્તિનું પાતું

Plate XIV

- „ ૫૯ પ્રશસ્તિનું પાતું

Plate XV

- „ ૬૦ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ
- „ ૬૧ શ્રી પદ્માવતી દેવી

Plate XVI

- „ ૬૨ લક્ષ્મીદેવી
- „ ૬૩ કૃત્તની માળા
- „ ૬૪ પૂર્ણચંદ્ર
- „ ૬૫ ઊગતો સૂર્ય

Plate XVII

- „ ૬૬ જલપૂર્ણ કુંભ

ચિત્ર ૬૭ સૌધર્મેન્દ્ર

- „ ૬૮ મહાવીરનો પંચશુદ્ધિલોચ
- „ ૬૯ પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો પંચશુદ્ધિલોચ

Plate XVIII

- „ ૭૦ પ્રભુ નેમિનાથનો પંચશુદ્ધિલોચ
- „ ૭૧ ઋષભદેવનો પંચશુદ્ધિલોચ
- „ ૭૨ પ્રભુ મહાવીર
- „ ૭૩ અષ્ટભાંગલિક

Plate XIX

- „ ૭૪ ઇન્દ્રસલા
- „ ૭૫ શકસ્તવ
- „ ૭૬ શકાના
- „ ૭૭ ગર્ભાપહાર

Plate XX

- „ ૭૮ લક્ષ્મીદેવી
- „ ૭૯ પૂર્ણચંદ્ર
- „ ૮૦ જલપૂર્ણકુંભ
- „ ૮૧ સૌધર્મેન્દ્ર

Plate XXI

- „ ૮૨ ગર્ભસંક્રમણ
- „ ૮૩ ત્રિશલાનાં ચૌદ સ્વપ્ન
- „ ૮૪ ત્રિશલાનો શોક
- „ ૮૫ મહાવીર જન્મ

Plate XXII

- „ ૮૬ મેરુ ઉપર જન્માલિપેક
- „ ૮૭ પ્રભુ જન્મની વધામણી
- „ ૮૮ લોકાંતિક દેવોની પ્રાર્થના અને વર્ષાદાન
- „ ૮૯ મહાવીરનો દીલા મહોત્સવ

Plate XXIII

- „ ૯૦ પ્રભુ મહાવીરનું સમવસરણ

નિરૂપણ મુજબ આ કાંઈ ના હોય છે

.. ૯૦ શ્રી પાર્શ્વનાથની

૯૧ પાશ્વ પાર્શ્વનાથના જન્મ

Plate XXX

.. ૯૨ શ્રી પાર્શ્વનાથ નિવાળ

.. ૯૫ શ્રી પાર્શ્વનાથ નિવાળ

.. ૯૬ શ્રી ભૈરવનાથના જન્મ

.. ૯૭ શ્રી ભૈરવનાથ નિવાળ

Plate XXXI

.. ૯૮ દેવાનાના આદ્ય જન્મ

.. ૯૯ દેવી નન્દવતી

Plate XXXII

.. ૧૦૦ શ્રી કાપલદેવના જન્મ

.. ૧૦૧ શ્રી કાપલદેવનું સમવયન

.. ૧૦૨ શ્રી કાપલદેવનું નિવાળ

.. ૧૦૩ શ્રી ગણધર્મ

Plate XXXIII

.. ૧૦૪ નવ ગાળધર્મ

.. ૧૦૫ ભગવાન મહાવીરનું સમવયન

.. ૧૦૬ શ્રી ચતુર્વિધસંઘ

.. ૧૦૭ મહાવીરનું સમવયન

Plate XXXIV

.. ૧૦૮ મુદ્ધમોદયામી

.. ૧૦૯ ચતુર્વિધસંઘ

.. ૧૧૦ શકતત્વ

.. ૧૧૧ વર્ષાદાન

Plate XXXV

.. ૧૧૨ મહાવીરનું સમવયન

.. ૧૧૩ ચતુર્વિધ મંઘ

Plate XXXVI

.. ૧૧૪ શકાના

નિરૂપણ મુજબ આ કાંઈ ના હોય છે

Plate XXXVII

.. ૧૧૬ મહેન્દ્ર

.. ૧૧૭ મયનમદિરમા દેવાનંદ

Plate XXXVIII

.. ૧૧૮ ગર્ભચંદ્રમાનુ

.. ૧૧૯ મયનમદિરમા ત્રિશલા

Plate XXXIX

.. ૧૨૦ ત્રિશલાના શોક અને હર્ષ

.. ૧૨૧ જન્મ મહોદય

Plate XXXX

.. ૧૨૨ ચૌદ સ્વપ્ન

.. ૧૨૩ સિદ્ધાર્થ અને ત્રિશલા

Plate XXXXI

.. ૧૨૪ સિદ્ધાર્થના દરબાર

.. ૧૨૫ પુત્ર જન્મની વધામણી

Plate XXXXII

.. ૧૨૬ થી ૧૩૭ કલ્પસૂત્રનાં સુદર
સુશોભનો

.. ૧૩૮ થી ૧૪૯ ,,

Plate XXXXIII

.. ૧૫૦ મહાવીર જન્મ

.. ૧૫૧ સંવત્સરી દાન

Plate XXXXIV

.. ૧૫૨ પચ્ચમુદિ લોચ

.. ૧૫૩ મહાવીર નિર્વાણ

Plate XXXXV

.. ૧૫૪ ચંદ્રલેખા પાલખી

.. ૧૫૫ શ્રી પાર્શ્વનાથનું સમવયન

Plate XL

- ચિત્ર ૧૫૬ શ્રી નેમિનાથજી
 ,, ૧૫૭ શ્રી નેમિનાથજીનું સમવસરણ

Plate XLI

- ,, ૧૫૮ છ ગણધરો
 ,, ૧૫૯ આઠ તીર્થકરો

Plate XLII

- ,, ૧૬૦ શ્રી ૧૭૨ કલ્પસૂત્રનાં મુદ્ર મુશોભનો
 ,, ૧૭૩ શ્રી ૧૮૫ ,,

Plate XLIII

- ,, ૧૮૬ પ્રભુ શ્રી ઋષભદેવ
 ,, ૧૮૭ ચતુર્વિધ શ્રીસઘ

Plate XLIV

- ,, ૧૮૮ ચાર ગુરુભાઈઓ
 ,, ૧૮૯ આર્ય વજ્રસ્વામી

Plate XLV

- ,, ૧૯૦ મહાવીર જન્મ
 ,, ૧૯૧ જન્મભિષેક

Plate XLVI

- ,, ૧૯૨ ચતુર્વિધ સંઘ

Plate XLVII

- ,, ૧૯૩ શ્રી પાર્શ્વનાથ પંચમુદ્રિતોચ

Plate XLVIII

- ,, ૧૯૪ શ્રી ૨૦૫ કલ્પસૂત્રનાં મુદ્ર
 મુશોભનો
 ,, ૨૦૬ શ્રી ૨૧૭ ,,

Plate IL

- ,, ૨૧૮ પ્રશસ્તિ

Plate L

- ,, ૨૧૯ પ્રશસ્તિ

Plate LI

- ચિત્ર ૨૨૦ શ્રી ૨૨૩ મુદ્ર મુશોભનો

Plate LII

- ,, ૨૨૪ નિશાલ ગણજી
 ,, ૨૨૫ મહાવીર દીક્ષા
 ,, ૨૨૬ શ્રી જંબુકુમાર અને આઠ સ્ત્રીઓ

Plate LIII

- ,, ૨૨૭ હરિભૃગુમેષિન
 ,, ૨૨૮ સિદ્ધાર્થ અને ત્રિશલા
 ,, ૨૨૯ ત્રિશલાનો હર્ષ
 ,, ૨૩૦ આમલકી કીડા

Plate LIV

- ,, ૨૩૧ પ્રભુ મહાવીરની દીક્ષા
 ,, ૨૩૨ ,,

Plate LV

- ,, ૨૩૩ વર્ષાદાન તથા દીક્ષા મહોત્સવ
 ,, ૨૩૪ પચ્ચમુદ્રિ લોચ
 ,, ૨૩૫ ગૌતમસ્વામી
 ,, ૨૩૬ શ્રી પાર્શ્વનાથનું સમવસરણ

Plate LVI

- ,, ૨૩૭ શ્રી પાર્શ્વનાથનું નિર્વાણ
 ,, ૨૩૮ શ્રી ઋષભદેવ
 ,, ૨૩૯ તીર્થોધિરાજ શ્રી શત્રુંજય
 ,, ૨૪૦ મહાતીર્થ શ્રી ગીરનાર

Plate LVII

- ,, ૨૪૧ સ્થૂલિભદ્ર, કોશા અને સાતબહેનો

Plate LVIII

- ,, ૨૪૨ શ્રી ઋષભદેવનું નિર્વાણ
 ,, ૨૪૩ દેવી સરસ્વતી
 ,, ૨૪૪ શ્રી ઋષભદેવનું પાણિગ્રહણ
 ,, ૨૪૫ શ્રી ઋષભદેવનો રાન્યાભિષેક

પાન ૧૦૦ માંથી ૧૦૦ માંથી ૧૦૦

- ૨૪૦ શ્રી ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૪૧ શ્રી ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૪૨ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate I

- ૨૪૩ શ્રી ગાંધીજી
- ૨૪૪ શ્રી ગાંધીજી

Plate I XI

- ૨૪૫ કોશાનુસાર
- ૨૪૬ શ્રી ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૪૭ શ્રી ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXII

- ૨૪૮ શ્રી ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૪૯ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૫૦ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXIII

- ૨૫૧ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXIV

- ૨૫૨ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૫૩ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૫૪ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXV

- ૨૫૫ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૫૬ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXVI

- ૨૫૭ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૫૮ ગાંધીજીની નિબંધ

પાન ૧૦૦ માંથી ૧૦૦ માંથી ૧૦૦

Plate LXXVII

૨૫૯ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXVIII

- ૨૬૦ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૬૧ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXIX

- ૨૬૨ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXXI

- ૨૬૩ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૬૪ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXXII

- ૨૬૫ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXXIII

- ૨૬૬ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૬૭ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXXIV

- ૨૬૮ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૬૯ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXXV

- ૨૭૦ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXXVI

- ૨૭૧ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૭૨ ગાંધીજીની નિબંધ

Plate LXXXVII

- ૨૭૩ ગાંધીજીની નિબંધ
- ૨૭૪ ગાંધીજીની નિબંધ

હાથમાં કમલનું ફૂલ છે, તથા નીચેના બને હાથ વરદમુદ્રાએ છે. દેવીની નીચે પ્રસંગ બીજામાં ને હાંસિયાની મધ્યમાં સૌધમેન્દ્ર હસ્તિસ્કથ પર બેસીને હાથમાં કલશ પકડીને પ્રભુ સન્મુખ જતો હોય એમ દેખાય છે. ત્રીજા પ્રસંગમાં તપાવેલા સુવર્ણ જેવા વર્ણવાળી ચાર હાથવાળી દેવીનું ચિત્ર છે. દેવીના ઉપરના જમણા હાથમાં ચક્ર અને ડાબા હાથમાં વજ્ર છે, તથા નીચેના બને હાથ વરદ મુદ્રાએ છે.

પાનાની ઉપર અને નીચે તથા બને બાજુના હાંસિયાના પ્રસંગો ચિત્રપ્રસંગને અનુલક્ષીને રજૂ કરવામાં નથી આવ્યા, પરંતુ આ પ્રતના દરેકે દરેક પાનામાં આવી જ રીતે ભુદાનુદાં સુશોભનો ચીતરીને આ સંપૂર્ણ પ્રતને શણગારવામાં આવી છે. આવાં સુદર સુશોભનોવાળી બીજી હસ્તપ્રતો ભારતભરના જૈનભાષામાં બહુ જ પરિમિત સંખ્યામાં છે. આ આખી જે પ્રત સોનાની શાહીથી લખેલી છે.

Plate II

ચિત્ર ૨. જૈન સાધ્વીઓ. પાટણના સ. પા ભાગની તાડપત્રની ૨૩૪ પાનાંની કલ્પસૂત્ર અને કાલકથાની વિ.સ ૧૩૩૫ (ઈ.સ. ૧૨૭૮)ની પ્રતમાંથી બે ચિત્રો અને ચિત્ર ૨-૩ તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે. હવે પછીના ચિત્રો ૪-૧૧ની માફક આ ચિત્રો પણ પ્રથમ 'કાલકથા' નામના ઇંગ્લિશ પુસ્તકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં છે.^૧

મિ. પ્રાઉન આ ચિત્રને બે સાધુઓના ચિત્ર તરીકે ઓળખાવતા જણાવે છે કે 'ચંદ્ર-રવાની નીચે બે ચંદાંબર સાધુઓ ઉપદેશ આપતા બેઠેલા છે. દરેકના ડાબા હાથમાં મુખવસ્ત્ર-કા-મુહપત્તિ (યુક ન બાઉ તે માટે મુખની આગળ રાખવામાં આવતું વસ્ત્ર) અને જમણા હાથમાં ફૂલ છે. જેમ જમણા બાજો હમેશાં (ચિત્ર ૫ ની માફક) ખુલ્લો-ઉઘાડો રાખવામાં આવે છે તેને બદલે સારૂ જે શરીર વસ્ત્રથી આચ્છાદિત થયેલું છે.'

વાસ્તવિકરીતે મિ. પ્રાઉન જણાવે છે તેમ આ ચિત્ર બે સાધુઓનું નહિ પણ સાધ્વીઓનું છે અને તેથી જ બંનેનું આખું શરીર વસ્ત્રથી આચ્છાદિત થયેલું ચિત્રકારે બતાવ્યું છે તેઓ જે ચિત્રન. ૫ નો પુરાવો આપે છે તે ચિત્ર 'તો' સાધુઓનું છે. પ્રાચીન ગુજરાતી ચિત્રકારોએ હમેશાં જૈન સાધુઓના ચિત્રોમાં એક બાજો ખુલ્લો અને સાધ્વીઓનાં ચિત્રોમાં સારૂ જે શરીર વસ્ત્રથી આચ્છાદિત રાખવાનો નિયમ પરપરાએ સાચવ્યો છે. બીજું મિ. પ્રાઉન જણાવે છે કે 'બંનેના જમણા હાથમાં ફૂલ છે' તે તેઓની માન્યતા તો જૈન સાધુ-સાધ્વીઓના રીતરિવાજોની અજ્ઞાનતાને આભારી છે, કારણકે ત્યાંની એવાં જૈન સાધુ-સાધ્વીઓને સચિત દ્રવ્યને ભૂલથી-અભણે પણ અડકી જવાય તો તેને માટે 'નિગ્રીથચૂર્ણિ' 'સાધુગમાચારી' વગેરે પ્રાયશ્ચિત્તગ્રન્થોમાં પ્રાયશ્ચિત્ત બતાવેલા છે. જ્યારે ભૂલથી પણ સચિત દ્રવ્ય-વસ્તુને અડકી જવાય તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે તો પછી વ્યાખ્યાન-ઉપદેશ દેવાના મગચે હાથમાં ફૂલ રાખવાનું મંત્રવી જ કેમ શકે? બીજું ખરી રીતે

^૧ 'The Story of Kalki' pp 120 and opp. Fig. 7, 8 on plate no. 3

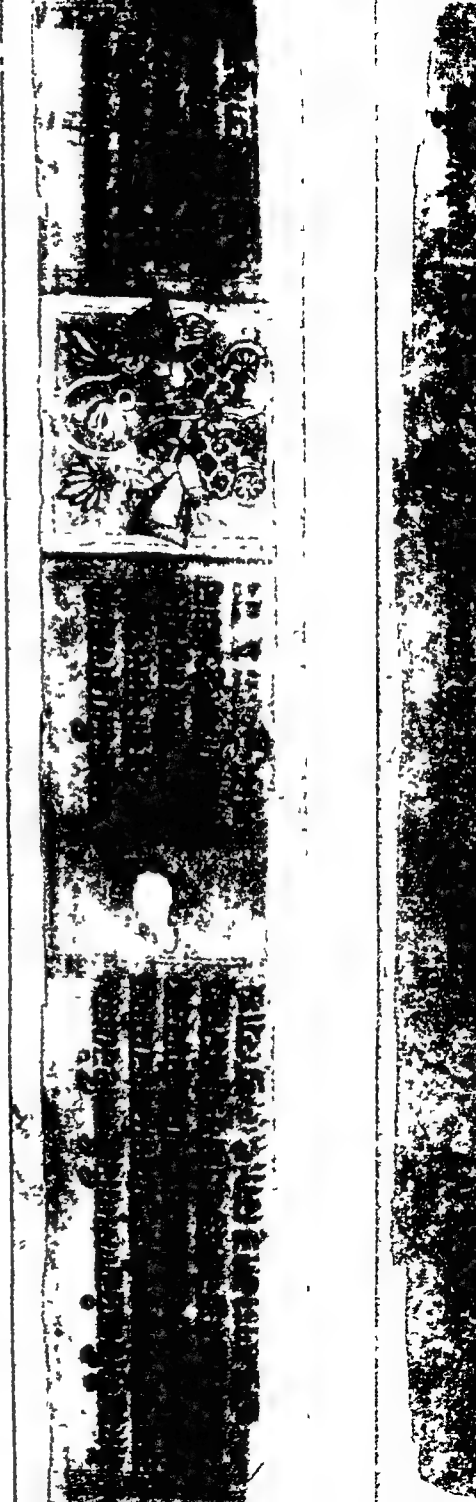
^૨ 'The Story of Kalki' pp 120 and opp. Fig. 7, 8 on plate no. 3. The two Svetambar monks preaching. Each has in his left hand the lotus flower and in his right hand the alms bowl. The robes cover the body fully, instead of leaving the body half-nude as in the case of the Theravada monks. (cf fig. 5) — 'The story of Kalki' pp 120

चित्र २

Fig 3

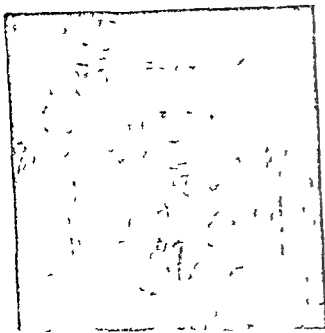

Fig 7

चित्र ७

Fig 8

चित्र ८

Fig 9

चित्र ९

Fig 10

चित्र १०

Fig 11

चित्र ११

ખનેના હાથ તદ્દન ખાલી જ છે, દ્રુત જમણા હાથનો અગૂઠો અને તર્જની-અંગૂઠા પાસેની આંગળી—ભેગી કરીને ‘પ્રવચનસુદ્રા’એ ખાંને હાથ રાખેલા છે.^૩

ચિત્ર ૩: જેન શ્રમણોપાસિકા-શ્રાવિકાઓ. ચિત્ર ૨ વાળી પ્રતમાંના તે જ પાના ઉપર આ ખંને શ્રમણોપાસિકાઓ છે. ચિત્ર ૨ વાળી પ્રતમાં ચીતરેલી સાધ્વીઓના ઉપદેશથી આ પ્રત લખાવનાર જ હશે તેમ માનવું છે. આજે પણ શ્રાવિકાઓ સાધ્વીઓના ઉપદેશથી કેટલાંયે ધાર્મિક કાર્યો કરે છે અને શ્રાવિકાઓ કિંગતી-ખડુમૂલ્ય વસ્ત્રાભુષણોથી સુસજ્જિત થઈને ખંને હાથની અબલિ ભેડીને ઉપદેશ શ્રવણ કરતી સ્વસ્થ ચિત્તે બેઠેલી છે.

ચિત્ર ૨ના સાધ્વીઓના ચિત્રમાં નવા પ્રકારનું ચિત્રવિધાન દૃષ્ટિએ પડે છે બે પાત્રોને ગોઠવવાની તદ્દન નવીન રીત દેખાય છે. અઘઃ કામ પણ ઘણી ખૂબીથી પાર પાડ્યું છે. ચિત્ર ૩ નાં સ્ત્રી-પાત્રોની બેસવાની રીત, અલકાગે, વસ્ત્રા અને ખાસ કરીને માથાની સુશોભના સંસ્કાર અને ખાનદાની દર્શાવે છે.

ચિત્ર ૪: લક્ષ્મીદેવી. પાટણના મધ્યના ભંડારની ‘કલ્પસૂત્ર અને કાલકકથા’ની તાડપત્રની વિ. સં. ૧૩૩૬ (ધ. સ. ૧૨૯૯)ના જેઠ સુદી પાચમને સ્વિચારના રોજ લખાએલી તાડપત્રની હસ્તલિખિત પત્ર ૧૫૨ની પ્રતમાંના માટે ચિત્રો ૪ અને ૭થી ૧૧ અને ૪૮ તરીકે અત્રે રજૂ કરેલાં છે આ પ્રતના પાના ૧૫૨ ઉપરથી ચિત્રનું કદ ૨૪૨ ઇંચ છે. મિ. ગ્રાઉન આ ચિત્ર અગિકાનું છે કે લક્ષ્મીનું તે બાબત માટે શકાશીલ છે.^૪ આ ચિત્ર લક્ષ્મીદેવીનું જ છે અને તે બાબતમાં શકા રાખવાનું કાંઈ જ કારણ નથી. દેવીના ઉપરના ખંને હાથમાં વિકસિત કમળ છે.^૫ નીચેનો જમણો હાથ વરદ સુદ્રાએ^૬ છે અને ડાબા હાથમાં ખીબેરાનું ફૂલ છે દેવીના શરીરનો વર્ણ પીળો, કચુકી લીલી, ઉત્તરાંગનો રંગ સફેદ, વચ્ચે લાલ રંગની ડિઝાઈન, વસ્ત્રના છેડા લાલ રંગના, ઉત્તરીય વસ્ત્ર-સાડીનો રંગ સફેદ, વચ્ચે ક્રીંગલ-કથાર્ધ રંગની ડિઝાઈન, અને કમળના આસન ઉપર ભદ્રાસને બેઠક

પાટણના મંદિરના ભંડારની તાડપત્રની હસ્તલિખિત સવત ૧૩૪૪ના માગશર સુદી ૨ને સ્વિચારના રોજ લખાએલી પ્રતના ખંને ચિત્રો ૫-૬ તરીકે અત્રે રજૂ કરેલાં છે.

ચિત્ર ૫: બે શ્રાવકો ચિત્રમાં બે ઊભા રહેલા શ્રાવકો પોતાની આંખે કોઈ વ્યક્તિની સાથે વાતચિત કરતા હોય તેવી રીતે એકેક હાથ ઊંચો રાખીને ચિત્રકારે અત્રે રજૂ કરેલા છે. ચિત્રનો કેટલોક ભાગ ઘસારાઈ ગએલો હોવા છતાં પણ ખંનેની દાદી તથા ખંનેના ખભા ઉપરનું ઉત્તરાસન અને કમર નીચેનું ઉત્તરીય વસ્ત્ર સ્પષ્ટ દેખાય છે તેરમા મકામાં ગુજરાતના ગૃહસ્થો કઈ બાતના

૩ જુઓ ફેબ્રુઆરી ૧૯

૪ ‘Fig 20 A goddess (Ambika?) from folio 152 recto of the same MS as Figure 9 A four-armed goddess, dressed in bodice, dhoti and scarf sits on a cushion In her two upper hands she holds lotuses, her lower right possibly holds a rosary, in the lower left an object which I cannot identify’

—‘The story of Kalak’ pp 120

૫ ‘કમલપદ જલતકરગદ્ધિભુક્તોય’

—‘શ્રીકલ્પસૂત્રમ્ (દારમાસૂત્રમ્)’ પત્ર ૧૮

૬ દક્ષિણહસ્તમુક્તાન વિવાયાધ કરયાન્ના પ્રમાર્યેદિતિ વરદસુદ્રા ॥ ૮ ॥’

—‘નિર્વાણકલિકા’ પત્ર ૬૨

કપડાં પહેરતા હતા તેનો આબેહૂબ ખ્યાલ આ ચિત્ર આપે છે.

ચિત્ર ૬: બે શ્રાવિકાઓ. આ ચિત્રમાં ચિત્ર પની માફક બંને શ્રાવિકાઓ ઊભેલી છે અને પોતાની સામેની કોઈ વ્યક્તિની સાથે વાતચીત કરતી હોય તેવી રીતે એકેક હાથ ઊભો રાખીને ચિત્રકારે અત્રે રજૂ કરેલી છે. બંનેના શરીર ઉપરની કચુક્રી, ખભા ઉપરના વસ્ત્રના ઊડતા છેદ અને કમ્મર નીચેનું ઉત્તરીય વસ્ત્ર સ્પષ્ટ દેખાય છે. આ ચિત્ર તથા ચિત્ર ૩ તેરમા સૈકાની ગુજરાતની સ્ત્રીઓ કઈ જાતના કપડાં પહેરતી હતી તેનો આબેહૂબ ખ્યાલ આપણને આપે છે.

Plate III

ચિત્ર ૭. ભગવાન પાર્શ્વનાથ ચિત્ર ૪ વાળી પ્રત ઉપરથી ચિત્રમાં પદ્માસનની બેઠકે પ્રભુ પાર્શ્વનાથ બેઠેલા છે મસ્તક ઉપરની ત્રણ કુણા આ ચિત્ર પાર્શ્વનાથજીનું હોવાની સાબિતી આપે છે.

ચિત્ર ૮: ગૌતમસ્વામી. ચિત્ર ૪ વાળી પ્રત ઉપરથી. આ ચિત્રની મધ્યમા પ્રવચનસુદ્રાએ ભગવાન મહાવીરના પ્રથમ શિષ્ય ગણધરદેવ શ્રી ગૌતમસ્વામી સિંહાસન ઉપર બેઠેલા છે. ગૌતમસ્વામીની ગરદનની પાછળ જૈન સાધુનો ઓથો તથા પ્રવચનસુદ્રા રજૂ કરીને આ ચિત્ર તીર્થકર્મનું નહિ પણ સાધુનું છે, તેમ જણાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે સિંહાસનની બંને બાજુએ એકેક સિંહ રજૂ કરીને ચિત્રકારે તેરમા સૈકાના સિંહાસનના શિલ્પનો એક પૂરાવો પૂરો પાડ્યો છે. આ ચિત્રના જેવું જ એક બીજું ચિત્ર દક્ષિણમાં આવેલા દિગંબર જૈન તીર્થ મુડગદ્રીના એક દિગંબર મંદિરમાં આવેલા તાડપત્રીય હસ્તલિખિત ગ્રંથલંકારમાં આવેલી 'પટગડાગમ'ની પ્રતમાં છે. અત્યાચંચુદ્રીમા મારા અગિલ ભારતવર્ષના પ્રવાસમાં આવાં માત્ર બે જ ચિત્રો જોવામાં આવેલાં છે.

ચિત્ર ૯: જૈનસાધુ અને શ્રાવક. ઉપર્યુક્ત પ્રતમાંથી જ. આ ચિત્રમાં તથા ચિત્ર ૧૦માં સિંહાસન ઉપર બેઠેલા જૈન સાધુનાં ડાબા હાથમાં ચિત્રકારે એકેક ફૂલ રજૂ કરેલું છે, તે ચિત્રકારની જૈન સાધુના રીતરિવાજોની અજ્ઞાનતાને આભારી છે. હું અગાઉ ચિત્ર ૨માં આ બાબતની ચર્ચા કરી ગયો છું આ ચિત્ર તથા ચિત્ર ૧૦ માંના બંને સાધુનો ડાબો હાથ પ્રવચનસુદ્રાએ રાખેલો છે. આ ચિત્રમાં સાધુની સામે બે હાથ જોડીને બેઠેલો એક ભક્ત-શ્રાવક છે.

ચિત્ર ૧૦. જૈન સાધુ. ઉપર્યુક્ત પ્રતમાંથી જ. આ ચિત્ર બરાબર ચિત્ર ૯ના સાધુને બધી બાબતમાં મળતું જ છે.

ચિત્ર ૧૧. પ્રલશાંતિ યજ્ઞ. પ્રતના પાના ૧૫૧ ઉપરથી મિ. ગ્રાઉન આ ચિત્રને શર્કેદ્રના ચિત્ર તરીકે ઓળખાવે છે.^૭

'મનુષ્યના રાજની માફક શર્કેદ્રને દાઢીવાળો અને ગાદી ઉપર બેઠેલો ચીતરેલો છે તેના ઉપરના જમણા હાથમાં અકુશ અને ડાબા હાથમાં એક છત્ર પકડેલો છે, નીચેના બંને હાથમાં કંઈપણ નથી તેણે પોતી અને દુપટ્ટો પહેરેલા છે. તેના જમણા પગ નીચે તેનો હાથી છે. ખાલી જગ્યાને ફૂલોથી ભરી દીધી છે.'

^૭ 'The god Sakra, bearded like a human being, is seated on a cushion. In his upper right hand, he holds the elephant-goad, in the upper left an umbrella, the lower hands are without attributes. He is dressed in the royal scarf. Below his right leg is his elephant. Flower fill in the composition. — 'The story of Kailash' pp. 120

[illegible]

नगर्वमहावीरारण्यद्वयसप्त।
 येसाद्विरादभूमयाधिरुक्ता।।
 तत्तत्पुनरनिमायायाभिराव
 णसदृशः।। त्रिपदात्मागन्तार

(क) ॥ सः ॥
 एतत्तु सः ॥
 एतत्तु सः ॥
 एतत्तु सः ॥

[illegible][illegible]

मन्त्रादिप्रत्ययः
स्वर्गादिप्रत्ययः
पञ्चमसप्तमम
सिमादिप्रत्ययः

ख्याद्वर्णितगङ्गाद्विपरिवृष्टः। तप्तिकांशालेणित्तत्तसमगणः।
 पाण्डुसमासः। दत्तुपाण्डुकथित्तुसुदत्तसागणवद्वत्स।
 उन्माणा। अहहसागणध्वदियाणां कुक्षरसावस्यः। आला।
 क्षमाणा। आला। आर्वागद्वारद्वारया। क्वं वयगिन्वि।

समाणां लंगयमा,
तिन्पी विमानगा
समां शिखरस्य
प्रांत्समाणां लंगयमा

दावीराज्ञासंगिज्ञा
यस्यमासांग्यक्यप्रदि
र्थमननस्यो।।

एवमेतन्निष्कर्षंति। इत्युक्त्या श्रुत्या। विद्यासर्वव्यापारिणां
 चक्रेण विद्यासंसारिणां साक्षात्प्राप्तमसामान्यव्यव-
 र्त्तनं प्रकृतमसामान्यव्यवहारं प्रकृतमसामान्यव्यव-
 र्त्तनं प्राप्य साक्षात्प्राप्तमसामान्यव्यवहारं प्राप्य

वृद्धैर्नैकैर्नैतिष्ठ
भक्त्यैर्नैरायभि
णैर्नैरायभि

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible][illegible]

नृदिप्रममिस्वप्राप्तः।
मार्गमात्रमात्रमिति॥
नृद्याक्तशिरादि विष्णुः

कुरु विद्या
स विदुषां
पुण्ड्रिण
सन्तद्वयस
नमः सा नाह

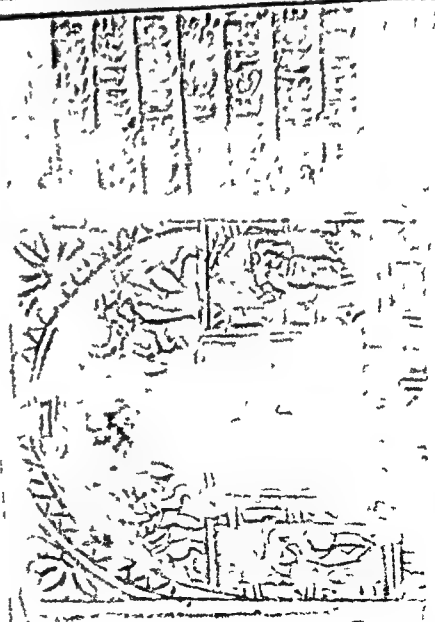
विष्णु

विष्णु

विष्णु

(ગ. પ્રાઉન જળાવે છે તેમ આ ચિત્ર શકેન્દ્રનું નહિ પણ પ્રજ્ઞશાંતિ યક્ષનું છે
આ ચિત્રમાં પ્રજ્ઞશાંતિ યક્ષને મુકુટ અને જટા સહિત ચીતરેલો છે. વળી તે દેખાવ
માત્રથી ભયંકર લાગે છે. તેના ઉપરના જમણા હાથમાં કમંડલુ છે અને તેનો ડાબો હાથ પ્રવચન-
મુદ્રાએ રાખેલો છે. તેના શરીરનો વર્ણ પીળો છે; ગળામાં જનોઈ નાખેલી છે અને ખભે શુલાળી
રગનું લીલા રંગના ઉપર જમણા પગમાં છેડાવાળું ઉત્તરાચ્ચગ નાખેલું છે. જમણા પગ નીચે વાહન
તરીકે હાથી મૂકેલ છે અને બદ્ધાચ્ચન પર પાદુકા અલિન બેઠેલો છે.^૮ ‘નિર્વાણકલિકા’ના વર્ણનમાં
અને આ ચિત્રમાં કેન્કાચ માત્ર એ છે કે તેના ડાબા હાથમાં કમંડલુ બોધેલો તેના બદલે ડાબો હાથ
પ્રવચન મુદ્રાએ છે અને જમણા હાથમાં અક્ષયુત્તર બોધેલો તેને બદલે કમંડલુ છે. તેનો ડાબો હાથ
પ્રવચનમુદ્રાએ રાખવાનું કારણ એ છે કે ચિત્રકારે તેની રજૂઆત પ્રવચનના અધિષ્ઠાત્ર તરીકે કરી
હશે એમ લાગે છે. વળી બાહ્ય તરીકે હાથીની રજૂઆત તેણે વધારામાં કરી છે, જે ઉપરથી જ
ગિ પ્રાઉને આ ચિત્રને શકેન્દ્રના ચિત્ર તરીકે ઓળખાવવામાં ભૂલ કરી હોય એમ લાગે છે
કદપનાને ગમે તેટલી આગળ વધારીએ તો પણ તેના આયુધોની રચના, તેના દેખાવ-
માત્રથી જ જણાતો જટા, મુકુટ તથા દાદી સહિતનો ભયાનક ચહેરો આપણને આ ચિત્રને
શકેન્દ્રના ચિત્ર તરીકે માનવા કોઈ રીતે પ્રેરણા કરતો નથી, કારણકે શકેન્દ્રને હમેશા દેખાવમાત્રથી
મૌમ્ય, આનંદી અને દાદી, જટા તથા યજ્ઞોપવીત-જનોઈ વગરનો ગુજરાતના પ્રાચીન ચિત્રકારોએ
ચીતરેલો છે.

અમદાવાદની ઉજ્જવિહારની ધર્મશાળાના જ્ઞાનભણડરગાની તાડપત્રની ‘કદપસૂત્ર અને કાલક-
કથા’ની હસ્તલિખિત પ્રત ઉપરથી ચિત્ર ૧૨ થી ૧૬, ૨૧, ૨૩થી ૨૬ અને ૪૬ લેવામાં આવ્યા
છે આ પ્રત વિ. સ. ૯૨૭ના અપાઠ સુદિ ૧૧ને યુધવારના દિવસે લખાએલી પ્રાચીન પ્રત ઉપરથી
વિ સ. ૧૪૨૭માં નકલ કરાએલી છે

Plate IV

ચિત્ર ૧૨. ઉપર્યુક્ત પ્રતમાંથી જ. ‘પ્રભુ શ્રીમહાવીરનું ચચન’. પુષ્પોત્તર વિમાનમાંથી વીસ
સાગંરોપમનું આયુધ્ય પૂર્ણ કરી ચચ્યા-ચચવીને શ્રીમહાવીર લગવાન પ્રાજ્ઞણકુડચામ નામના
નગરમાં કોડલગોત્રી ઋષભદત્ત પ્રાજ્ઞણની સ્ત્રી દેવાનંદા જે બલધરગોત્રી, છે તેની કુક્ષિમાં
ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયા. આપાઠ સુદિ ૬ના દિવસની મધ્યરાત્રીના સમયે અને ઉત્તરાશ્લેષની
નક્ષત્રને ચંદ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થયો હતો તે વખતે પ્રભુ દિવ્ય આહાર, દિવ્ય ભવ અને દિવ્ય
શરીરનો ત્યાગ કરી ગર્ભમાં આવ્યા.

ચિત્રમાં યજ્ઞાસન ઉપર પ્રભુ મહાવીરની મૂર્તિ ગિરાજમાન કરેલી છે. આજે જેવી રીતે
જિનમંદિરમાં મૂર્તિને આભૂષણોથી શણગારવામાં આવે છે તેવી જ રીતે ચિત્રમાં પણ મૂર્તિના
માથે મુકુટ, બે કાનમાં કુંડલ, ગરદનમાં કંઠો, હૃદય ઉપર મોતીનો હાર, બંને હાથની કોણીના
ઉપરના ભાગમાં બાળુગાંધ, બંને કાડાં ઉપર બે કડા, હાથની હથેલીઓ પલાઠી ઉપર મૂકીને લોગી

^૮ તથા વ્રજશાંતિ પિત્રવર્ણ દષ્ટાકરાલ જટામુકુટમણ્ડિત પાદુકારૂઢ મદ્રાસનસ્થિતમુપવીતાલકૃતસ્કન્ધ ચતુર્મુજ અક્ષમૂત્ર-
દષ્ટકાન્વિતરક્ષિણપાણિ કુણ્દિકાદ્યત્રાલંકૃતવામપાણિ ચેતિ ।
—‘નિર્વાણકલિકા’ પત્ર ૩૮.

કરેલી છે, તથા તેના ઉપર સોનાનું શ્રીફળ વગેરે ચીતરવામાં આવ્યા છે, મૂર્તિ પદ્માગને ણિગજ-માન છે મૂર્તિની આબુખાબુ પરિકર છે.

અહીં એક પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થઈ શકે છે કે જ્યારે તીર્થંકરનું ચ્યવન થાય છે ત્યારે શરીરની કોઈપણ જાતની આકૃતિ તો હોતી નથી અને તીર્થંકર નામ કર્મનો ઉદય તો તેઓને શ્રગળપાશું અગીકાર કર્યા પછી કૈવલ્યજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયા પછી સત્તામાં આવે છે. તો તેઓના ચ્યવનનો પ્રસંગ દર્શાવવા તેઓની મૂર્તિ મૂકવાનું કારણ શું ?

જૈન સપ્રદાયના અનુયાયીઓ દરેક તીર્થંકરનાં પાંચે કલ્યાણકો એક મરળા જ માહરવના માને છે પછી તે ચ્યવન, જન્મ, દીક્ષા, કૈવલ્ય કે નિર્વાણ હોય. અને તે મધ્યમાં જ પવિત્ર હોવાથી શુજરાતના પ્રાચીન ચિત્રકારોએ કલ્યાણકો દર્શાવવા માટે જુદીજુદી કલ્પનાઓ કરી અમુક પ્રકારની આકૃતિઓ નક્કી કરેલી હોય એમ લાગે છે. કારણકે જેવી રીતે આપણને અહીં ચ્યવન-કલ્યાણકના ચિત્રપ્રસંગમા પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે તેવી જ રીતે નિર્વાણ-કલ્યાણકના ચિત્રપ્રસંગમા પ્રશ્ન ઉદ્ભવવાનો જ. કારણકે પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા પછી તેઓનું શરીર કે આકૃતિ વગેરે કોઈ હોતું નથી. હવે આપણે પાંચે કલ્યાણકોમા પ્રાચીન ચિત્રકારોએ કઈકઈ કલ્પનાકૃતિઓ નક્કી કરેલી છે તે સંગ્રામી વિચાર કરી લઈએ એટલે આગળના આ પાંચે પ્રસંગોને લગતા ચિત્રોમા શકા ઉદ્ભવવાનું કારણ ઉપસ્થિત થાય જ નહિ.

૧ ચ્યવન-કલ્યાણક-ચ્યવન કલ્યાણકનો પ્રસંગ દર્શાવવા માટે પ્રાચીન ચિત્રકારો હમેશા જે જે તીર્થંકરના ચ્યવન-કલ્યાણકનો પ્રસંગ હોય તેમના લંછન સહિત અને કેટલાંક ચિત્રોમા તેઓનાં શરીરના વર્ણ સહિત તે તે તીર્થંકરની મૂર્તિની પરિકર સહિત રજૂઆત કરે છે.

૨ જન્મ-કલ્યાણક-જન્મ કલ્યાણકનો પ્રસંગ દર્શાવવા માટે હમેશા જે જે તીર્થંકરના જન્મ કલ્યાણકનો પ્રસંગ દર્શાવવાનો હોય તે તે તીર્થંકરની માતા અને એક નાના બાળકની રજૂઆત તેઓ કરે છે

૩ દીક્ષા-કલ્યાણક-જે જે તીર્થંકરના દીક્ષા-કલ્યાણકનો પ્રસંગ દર્શાવવાનો હોય તે તે તીર્થંકરની આડ નીચે પંચમુષ્ટિ લોચ કરતી આકૃતિ એક હાથથી ચોટલીનો લોચ કરતા બેઠેલી અને પાંચે બે હાથ પહોળા કરીને કેશને ગ્રહણ કરતા ઇન્દ્રની રજૂઆત ચિત્રમા તેઓ કરે છે.

૪ કૈવલ્ય-કલ્યાણક-જે જે તીર્થંકરના કૈવલ્ય-કલ્યાણકનો પ્રસંગ દર્શાવવાનો તેનો આશય હોય, તે તે તીર્થંકરના સમવસરણની રજૂઆત તેઓ કરે છે

૫ નિર્વાણ કલ્યાણક-જે જે તીર્થંકરના નિર્વાણ કલ્યાણકનો પ્રસંગ દર્શાવવાનો હોય તે તે તીર્થંકરના શરીરના વર્ણ તથા લંછન માથે તેઓની પદ્મામનની બેઠકે વાળેલી પલાંડી નીચે સિદ્ધ-શીલાની (ખીન્ના ચંદ્રનાના આકાર જેવી) આકૃતિની તથા બને બાબતોમાં એકેક આડની રજૂઆત પ્રાચીન ચિત્રકારો કરતા દેખાય છે.

ચિત્ર ૧૩ મહાવીર-માધુ અવસ્થામાં ઉદ્દેશ્ય ભઠારની પ્રતમાથી જ આ પ્રતમા ચિત્ર-કાન્તે આશય મહાવીરના પાંચે કલ્યાણક દર્શાવવાનો છે તેમા બાકીના ચ્યવન, જન્મ, કૈવલ્ય અને નિર્વાણ કલ્યાણકના પ્રસંગો તો તેણે પ્રાચીન ચિત્રકારોની રીતિને અનુસરતા જ દોરેલાં છે

Fig. 21

चित्र २१

Fig. 22

चित्र

Fig. 23

चित्र २३

Fig. 24

चित्र २४

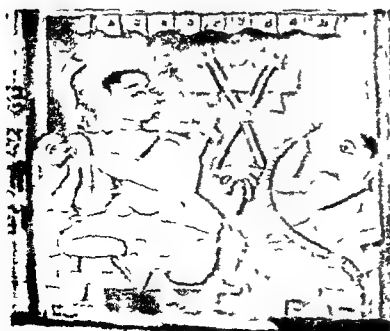

Fig. 25

चित्र २५

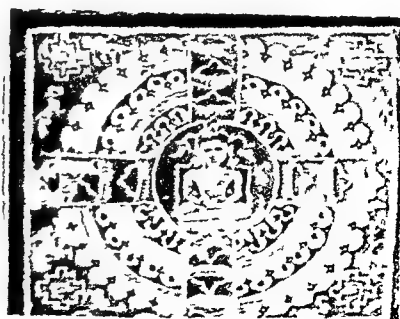

Fig. 26

चित्र २६

પાછલી રાત્રિએ કાળધર્મ પામ્યા, તેઓ સિદ્ધ થયા, શુદ્ધ થયા.

પ્રભુ મહાવીરની મૂર્તિ જે પ્રમાણે ચિત્ર ન. ૧૨માં વર્ણવી ગયા તે પમાણેનાં આયુષ્યો સહિત ચીતરેલી છે. નિર્વાણ-કલ્યાણક્રમે પ્રવેશ દર્શાવવા ખાતર સિદ્ધશિલાની આકૃતિ અને ણને બાબુએ એકેક ઝાડ વધારામાં ચીતરેલાં છે. આ ચિત્રની પૃષ્ઠભૂમિ ગીંદુરિયા ચતા રંગની છે. સિદ્ધશિલાનો રંગ સફેદ છે. આબુબાબુનાં ણને ઝાડનાં પાંદડાં લીલા રંગનાં છે. આ ઝાડનાં પાંદડાં ચિત્રકારે એટલા બધાં બારીક અને સુકોમળ ચીતરેલાં છે કે જેનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આ હાકટોન ચિત્રથી કોઈપણ રીતે આવી શકે નહિ. અમદાવાદમાં લાલ દરવાજે આવેલી સીદ્ધીમૈયદની મસ્જિદની દીવાલોમાં કોતરેલી સુંદર સ્થાપત્ય-બાળીઓની મુરચના મૂળ આવા કોઈ પ્રાચીન ચિત્રના અનુકરણમાંથી સરજાએલી હોય એમ માત્ર માનવું છે. સ્થાપત્યકામની એ દીર્ઘકાલ જાળી કરતાં બે અગર અઢી ઇંચની ટૂંકી જગ્યામાંથી ફક્ત અરધા ઇંચ જેટલી જગ્યામાં ઝાડની પાંદડીઓ પાંદડી ગણી શકાય એવી બારીક ઝાડની ઠલાનું સર્જન કરનાર ગુજરાતના પ્રાચીન ચિત્રકારે આજે પણ આપણને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી મૂકે છે.

ચિત્ર ૧૬: પ્રભુ મહાવીરનું સમવસરણ ઉપર્યુક્ત પ્રતમાંથી જ.

તીર્થકરને કૈવલ્યજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયા પછી દેવો સમવસરણની રચના કરે છે. આ સમવસરણની બે જાતની રચનાઓ આપણને પ્રાચીન ચિત્રોમાં મળી આવે છે. એક જાતની રચના ગોળાકૃતિમાં હોય છે અને બીજી જાતની ચતુષ્કોણ-ચાર ખૂણાવાળી-ચોળાડી હોય છે.

આ ચિત્ર ગોળાકૃતિ વાળા સમવસરણનું છે. સમવસરણની મધ્યમાં મહાવીરની મૂર્તિ તથા આબુબાબુ ફરતા ત્રણ ગઢ છે. મસ્તકની પાછળના ભાગમાં અશોકવૃક્ષને બદલે બે બાબુ લટકતા કમલ જેવી આકૃતિ ચીતરેલી છે. ગઢની ચારે દિશાએ એકેક દરવાજો તથા ગઢની બહાર ચારે ખૂણામાં એકેક વાપિકા-વાવ-ચીતરેલી છે. પ્રસંગોપાત સમવસરણનું ટૂંક વર્ણન અત્રે આપવું મને યોગ્ય લાગે છે.

પ્રથમ^૧ વાસુકુમાર દેવો યોજન પ્રમાણ પૃથ્વી ઉપરથી કચરો, ઘાસ વગેરે દૂર કરીને તે શુદ્ધ કરે છે પછીથી મેઘકુમાર દેવો સુગંધી જળની વૃષ્ટિ કરી એ પૃથ્વીનું સિંચન કરે છે. તીર્થકરના ચરણોને પોતાના મસ્તકે ગડાવનાર આ પૃથ્વીની જાણે પૂજા કરતા હોય તેમ વ્યતરે છે એ ઋતુના પચરંગી, સુગંધી, અધોમુખ ડીંટલાળાં પુષ્પોની જાનું પર્યત વૃષ્ટિ કરે છે ત્યાર બાદ વાણવ્યંતર દેવો મુવર્ણ, મણિ અને માણેક વડે પૃથ્વીતલ બાધે છે, અર્થાત્ એક યોજન પર્યતની આ પૃથ્વી ઉપર પીઠગંધ કરે છે ચારે દિશાઓમાં તેઓ મનોહર તોરણો બાધે છે. વિશેષમાં બવ્ય જનોને દેશના માણવા માટે બોલાવતો હોય તેમ તોરણોની ઉપર રહેલો ધ્વજનો સમૂહ રચીને તેઓ સમવસરણને શોભાવે-સુશોભિત કરે છે. તોરણોની નીચે પૃથ્વીની પીઠ ઉપર આસેજાઓલાં આઠ મંગળો મંગળનાગા ઉગેરો કરે છે.

^૧ વિવરણ વાંચન માટે જુઓ- ૧ આચર્યક નિર્ણય ૨ નિવૃત્તી સમાધાનરૂપ ચરિત્ર ૩ સમવસરણ પ્રકારણ અને ૪ શોકપ્રકાશ સંગ્રહ ૫ આદિ કલા, ૫ 'Jain Iconography (II Simhasarān)' by D R Bhandarkar, M. A. in Indian Art Society, Vol XL pp 125 to 130 & 153 to 161 1811

Fig 27

चित्र २७

Fig 28

चित्र २८

Fig 29

चित्र २९

Fig 30

चित्र ३०

Fig 31

चित्र ३१

Fig 32

चित्र ३२

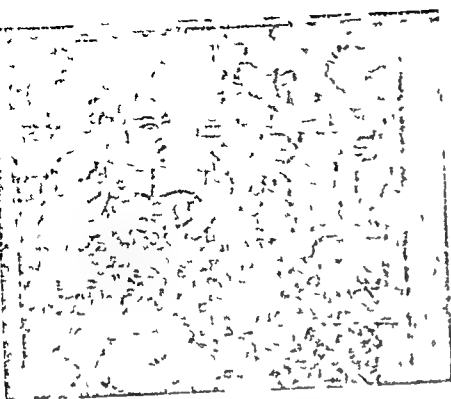

Fig. 30

चित्र ३३

Fig. 31

चित्र ३४

Fig. 32

चित्र ३५

Fig. 36

चित्र ३६

Fig. 37

चित्र ३७

Fig. 38

चित्र ३८

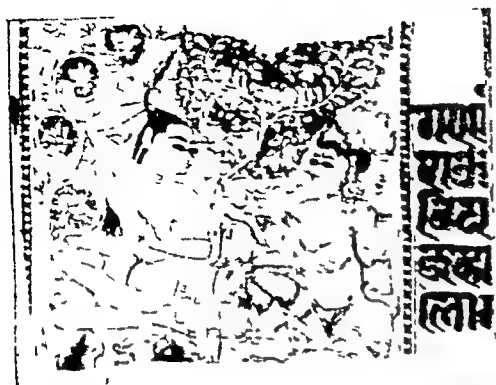

Fig 39

चित्र ३९

Fig 40

चित्र ४०

Fig 41

चित्र ४१

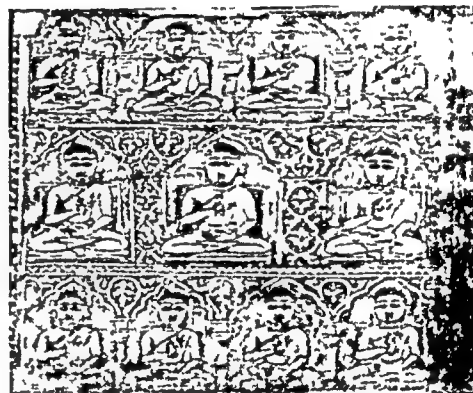

Fig 42

चित्र ४२

Fig 43

चित्र ४३

Fig 44

चित्र ४४

Fig 15

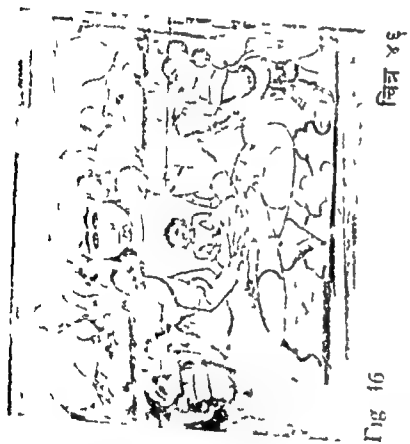

Fig 16

Fig 18

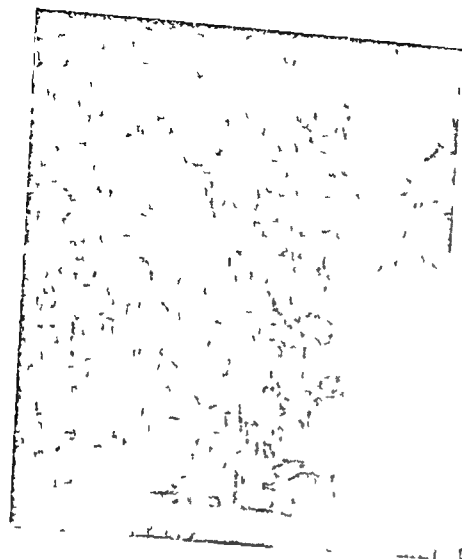

Fig 17

વૈમાનિક દેવો અંદરનો, જ્યોતિષકો મધ્યેનો અને ભવનપતિ બહારનો ગઢ બનાવે છે. મણિના કાંગરાવાળો અને રતનનો બનાવેલો અંદરનો ગઢ બાહ્ય સાક્ષાત્ 'રોહણગિરિ' હોય તેમ શોભે છે. રતનના કાંગરાવાળો અને સોનાનો બનાવેલો મધ્ય ગઢ અનેક દ્વીપોમાંથી આવેલા સૂર્યની શ્રેણિ જેવો અગ્રકી રહે છે. સૌથી બહારનો ગઢ સોનાના કાંગરાવાળો અને રૂપાનો બનેલો હોવાથી તીર્થકરને વન્ન કરવા માટે બાહ્ય સાક્ષાત્ વૈતાલ્ય પર્વત આવ્યો હોય એમ લાગે છે.

આ પ્રતમાના ચિત્રપ્રમંગો જૂદીજૂદી પ્રતોમાં આલેખાએલા હોવા છતાં આ ચિત્રો આલેખનમાં વધુ સુકોમળતાવાળા તેમજ કાંઈક વધારે રસિકતાથી આલેખાએલા હોય એમ લાગે છે.

Plate V

ચિત્ર ૧૭: દેવાનંદા અને ચૌદ સ્વમ્મ ઈડરના સઘના ભંડારની શેઠ આણદણ મગબજની પેઢીની તાડપત્રની કલ્પસૂત્રની તારીખ વગરની પત્ર ૧૦૬ની કુલ ચિત્ર ૩૩ વાળી પ્રતના પાના ૨ ઉપરથી આ ચિત્ર અત્રે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. પત્રનું કદ ૧૩૬x૨૬ ઇંચ છે. તાડપત્રની પ્રતોમાં સુવર્ણની શાહીનો ઉપયોગ પહેલવહેલો આ પ્રતના ચિત્રોમાં કર્યો હોય એમ લાગે છે, કારણકે આ પ્રત સિવાય 'ગુજરાતની પ્રાચીન જૈનાશ્રિતકળા'નાં ચિત્રો પૈકીની એક પણ પ્રતમાં સુવર્ણની શાહીથી દોરેલા ચિત્રો હજી સુધી મળી આવ્યા નથી.

આપણે ઉપર ચિત્ર ૧૨ના 'મહાવીર-ચ્યવન'ને લગતા પ્રસંગના વર્ણનમાં જણાવી ગયા છીએ કે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર દેવલોકમાંથી ચ્યવીને દેવાનંદા પ્રાદ્યક્ષીની કુક્ષિમાં ગર્ભ તરીકે આવ્યા.

તે રાત્રીએ દેવાનંદા પ્રાદ્યક્ષી ભર ઊંઘમાં ન હતી, તેમ પૂરી જાગૃત પણ ન હતી. એટલે કે પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા એટલે તેણીએ અતિઉદાર, કલ્યાણમય, ઉપદ્રવ હરનાર, મગબજ અને સુદર ચૌદ મહાસ્વમ્મ જોયા. તે આ પ્રમાણે:

૧ ગજ, ૨ વૃષભ, ૩ સિંહ, ૪ લક્ષ્મી (અભિષેક), ૫ પુષ્પમાળા, ૬ ચંદ્ર, ૭ સૂર્ય, ૮ દેવજ, ૯ પૂર્ણકુંભ-કલશ, ૧૦ પદ્મસરોવર, ૧૧ ક્ષીરસમુદ્ર ૧૨ દેવવિમાન, ૧૩ રતનનો ઢગલો, અને ૧૪ નિર્ધૂમ અગ્નિ ૧૦.

ચિત્રમાં દેવાનંદાએ યોગી, ઉત્તરીય વસ્ત્ર-સાડી, ઉત્તરાસંગ વગેરે વસ્ત્રો પરિધાન કરેલા છે. શય્યામાં સુગંધીદાર ફૂલો ઝિણાવેલા છે તેણી તકીઆને અંદેલીને-ટેકો દબને અર્ધ જાગૃત અને અર્ધ નિદ્રાવસ્થામાં મૂતેલી દેખાય છે. તેણીએ ડાળો પગ જમણા પગના ઢાંચણ ઉપર રાખેલો છે. તેણીના માથે મુગટ, કાનમાં કુડલ, માથામાં આભૂષણ તથા તેણીના માથાની વોણી છટી છે અને તેનો છેડો ઠેઠ પલંગની નીચે લટકતો દેખાય છે તેણીના પગ આગળ એક સ્ત્રી-નોકર સાદા પહેરવેશમાં તેણીના પગ દબાવતી હોય તેવી રીતે રજૂ કરેલી છે, પલંગની નીચે નળકમાં પાણીની ઝારી તથા પાદપીઠ મૂકેલાં છે તેણીનો પલંગ સુવર્ણનો છે ચિત્રનું મૂળ કદ ૨૬x૨૬

૧૦ ગય-વસહ-સીહ-અભિનેહ-દામ-સસિ-દિગયર-જય-કુમ્મ ।

૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪
પડમનર-સાગર-વિમાણભવન-ચયુન્નચય-મિદિ જ ॥

ઇય છે તેમાં અરધા અગર પોણા ઇંચની જગ્યામા વેગવાળાં ચૌદ પ્રાણીઓ વગેરેની રજાઆત કરતાં ચૌદ મહાસ્વમ્નો ચીતરનાર ગુજરાતના પ્રાચીન ચિત્રકારોની કલાગીરી ઉપર જગતના કોઇપણ કલાપ્રેમીને માન ઉપજ્યા વિના રહે તેમ નથી

ચિત્ર ૧૮: પ્રભુ શ્રીમહાવીરનું સમવસરણુ ઇડરની પ્રતના પાના પર ઉપચી

આ ચિત્ર અગાઉના ચિત્ર ૧૬ને આગેફળ મળતું છે. નિશિષ્ટતા ક્રમ ત્રણ ગઢ પેઢીના પ્રથમ ગઢમાં મનુષ્ય આકૃતિઓની રજાઆત કરી, તે રજાઆત ચિત્રકાર કન્વામાં સંપૂર્ણ મકળતા મેળવી શક્યો છે તે છે. વિવાય ગુજરાતના પ્રાચીન ચિત્રમાં કોઈપણ ઠેકાણે ગઢની અદ્ધ મનુષ્ય આકૃતિઓ દોરેલી મળી આવી નથી. આખું ચિત્ર મોટેભાગે સોનાની શાલીથી જ ચીતરેલું છે. ચિત્રનું મૂળ કદ ૨૬x૨૬ ઇંચ છે. મૂળ ચિત્ર પચી થોડું મોટું કરાવીને અત્રે રજા કન્વામાં આવ્યું છે

ચિત્ર ૧૯: પ્રભુ શ્રીપાર્શ્વનાથ. સારાભાઈ નવાળના ગણ્ડમાથી. પાટણ ગિરાજના વિઠ્ઠલ સુનિમહારાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી દ્વારા આ ચિત્ર તથા ચિત્ર ૨૦મું મને પ્રાપ્ત થયેલા છે તે ચિત્રો મૂળ કરતા સહેજ મોટાં કરાવીને અત્રે આપવામાં આવ્યાં છે.

કલ્પસૂત્રની પ્રતમાં આ ચિત્ર લગભગ તેરમી અગર-ચૌદમી મહીના ચિત્રોને જગજગ મળતું આવે છે. શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના શરીરનો વર્ણ ઘેઘે લીલો છે. મસ્તક ઉપરની ધરેલુંદ્રની સાત કૃણાઓ કાળા રંગથી ચીતરવામાં આવી છે. આમુળામુના પળામનમાં બે આમરધારી પુરુષાકૃતિઓ તથા મસ્તક ઉપરના ભાગમાં બેને જાણુ એકેક હાથી અભિષેક કરતા હોય તેવી રીતે સૂઠાં ઊંચી રાણીને ઊભેલા ચીતરેલા છે. ઉપરની છતમાં ઉપરાઉપરી ત્રણ છત્રનું સુમધુ લટકતું છે આ ચિત્ર તે સમયમાં જિન મંદિરમાં પધરાવવામાં આવતી સ્થાપત્યમૂર્તિઓ અને હાલની ચાલુ સમયમાં પધરાવવામાં આવતી મૂળનાયકની પળામન મહિતની સ્થાપત્યમૂર્તિઓ વચ્ચે કાઈ પણ ફેરકાર થવા પામ્યો નથી તેની માગિતી આપે છે આ ચિત્રમાં રેખાઓનું જોર બહુ કરી દેખાય છે.

ચિત્ર ૨૦: પ્રભુ શ્રીમહાવીર. સારાભાઈ નવાળના સગ્ગહમાથી. આ ચિત્ર કોઈ શિખાઉ ચિત્રકારે તાડપત્ર ઉપર દોરેલી આકૃતિ માત્ર જ છે. આ ચિત્રકાર શિખાઉ જેવો હોવા છતાં પણ પ્રાચીન ચિત્રકારોની માકક આખી આકૃતિ એક જ અટકે દોરી કાઢેલી છે

Plate VI

ચિત્ર ૨૧ પ્રભુ મહાવીરનું સ્વચન-કલ્યાણક ચિત્ર ૧૨ વાળું જ ચિત્ર વર્ણન માટે ભુઓ ચિત્ર ૧૨નું જ વર્ણન.

ચિત્ર ૨૨: ઇન્દ્રમલા નવાળ ૧ પરથી આ ચિત્ર અત્રે રજૂ કરેલું છે

સોધગેન્દ્ર ઇન્દ્રમલામાં બેઠો છે તે સોધગેન્દ્ર કેવો છે? જે જાત્રીય લાખ વિમાનોનો અધિપતિ છે, જે રજવંદિત આકાશ જેવા સ્વચ્છ વસ્ત્રો ધારણ કરે છે, જેણે માળા અને મુકુટ યથાધારને પહેરેલા છે, નળીન મુવર્ણનાં મનોહર આશ્ચર્યને કરનારા આમુળામુ કંપાયમાન થતાં રાવા બે કુળો જેને ધારણ કર્યા છે, છત્રાદિ રાજચિહ્નો જેની મહાનકલ્પિને સચવી રહ્યા છે, શરીર અને આમુળાથી અન્યંત દીપ્તો, મહાબળવાળો મોટા યશ તથા મહાત્મ્યવાળો, દેહીચ-

Fig 49

चित्र ४९

Fig. 50

चित्र

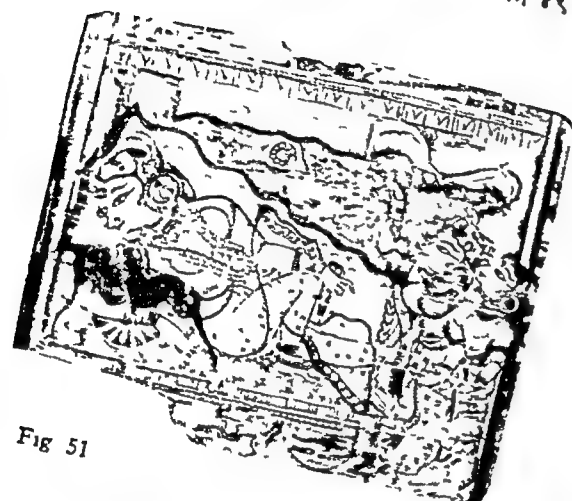

Fig 51

चित्र ५१

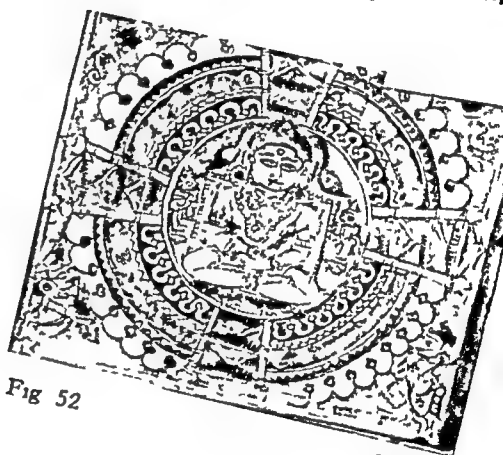
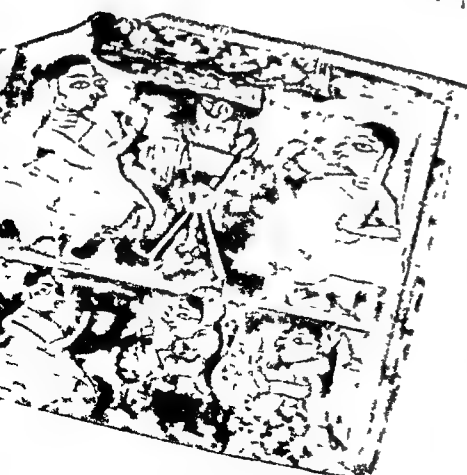

Fig 52

चित्र ५२

चित्र ५३

Fig 54

११७२३२
=६६२४=२

अथः पुमकज्ञानदाना॥ २४॥ कथा विदवमा कस्य युक्त्या सुखं
 माचमा धृष्टिदुःखं सज्जनाया विज्जमा विद्याता वापि जिना विदुः
 दायकं समलीलिवत् ॥ २५ ॥ अतस्त्वं पूर्वकल्यस्य पुंसकः ॥ अतिनयना बद्धं
 रथायमानं गुणान्नरिसुरिनिः ॥ सि
 विमना कुर्यात् ॥ २६ ॥ अतस्त्वं पुमकः ॥ अतस्त्वं पुमकः ॥ अतस्त्वं पुमकः ॥
 मूलपाद्यादिमहत्तमुपक्रमः ॥ २७ ॥ अतस्त्वं पुमकः ॥ अतस्त्वं पुमकः ॥ अतस्त्वं पुमकः ॥

२४

[illegible]

કરેલો દેખાય છે, તેના મસ્તક ઉપર એક સેવકે પાછળ ઊભા રહીને બે હાથે છત્ર પકડીને ધરેલું છે. છત્ર ધરનારની પાછળ બીજી એક પુરુષ વ્યક્તિ બે હાથની અંજલિ બેડીને તથા ચિત્રની ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં બે પુરુષ વ્યક્તિઓ પોતાના બંને હાથે પૃથ્વીતળને ઇન્દ્રની માફક જ અડધીને ભક્તિ કરવા માટે તત્પરતા બતાવતી ચિત્રકારે ચીતરેલી છે. આ ચિત્રમાં દરેક આકૃતિના કપડામાં મૂળ ચિત્રમાં બુદ્ધીબુદ્ધી બતતની ડિઝાઇનો ચીતરવા માટે બુદ્ધીબુદ્ધી બતતના રંગો જેવા કે ગુલાબી, પીરોળા, આસમાની વગેરે રંગોનો તાડપત્રની પ્રતો ઉપર પહેલવહેલી વાર જ ઉપયોગ કરેલો છે. અગાઉનાં ચિત્રોમાં બુદ્ધીબુદ્ધી બતતના સ્ત્રીઓના પહેરવેશની રજૂઆત આપણે કરી ગયા છીએ. પરંતુ પુરુષ વ્યક્તિઓના પહેરવેશમાં બુદ્ધીબુદ્ધી બતતની ડિઝાઇનોની રજૂઆત આ પ્રતના ચિત્રો મિવાય બીજી કોઈપણ પ્રતમાં રજૂ કરવામાં આવેલી દેખાતી નથી. આ ચિત્રો ઉપરથી પ્રાચીન સમયના શુભરાતના પુરુષપાત્રો કેવી વિવિધ બતતના અને રંગબેરંગી વસ્ત્રો પરિધાન કરતાં હતાં તેનો ખ્યાલ આવે છે.

ચિત્ર ૨૯: શકાન્તા. ઇન્દ્રની પ્રતના પાના ૧૨ ઉપરથી ચિત્રનું મૂળ કદ ૨૬x૨૬ ઇંચ છે. શકન્તવ કહીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વદન અને નમસ્કાર કરીને, ઇન્દ્ર પોતાના મિહામન ઉપર પૂર્વ દિશા તરફ મુળ રાખીને બેઠો. ત્યાર પછી દેવોના રાજા શકેન્દ્રને વિચાર થયો કે તીર્થકરો, ચક્રવર્તીઓ, બલદેવો અને વાસુદેવો માત્ર શુદ્ધ અને ઉચ્ચ ક્ષત્રિયકુળમાં જ જન્મ લઈ શકે. તેથી તુરંચ, ભિક્ષુ અને નીચ એવા પ્રાણી કુળમાં મહાવીરના જીવનું અવતરણ થાય નથી, એમ વિચારી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ગર્ભને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષિને વિષે મૂકવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેમજ ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીનો પુત્રીસ્વરૂપે જે ગર્ભ હતો તેને દેવાનન્દા પ્રાણીની કુક્ષિમાં મૂકવાનો વિચાર કર્યો. નિશ્ચય કરીને પદ્માતિ મૈન્યના અધિપતિ હરિયંકમેષી નામના દેવને બોલાવી પોતાની આખી યોજનાની સમજૂતી આપતાં કહ્યું કે: 'હે દેવાનુપ્રિય ! દેવોના ઇન્દ્ર અને દેવોના રાજા તરીકે મારો એવો આચાર છે કે ભગવાન અરિહંતોને શુદ્ધ કુળોમાંથી વિશુદ્ધ કુળોમાં સંક્રમાવવા. માટે હે દેવાનુપ્રિય ! તું જા અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને દેવાનન્દા પ્રાણીની કુક્ષિમાંથી મંડરી, ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષિને વિષે ગર્ભપણે સંક્રમાવ અને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીનો જે ગર્ભ છે તેને દેવાનન્દા પ્રાણીની કુક્ષિમાં ગર્ભપણે સંક્રમાવ. આટલું કામ પતાવીને જલદી પાછો આવ અને મને નિવેદન કર.'

આ ઘટનાને લગતી જ ઘટના કૃષ્ણના સળંગમાં બન્યાનો ઉલ્લેખ ભાગવત, દશમસ્કન્ધ, અ. ૨, સ્લો. ૧ થી ૧૩, તથા અ. ૩, સ્લો. ૪૬ થી ૫૦માં બેવામાં આવે છે, જેનો ટૂંક સાર આ પ્રમાણે છે: 'અસુરોનો ઉપદ્રવ મટાડવા દેવોની પ્રાર્થનાથી અવતાર લેવાનું નક્કી કરી વિપ્લુએ યોગમાયા નામની પોતાની શક્તિને બોલાવી. પછી તેને સંજોગથી વિપ્લુએ કહ્યું કે તું જા અને દેવકીના ગર્ભમાં મારો શ્રેષ્ઠ અંશ આવેલો છે તેને ત્યાંથી (સંકર્યણ) હરણ કરી વસુદેવની જ બીજા સ્ત્રી રોહિણીના ગર્ભમાં દાખલ કર જે પછી બળભદ્ર-સમરૂપે અવતાર લેશે અને તું નદપત્ની યશોદાને ત્યાં પુત્રીરૂપે અવતાર પામીશ. બન્યારે હું દેવકીના આદમા ગર્ભરૂપે અવતાર લઈ જન્મીશ ત્યારે તારો પણ યશોદાને ત્યાં જન્મ થશે. સમકાળે જન્મેલા આપણા બંનેનું એકબીજાને ત્યાં પરિવર્તન થશે.'

ચિત્રના મધ્ય ભાગમાં વિમલની વચ્ચે ચિત્રાવન ને પર પન્દ પિંગલ માન છે તેના ચાર હાથ પૈકી ઉપરના જમણા હાથમાં વજ્ર છે, નીચેના જમણા હાથ પી સામગ્રાગિણી સ્ત્રીના હાથમાંથી ચપટી ભરીને કાઢ લેતો દેખાય છે અને તેના બંને ડાબા હાથ આડી છે. જામે સ્વર્ણચત્રોથી તે હાથની ઝંજલિ બેડીને ઇન્દ્રની આજ્ઞાનુ પાળ કુળે તેમો છે. ઇન્દ્ર પગાવવાથી મુગનિજન છે ત્રણે આકૃતિઓનાં વસ્ત્રો જુનીજુડી રિખર્ચનવાળા છે. ગુજરાતના પાણીના તાડાના ગિત્રોમાં મોરની રજૂઆત આ ચિત્રમાં પહેલવહેલી બેવામાં આવે છે. આ મમય પદ્ધતિના પાણીના ચિત્રોમાં મોર કેમ દેખાતો નથી તે શોધી કાઢવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ અનુભવી કલિદાસદાસે અને કલાવિવેચકો આ ગાળતમા વધુ પ્રકાશ પાડી શકે.

ચિત્ર ૩૦. પ્રભુ શ્રીમહાવીરના જન્મ મમયે દેવોનું આગમન, ઇંડરની પ્રતના પાના ૩૫ ઉપરથી આ ચિત્ર લેવામાં આવ્યું છે.

પ્રભુનો જન્મ થતાં જ છપ્પન દિંકુમારીઓના આમન ક્રાંતિમાં અને અવધિજાને કરીને શ્રીઅરિહંત પ્રભુનો જન્મ થયેલો જાણી, હર્ષપૂર્વક સ્તિકામને વિગે આવી. સ્તિકાકર્મ કરી પોતપોતાને સ્થાનકે મઠ.

ચિત્રની જમણી બાજુએ ત્રિશલા માતા જમણા હાથમાં મહાવીરને રાઈને તેમની મન્મુખ બેતા દેખાય છે. ઉપરના છતના ભાગમાં ચંદ્રવેળા બાંધેલો છે. બીજી બે સ્ત્રીઓ ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમાંથી આવતી દેખાય છે, જેમાંની એક આમર વીંઝે છે અને બીજીના હાથમાં સુવર્ણ થાળમાં મૂકેલો ત્રિશલાને સ્નાન કરાવવા માટેનો ક્ષીરોદકથી ભરેલો કળશ છે. આ બંને સ્ત્રીઓ દિંકુમારીઓ પૈકીની છે. પદ્મગની પાસે સ્ત્રી નોકર બેલી છે.

ચિત્ર ૩૧. મેરુ પર્વત ઉપર સ્નાત્રમહોત્સવ ઇંડરની પ્રતના પાના ૩૮ ઉપરથી વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪નું આ પ્રસંગને લગતું વર્ણન.

મહાવીરના મેરુ પર્વત ઉપરના જન્મભાષિષેક સમયની એક ઘટના બાસ ઉલ્લેખનીય હોવાથી અહીં આ તેનો પ્રસંગોપાત ઉલ્લેખ કરી લઈએ:

જ્યારે દેવદેવીઓ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જન્મભાષિષેક માટે મેરુ પર્વત ઉપર લઈ ગયા ત્યારે ઇન્દ્રને મનમાં શકા ઉત્પન્ન થઈ કે લઘુ શરીરવાળા પ્રભુ આટલો બધો જળનો ભાર શી રીતે મહન કરી શકશે? ઇન્દ્રનો આ સશય દૂર કરવા પ્રભુએ પોતાના ડાબા પગના અગુઠાના અશ્ર ભાગથી મેરુ પર્વતને સહેજ દળાવ્યો, એટલામાં તો પ્રભુના અતુલ બળથી મેરુ પર્વત કંપી ઊઠ્યો.

આ વર્ણનની સાથે મગ્ધાવો ભાગવત, દશમસ્કન્ધ, અ ૪૩, શ્લો. ૨૬-૨૭માં આપેલું કૃષ્ણની લીલાનું વર્ણન.

ઇન્દ્રે કરેલા ઉપદ્રવોથી ત્રજવાસીઓને રક્ષણ આપવા તરુણ કૃષ્ણે યોજનપ્રમાણ ગોવર્ધન પર્વતને સાત દિવસ સુધી ઊંચકી તોળ્યો.

ચિત્ર ૩૨. પ્રભુ મહાવીરના જન્મમહોત્સવની બિજવાણી, ઇંડરની પ્રતના પાના ૩૯ ઉપરથી. ચિત્રના મૂળ કદ ૨૬.૫x૨૬.૫ ઇંચ ઉપરથી મહેજ નાનું કરીને આ ચિત્ર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનો જન્મમહોત્સવ મેરુ પર્વત ઉપર દેવોએ કર્યો તે આપણે

Fig 61

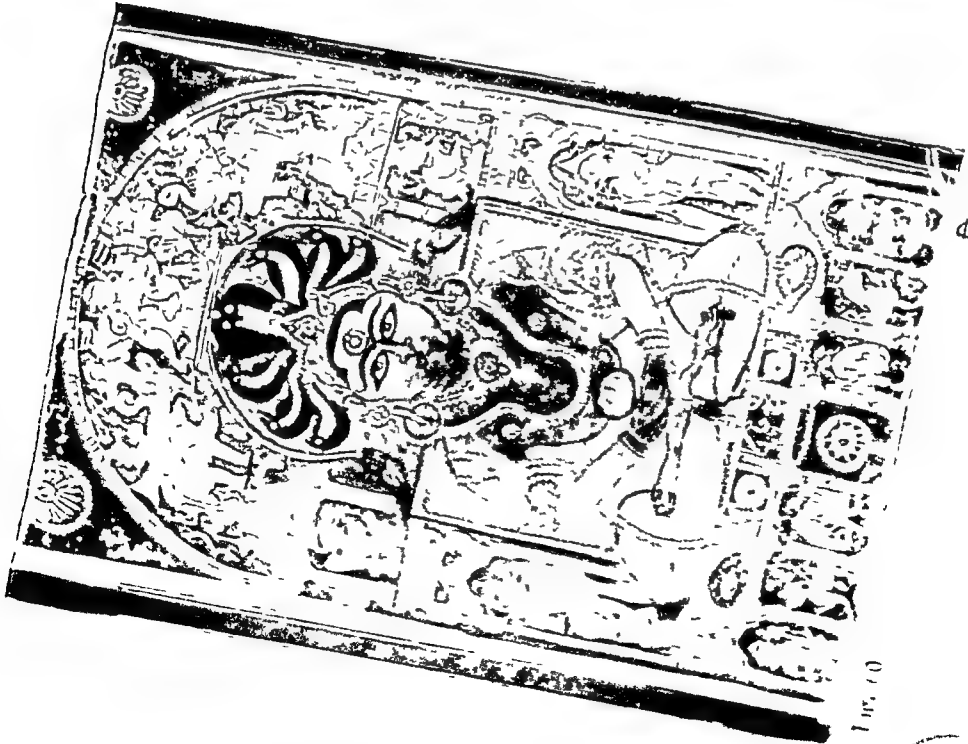

Fig 60

Fig 62

चित्र ६२

Fig 63

चित्र ६३

चित्र ६४

66

चित्र ६६

Fig. 67-

चित्र ६७

चित्र ६८

Fig 69

चित्र ६९

જણાવી ગયા. પછી સિદ્ધાર્થ રાજાએ આ જન્મમહોત્સવના દિવસોમાં કોઈ પોતાની ગાડી ન ભેડે, હુળ ન ખેડે અને ખાંડવા-દળવાનું ગંધ રાજે એવો ગદોગસ્ત કરવા અને કેદીઓને છોડી મૂકવા માટે કૌટુંબિક પુરુષોને આજ્ઞા કરી. અને કૌટુંબિક પુરુષોએ જૂળ હર્ષ, સંતોષ અને આનંદપૂર્વક તમન કર્યું અને આજ્ઞાના વચન વિનયપૂર્વક અગીકાર કરી, ક્ષત્રિયકુટુંબનારમાં જઈ કેદીઓને છોડી મૂક્યા, ધોંસરાં અને સાંઘેલાં કોચાં મુકાવી દીધાં અને દરેક કાર્ય સંપૂર્ણ કરી, સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય પાસે આવી, તમન કરી, ‘આપની આજ્ઞા મુજબ ગંધાં કાર્યો થઈ ગયાં છે’ એ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું.

ચિત્રના મધ્ય ભાગમાં સિંહાસન ઉપર જમણા હાથમાં ઉઘાડી તલ્લવાર રાખી ડાબા હાથે સિદ્ધાર્થ રાજા કૌટુંબિક પુરુષોને હુકમ ફરમાવતા હોય એમ લાગે છે તેમની આમે ચિત્રની ડાબી બાજુએ બે હાથની અંજલિ ભેડીને બે કૌટુંબિક પુરુષો આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરતા દેખાય છે. સિદ્ધાર્થ રાજાના મસ્તક ઉપર રાજ્યચિહ્ન તરીકે છત્ર ચીતરેલું છે. સિંહાસનની પાછળના ભાગમાં સ્ત્રી-પરિચરિકા ડાબા હાથથી આમર વીંઝતી અને જમણા હાથે સિંહાસનને અઢેલોને ઊભી છે છતના ઉપરના ભાગમાં ચંદરવો ખાંધેલો છે.

Plate VIII

ચિત્ર ૩૩ સ્વજનો અને રાજા સિદ્ધાર્થ. ઇડરની પ્રતમાના પાના ૪૦ ઉપરથી. ચિત્રનું મૂળ કદ ૩×૨૨૬ ઇંચ છે. મહાવીરના જન્મમહોત્સવના પારમા દિવસે અશન-પાન-આદિમ-સ્વાદિમ એમ ચાર પ્રકારના આહારની પુષ્કળ સામગ્રી તૈયાર કરાવી, મિત્રો, જાતિજનો, પિતરાઈઓ વગેરે સ્વજનો, દાસ-દાસી, નોકર-ચાકર વગેરે પરિજનો અને સાન કુળના ક્ષત્રિયોને ભોજનને માટે નિમત્રણો આપ્યાં.

ચિત્રની મધ્યમાં સિદ્ધાર્થ રાજા બેઠા છે તેમની પાછળ ઉપરના ભાગમાં જમણી બાજુએ એક સ્ત્રી-ઘણુ કરીને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી બેઠા છે. ચિત્રની ડાબી બાજુએ જમણે પુરુષો ચાર લાઈનમાં, કુલ મળીને આઠ પુરુષો સિદ્ધાર્થની આમે બેઠેલા છે તે ગંધાને અંગોધીન શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનું વર્ધમાન એવું શુભનિષ્પન્ન નામ પાડવા માટેના પોતાના મનોરથો દર્શાવે છે.

ચિત્ર ૩૪. વર્ષીદાન. ઇડરની પ્રતના પત્ર ૪૪ ઉપરથી. ચિત્રનું મૂળ કદ ૨૬×૨૨૬ ઇંચ છે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને દીક્ષા લેવામાં એક વર્ષ બાકી હતું ત્યારથી જ તેમણે વાર્ષિક દાન આપવાનું શરૂ કર્યું. તેઓ હમેશા સૂર્યોદયથી આરંભી પ્રાતઃકાળના ભોજન પહેલાં એક કદોદને આઠ લાખ સોનૈયાનું દાન આપવા લાગ્યા. એવી રીતે એક વર્ષમાં પ્રભુએ ત્રણ અગળ, અઢચાની કદોદ અને એંશી લાખ સોનૈયા દાનમાં ખર્ચી દીધા.

ચિત્રમાં મહાવીર સિંહાસન ઉપર બેઠેલા છે અને જમણા હાથે સોનૈયાનું દાન આપે છે. હાથમાં એક સોનૈયા અંશુદા અને તર્જની આગળીથી પકડેલો દેખાય છે. મહાવીરના જમણા પગ સિંહાસન પર છે અને ડાબો પગ પાદપીઠ ઉપર છે, જે બતાવે છે કે દાનની સમાપ્તિના મનઃ થવા આવ્યો છે. આ ચિત્રમાં મહાવીરને દાદી તથા મૂંઠા મહિન ચિત્રકારે ચીતરેલા છે. મહાવીરની નજીકમાં ત્રણ પાયા વાળી ટીપોઈ ઉપર મુવરુનો ધાગ મૂકેલો સ્પષ્ટ દેખાય છે. મહાવીરની પાછળ ચિત્રની જમણી બાજુએ આમરધાણિણી સ્ત્રી મહાવીરને ત્રણ હાથથી આમર વીંઝતી દેખાય.

છે. ઉપરની છતના ભાગમાં ગદરવો બાંધેલો છે. ગિગની ડાબી બાજુએ એક પુવાન તથા ચાર ઉમ્મરલાયક માણસો, એમ કુલ ગણીને પાંચ અગ્નિઓ દાન લેવા આવેલી દેખાય છે.

ચિત્ર ૩૫: દીક્ષામહોત્સવ. ઇડરની પ્રતના પાના ૪૬ ઉપરની ગિગનું કદ ૨૩×૨૩ ઇંચ છે. વાંધક દાનની ક્રિયા અમાસ થતા, પોતાના વરિલ બંધુ નંદિવર્ધનની અનુમતિ લઈ દેવોએ આણેલા ક્ષીર સમુદ્રના જળથી, સર્વ તીર્થોની માટીથી અને સકલ ઔષધિઓની નંદિવર્ધન રાજાએ પ્રભુને પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસાડી તેમનો અભિષેક કર્યો. પ્રભુને એ રીતે દાનન કરાવી, ગંધકાષાથી વસ્ત્રવડે શરીરને લૂછી નાખી આગે શરીરે ચંદનનું વિલેપન કર્યું. પ્રભુના આખા શરીર ઉપર સુવર્ણ-જડિત છેડાવાળું, સ્વર્ણ, ઉર્જવળ અને લક્ષ્મીચાળું શ્વેતવસ્ત્ર શોભવા લાગ્યું. વદાઃસ્થળ ઉપર કિંમતી હાર ખૂલવા લાગ્યો. બાણુબધ અને કડાંગોથી તેમની ભુજાઓ અલકૃત બની અને કુંડલના પ્રકાશથી તેમના મુખમંડળમાં દીપ્તિ આવવા લાગી આવી રીતે આભૂષણો અને વસ્ત્રોથી અલકૃત થઈ પ્રભુ પાલખીમાં બિરાજમાન થયા આ સમયે આખા ક્ષત્રિયકુલ નગરને ધ્વજ-પતાકા તથા તોરણોથી શણગારવામાં આવ્યું હતું.

પચાસ ધનુષ્ય લાગી, પચ્ચીસ ધનુષ્ય પહોળી, છત્રીસ ધનુષ્ય ઊંચી, સુવર્ણમય મંકડો સ્તભોથી શોભી રહેલી અને મણિઓ તથા સુવર્ણથી જડિત ઓવી 'ચંદ્રપ્રભા' નામની પાલખીમાં પ્રભુ (મહાવીર) દીક્ષા લેવા નિસર્યા.

તે સમયે હેમત ઋતુનો પહેલો મહિનો-માગશર માસ, પહેલું પળવાડિય કૃષ્ણપક્ષ અને દશમની તિથિ હતી તે વેળા તેમણે છઠનો તપ કર્યો હતો અને વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ વર્તતી હતી. પ્રભુના જમણે પડગે કુલની મહત્તરા સ્ત્રી હંસલક્ષણ ઉત્તમ સાડી લઈને ભદ્રાસન ઉપર બેઠી હતી સર્વ પ્રકારની તૈયારી થઈ રહ્યા પછી નંદિવર્ધનની આજ્ઞાથી તેના સેવકોએ પાલખી ઉપાડી.

ચિત્રની મધ્યમાં પાલખીમાં પ્રભુ વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત થઈને બેઠેલા છે અને બાણુ એકેક સ્ત્રી આમર વીંઝતી બેઠેલી છે ચાર સેવકોએ પાલખી ઉપાડી છે પાલખીની આગળ બે માણસો ભૂંગળ વગાડતા અને એક માણસ ભેરથી નગાર વગાડતો તથા પાલખીની પાછળના ભાગમાં બે માણસો નગાર વગાડતા દેખાય છે.

ચિત્ર ૩૬: પંચમુષ્ટિલોચ અને અર્ધવસ્ત્રદાન. ઇડરની પ્રતના પાના ૫૦ ઉપરથી. ચિત્રનું મૂળ કદ ૩૬×૨૩ ઇંચનું છે

ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત નીચેના પંચમુષ્ટિ લોચના ચિત્રથી થાય છે અશોકવૃક્ષ (આસોપાલવ નહિ)ની હેઠળ આવી પ્રભુ નીચે ઉતર્યા અને પોતાની મેળે જ એક મુષ્ટિ વડે દાઢીમૂછનો અને ચાર મુષ્ટિ વડે મસ્તકના કેશનો ઓવી રીતે પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો એ વેળા નિર્જળ છૂંદો તપનો હતો જ. ઉત્તરાશ્વિનની નક્ષત્રનો યોગ થયો ત્યારે ઇન્દ્રે ડાળા ખભા ઉપર સ્થાપન કરેલું દેવહૃદય વસ્ત્ર ગ્રહણ કરીને, એકલા ઓટલે રાગદ્વેષ-અહિંસાને કેશનો લોચ કરવા રૂપ દ્રવ્યથી અને ક્રોધાદિને દૂર કરવારૂપ ભાવથી મુંડ થઈને, ગૃહવાસથી નીકળીને અનગારપણા-સાધુપણા-ને પારખ્યા.

ચિત્રમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ડાળા ખભા ઉપર દેવહૃદય વસ્ત્ર તથા અશોકવૃક્ષની

Fig 70

चित्र ७०

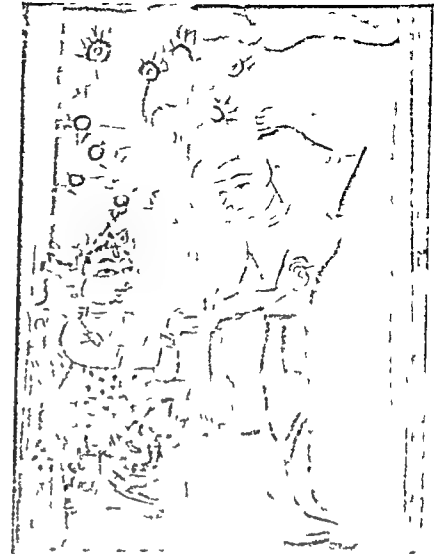

Fig 71

चित्र ७१

Fig 72

चित्र ७२

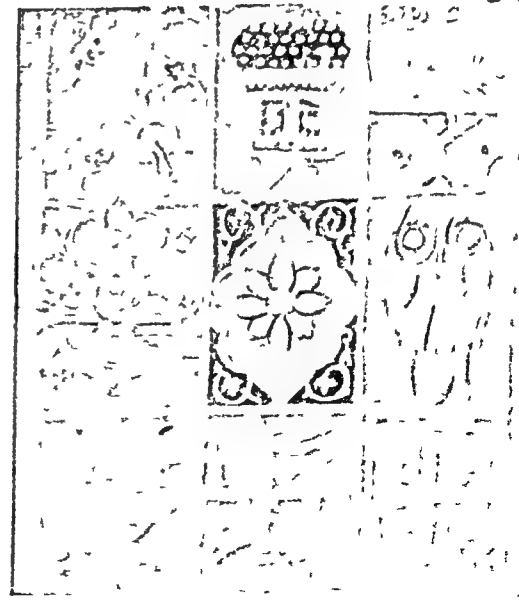

Fig 73

चित्र ७३

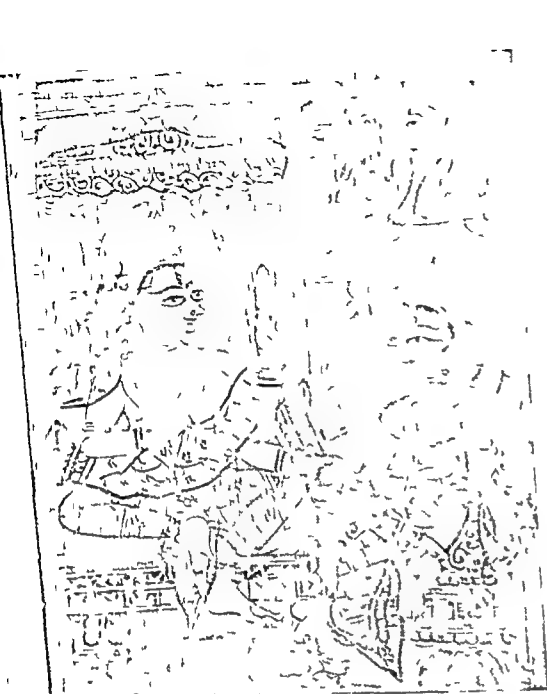

Fig 74

चित्र ७४

Fig 75

चित्र

चित्र ७६

Fig 77

Fig 78

चित्र ७८

Fig 79

चित्र ७९

Fig 80

चित्र ८०

Fig 81

चित्र ८१

રજ્જુઆત ચિત્રકારે કરી જણાતી નથી. ચિત્રમાં એક હાથે મસ્તકના વાળનો લોચ કરવાનો ભાવ દર્શાવતા, ઇન્દ્રની સન્મુખ જોતા મહાવીર પ્રભુ, અને બે હાથ પ્રસારીને પ્રભુએ લોચ કરેલા વાળને ગ્રહણ કરવાની ઉત્સુકતા બતાવતો ઇન્દ્ર દેખાય છે. ઇન્દ્રના પાછળના એક હાથમાં વજ્ર છે જે ઇન્દ્રને ઝોળખાવે છે. ખરી રીતે તો જ્યારેજ્યારે ઇન્દ્ર પ્રભુની પાસે આવે ત્યારેત્યારે આયુધોનો ત્યાગ કરીને જ આવે એવો રિવાજ છે, પરંતુ ઇન્દ્રની ઝોળખાણુ આપવા ખાતર ચિત્રકારે વજ્ર કાયમ રાખેલું હોય એમ લાગે છે.

આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, ઉપરના ચિત્રમાં વર્ણવેલો અર્ધવસ્ત્રદાનનો પ્રસંગ જોવાનો છે જે વખતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ગૃહસ્થપણમાં વાર્ષિક દાન આપી, જગતનુ દારિદ્ર્ય દ્રેડી રહ્યા હતા. તે વખતે એક દરિદ્ર સોમ નામા બ્રાહ્મણ ધન કમાવા માટે પરદેશ ગયો હતો. પોતે કમનસીબ હોવાથી પરદેશમાંથી પણ ખાલી હાથે જ પાછો ફર્યો. ગરીબીથી અકળાઈ ગએલી બ્રાહ્મણપત્ની તેને લડવા લાગી કે: ‘અરે નિર્ભાગ્યશિરોમણિ! શ્રીવર્ધમાનકુમારે જ્યારે સુવર્ણનો વરસાદ વરસાવ્યો ત્યારે તમે ક્યાં ઉઘી ગયા હતા? પરદેશમાં ભટકીને પણ હતા તેવા ને તેવા જ નિર્ધન પાછા ઘેર આવ્યા! જાઓ, હજી પણ માંડ કંઈ મળી, જંગમ કલ્પવૃક્ષસમાન શ્રીવર્ધમાન પાસે જશો તો તે દયાળુ અને દાનવીર તમારું દારિદ્ર્ય દૂર કર્યા વિના નહિ રહે.’ પોતાની સ્ત્રીના વચનો સાંભળી પેલો બ્રાહ્મણ પ્રભુની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે: ‘હે પ્રભુ! આપ તો જગતના ઉપકારી છો. આપે તો વાર્ષિક દાન આપી જગતનુ દારિદ્ર્ય દૂર કર્યું. હે સ્વામી! સુવર્ણની ધારાઓથી આપ સર્વત્ર વરસ્યા તો ખરા, પણ હું અભાગ્યરૂપી છત્રથી એવો ઠંકાઈ ગયો હતો કે મારી ઉપર સુવર્ણધારાનાં બે ટીંપાં પણ ન પડ્યાં! માટે હે કૃપાનિધિ! મને કાંઈક આપો. મારા જેવા ગરીબ બ્રાહ્મણને નિરાશ નહિ કરો!’ કરુણાળુ પ્રભુએ તે વખતે પોતાની પાસે બીજી કાંઈ વસ્તુ ન હોવાથી, દેવદ્વય વસ્ત્રનો અરધો ભાગ આપ્યો, અને બાકીનો પાછો પોતાના ખભા ઉપર મૂક્યો! (જુઓ ચિત્રની જમણી બાજુ).

હવે પેલો બ્રાહ્મણ, કિંમતી વસ્ત્રનો અરધો ભાગ મળવાથી ખૂબ ખુશી થનાથતો સત્વર પોતાના ગામ આવ્યો. તેણે તે અર્ધ દેવદ્વય વસ્ત્ર, તેના છેડા બંધાવવા એક તૃણનારને બતાવ્યું, અને તે કાની પાસેથી કેવી રીતે મેળવ્યું તે વૃતાંત અથથી ઇતિ પર્યંત કહી સંભળાવ્યો. તૃણનારે આ બંને કંઈ કે ‘હે સોમ! જો તું આ વસ્ત્રનો બીજો અરધો ટુકડો લઈ આવે તો બને ટુકડા એવી રીતે મેળવી આપું કે તેમાં જરાપણ સાંધો ન દેખાય અને તું વેચવા લાયક તો ને અખંડ જેવા વસ્ત્રના એક લાખ સોનંયા તો જરૂર ઉપજે. એમાં આપણા બંનેનો ભાગ’ આ નાંભળીને બ્રાહ્મણ કંડીથી પ્રભુ પાસે આવ્યો તો ખરો, પણ શરમને લીધે તેના મુખમાંથી વાત ન નીકળી શકી. તે આશાનાં ને આશામાં પ્રભુની પાછળ પાછળ ભટકતો રહ્યો.

પ્રભુને દીક્ષા લીધા પછી એક વર્ષ અને એક મહિનાથી કંઈક અધિક સમય વીતી ગયો એકદા તેઓ દક્ષિણવ્યાસ નામના સંનિવેશની નજીકમા સુવર્ણવાલુકા નામની નદીને કાંઠે આવ્યા ત્યાં ચાલતા ચાલતા દેવદ્વયનો અરધો ભાગ શરતના ભગઈ જગમી પડી ગયો. પ્રભુ નિહોત હોવાથી, પડી ગએલો વસ્ત્રભાગ તેમણે પાછો ન લીધો. પણ પેલો સોમ નામનો બ્રાહ્મણ, જે એક

વર્ષથી તે વસ્ત્ર માટે જ તેમની પાછળ પાછળ ભગતો હતા. તેજુ તે ઉગાડી નીપું અને ત્યાંથી ગાદ્યો ગયો (જુઓ ચિત્રની ડાળી બાજુ).

ચિત્ર ૩૭: શ્રીમહાવીર નિર્વાણ ઇંડરની પ્રતના પાના ૫૨ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૫નું આ પ્રસંગને લગતું વર્ણન.

ચિત્ર ૩૮: શ્રીપાર્શ્વનાથનો જન્મ ઇંડરની પ્રતના પાના ૫૮ ઉપરથી અને રજા કરેલું છે. સાફે ચે ચિત્ર સોનાની શાહીથી ચીતરેલું છે.

તે કાળે અને તે સમયે હેમંત ઋતુનો બીજો માસ, ત્રીજું પખવાડિયુ-પોષ માસનું કૃષ્ણ પખવાડિયુ વર્તતું હતું. તે પોષ માસના કૃષ્ણ પખવાડિયાની દશમ (શુજરાતી માગશર વદી ૧૧મ) ની તિથિને વિષે નવ માસ ધરાળર પૂર્ણ થતાં અને ઉપર માહાસાત દિવસ વ્યતીત થતાં, મધ્ય-રાત્રિને વિષે વિશાખા નક્ષત્રમાં ચંદ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં, આરોગ્યવાળી તે વામાદેવીએ રોગ-રહિત પુત્રને જન્મ આપ્યો.

ચિત્રમાં સુવર્ણના પલંગ ઉપર ણિછાવેલી ફૂલની આદરવાળી સુગંધીદાર સુકોમળ શમ્યા ઉપર વામાદેવી સૂતાં છે. જમણા હાથમાં પાર્શ્વકુમારને બાળકરૂપે પાડેલા છે અને તેમની મ ન્મુખ બેઠે રહેલા છે. તેમના જમણા હાથ નીચે તક્રીઓ છે. આખું શરીર વન્માભૂષણોથી સુમ-ન્નિજત છે. દરેક વસ્ત્રોમાં જુદીજુદી બતની ડિઝાઇનો ચીતરેલી છે. પલંગ ઉપર ચંદરવો બાધેલો છે. પલંગની નીચે પાણીની ઝારી, ધુપધાણું, સગડી તથા ચૂકદાની પણ ચીતરેલાં છે. તેમના પગ આગળ એક સ્ત્રી-નોકર જમણા હાથમાં આમર આવીને પવન નાખતી ચીતરેલી છે.

Plate IX

ચિત્ર ૩૯: પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો પંચમુષ્ટિ લોચ. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૫૫નું આ ચિત્રને લગતું વર્ણન.

ચિત્ર ૪૦: શ્રીનેમિનાથનો જન્મ અને મેરુ ઉપર સ્નાત્ર મહોત્સવ ઇંડરની પ્રતના પાના ૬૪ ઉપરથી ચિત્રનું મૂળ કદ ૩×૨૨ ૧/૨ ઇંચ ઉપરથી સહેજ નાનું

આ ચિત્રમાં પણ ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત નીચેના નેમિનાથના જન્મ પ્રસંગને લગતા ચિત્રથી થાય છે. વર્ષાકાળના પહેલા મહિનામાં, બીજા પક્ષમાં, શ્રાવણ શુકલ પંચમીની રાત્રિને વિષે, નવ માસ ધરાળર સંપૂર્ણ થતાં, ચિત્રા નક્ષત્રમાં ચંદ્રનો યોગ થતાં, આરોગ્ય દેહવાળી શિવાદેવીએ આરોગ્યવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો. જન્મમહોત્સવને લગતા વર્ણન માટે તથા ચિત્રના અનુમંધાને, ઉપરના ચિત્રમાં વર્ણવેલો મેરુપર્વત ઉપર નેમિ-નાથનો ઇંદ્રે કરેલો સ્નાત્રમહોત્સવ વગેરે સર્વ શ્રીમહાવીરસ્વામીની પેઠે ચિત્ર ૧૪ અને ૨૪ ના વર્ણન પ્રમાણે સમજી લેવું.

ચિત્ર ૪૧: શ્રીઋષભદેવનું નિર્વાણ ઇંડરની પ્રતના પાના ૭૮ ઉપરથી. ચિત્રનું મૂળ કદ ૨૩×૨૨ ૧/૨ ઇંચ ઉપરથી મોટું કરીને અને રજૂ કર્યું છે.

શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ શિયાળાના ત્રીજા માસમાં પાવમા પખવાડિયામાં, માઘમાસની વદિ તેરશને દિવસે (શુજરાતી પોષ વદિ ૧૩) અષ્ટાપદ પર્વતના શિખર ઉપર, જળ રહિત ઔદભક્ત

Fig 82

चित्र ८०

Fig 83

चित्र ८१

चित्र ८२

चित्र ८३

चित्र ८४

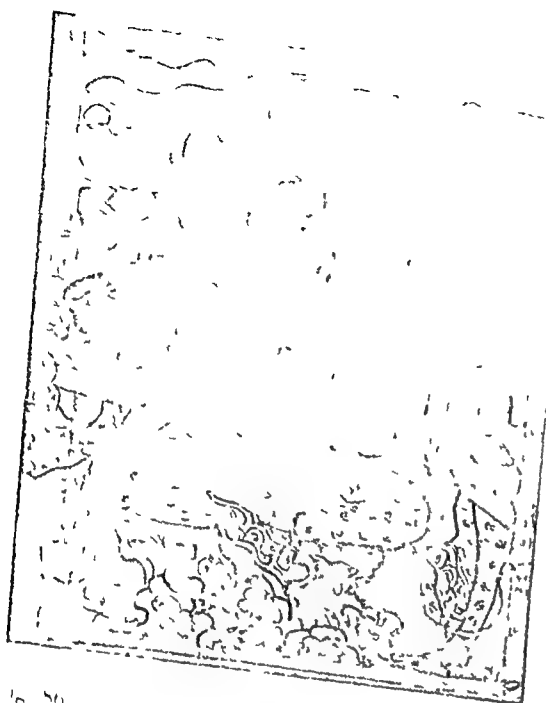

Fig. 86

चित्र ८६

Fig. 87

चित्र ८७

चित्र ८८

Fig. 89

चित्र ८९

Fig. 94

चित्र ९४

Fig. 95

चित्र ९५

Fig. 96

चित्र ९६

Fig. 97

चित्र ९७

છ ઉપવાસનો તપ કરીને અભિજિત નામના નક્ષત્રને વિષે ચંદ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં, સવારના સમયે પદ્મકાસને બેસીને નિર્વાણ પામ્યા.

ચિત્રમાં ઋષભદેવ પ્રભુ સર્વ આલૂપણો સહિત સિદ્ધશીલા ઉપર બેઠેલા અને આલુગાલુ બે ઝાડની રજુઆત કરીને ચિત્રકારે શ્રીઋષભદેવના નિર્વાણ-કલ્યાણકનો પ્રસંગ ચીતરેલો છે.

ઘડરની આ પ્રતમાંના દરેક ચિત્રોની પૃષ્ઠભૂમિ સીંદુરિયા લાલ રંગની છે. આ ગદ્યાંચે ચિત્રો અસલ માપે ચીતરાયેલાં છે. તેમાં રંગભરણીની સરસ વહેંચણી તથા વાતાવરણ અને પદાર્થોની ઝીણવટમાં પરંપરાગત આકૃતિઓ ચીતરી છે. પણ મૂળ આકાશને પ્રત્યક્ષ પરિચય નહિ હોવાથી ચિત્રકારોએ નક્કી કરેલાં આકાશનાં કૃત્રિમરૂપો ચિત્રકાર ચીતરે ગયો છે, છતાં સુશોભનોમા જરાએ પાછો પડતો નથી. આ પ્રતમા સોનાની શાહીનો જૂગ છૂટથી ઉપયોગ કરવામા આવ્યો છે. ચિત્રના પાત્રો ચીતરવામા તાડપત્ર ઉપર ચુવળુંની શાહીનો ઉપયોગ આ એક જ પ્રતમાં કરવામાં આવ્યો છે. કિપરાંત સીંદુરિયા લાલ. ગુલાબી. કીરમજી, પીળો, વાદળી, રૂપેરી, લંબુડીઓ, સફેદ, ધાળો. આસમાની તથા નારંગી રંગનો પણ ઉપયોગ આ પ્રતના ચિત્રોમાં કરવામાં આવ્યો છે.

ચિત્ર ૪૨: પ્રભુ મહાવીરના અગિયાર ગણધરો. ઘડરની પ્રતના પત્ર ૮૦ ઉપરથી આ ચિત્ર અત્રે રજૂ કરેલું છે. આખુએ ચિત્ર સોનાની શાહીથી ચીતરેલું છે. તેઓના નામો નીચે પ્રમાણે છે:

૧ ઇદ્રભૂતિ (ગૌતમસ્વામી) ૨ અગ્નિભૂતિ ૩ વાયુભૂતિ ૪ વ્યક્ત ૫ મુધમાસ્વામી ૬ મંડિત-પુત્ર ૭ મૌર્યપુત્ર ૮ અકમ્પિત ૯ અર્ચેલક્ષ્મના ૧૦ મેનાર્ય અને ૧૧ પ્રભાત આ અગિયારે ગણધરો જ્ઞાતિએ બ્રાહ્મણ હતા.

ચિત્ર ૪૩: શુરુમહાનાજ અને ધ્રુવસેનરાજ. ઘડરની પ્રતના પત્ર ૧૦૮ ઉપરનું આ ચિત્ર અતિહાસિક દૃષ્ટિએ ધારું જ મહત્ત્વનું છે.

શ્રીમહાવીરપ્રભુ નિર્વાણ પાયા બાદ ૬૮૦ વર્ષ અને મનાંતરે ૬૬૩ વર્ષ આનંદપુર (હાલનું જરનગર) નગરમા આ કલ્પસૂત્ર સૌ પહેલુવહેતુ સભા મમજ વંચાયુ. એ વિષે એવી નકીલ પ્રચલિત છે કે આનંદપુરમાં ધ્રુવસેન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને મેનાંગ નામના એકના એક અત્યંત પ્રિય પુત્ર હતો. પુત્રનું એકાએક મૃત્યુ નીપજવાથી ધ્રુવસેનરાજને બેહદ મનાપ ઉત્પન્ન થયો. તે સત્તાપને લીધે તેણે બહાર જવા-આવવાનું માડી વાજ્યુ, તે એટલે મુખી કે ધર્મશાળામા કોઇ શુરુ કે મુનિમહારાજ મમિયે જવાનો પણ તેને હિસાહ ન થાય. એટલામાં પરંપરુ પર્વ આવ્યુ. રાજાને અત્યંત શોક મંત્રમ થયેલો. સાંભળી શુરુમહાનાજ નાલ પાત્રે ગયા અને આ સંસારની અસારતા તથા શોકની વ્યર્થતા અસરકારક રીતે સમજાવી તે પછી વિદ્યેવમા શુરુમહાનાજે કહ્યુ કે 'તમે જેવને પગિહરી આ પરંપરુ પર્વમાં ધર્મશાળામા-ઉપાશ્રમમા આવે તો શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ ઉદ્ધારેલુ કલ્પસૂત્ર તમને સમજાવુ. તે કલ્પસૂત્ર કલ્પના પ્રતાર તમ મા આત્મા અને મનની દશામા જઈ થયેલુ સુધારે. ધર્મો 'નલ સુન્દરી' જાનને રાત ના ડી ના. સહિત ઉપાશ્રમમા આવ્યો અને શુન્દરી પદુ વિધિપૂર્વક આ સમજ કલ્પસૂત્ર રાત્રી ને રાત્રી તે દિવસથી સભા મમજ કલ્પસૂત્ર વાચનાની પ્રવૃત્તિ શરૂ કરી

આપમા મિહાનન ઉપર શુરુમહારાજ બેસા છે પાછળ એક શિખર એક હાથે કાનુ દેવ

રાખીને ગુરુની શુશ્રૂષા કરતો ઊભો છે ઉપરના ભાગમાં સ્થાપનાગાર્પણ જે ગુરુની નામે બે હાથની અંજલિ જોડીને હાથમાં ઉત્તરાંગનો છેડો ધાર્મિકુત્તરેન રાત્ર ઉપરેશ થવાનું રહેતો છે. ગુરુ મહારાજ રાત્રને શોક નિવારણ કરવાનો ઉપદેશ આપતા હોય છે તેઓનીના જમણા હાથમાં મુહુર્તિ છે અને ડાબો હાથ વરહમુદ્રાએ છે.

ચિત્ર ૪૪: ગણધર મુધર્માસ્વામી. ઇંડગની પ્રતના છેડલા ૧૦૬માં પણ ઉપરથી. ગિતાનું કદ ૨x૧૬૬ ઇંચ છે આખું જો ગિત્ર માનની શાલીથી ચીતરેલું છે ગિત્રની મધ્યમાં ગણધરદેવ શ્રીમુધર્માસ્વામી બેઠેલા છે ગણધરદેવ શ્રીગૌતમસ્વામીનું ગિત્ર પણ આની જ રીતનું મળી આવે છે તો પછી આ ચિત્રને મુધર્માસ્વામીનું કલ્પવાનું શુ કાગળ? એ પ્રશ્ન અત્રે ઉપસ્થિત થઈ શકે તેમ છે આ કલ્પના કરવાનું કારણ જો છે કે ભગવાન મહાવીરની પાટે ગણધરદેવ શ્રીગૌતમસ્વામી નહીં પણ શ્રીમુધર્માસ્વામી આવ્યા હતા. વળી દરેક અગમ્યનોમા તેઓના શિષ્ય શ્રી જમ્બુસ્વામી પ્રશ્ન પૂછતા અને તેનો યોગ્ય ઉત્તર તેઓ આપતા તેવી રીતના વર્ણનો મળી આવે છે તે પ્રસંગને અનુલક્ષીને આ ચિત્રમાં પણ તેઓશ્રીની જમણી પાળુએ બે હાથની અંજલિ જોડીને વિનયપૂર્વક ઊભેલા જમ્બુસ્વામીને ચિત્રકારે ચીતરેલા છે. તે ઉપરથી આ ગિત્ર શ્રીગૌતમસ્વામીનું નહીં પણ શ્રીમુધર્માસ્વામીનું જ છે એમ મેં કલ્પના કરી છે વળી તેઓની આગળ આઠ પાંખડીવાળું સુવર્ણ કમલ ચીતરીને ચિત્રકારે સ્પષ્ટ કર્યું છે કે આ ગિત્ર તીર્થંકરનું નથી પણ ગણધરદેવનું છે. શ્રીમુધર્માસ્વામીના મસ્તક ઉપર ચઢરવો બાંધેલો ચીતરેલો છે. તીર્થંકરની અને ગણધરદેવોની સ્થાપત્ય મૂર્તિમાં અગર પ્રાચીન ચિત્રમાં તફાવત માત્ર એટલો જ રાખ્યો છે કે તીર્થંકરની મૂર્તિઓ તથા ચિત્રો પદ્માસનસ્થ આભૂષણ સહિત અને બંને હાથ પલાંડી ઉપર અને ગણધરદેવની મૂર્તિઓ તથા ચિત્રો પદ્માસનસ્થ, આભૂષણ વગર સાધુવેશમાં અને જમણો હાથ હૃદય મન્મુખ કેટલીક વખત માળા સહિત તથા ડાબો હાથ ખોળા ઉપર રાખતા આ પ્રમાણેની આકૃતિઓ બનેને જુદા પાડવા માટે નક્કી કરેલી હોય તેમ લાગે છે.

આ ચિત્રમાં ડાબી પાળુએ બે હસ્તની અંજલિજોડીને હાથમાં ઉત્તરાંગનો છેડો રાખીને વિનયપૂર્વક ઊભેલી પુરુષાકૃતિઓ ચીતરીને સુવર્ણકમલ ઉપર ઇંદ્રની રજૂઆત કરી હોય એમ લાગે છે. ઇંદ્રની તથા જમ્બુસ્વામીની આકૃતિના ચિત્રોનું રેખાંકન કોઈ અલૌકિક પ્રકારનું વિશિષ્ટ કલામય છે.

ચિત્ર ૪૫: પાર્શ્વનાથનો લોચ. નવાળ ૧. પરથી આ ચિત્ર અત્રે રજૂ કરેલું છે. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર પપનું વર્ણન. આ ચિત્રમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુના શરીરનો વર્ણ લીધો અને ઇંદ્ર બે હાથ-વાળો ઊભેલો છે.

ચિત્ર ૪૬: મેરુ ઉપર જન્માભિષેક. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪નું આ ચિત્રનું જ વર્ણન.

ચિત્ર ૪૭: શ્રમણસંઘ. આ ચિત્ર પણ નવાળ ૧. પરથી અત્રે રજૂ કરેલું છે. ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એકેક માધુ (ગુરુ) પાટ ઉપર બેસીને સામે બેઠેલા બેબે શિષ્યોને ઉપદેશ આપતા દેખાય છે.

ચિત્ર ૪૮: જૈન માધુ અને શ્રાવક. ઉપરોક્ત પ્રતમાંના કલ્પસૂત્રનું છેલ્લું ચિત્ર. આ પત્ર ઉપર મંવત, ગિત્ર સાથે 'શ્રીપત્તને મહારાજાધિરાજસ્ય શ્રીમારંગદેવસ્ય વિજાચિનિરાગ્યે' લખેલું છે આ

Fig 98

विम्व ९८

Fig 99

विम्व ९९

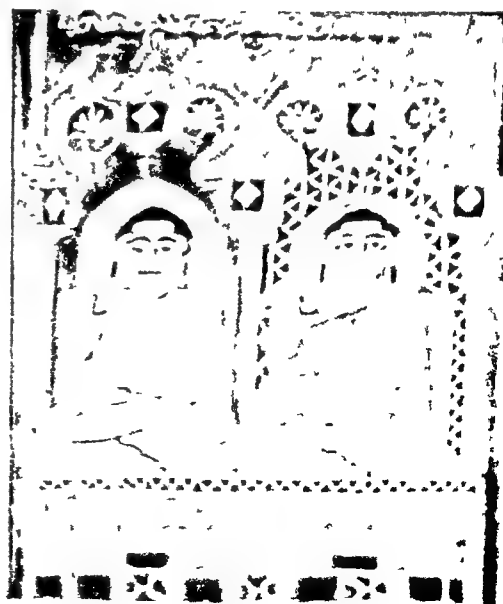
Fig 100

चित्र १००

Fig 101

चित्र १०१

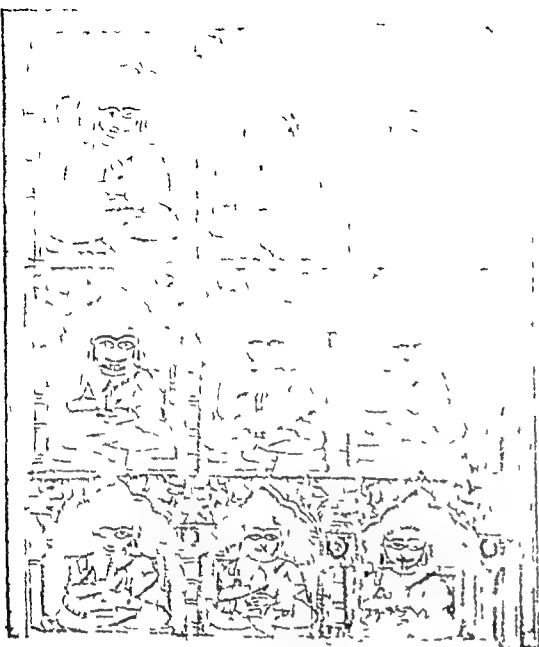

Fig 104

चित्र १०४

Fig 105

चित्र १०५

चित्र १०६

Fig 107

चित्र १०७

પુષ્પિકા ગુજરાતના ઇતિહાસ માટે ઉપયોગી હોવાથી ચિત્ર ૪ માં આખું પાનું રજૂ કરેલું છે.

Plate XI

ચિત્ર ૪૯: મહાવીર-નિર્વાણ વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૫નું આ ચિત્રનું વર્ણન.

ચિત્ર ૫૦: પાર્શ્વનાથનો દોઝ નવાળ ૨ પરથી આ ચિત્ર અત્રે રજૂ કરેલું છે. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૫નું વર્ણન. આ ચિત્રમાં પ્રભુના શરીરનો વર્ણ લીલો છે અને તે ઘણી ખરી બાળ-તોમાં ચિત્ર ૪૫ને મળતું જ છે.

ચિત્ર ૫૧: શ્રીનેમિનાથનો જન્મ. નવાળ ૧ પરથી આ ચિત્ર અત્રે રજૂ કરેલું છે. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૪૦ના નીચેના પ્રસંગનું વર્ણન. આ પ્રતમા પણ ચિત્ર ૨૨ની માફક રૂપાની શાહીનો ઉપયોગ કરેલો છે. ભગવાનની માતા તથા પરિચર્યામા બીલી રહેલી બે પરિગારિકાઓના અંગોપાંગનું રેખાંકન તથા આટલા નાના કદના ચિત્રની રંગભરણી વગેરે. આ ચિત્ર ચિત્રકારની ચિત્રકળાની સિદ્ધહસ્તતાની સાબિતી આપે છે.

ચિત્ર ૫૨: ઋષભદેવનું સમવસરણ. આ ચિત્ર પાળુ નવાળ ૨ પરથી અત્રે રજૂ કરેલું છે. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬નું વર્ણન. આ ચિત્રમાનું સમવસરણ પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવનું છે અને ચિત્ર ૧૬ ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રીમહાવીર સ્વામીના સમવસરણનું છે, તે ફેન્કાર મિયાય પ્રભુના શરીરનો વર્ણ, ત્રણ ગઢ ધણું સરખું છે. આ ચિત્રના નીચેના ભાગના બંને ખણામાં એક શ્રાવક (ગૃહસ્થ) તથા એક શ્રાવિકા (સ્ત્રી) ચિત્રકારે રજૂ કરીને આ પ્રત ચીનગવનાર ગૃહસ્થ શુગલની ૨ ઐતિહાસિક પ્રતિકૃતિ વધારામાં આપવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે, તે આ ચિત્રની ખાસ વિશિષ્ટતા છે.

ચિત્ર ૫૩: ત્રણ સાધુ અને બે શ્રાવિકાઓ. આ ચિત્ર તથા ચિત્ર ૫૪ નવાળ ૧ પ્રત ઉપરથી જ અત્રે રજૂ કરેલાં છે. આ ચિત્રના ઉપરના ભાગમાં શુરુ, શિષ્યને ઉપદેશ આપતા તથા એની નીચેના ભાગમાં શુરુ (સાધુ), સામે બેઠેલી બે શ્રાવિકાઓને ઉપદેશ આપતા બતાવીને તે સમયના એટલે કે ચૌદમા સૈકાના જૈન સાધુઓના તથા શ્રાવિકાઓના ધર્મશ્રવણના રીતરિવાજોનું ચિત્ર-દાર આપણને દિશ્વર્શન કરાવેલું છે.

ચિત્ર ૫૪: ચતુર્વિધ સંઘ. આ ચિત્રના ઉપરના ભાગમાં શુરુ મહારાજના મિહામનની પાછળ શુરુની સેવામાં બેલા રહેલા સાધુ (શિષ્ય) સહિત ત્રણ સાધુઓ તથા બે ગૃહસ્થ-શ્રાવકો તથા નીચેના ભાગમાં બે સાધ્વીઓ તથા સામે બેઠેલી ચાર શ્રાવિકાઓ બતાવીને ચિત્રકારે ચૌદમા સૈકાના સાધુ-સાધ્વી અને શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ જૈન ચતુર્વિધ સંઘના પરિવેશ તથા રીતરિવાજોનો સુર જવાલ આપવા પ્રયત્ન કરેલો છે અને ચિત્રના રૂપાની શાહીનો ઉપયોગ કરેલો રૂપ દેખાય છે.

Plate XII

ચિત્ર ૫૫: શ્રીપાર્શ્વનાથનો પચસુષ્ઠિ દોઝ કરીને પ્રતના પાના ૧૦ ઉપરથી આ ચિત્રનું ૧૨ રૌંચરૌં ઉપર ઉપરથી મોટું કરીને અત્રે રજૂ કરેલું છે.

શ્રીપાર્શ્વનાથ કરીને અરુણપદ્મ સરિત્તર મુકુંદ હેમંતજીવન રીતરિવાજોનો ઉપયોગ કરેલો રૂપ દેખાય છે.

માસનો કુળ્લપક્ષ વર્તતો હતો. તે પળવાડિયાની અગિયારશના દિવસે (ગુજરાતી માગશર વદી અગિયારશ) પહેલા પ્રહરને વિષે, વિશાલા નામની પાલખીમાં ઘેરીને આશ્રમપદ ઉદ્યાનમાં, અગોઠ નામના ઉત્તમવૃક્ષની પાસે તે આળ્યા, પાલખીમાંથી નીચે ઊતર્યા, પોતાની મેળેજ પોતાનાં આભૂષણ વગેરે ઊતાર્યા, અને પોતાની મેળેજ પંચમુષ્ટિ લોગ કર્યો. આખીજો ગિરમાલામાં આ ગિર બહુ જ ધ્યાન જેણે તેવી રીતે ચિત્રકારે તાદશ્ય ચીતર્યું છે. આબુગાબુના ઝાડની ગોઠવાળી બહુ જ સુંદર પ્રકારની છે. આખુંજો ચિત્ર મૂળ સોનાની ગાદીથી ચીતરેલું છે.

ચિત્ર ૫૬: પ્રભુ મહાવીરનો જન્મ. ઇંડરની પ્રતના પાના ૩૫ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૪નું આ પ્રસંગને લગતું વર્ણન. તે ચિત્રમાં ત્રિશલા માતા મહાવીરના મન્મુળ જોઈ રહેલાં છે. અને તે એકલાં જ છે, જ્યારે આ ચિત્રમાં માતા ત્રિશલાના હાથમાં મહાવીર પ્રભુ બાળકરૂપે છે પરંતુ તેણીની નજર સ્ત્રી-નોકર જે પગ આગળ ઊભી છે તેની સન્મુખ છે. ડાબા હાથે ત્રિશલા તે સ્ત્રી-નોકરને પુત્ર જન્મની ખુશાલીમાં કાંઈક ધનામ આપતાં હોય એમ લાગે છે. છતાંનાં બાગમાં સુંદર સુશોભિત ચંદરવો બાંધેલો છે. પલંગની નીચે ચિત્રની જમણી બાજુથી અનુક્રમે શેઠ કરવા માટે સગડી, પગ મૂકીને ઉતરવા માટે પાદપીઠ, પાદપીઠ ઉપર કાંઈક વસ્તુ છે જે સ્પષ્ટ સમજી શકાતી નથી અને ચૂંકવા માટે પિક્કાની છે. આ ચિત્ર પણ ચિત્ર ૫૫ની માફક મૂળ ચિત્ર કરતાં મોટું કરીને અત્ર રજૂ કરેલું છે.

આ રીતે ૧૧ ચિત્રકલકોમાં ૫૬ તાડપત્રીય કલ્પસૂત્રનાં ચિત્રો આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલાં છે.

Plate XIII

ચિત્ર ૫૭: પ્રભુ મહાવીર. ભારતી. ની કાગળની કલ્પસૂત્રની પ્રતના પાના ૧ ઉપરથી કલ્પ-સૂત્રની કાગળપરની સચિત્ર હસ્તપ્રતોમાં તારીખની નોંધવાળી આજસુધી મળી આવેલી પ્રતોમાં આ પ્રત સૌથી પ્રાચીન હોવાથી પ્રતના ૧૦ ચિત્રમાંથી એક અત્રે રજૂ કરેલું છે. લાલ સિંદૂરિયા રંગની પૃષ્ઠભૂમિપર પીળા રંગની શ્રી મહાવીર પ્રભુની પદાસનસ્થ મૂર્તિ ગિરાજમાન છે. વિશેષ વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૨નું વર્ણન.

ચિત્ર ૫૮: પ્રશસ્તિનું પાનું. ચિત્ર ૫૭ વાળી હસ્તપ્રતનું છેલ્લું પાનું લખાણની સાત લીટી-ઓ પછી બીજી લીટીમાં પ્રશસ્તિના ૨૬ મા શ્લોકમાં આ પ્રત ૧૪૨૪માં લખાવાનો ઉદ્દેશ્ય આ પ્રમાણે અક્ષરોમાં કરેલો છે.

વિક્રમાદિત્યતો વર્ષે ^{૨૪} ^{૪૧} જિનવેર્વેલું સંમિતે ।

શ્રીકલ્પપુસ્તકં સ્વમિતિદાયકં સમલીલિલ્લત્ ॥ ૨૬ ॥

વિક્રમ મંવત ૧૪૨૪માં સ્વસ્તિને આપવાવાળું [આ] કલ્પસૂત્ર લખવામાં આવ્યું છે

નીજ લીટીના ૨૭મા શ્લોકમાં મંવત ૧૪૨૭માં પોતાના ગુરુને વાચવા માટે આપ્યાનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ્ય આ પ્રમાણે છે.

મુનિનયનવેદચંદ્ર પ્રમિતે સંવત્સરે નિજગુરુષ્ય ।

૩૪

વાષયામાસ ॥ ૨૭ ॥

11. 10.

विष्णु १०८

11. 10.

विष्णु १०८

Plate XIV

ચિત્ર ૫૯: પ્રશસ્તિનું પાનું. પાટણ ૧. શ્રી પાર્શ્વનાથ તથા શ્રી પદ્માવતીદેવીના બે ચિત્રો મૂળ રંગમાં આ પુસ્તકમાં ચિત્ર ૬૦-૬૧ રજૂ કરેલાં છે, તે શ્રી ભાવદેવસુરિ વિરચિત શ્રી પાર્શ્વનાથ ચરિત્રની સંવત ૧૪૫૫માં અણહિલપુર પાટણમાં લખાએલી પ્રતની પ્રશસ્તિનું છેલ્લું પાનું વાંચકોની બાજુ સાફ રજૂ કરેલું છે. લખાણની ૧૧ લીટીઓ પૈકીની સાતમી લીટીના ઉત્તરાર્ધ-માં અને આઠમી લીટીના મોટા ભાગમાં આપેલા પહેલા શ્લોકમાં આ પ્રત પ્રખ્યાત પાટણ (અણહિલપુર પાટણ) શહેરમાં લખાવ્યાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે:

પૈષ્વર્વમનુસંસ્તવત્સરે ૧૪૫૫ પૌષમુલ્યસુતિથૌ દિનેવિધો : ।

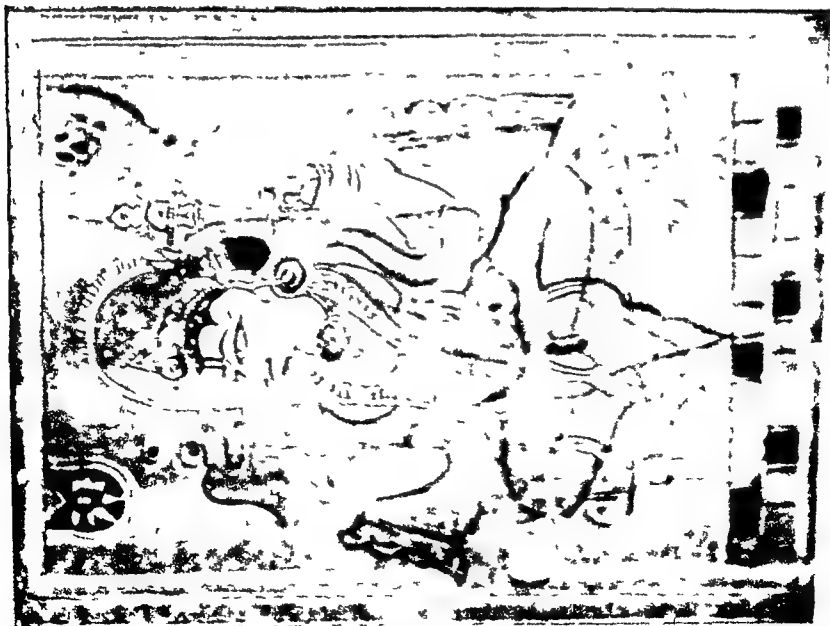
શ્રીમતિપ્રથિતપત્તનેપુરે લેખકેન લિખિતં સુપુસ્તકમ્ ॥ ૧ ॥

(સંવત) ૧૪૫૫ના પૌષ [મહિના]મા સારા દિવસે પ્રખ્યાત પાટણ શહેરમાં લેખકે [આ] સાફ પુસ્તક લખ્યું છે. પછીના શ્લોકોમાં આ ચરિત્ર લખાવનારની પ્રશસ્તિ છે.

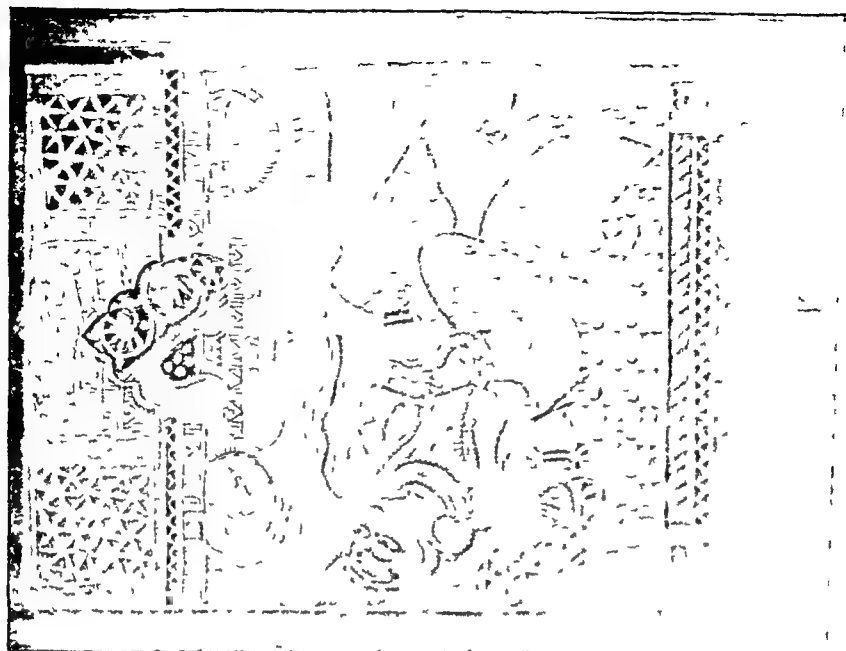
Plate XV

ચિત્ર ૬૦: શ્રી પાર્શ્વનાથ. પાટણ ૧ ના પહેલા પાના ઉપરથી. પુરુષપ્રધાન અર્હત શ્રી પાર્શ્વનાથ શ્રીમદ્ભક્તજાના પહેલા ભાસમાં, પહેલા પળવાડિયામાં, ચૈત્ર ભાસના કૃષ્ણ પક્ષમાં (શુજરાતી ફાગણ વદમાં) ચોથની રાત્રિને વિષે, વીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા પ્રાણુત નામના દશમા દેવલોકથી અયવીને વારાણસી નગરીના અશ્વસેન નામે, રાજાની વામાદેવી પટરાણીની કુક્ષિને વિષે મધ્યરાત્રિએ વિશાળા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં દેવ સંગંધી આહાર, ભવ અને શરીરનો ત્યાગ કરી ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયા. ચિત્રની મધ્યમાં નીલવર્ણની શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ તેઓશ્રીનું અયવન કદયાણુક દર્શાવવા ચિત્રકારે રજૂ કરી છે. પ્રભુના મસ્તક ઉપર નાગરાજધરજેન્દ્રની સાત ફણા છે. આજે જેવી રીતે જિનમંદિરમાં જિનમૂર્તિઓને આભૂષણોથી શણગારવામાં આવે છે, તેવી જ રીતે આ ચિત્રમાં પણ મૂર્તિના મસ્તકે સુકુટ, બંને કાનમાં કુદ્દા, ગરદનમાં દઠો (હંસ કહેવાય છે તે આભૂષણ), હૃદય ઉપર રતનજડિત હાર, બંને હાથના ઠાંડા ઉપર દડાં, બંને કાણીના ઉપરના ભાગમાં બાલુબંધ, બંને હાથની હથેળીઓ પલાંડી ઉપર ભેળી કરી છે તેના ઉપર સોનાનું શ્રીફળ (બીજેરાના નામથી ઓળખવામાં આવે છે તે), કપાળમાં રતનજડિત ગોળ તિલક (ટીકાના નામથી ઓળખવામાં આવે છે તે), છાતીની મધ્યમાં શ્રીવત્સ વગેરે આભૂષણો. ચિત્રકારે સુમંગલ રીતે ગોઠવેલાં છે. મૂર્તિની આભુજાભુ ચારે તરફ દરતો પરિકર છે. મૂર્તિની પદાંડી નીચેની બેઠકની મધ્યમાં ત્રેવીશમા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથનું લાઠન સ્વર્પ પણ રજૂ કરેલું છે.

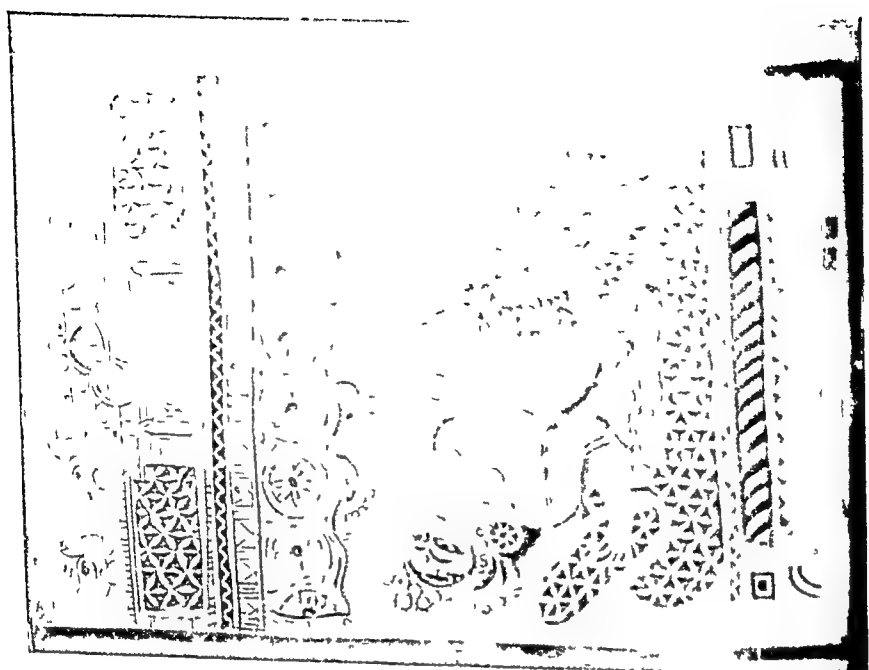
ચિત્ર ૬૧ દેવી પદ્માવતી પાટણ ૧ ના પાના ૨ ઉપરથી દેવીના શરીરનો વર્ણ કમલનાં ફૂલ જેવો શુદ્ધાણી છે. દેવીને ઓળખવા માટે તેનીના ચારે હાથના હાથમાં આસુધા આપીને, ૧૧ીં આધારમાં હિંતા હોય તેવું દ્રવ્ય રજૂ કરવા માટે દેવીના શરીરના પાછળની બંને બાજુએ દરબર ઉપર પહેરેલા વસ્ત્રના બંને છેડાએ સ્વનના હિંતા બનાવીને ચિત્રકારે પોતાનું ચિત્ર-કાર કર્યું. મૂળનું ચિત્ર કદી આપ્યું છે. દેવીના ચારે હાથે પદ્મી ઉપરના જનકા

177

178

ચિત્ર ૬૬: જલપૂર્ણકુલા. પાટણ રના પાના રય ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૮૦નું
આ ચિત્રનું જ વર્ણન.

ચિત્ર ૬૭: સૌધમેન્દ્ર. પાટણ રના પાના ૭ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૮૧નું ન્યા
ચિત્રનું જ વર્ણન

ચિત્ર ૬૮: મહાવીરનો પગમુદ્રિ લોચ. પાટળુ રત્ના પાના પટ ઉપરથી. ગ્વણાકવૃદ્ધની હેઠળ આવી પ્રભુ નીચે જીતયા અને પેનાની મેળે જ એક મુદ્રિ વડે દાદીમૂઢનો અને ચાર મુદ્રિ વડે મસ્તકના કેશનો એવી રીતે પંચમુદ્રિ લોચ કર્યો. એ વળતે પ્રભુને નિર્જળ છઠ્ઠનો તપ હોનો જ. ઉત્તરાક્ષાદશુની નક્ષત્રનો યોગ થયો ત્યારે ઇન્દ્રે રાગા જાભા ઉપર સ્થાપન કરેલુ દેવદૂધ્ય વસ્ત્ર ગ્રહણ કરીને, એકલા એટલે રાગદેવ રહિતપણે કેશનો લોચ કરવારૂપ દ્રવ્યથી અને કોપાદિત્તને દૂર કરવારૂપ લાવથી મુંડ થઈને, ગૃહવાસનો ત્યાગ કરીને સાધુપણાને પામ્યા.

ચિત્રમાં શ્રમણ લગવાન મહાવીરના ડાળા ખાભા ઉપર દેવદત્ત વસ્ત્ર નથી; પરંતુ ગણિક-
વૃક્ષની નીચે પોતાના ડાળા હાથે મસ્તકના વાળનો લોચ કરવાના ભાવ વર્ણવતા, ઇન્દ્રની મનમુગ્ધ
ભોના ભગવાન મહાવીર અને બે હાંથ પ્રસારીને પ્રભુને લોચ કરતા વાળને અડાળ કંવાળી
દિશુકતા થતાવતો ઇન્દ્ર દેખાય છે.

ચિત્ર ૬૯: પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો પંચમુદ્રિ લોચ પાટાનું રત્ના પાના ડાઉ ઉપરથી. વાંત માટે જુઓ ચિત્ર ૫૫નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન આ ચિત્રનો ભાવ આશ્ચર્યના નિર્વચનને મળતો છે. માત્ર ચિત્ર ૬૮મા પ્રભુના શરીરનો વર્ણુ ખીણો છે અને આ ચિત્રમાં પ્રભુના શરીરનો વર્ણુ લીલો છે.

Plate XVIII

ચિત્ર ૭૦ પ્રભુ નેમિનાથનો પચ્ચમુષ્ટિ હોય પાટણ રના પાના ૭૨ ઉપરથી આ ચિત્રમાં પણ પ્રભુના શરીરનો વર્ણુ ક્યામ છે, તે નિવાયનો ગંધો ભાવ નિત્ર નટને મળે જાય નળનો છે.

વર્ષોકાળના પહેલા મહિનામાં, ખીલ પળવારિયામાં, પ્રાણ મહિનના અન્નના પળવારિયાની છઠ્ઠી તિથિને વિષે, પર્વાર્ણકાલ સમયે, ઉત્તરકુચ નામની પાલખીના નાગર, વૃત્ત નામના ઉદ્યાનમાં, અશોક વૃક્ષની નીચે, શ્રીનેત્રિનાથ પ્રભુને પૂજાના, નૃસિંહના, ઉત્તર નામના અને પોતાની મેળે જ પામણિ દેવા કર્યો.

ચિત્ર ૭૭: ગ્રામજીવનો પદ્યમુદ્ધિ દોઢ પાટા રંગ પાના હર હિમચી ન નિ ન
ભાવ પણ ગિય દટને મંપૂર્ણ મીને મગમો છે

[illegible]

બહુ જ આનંદ થયો, તેથી ઇન્દ્રે પ્રભુને વિનંતી કરી કે, 'જો રવાગિન ! કયા પરી હવે એટલા ક્રેશ રહેવા દો તો સારું.' ઇન્દ્રના આગ્રહથી પ્રભુએ ભારીના ક્રેશ રહેવા ક્ષીમા. આ રીતે ગાર સુષ્ટિ લોચ દરીને, દ્રવ્ય અને ભાવથી સુંદર પદ્મને અનગારપાવાને પામ્યા. ને વળતે પ્રભુએ નિર્જળ છઠ્ઠો તપ કરેલો હતો અને ઉત્તરાધાર નદનમાં ગન્દનો મોગ પાવન મળેલો હતો.

ચિત્ર ૭૨: પ્રભુ મહાવીર. ઊરા(પંનાગોની પતના પાના ૨ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૨નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

ચિત્ર ૭૩: અષ્ટભંગલિક. ઊરાની પ્રતના પાના ૨ ઉપરથી.

અષ્ટભંગલિકની માન્યતા જૈનોમાં બહુ પ્રાચીન સમયથી પ્રચલિત છે. જે વાતને મથુરાના કંકાલી દીલામાંથી નીકળેલા પાપાળના પાચીન આચાર્યગરો સુષ્ટિ આપે છે.^{૧૨} પ્રાચીન સમયમાં પ્રભુની સન્મુખ જૈન ગુરુઓ અષ્ટભંગલિકને અશ્વત્થી આલેખતા હતા. હાલમાં તે રિવાજ લગભગ નાશ પામ્યો છે, તોપણ પ્રતિષ્ઠા, શાંતિસ્થાન, અષ્ટોત્તરી સ્નાન વગેરે મોટા મહોત્સવ સમયે લાકડામાં કોતરેલા અષ્ટભંગલિકનો આજે પણ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે અને દરેકે દરેક જિનમંદિરમાં અષ્ટભંગલિકની ધાતુની પાટલીઓ હાલતેની સંખ્યામાં વિદ્યમાન છે, જેની પૂજા ચદન-કેસર વગેરેથી કરવામાં આવે છે. તેની માન્યતા આ રીતે આજે પણ પ્રચલિત હોવા છતાં પણ અષ્ટભંગલિકનાં પૂરેપૂરાં નામ બાળનાર વર્ગ પણ મેંકડે એક ટકો ભાગ્યે જ હશે, તો પછી તે આલેખવાના હેતુઓ-ઉદ્દેશોને ધ્યાનમાં રાખીને તેના ઉપયોગ કરનારની તો વાત જ શી ? કેાઈવિરલ વ્યક્તિઓ હશે પણ ખરી, છતાં પણ આ અષ્ટભંગલિકને આલેખવાના ઉદ્દેશોને લગતી કલ્પના 'શ્રી આચાર દિનકર' નામના ગ્રંથમાં શ્રીવર્ધમાનસૂરિએ કરેલી છે, તે અતિ મહત્વની હોઈ તેના ભાવાર્થ સાથે ટૂંકમાં અત્રે આપવી યોગ્ય ધારી છે.^{૧૩}

આત્માલોકવિધૌ જનોઽપિ સકલસ્તીત્રં તપો દુશ્વરં

દાનં વ્રહ્મપરોપકારકરણં કુર્વન્પરિસ્ફૂર્જતિ ।

સોઽયં યત્ર સુખેન રાજતિ સ વૈ તીર્થાધિપસ્યાવ્રતો

નિર્મેય પરમાર્થવૃત્તિવિદુરૈઃ સજ્ઞાનિર્મિર્દવ્પન્મ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ: આત્માનું જ્ઞાન મેળવવાને-ઓળખવાને માટે દરેક મનુષ્ય તીવ્ર અને દુશ્વર એક તપ, દાન, બ્રહ્મચર્ય, પરોપકાર એ બધાંને કરતો શોભે છે; તે મનુષ્ય જ્યાં સુખપૂર્વક શોભે-પોતાનું દર્શન કરી શકે-એવું દર્પણ પરમાર્થને સમજનાર સદ્જ્ઞાનીઓએ તીર્થકર દેવના આગળ આલેખવું.

જિનેન્દ્રપાદૈ પરિપૂજ્યષ્ટૈરતિપ્રભાવૈરપિ સંનિકૃષ્ટમ્ ।

ભદ્રાસનં ભદ્રકરં જિનેન્દ્ર પુરો લિખેન્મઙ્ગલસત્પ્રયોગમ્ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ: અત્યંત પ્રભાવશાળી, પૂજનીય છે તળિયાં જેમનાં, એવા જિનેશ્વરનાં ચરણો વડે સન્નિકૃષ્ટ-યુક્ત અને કલ્યાણકારી તેમ જ મંગળના શ્રેષ્ઠ પ્રયોગરૂપ એવું ભદ્રાસન જિનેશ્વર ભગવાનના આગળ આલેખવું.

^{૧૨} જુઓ 'The Jain Stupa and other Antiquities of Mathura' Plate No VII & IX by V. A Smith.
^{૧૩} 'આચારદિનકર' પત્રાક ૧૧૭-૧૧૮.

60117

પુણ્યં યગ્નં સમુદયં પ્રભુતા મહત્ત્વં મૌભાગ્યધીવિનયજનમંનોરધાશ્ચ ।

વર્ધન્ત એવ જિનનાયક તે પ્રભાવાન તદ્વર્ધમાનયુગસંપુટમાદધાતઃ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થઃ હે જિનેશ્વર દેવ ! આપની કૃપાથી પુણ્ય, યજ્ઞ, ઉદય, પ્રભુતા અને મહત્ત્વ તથા સૌભાગ્ય, ખુદ્ધિ, વિનય અને કદયાળુની કામનાઓ વધે છે; માટે વર્ધમાન સંપુટકને આલેખુ છું.

વિશ્વત્રયે ચ સ્વકુલે જિનેશો વ્યાન્યાયતે શ્રીકલગાચમાન ।

અતોઽત્ર પૂર્ણં કલગ્નં લિખિત્વા જિનાર્ચનાકર્મ કૃતાર્થયામ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થઃ ત્રણ જગતમા તેમ જ પાતાના વંશમાં ભગવાન કલગાચમાન છે. માટે પૂર્ણ-કલગને આલેખીને જિનેશ્વરની પૂજાને સકળ કરીએ છીએ.

અન્તઃ પરમજ્ઞાનં વદ્માતિ જિનાધિનાથદ્વયમ્ ।

તત્ક્રદ્ધીવત્ત્વવ્યાજાત્પ્રકટીભૂતં વર્તિન્દે ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થઃ શ્રીવત્સના બહાનાથી પ્રગટ થયેલ જિનેશ્વર દેવના પુણ્યમા જે પરમજ્ઞાન થયેલ છે તેને વંન કરું છું

સ્વદ્વન્ધ્યપદ્મશરવેતનભાવક્લુપ્તં કર્તુ મુશ્ય સુવનનાથ નિજારગદમ ।

સેવાં તનોતિ પુરતન્નવ મીનયુગ્મં શ્રાદ્ધં પુરો વિર્તિન્દેશ્વરજિનાર્ચનામ્ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થઃ હે જગતપ્રભુ ! શ્રાવકોએ પાતાના અંગની-અંગુલિની સુશ્ચિત્તરી માટે, પદ્મ-મીન-યુગલ, આપનાથી નિષ્કળ થયેલ કામદેવના કવચરૂપે કટપાએલ હે શ્રી પાતાના સપનામને કે કટ કરવા માટે આપની સેવા કરે છે.

સ્વમ્તિ ભૂગગનનાગવિષ્ણુપૂર્ણિતં જિનશરોત્તમે ધનાત્ ।

સ્વમ્તિવં, તદ્વત્સુમાનતો જિનસ્યાપ્રતો સુખજનૈર્વિલિખ્યતે ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થઃ જિનેશ્વર દેવના જન્મ સમયે એક દાણવારમાં અર્પણેલ સ્વર્ગ દેવ અને પાતાલલોકમા સ્થિતિ શાંતિ-શુભ ઉત્પન્ન થયું હતું એ માટે તાની મન્ત્રણે, જિનેશ્વર જ પાતાની આગળ સ્થિતિદેને આલેખે છે

ત્વત્સેવકાનાં જિનનાથ વિહુ સર્વાણ સર્વે નિધયઃ સ્મરન્તિ ।

અતઃપ્રતુર્થા નયકોળન્યાવર્તઃ સતા વર્તવન્તાં સ્મરન્તિ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થઃ હે જિનેશ્વર ! તારા સેવકોને સ્વ દિશાઓમા નિધિયેલ સ્વર્ગ દેવ અને પાતાલ દેવ છે તેથી કરીને સારે બધા નયકોળના સન્દર્ભને સ્મરણ કરે

ઉપર પ્રકારેના વર્ણનવાળા અણમાદિક, મહાના-લિટ્ સર્વે કલ્પ સર્વે સ્વર્ગ દેવો, ભૂત દેવોવાળી જિનમહિમાના પાપા ઉપર હેલેલા, દાહક સ્વાકૃષ્ટકે સ્મરણ કરેલા, સુખ-પ્રેમીઓ ઉપર હોતકેલા, પ્રાણિઓ વિશ્વમહિમે હઈ જવા સુધે સ્વર્ગ-દેવો અને પાતાલ દેવો હે તે સારીની સામકીએ ઉપર, નીચેએ સર્વોની સર્વે સ્વર્ગ-દેવો અને પાતાલ દેવો સ્મરણ કરેલા, સ્મરણ કરેલા હોઈ કલ્પકે સ્મરણ કરેલા સર્વે સ્વર્ગ-દેવો અને પાતાલ દેવો સ્મરણ કરેલા

મા ઉપરના જિનેશ્વર દેવને, તદ્વત્સુમાનતો જિનસ્યાપ્રતો સુખજનૈર્વિલિખ્યતે

મંડ્યો હોય એમ કાગે છે એ પણ ભગનો કાગે છે આ જિજ્ઞાસુ મનિષીના નમ્ર નિવ-
માળામાં નવીન ભાન પાડે છે. વિવિધતા સાચવના એ નિવપર પાનોગા નવા આગિનો આદુ
ચતુરાઈથી ઉતારી શક્યો છે અને પ્રગતી કમાવવા રસ્તામાં વાતાવચ્છ, પાણીઓના ઉપયોગ
વગેરે આધુનિક ચિત્રકાર જેટલું કામ માને તે આ મૈથિલ નેમાં લાવી શકે છે. મનિષીના
રેખામંડળ ઘણું રસમય છે.

આ પ્રતમાં સફેદ, લાલ, પીળો, ડાળો, વાદળી, શુભાળી, લીલો વગેરે રંગોનો ઉપયોગ
કરવામાં આવેલો છે.

આ ચિત્રની મધ્યમાં ચિત્રકારે નવમી ક્રમસૂક્ષ્મની આકૃતિ વખારાની શેઠા માટે મૂકેલી છે.

Plate XIX

ચિત્ર ૭૪: ઇન્દ્રમલા. જીરા(પંજળ)ની પ્રતના પાના ૭ ઉપરથી જાહેર માટે જુઓ ચિત્ર
૨૨નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

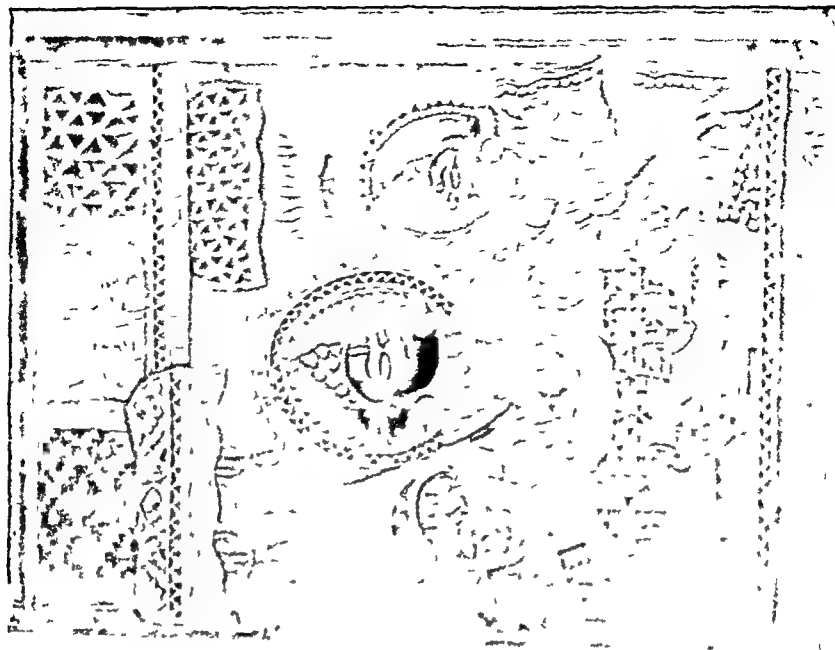
ચિત્ર ૭૫: શકસ્તવ. જીરાની પ્રતના પાના ૬ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮નું
આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

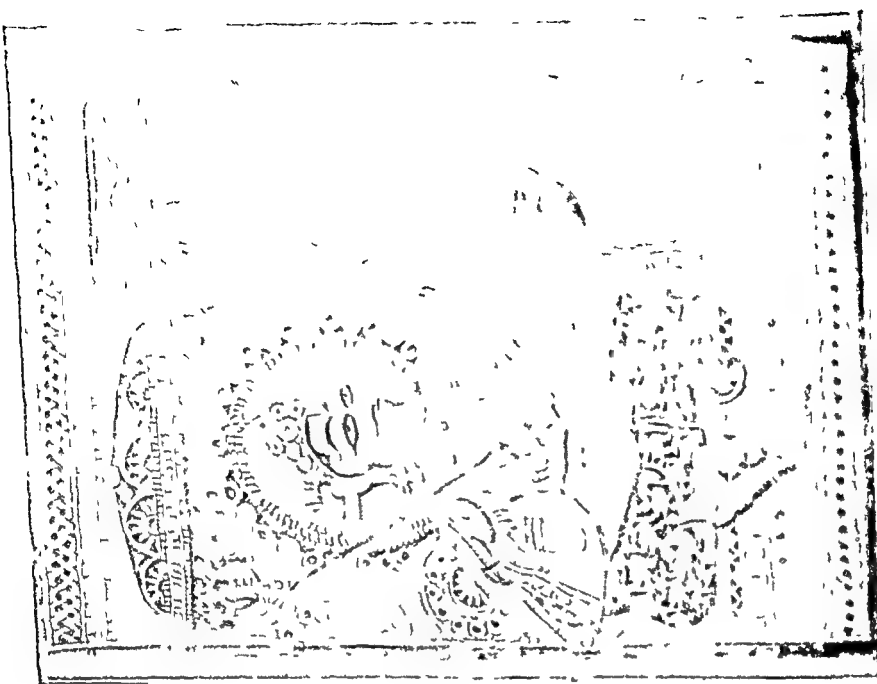
આ ચિત્રમાં ઇન્દ્ર પોતાના બંને હાથે પૃથ્વીતળ ઉપર લગાડી બંને હાથની અંજલિ
જોડેલો અને પાછળના જમણા હાથમાં વજ્ર પાસે કહેલો દેખાય છે. તેના મસ્તક ઉપર ચંદ્રરવો
લટકતો દેખાય છે. ઇન્દ્રની પાછળ કાળા રંગમાં સુંદર સફેદ ડિઝાઈનવાળું ખાલી સિંહાસન તથા
સિંહાસન ઉપરથી ઊતરવા માટે પાંદડી અને સિંહાસન ઉપર ઉઘાડુ છત્ર દેખાય છે. ઇન્દ્રની
તાડપત્રીય પ્રતના રંગોને મોટે ભાગે મંજતા વિવિધ ભૂતના રંગો આ કાગળની પ્રતના ચિત્રોમાં
ચિત્રકારે વાપરેલા છે.

ચિત્ર ૭૬: શકાજા. જીરાની પ્રતના પાના ૧૩ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬નું
આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

આ ચિત્રમાં સૌધર્મ સભામાં સિંહાસન ઉપર ચાર હાથવાળો ઇન્દ્ર બિગળમાન છે તેના
ચાર હાથ પેટી પાછળના ઉપરના જમણા હાથમાં વજ્ર છે અને કાળા હાથમાં ચંદ્રુશ છે નીચેનો
જમણો હાથ સામે ઊભેલા હરિશ્ચંદ્રમેષિન દેવને ગર્ભ બદલવાની આજ્ઞા આપતો અને કાળો
હાથ વરદ મુદ્રાએ છે સામે ઊભેલો હરિશ્ચંદ્રમેષિન દેવ બે હાથની અંજલિ જોડીને ઇન્દ્રની આજ્ઞાનું
અક્ષરશ્રવણ કરતો દેખાય છે ઇન્દ્ર તથા હરિશ્ચંદ્રમેષિનનાં વસ્ત્રો સુંદર ડિઝાઈનવાળાં છે.

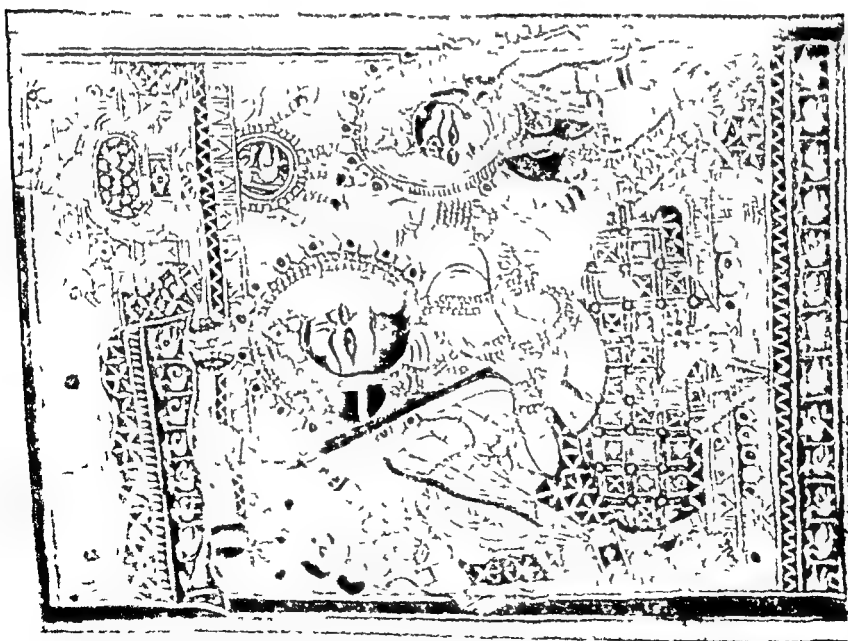
ચિત્ર ૭૭: ગર્ભાપહાર. જીરાની પ્રતના પાના ૧૬ ઉપરથી. શકની આજ્ઞા લઈને દેવોને
વિષે પ્રતીત એવી, બીજી ગતિઓ કરનાં મનોહર, ચિત્તની ઉત્સુકતાવાળી, કાયાની ચપળતાવાળી,
તીવ્ર, બાકીની ગતિઓને જીતનારી, પ્રચંડ પવનથી ઉછળતા ધુમાડાની ગતિ જેવી, શરીરનાં સમગ્ર
અવયવોને નિયંત્રિત કરનારી, ઉતાવળી અને દેવોને યોગ્ય એવી દેવગતિ વડે ઉતાવળથી દોડતો દોડતો
તે હરિશ્ચંદ્રમેષિન દેવ, તીરછા અમંજ્યાતાદીપમસુદ્રોની મધ્ય ભાગમાં થઈને જમુદ્રીપના ભરત-
ક્ષેત્રને વિષે પ્રાક્ષણકુટ્યામ નગરના કપલદત્ત પ્રાક્ષણને ગેર, જ્યાં દેવાનદા પ્રાક્ષણી શયનગૃહમાં
મુખપૂર્વક સર્પ રહી છે ત્યાં પરેન્થેસી. પહોંચીને ભગવંતના ગર્ભનાં દર્શન થતા જ ભગવાન મહા-

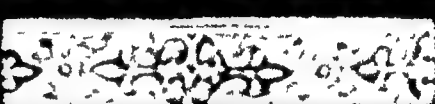
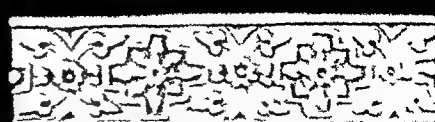
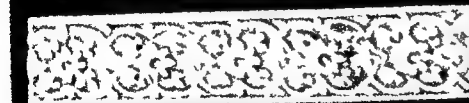
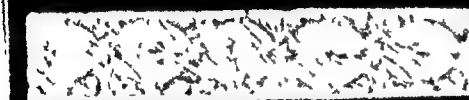
चित्र १०

Fig 125

चित्र १२६

Fig 126

નવમા સ્વપ્નને વિષે નિદ્રાના કાળમાંથી પાણીની ભરેલો ડાંચ ભેળો. તે કાળ (કલશ) અતિ ઉત્તમ પ્રકારના સુવર્ણમય અતિ નિર્મલ અને સ્વચ્છ રંગના હોય છે. જેમાં પાણી જ્યાં ભરેલું હોય તે કલ્યાણને સંચયનો અને સુવર્ણમય મગસનો રંગ હોય છે.

ચિત્રમાં સુવર્ણકલશને ગળામાં રત્નજડિત પડેલ નાના હાર પાદરનેલો છે. જંને જાળુના છેડા ઉપર ઉડતું રંગીન રેશમી કમડુ પણ ચિત્રનો જોવામાં નહિ ફરી જાય છે. ઉપરના ભાગમાં જ્ઞાન અને દર્શનની દ્યોતક બે આળો ચીનરેલી છે અને હેડ ઉપરના ભાગમાં પદપદ્મના પાંદડાંઓની ડાળીઓ સુદર રીતે ફક્ત ચણિત ગોઠવેલી છે અને તે પાંદડાંઓનાળી ડાળીઓની જંને જાળુ ઉપરના ભાગમાં એકેક પોષ્ટ પણ ચીનરેલો છે. ચિત્રકારની ચિત્રનિરૂપણ શક્તિ કલાત્મક છે.

ચિત્ર ૮૧. સૌધમેન્દ્ર. પાટણ રંગના પાના ૭ ઉપરથી. ચિત્ર ૬૭માં જ ચિત્ર. ૧૨૩માં પોતાના રત્નજડિત વિમાનમાં સૌધમેન્દ્ર આકાશમાં ઊડતો કોઈ જગ્યાએ જઈ રહ્યો હોય એમ દેખાય છે. ચિત્ર ૭૬ની માફક આ ચિત્રમાં પણ ઇન્દ્રને બે હાથવાળો જ ચીતરેલો છે. ઇન્દ્રના ઊંચા કદેલા જમણા હાથમાં ફક્ત જેવું કોઈક અને ડાળા હાથમાં માત્ર પાંખડીવાળું ડાંડી મહિત્વ કમલનું ફૂલ છે. સાત પાંખડીવાળું કમલનું ફૂલ કામદેવનું પણ દ્યોતક છે. સૌધમેન્દ્રના શરીરનો વર્ણ તપાવેલા સુવર્ણ જેવો પીળો છે. વસ્ત્રાભૂષણ ચિત્ર ૭૬ને આગેડળ મળતા છે. વિમાનની ઉપર ઊડતી બે ધન્યો પણ પાંધેલી છે. વિમાનની ઘડારના ભાગમાં જંને જાળુએ એકેક ગામર ધરનારી સ્ત્રી પરિવારિકા પણ છે. સૌધમેન્દ્રનું વિમાન સહિતનું આ પ્રમાણેના સ્વરૂપવાળું ચિત્ર આ પ્રત સિવાયની બીજી કોઈપણ કલ્પસૂત્રની સચિત્ર પ્રતમાં મારા જોવામાં આવ્યું નથી.

આ ચારે ચિત્રો, તાડપત્ર ઉપરની હસ્તપ્રતોની કાગળની પ્રતો ઉપર નકલો થવી શરૂ થઈ તેની શરૂઆતના સમયના હોય એમ ચિત્રોમાં વપરાયેલા તાડપત્રીય પ્રતોના ચિત્રોના રંગો તથા તાડપત્રને મલતી જ સાઈઝના પ્રતના પાના વગેરે જોતાં લાગે છે.

Plate XXI

ચિત્ર ૮૨. ગર્ભસક્રમણ. જરાની પ્રતના પાના ૧૭ ઉપરથી. પત્ની ક્ષત્રિયકુટુમ્બ નગરમાં, સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને ઘેર જ્યાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી સૂતા છે ત્યાં આવી, તેમના આખા પરિવારને અવસ્થાપિતી નિદ્રા આપી, ત્રિશલા માતાના શરીરમાંથી અપવિત્ર પુદ્ગલો દૂર કરી, પવિત્ર પુદ્ગલો સ્થાપી, પ્રભુને બિલકુલ હરકત ન આવે તેવી રીતે સુખપૂર્વક, પોતાના દિવ્ય પ્રભાવ વડે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીના કુક્ષિમાં સક્રમણ.

ચિત્રમાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી રત્નજડિત પલંગ ઉપર ભગૃત અવસ્થામાં સૂતેલાં છે અને તેમના પગ અગાડી બે હાથમા ભગવાન મહાવીરના ગર્ભને પકડી રાખીને હરિશ્ચૈગમેષિવ બિલો છે. આ ચિત્રમા શયનગૃહની સજ્જત ગાસ જોવા લાયક છે.

ચિત્ર ૮૩. ત્રિશલાનાં ચૌદ સ્વપ્ન. જરાની પ્રતના પાના ૧૬ ઉપરથી. જે સમયે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષિમાં પ્રભુ મહાવીરના ગર્ભનું સંક્રમણ થયું તે સમયે—મધ્યરાત્રિએ તે પોતાની અવર્ણનીય શય્યામાં અલ્પનિદ્રા કરતી હતી, એટલામા તે મહાપુરુષનાં અવતરણને સુચવનારા ચૌદ મહાસ્વપ્નો જોઈ ભગી હઠી એ ચૌદ મહાસ્વપ્નો આ પ્રમાણે છે —(૧) હાથી, (૨) વૃષભ,

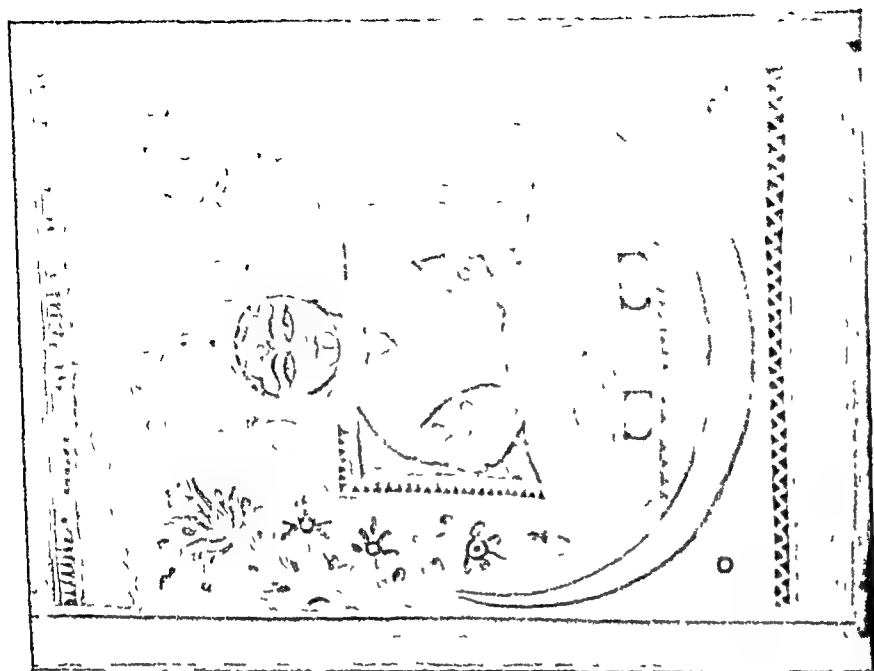
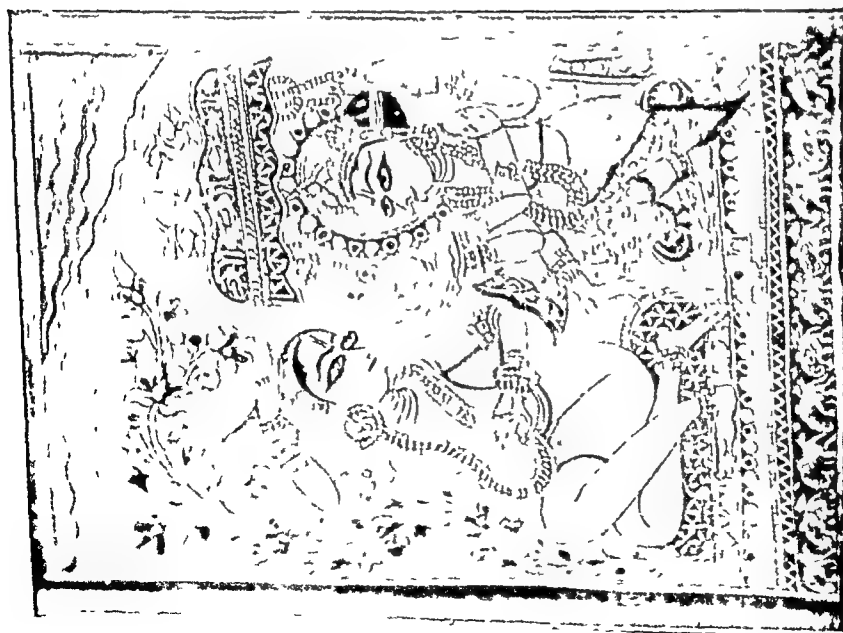

Fig 153

विश्व १५२

Fig 152

(૩) ચિહ્ન, (૪) લક્ષ્મી, (૫) કૃષ્ણની માળા, (૬) પૂર્ણ ચન્દ્ર, (૭) ઊગતો સૂર્ય, (૮) ક્ષત્ર, (૯) પૂર્ણ
કુંભ, (૧૦) પદ્મચરણ, (૧૧) ક્ષીરસમુદ્ર, (૧૨) દેવવિમાન, (૧૩) રત્નનો દગડો, (૧૪) કુમાર
પગરનો અગ્નિ.

ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એક એ પ્રયોગ છે ઉપરના ભાગમાં ચૌદ દશમ પૈકી પાંચ
વ્યવસ્થા થયેલી છે. પાંચી ચિત્રના અનુસંધાને. નીચેના ચિત્રમાં પાંચી ચોક્કસ એ દેવતાઓ અને
ત્રિશક્તિ માતા સુખશાંતિમાં સતેલા છે અને તેમના પગ અગાડી સ્ત્રી-ચરિત્ર દિશા તેમની આજ્ઞાની
શાહ જોતી તેમની શુશ્રૂષા કરતી દેખાય છે

ચિત્ર ૮૪: ગર્ભ નહિ કૃષ્ણવાશી ત્રિશક્તિનો શોક. જમણી પ્રતિમા પાંચ ઉપરની
ભગવાન મહાવીર માતા પ્રત્યેની ભક્તિને લીધે વિચાર્યું. કે આના હૃદયચરિત્રને મનાને જાણ
કા થતું હશે; તેથી તેણી નિશ્ચલ થયા, વળ પાળુ અક્ષાયમાન ન મના નિન્દા ને નિશ્ચય
થયા. પોતાનાં અગોપાંગને એવી રીતે ગોપવ્યા કે માતાને જાણ્યું કદ ન કરે

માતાનું હૃદય-અનહદ ચિત્ર

પ્રભુ નિશ્ચલ થયા એટલે એકદમ માતાને કાળ પડી માતાને જાણ્યું કે માતાને
ગર્ભ દોષ દુષ્ટ દેવે હુદી લીધો. અથવા તેના અકસ્માત મૃત્યુ પાડેલા માતાને જાણ્યું કે માતાને
તેના ગળી ગયો. એવી એવી અનેક શકાઓ માતાના હૃદયમાં ઉભરી. માતાને જાણ્યું કે માતાને
હતો ને હવે જિલકલ નિષ્કંપ થઈ ગયો. એવા પ્રકારના વિચારોને માતાને જાણ્યું કે માતાને
મમુદ્રમાં તણાવા લાગ્યા. હશેની ઉપર અગ્નિ દેવી, આત્મા અને સ્વચ્છતા

ચિત્રમાં માતાના સુખ ઉપર શોકની અનહદ કારણ દિશામાં માતાને જાણ્યું કે માતાને
જાતા જોવાની છે. કાળા હાથની હથેળી ઉપર મુખને દેખાતો નિશાન હોય છે માતાને જાણ્યું કે
માતાનું પ્રકાર ગયું, એવી વિચારતા સ્વચ્છતા પોતાના દિશામાં જાણ્યું કે માતાને જાણ્યું કે
પરિચારિદા આશ્વાસનના કાળો દરેતી દેખાતો હોય છે માતાને જાણ્યું કે માતાને જાણ્યું કે
દેખાય છે અત્યંત દુષ્કર્મની કાળમાં મિશની ગાંઠોમાં જાણ્યું કે માતાને જાણ્યું કે

ચિત્ર ૮૭: પ્રભુ-જન્મની વધામણી. છરાની પતના પાના ૫૭ મંત્રથી પણ મહાવીરનો જન્મ થયાનું બાળુના જ પિયરના નામની દારી ને ની નેરની સિદ્ધાર્થના પામે આવી પદોંગી અને પુત્રજન્મ મયાની વધામણી આવી આ વધામણી સાંગળીને રાત્રીને અનલકે આનંદ ઉત્પન્ન થાય એમાં તો પૂછવાનું જ શું? હર્ષના અગિરેડની તેની વાળી ગદગદ શબ્દોવાળી મર્મ મર્મ અને તેના શરીરના રોમાગ વિકરવર મર્મ ગયાં આ વધામણી આપનાર દારી પર રાત્રી વણી પ્રગટ થયો; પોતાના મુગટ ગિવાયનાં અધળાં આભૂષણો તેને બહીમ આવી દીધા અને દારીપણથી તેને મુક્ત કરી દીધી.

સવાર થતાંજ, સિદ્ધાર્થ રાત્રીએ નગરના કોટવાળોને બોલાવીને કાઠું કે-‘તે દેવાનુપ્રિયો તમે જલદી દ્વત્રિયકુડગ્રામ નગરના કેદાનામાંની તમામ કેલીઓને છોડી મૂકો અને આખા નગરને શણગારો.

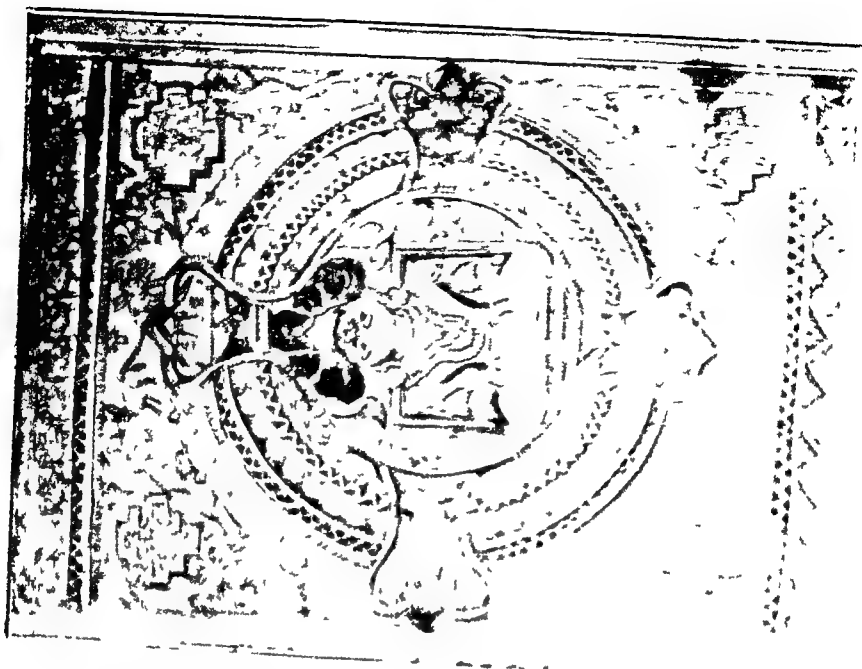
ઉપરાંત નાચ કરનારા, મદદાયુદ્ધ કરનારા, હારગ-કુતૂહલ કરનારા વિદ્યપટેા, ભાડ-ભાંચા, હાથી, ઊંટ કે ઊંચા રાજેલા વાંસને કુદી જનારા, રંગિક કથાઓ કહેનારા, રાગ રમનારા, વાગ ઉપર ચઢી તેના અગ્રભાગ ઉપર જોલ કરનારા, આગડાની મશકમાં વાડી ભરી શરણાર્થ જાતવનારા, વીણા વગાડનારા, તાળી વગાડી નાચ કરનારા, આવી આવી જાતના કુતૂહલ-જોલ-રમતગમત કરનારા અનેક લોકોને લોકોના મનોરંજન માટે દ્વત્રિયકુડગ્રામ નગરને વિષે બોલાવો.

આ મહોત્સવના દિવસોમાં કોઈ આરંભ-સમારણ ન કરે અને દળવા-ખાંડવાનું બધ રાખે, એવો બહોળસ્ત તમે પોતે કરો અને ણીજ પાસે કરાવો, તથા મારી આજ્ઞા મુજબ દરેક કાર્ય કરીને મને નિવેદન કરો.’

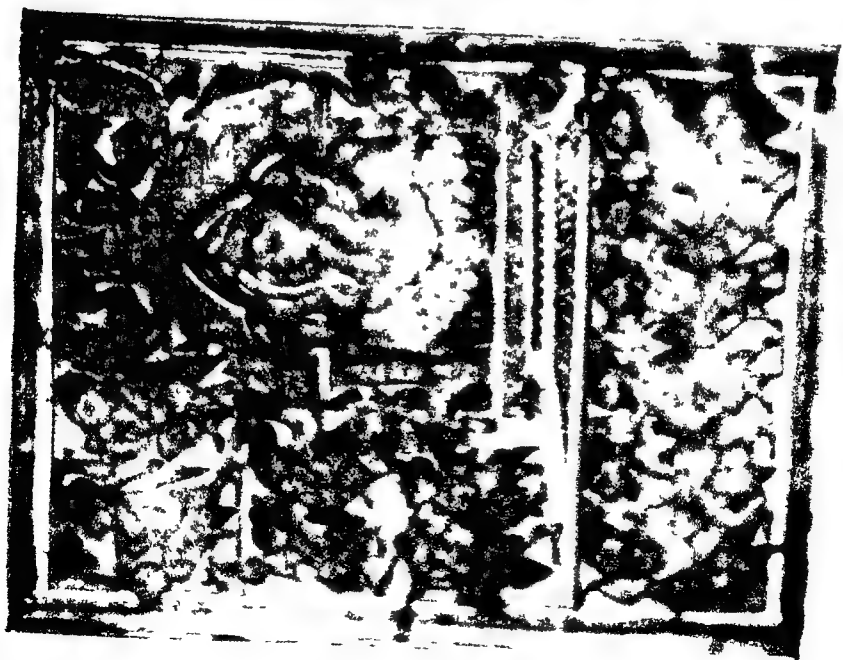
ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે; તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના ચિત્રથી થાય છે. સિંહાસન ઉપર જમણા હાથથી તલવાર પકડીને વસ્ત્રાભૂષણોથી સજ્જ થઈને સિદ્ધાર્થ બેઠેલા છે અને પોતાના ડાબા હાથમાનો કિંગતી હાર સામે ઊભેલી પુત્રજન્મની વધામણી લાવનાર પ્રિયવદા દાસીને આપતા દેખાય છે, અને તે હાર અહણ કરવા માટે બે હાથ ધરીને દાસી ઊભેલી છે. દાસીના માથાના ઉપરના ભાગમાં એક હાથમા દાલ અને ણીજ હાથમા તલવાર પકડીને બેઠેલો ગામનો કોટવાળ સિદ્ધાર્થની આજ્ઞા સાંભળતો હોય તેવી રીતે બેઠેલો છે. સિદ્ધાર્થની પાંછળ આમર ઉડાડતી એક સ્ત્રી-પરિચારિકા ઊભેલી છે.

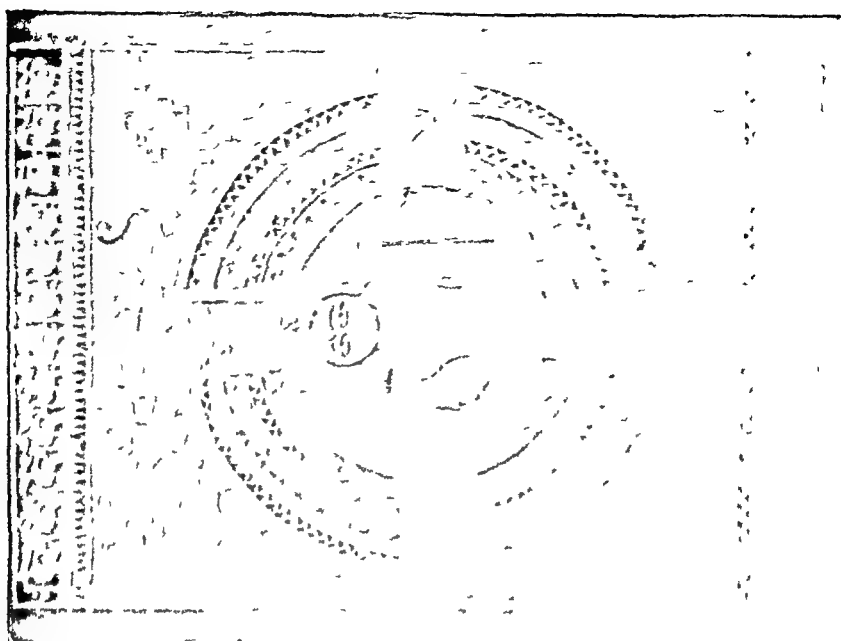
આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, નીચેના ચિત્રમાં ચીતરેલો મહાવીર પ્રભુનો જન્મ થયાના આનંદમાં જુદીજુદી જાતનાં વાદ્યો લઈને નાચ-ગાન કરતાં સ્ત્રી-પુરુષોનો પ્રસંગ જોવાનો છે. ચિત્રની મધ્યમાં એક સ્ત્રી નાચતી દેખાય છે. નાચતી સ્ત્રીની જમણી બાજુ એક પુરુષ શરણાર્થ વગાડે છે અને ણીજે પુરુષ વગાડતો ઊભેલો છે. ડાબી બાજુ ઊભેલા બે પુરુષો પૈકી એકના બને હાંગમા મજરા છે અને ણીજે પુરુષ બંને હાથથી પકડેલી વાંસળી વગાડે છે આ પ્રમાણે કુલ પાંચ સ્ત્રી-પુરુષો નાચગાન કરતાં દેખાય છે.

ચિત્ર ૮૮: લોકાંતિક દેવોની પ્રાર્થના અને વર્ષીદાન. છરાની પ્રતના પાના ૪૬ ઉપરથી. ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના ચિત્રથી

17 300

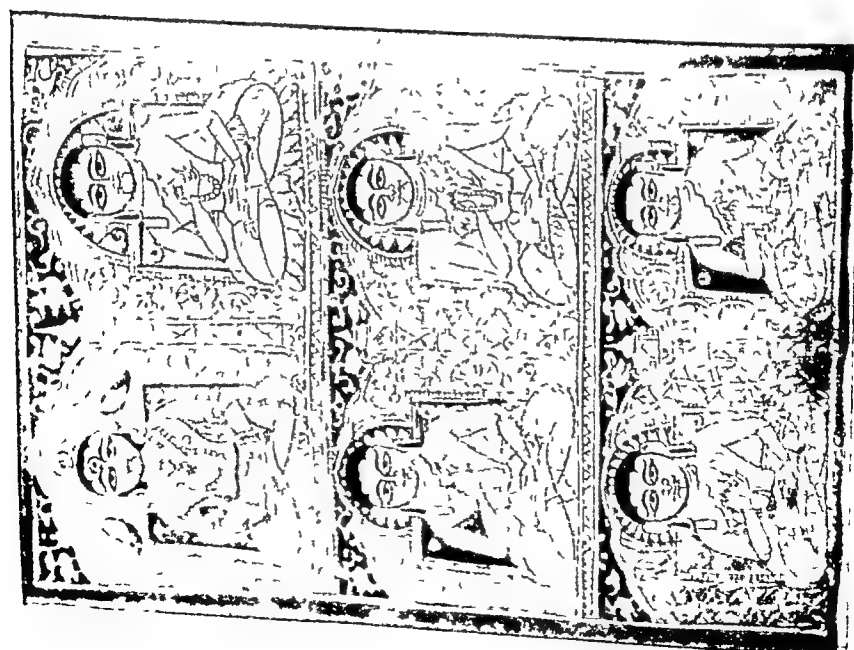

Fig 158

चित्र १५८

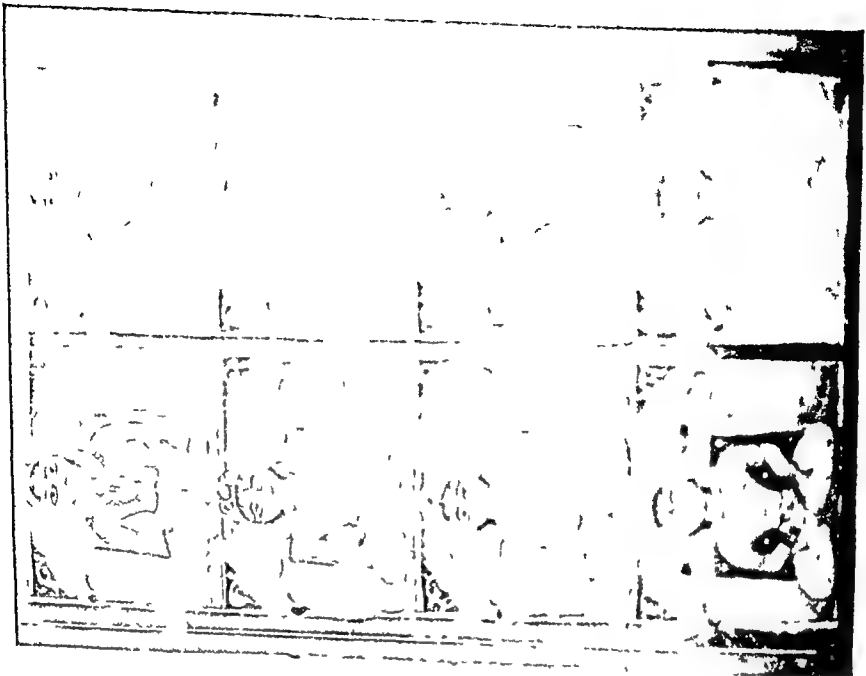

Fig 159

चित्र १५९

પાય છે. એક તરફ પ્રભુ પોને જ દીક્ષા લેવાને તૈયાર હતા અને બીજી તરફ પ્રહરદેવેલોક નિગમી લોકાનિક દેવોએ, દીક્ષા લેવાને એક વરસ બાકી હતું એટલે કે પ્રભુની સોગંધીના વર્ષની ઉમર ધર્યાં, પોતાના શાશ્વત આચાર પ્રમાણે દીક્ષાનો અવસર આવ્યાનું મૃત્યુથી દીધું નવ પ્રદાનના લોકાનિક દેવોએ પોતાની મધુર, પ્રિય અને હૃદયમાં કાનરી ન્દય મોલી ચાણીમાં પ્રથમ ને પ્રભુને વારંવાર અભિનદી ધૂળ સ્તુતિ કરી પછી તેમણે કહ્યું કે.- “ હું અમૃદિમાલી! આપને જ્યારે ને કલ્યાણવંત! આપનો વિજય ધાઓ છે પ્રભુ! આપનું કલ્યાણ હો જગતને ઉદાર કરનારી પૂનર્ધારણ કરવામાં અમર્ય દોવાથી હું ક્ષત્રિયોમા શ્રેષ્ઠ વૃષભ સમાન! આપને જ્યારે ને જગતના આપ ઓધ પામે, દીક્ષા સ્વીકારે છે લોકનાથ! સકલ જગતના હૃદયને સિદ્ધિ એવું ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવો; કારણ કે આ ધર્મતીર્થ સકલ લોકને ગિરિ અર્ધ હૃદયે ગિત મનને કરે, મુખધારક તથા મોક્ષદાયક થશે ”

ચિત્રમાં મુવર્ણના સિદ્ધાસન ઉપર જમણા હાથથી તક્ષશાંધકર્મને કરે છે. તેમની અંગલિ બેઠીને બેઠેલા લોકાનિક દેવોને પ્રત્યુત્તર આપવા ક્રિયા કરીને તેમની પાસેથી કુમાર અવસ્થામાં વસ્ત્રાભૂષણોથી મુસન્નિજન છે અને એ હાથ નેડીને તેમની પાસેથી દેવો પ્રભુને દીક્ષા લેવાની વિનંતી કરે છે.

આ પછી ચિત્રના અનુગ્રંધાને, નીચેના ચિત્રના સ્તીતરે નેડીને તેમની પાસેથી પ્રમંગ લેવાનો છે વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૩૪નું આ પ્રમંગનું વર્ણન.

આ ચિત્રમાં સિદ્ધાસનની પાછળ સ્ત્રી-પરિચાલિનિ નેડીને તેમની પાસેથી લેનાર વ્યક્તિઓની સખ્યા પાચને બદલે ત્રણની છે બાકી નિગમ કરે તેમની પાસેથી.

ચિત્ર ૮૬: મહાવીરનો દીક્ષામહોત્સવ છતાંની પ્રતના સ્તીતરે નેડીને તેમની પાસેથી પ્રમંગ લેવાનો છે વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૩૪નું આ પ્રમંગને વર્ણન કરે તેમની પાસેથી પ્રભુ વસ્ત્રાભૂષણોથી મુસન્નિજન થઈને બેઠેલા છે અને તેમની પાસેથી લેનાર વ્યક્તિઓની સખ્યા પાચને બદલે ત્રણની છે બાકી નિગમ કરે તેમની પાસેથી.

આ પછી ચિત્રના અનુગ્રંધાને નીચેના ચિત્રના સ્તીતરે નેડીને તેમની પાસેથી પ્રમંગ લેવાનો છે વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૮૮નું આ પ્રમંગને વર્ણન કરે તેમની પાસેથી.

ત્યાંસુધી તેમની પર સ્નેહ મરવાતાર થી તેમનાગીને રોપનાન ન પડત ન થય. પત્ત ભગવાન મહાવીર નિર્વાણ પાડે ત નહીંને, તેમનો જન શરમણિમાં મનિષ્ઠગો અને પશુના વિરહમાંથી ઉદભવેલો ગેદ, ઉપરના પાત્ર સ્વતંત્રતામાં પાત્રનગવ થયો.

ચિત્રની મધ્યમા રાત્ર પાત્રીતાત્ર નિર્ધારિત મુજબ ૬૫૫ ઉપર પદ્માચનની બેઠકે ગૌતમસ્વામી બંને હાથ અભય મુદ્રાએ રાખીને અને બાજુએ બંને હસ્તની અંકુશ બેઠીને ધર્મોપદેશ આપતા દેખાય છે ગૌતમસ્વામીના મસ્તકની પાત્રળ બામકડ છે અને મસ્તકના ઉપરના ભાગમાં ગુદર ચદરવો બાધેલો છે તેમજાથીની જમણી બાજુએ ઉપરની અનુક્રમે બે માથું અને એક સાધવી, તથા ડાબી બાજુએ ઉપરની અનુક્રમે બે પ્રાતક અને એક પાત્રિકાદ્રુપ ચતુર્વિધ સંઘ ધર્મોપદેશ સાંભળતો બેઠેલો છે.

ચિત્ર ૯૩: પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો જન્મ. જીરાની પ્રતના પાના પદ ઉપરથી ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે. તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના ચિત્રથી થાય છે. ચિત્રમાં સિંહાસન ઉપર જમણા હાથે તલવાર પકડી રાખીને ડાબા કરેલા ડાબા હાથમાં રેશમી રૂમાલ પકડી રાખીને અશ્વસેન રાજા સામે બેઠેલી વામાદેવીની સામે વાતચીત કરતા હોય એમ દેખાય છે. સામે બેઠેલી વામાદેવી પોતાના જમણા હાથમાં કમલનું ફૂલ પકડી રાખીને અશ્વસેન રાજાને પોતાને આવેલા સ્વપ્નેના વૃતાત કહેતી હોય એમ લાગે છે. વામાદેવીના માથા ઉપર તથા અશ્વસેન તથા તેમની બંનેની વચ્ચે ઉપરની છતમાં ચદરવા બાંધેલા છે.

આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, નીચેના ચિત્રમાં ચીતરેલો પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથનો જન્મ-પ્રસંગ જોવાનો છે. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૩૮નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. આ ચિત્રમાં વામાદેવીના પગ પાસે સ્ત્રી-પરિચારિકા નથી. બાકીનો બધો પ્રસંગ ચિત્ર ૩૮ને મળતો છે.

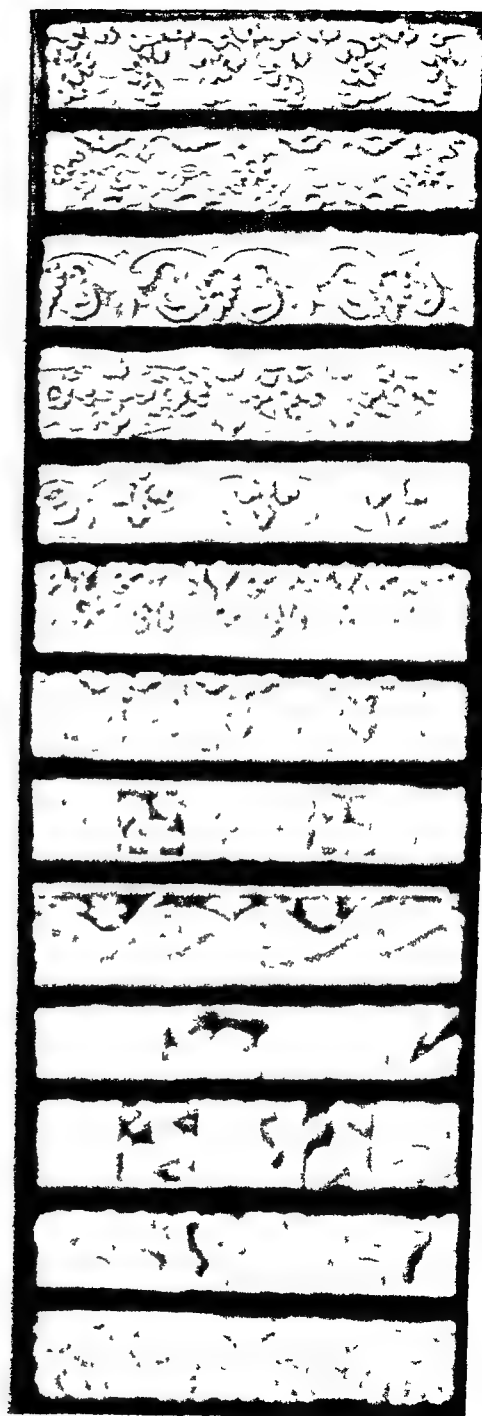
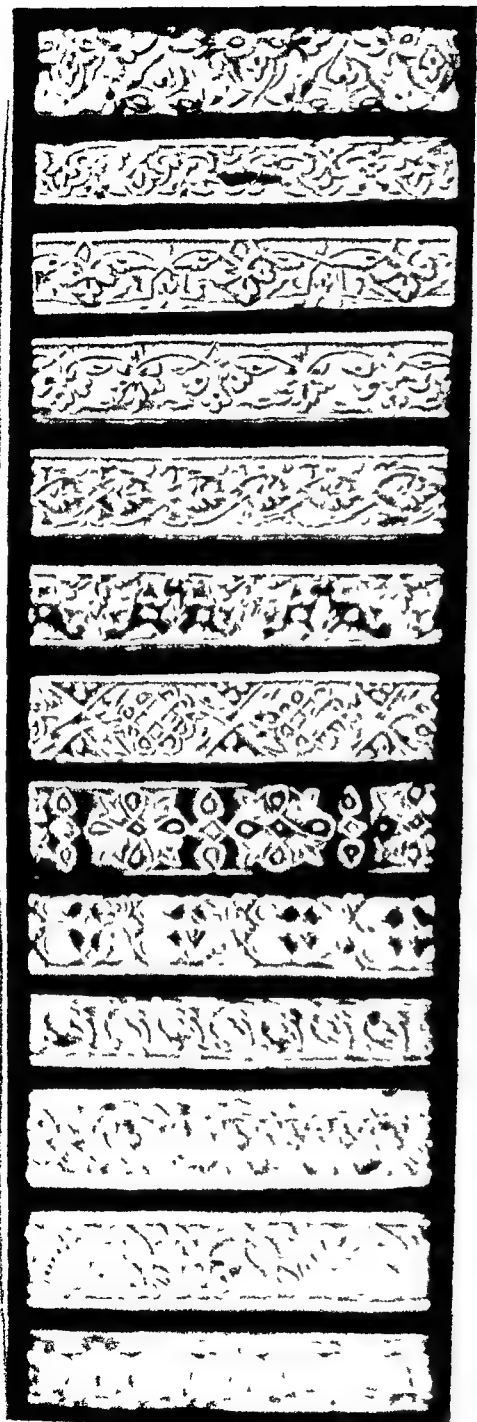
Plate XXIV

ચિત્ર ૯૪: પાર્શ્વનાથ-દીક્ષા. જીરાની પ્રતના પાના ૬૨ ઉપરથી ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે. તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત નીચેના ચિત્રથી થાય છે.

પાર્શ્વનાથ પ્રભુ વિશાલા નામની પાલખીમાં રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર પૂર્વદિક્ષા સન્મુખ મુખ રાખીને દીક્ષા લેવા નિકળ્યા. ચિત્રમાં પાલખીની મધ્યમાં પ્રભુ બેઠેલા છે. પાલખીની આગળ એક નગારું વગાડનારો અને શરણાઈ વગાડનારો ચાલ્યો જાય છે. તેવી જ રીતે પાછળ પણ બે જણા વાદ્ય વગાડનારા છે અને નીચેથી ચાર જણાઓએ પાલખી ઊંચકેલી છે.

આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, ઉપરના ચિત્રમાં ચીતરેલો પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો પંચમુદિ લોચનો પ્રસંગ જોવાનો છે. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૫૫નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

ચિત્ર ૯૫: પાર્શ્વનાથ નિર્વાણ. જીરાની પ્રતના પાના ૬૫ ઉપરથી વર્ષોકાળના પહેલા મહિનાના ખીત પળવાડિયામાં, શ્રાવણ શુકલ અષ્ટમીના દિવસે, સમ્મેતશિખર પર્વત ઉપર, જલરહિત માસકમણુ(એક મહિનાના ઉપવાસ)નું તપ કરી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા-ગોક્ષે ગયા. ચિત્રની મધ્યમાં સિદ્ધશિલાની આકૃતિ ઉપર વસ્ત્રાભૂષણો સહિત પદ્માસનની બેઠકે નીલ વર્ણ-વાળા પ્રભુ પાર્શ્વનાથ બેઠેલા છે. પ્રભુના મસ્તક ઉપર નાગરાજની સાત ફણાઓ છે અને માત

કમ્બર નીચેનું ઉત્તરીય વસ પહેરેલાં છે વળી દેવી રાખા મેરા રંગના રેશમી તકિયા ઉપર ભદ્રા-સનની બેઠકે બેઠેલાં છે આખા ચિત્રના દરેકે દરેક પગની રંગભરણી નખા સુરેણ રેખાંકનો ચિતરનાર આ ચિત્રકાર ખરેખર તેના કૌશલ માટે જગતના કલાપ્રમીઓને પ્રશંસા કરવા લાયક છે. દેવી સરસ્વતીનાં આટલાં મુંદર ગુજરાતી ચિત્રો જન્મદે જ મળી આવે છે.

Plate XXVI

ચિત્ર ૧૦૦: શ્રી ઋષભદેવનો જન્મ જીવન પ્રતના પાના ૭૫ ઉપરથી. તે કાળ અને તે સમયને વિષે શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ ગ્રીષ્મ કાળના પહેલા માસમાં, પહેલા પળવાડિયામાં-ચૈત્ર માસના અંધારીઆ પળવાડિયામાં-આઠમને દિવસે (ગુજરાતી કાગળુ વદિ આઠમે), મધ્યરાત્રિએ, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં, આરોગ્યવાળી મરુદેવી માતાએ પુત્રને જન્મ આપ્યો. આ ચિત્રમાં ઋષભદેવ ભગવાનના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો છે, તે સિવાય ચિત્ર ૬૬ના ચિત્રને બરાબર મળતું છે.

ચિત્ર ૧૦૧: શ્રી ઋષભદેવનું સમવસરણુ. જીરાની પ્રતના પાના ૭૭ ઉપરથી. ચિત્રના વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬નું શ્રી મહાવીર પ્રભુના સમવસરણુનું વર્ણન.

ચિત્ર ૧૦૨: શ્રી ઋષભદેવનું નિર્વાણ. જીરાની પ્રતના પાના ૭૬ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૪૧નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. આ ચિત્રમાં ભગવાનના શરીરનો વર્ણ પીળો છે, તે નજીવા ફેરફાર સિવાય ચિત્ર ૬૫, ૬૭ને લગભગ મળતું છે.

Plate XXVII

ચિત્ર ૧૦૩-૧૦૪: અગિયાર ગણધરો. જીરાની પ્રતના પાના ૮૦-૮૧ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૪૨નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. ચિત્ર ૪૨માં એક જ ચિત્રમાં અગિયારે ગણધરો છે, જ્યારે ચિત્ર ૧૦૩માં બે ગણધરો અને ચિત્ર પ્લેટ ૨૭માના ચિત્ર ૧૦૪માં નવ ગણધરો મળીને કુલ ૧૧ ગણધરો થાય છે.

ચિત્ર ૧૦૫: ભગવાન મહાવીરનું સમવસરણુ. જીરાની પ્રતના પાના ૬૨ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

ચિત્ર ૧૦૬: શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ. જીરાની પ્રતના પાના ૬૩ ઉપરથી. ચિત્રમાં ઉપરના ભાગમાં શુરુ મહારાજ સામે બેઠેલા શિષ્યને વાચના આપતા હોય એમ લાગે છે. સામે બેઠેલા શિષ્યના બને હાથમાં તાડપત્રનું પાનું પકડેલું છે શુરુ મહારાજની પાછળ એક શિષ્ય ઊંચા કરેલા ડાબા હાથમાં પકડેલા કપડાથી શુરુની શુશ્રૂષા-સેવા કરતો દેખાય છે નીચેના ભાગમાં એક દ્વાવિકા, બે સાધ્વીઓ અને બે શ્રાવકોરૂપી ચતુર્વિધ સંઘ શુરુ મહારાજનો ઉપદેશ સાંભળતાં બેઠેલાં છે.

ચિત્ર ૧૦૭: મહાવીરનું સમવસરણુ જીરાની પ્રતના પાના ૧૦૬ ઉપરથી વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

Plate XXVIII

ચિત્ર ૧૦૮: સુધર્માસ્વામી. જીરાની પ્રતના પાના ૧૧૦ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૪૪નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

Fig. 181

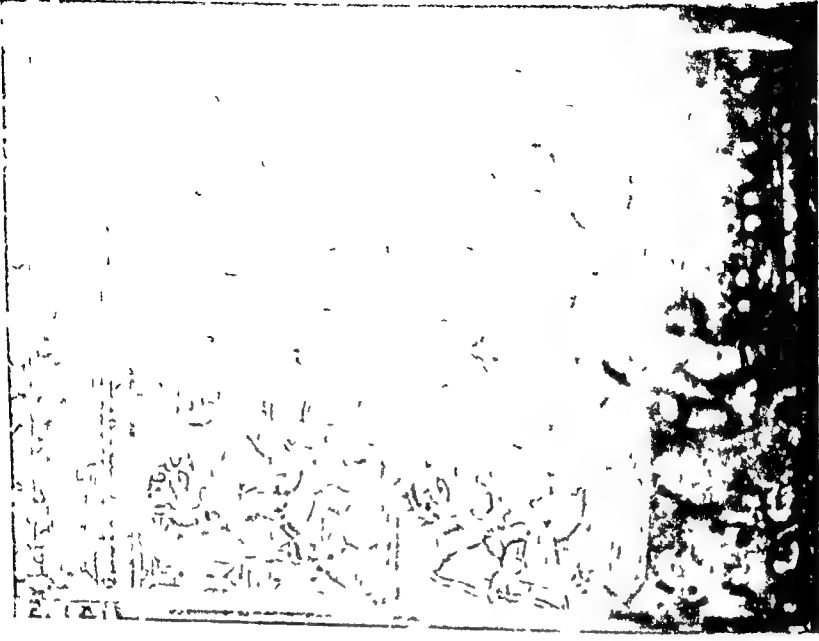

Fig. 182

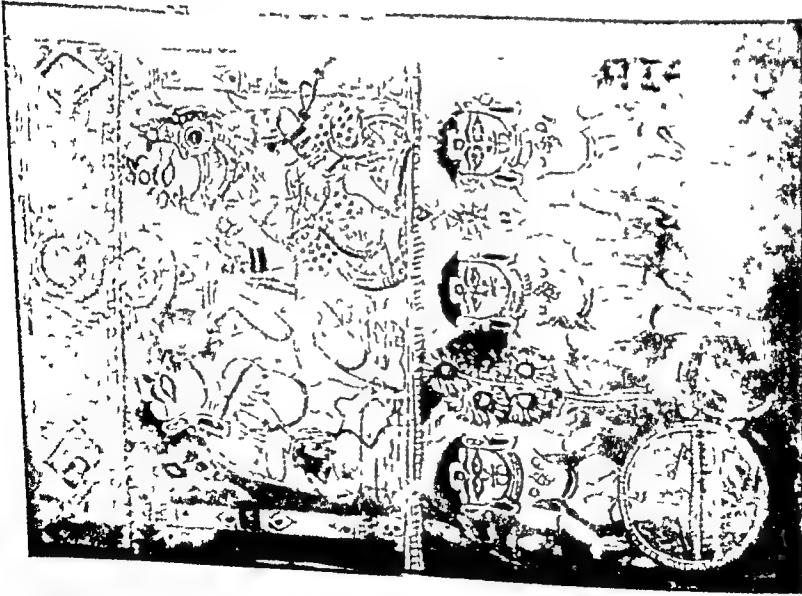
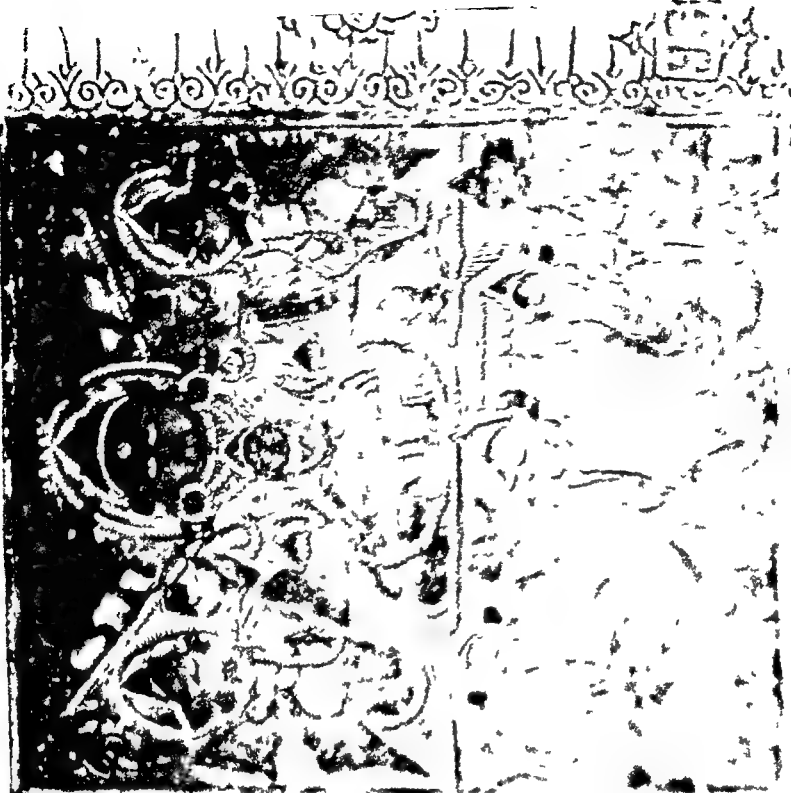

Fig. 183

Fig. 184

यथायागाय
दङ्गयगाय
ममममम
गवंममम
ममममम
ममममम
ममममम
ममममम

કરતો વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત થઈને હર્ષિભૈરવભૈરવને, મસ્તક ઉપર મંદર કન ગણિત જિભેલો છે. આ ચિત્રનું એકેએક અંગ પ્રમાણપત્ર છે અને પાંચમા પોતાના ગુજરાતી ગિતકાવેના ચિત્રનો સુંદર નમૂનો છે. ઇન્દ્રના પગની નીચેના ભાગમાં તેના વાહન હાથીની મંદર દ્વાર ચીતરેલી છે.

ચિત્ર ૧૧૫: સ્વમ્પાઠકો. પાટણુ ડાબી પ્રતના પાના ૨૩ ઉપરથી ગિદ્ધાર્થ રાજાએ સ્વમ્પાઠકો-પાઠકોને વદી, સારા શબ્દોમાં શુભસ્તુતિ કરી. પુષ્પ વડે પૂજી, કૃષ્ણ અને વસ્ત્રાદિના દાન વડે સત્કાર કરી, વિવેકપૂર્વક જિભા શર્ષ તેમનું આદર-અન્માન કર્યું અને પ્રત્યેક સ્વમ્પાઠકે પ્રથમથી જ સ્થાપેલા સિંહાસન ઉપર પોતપોતાની બેઠક લીધી. તે પછી ગિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયે હાથમાં કૃષ્ણ-કૂલ લઈ અતિ વિનયપૂર્વક સ્વમ્પાઠકોને સ્વમ્પનું કૃષ્ણ પૂછ્યું.

સ્વમ્પાઠકોને આ વાત સાંભળી ઘણો જ અંતોષ અને આનંદ થયો. તેમણે તે સ્વમ્પના અર્થ વિચાર્યા અને પોતપોતાની અદર મસક્ત ગત્તાની. પોતાની ખુદ્ધિ વડે બરાબર અર્થ અવધારી પરસ્પર એકબીજાના અભિપ્રાય મેળવી, મંથરોના ખુલાસા કરી, અંકમત શર્ષ, ગિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય આગળ ઔદ મહાસ્વમ્પોનું કૃષ્ણ કહેવા લાગ્યા.

ચિત્રમાં ચારે સ્વમ્પાઠકો સુવર્ણના અક્ષગચ્છાદિત સિંહાસનો ઉપર બેઠેલા છે અને દરેકે કિંમતી વસ્ત્રાભૂષણો અંગ ઉપર ધારણ કરેલાં છે. ખાસ કરીને દરેકના શરીર પરનાં રેશમી કપડાની જુદી જુદી જાતની ડિઝાઇનો આપણને પંદરમા સૈકાના ગુજરાતી કાપડના નમૂનાઓ પૂરા પાડે છે. આ ચિત્ર પણ સર્વાંગ સુંદર છે

Plate XXXI

ચિત્ર ૧૧૬: શકેન્દ્ર. પાટણુ ડાબી પાના ૪ ઉપરથી. તે કાળ અને તે સમયે સૌધર્મેન્દ્ર પોતાની સુધર્મા સભામાં બેઠેલો છે. તે સૌધર્મેન્દ્ર કેવો છે ? શક નામના સિંહાસન ઉપર બેસનારો, દેવોનો સ્વામી, શરીર પરની કાંતિ વગેરેથી દેવોમાં અધિક શોભતો, હાથમાં વજ્રને ધારણ કરનારો, દૈત્યોના નગરોને તોડનારો, શ્રાવકની પાંચમી પડિમા સો વખત વહન કરનારો અને જ્યેષ્ઠ પોતાના કાર્તિક શેઠના ભવમાં સો વખત શ્રાવકની પડિમા વહન કરી હતી.

ચિત્રમાં સુવર્ણના સાદા સિંહાસન પર ચાર હાથવાળો શકેન્દ્ર વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત થઈને બેઠેલો છે તેના ચાર હાથ પૈકી ઉપરના જમણા હાથમાં અંકુશ તથા ડાબા હાથમાં વજ્ર છે અને નીચેના જમણા હાથમાં ફલ છે તથા ડાબા હાથથી કોઈને આજ્ઞા કરમાવતો હોય તેવી રીતે બેઠેલો છે

ચિત્ર ૧૧૭: શયનમદિરમાં દેવાનંદા. પાટણુ ડાબી પાના ૧૦ ઉપરથી. શ્રી મહાવીર ભગવાન બ્રાહ્મણકુંડાગ્રામ નગરમાં, કોઠાલગોત્રી ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણની પત્ની જાલંધર ગોત્રી દેવાનંદા બ્રાહ્મણીની કુક્ષિમાં ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયા. તે સમયે મધ્યરાત્રિ હતી અને ઉત્તરાશ્વિનુ નક્ષત્ર ને ચન્દ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થયો હતો.

ચિત્રમાં શયનગૃહમાં બિછાવેલા સુંદર ડિઝાઇનવાળા પદંગમાં બિછાવેલી સુંદર શય્યામાં દેવાનંદા બ્રાહ્મણી વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત સૂતેલાં દેખાય છે. આ ચિત્ર પંદરમા સૈકાના ગૃહ-દ્યોના શયનગૃહો કેવી સુંદર રીતે શણગારેલા રહેતા હતા તેનો સરસ ખ્યાલ આપે છે.

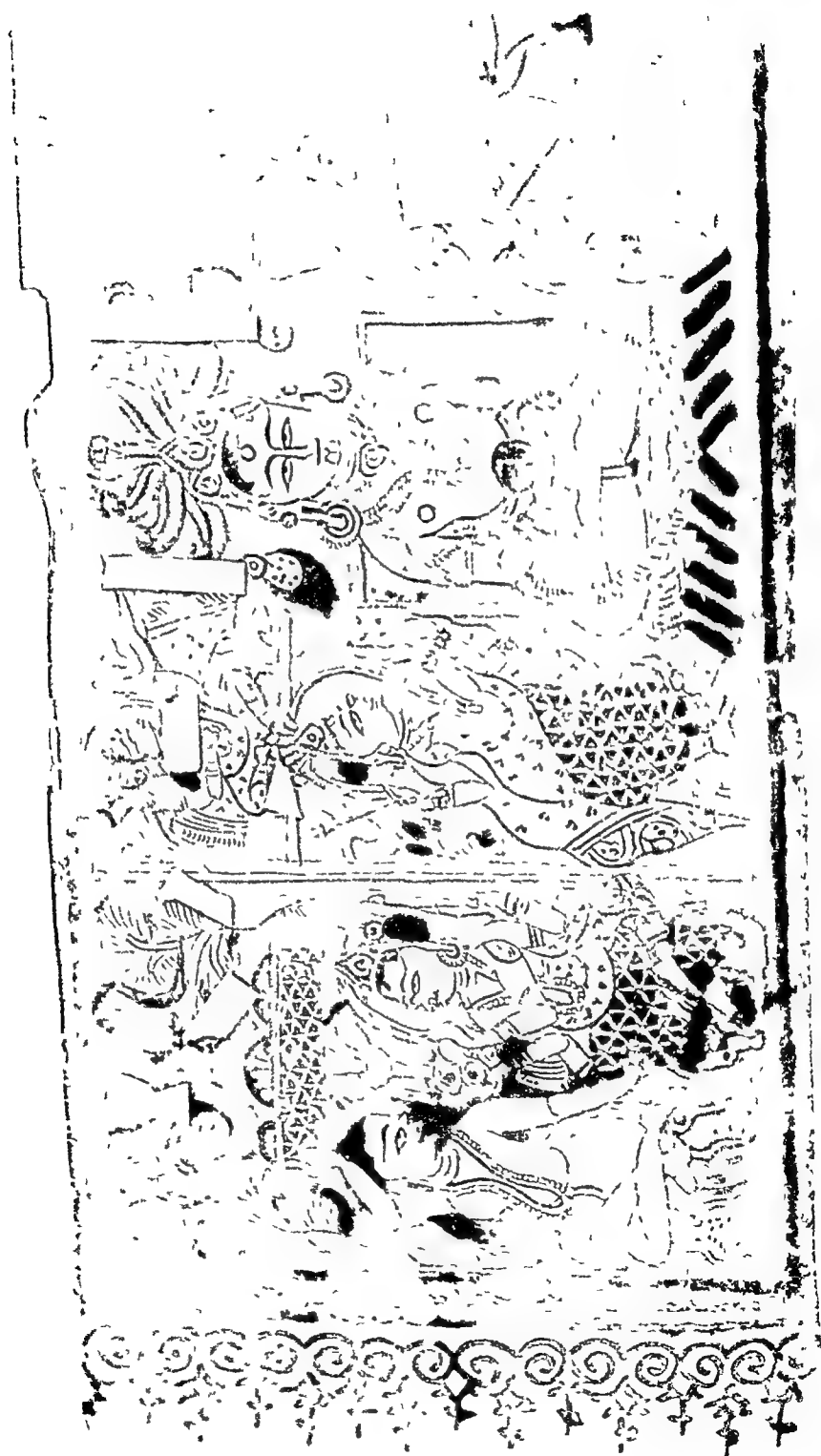

Fig. 103

ચિત્ર ૧૧૯ શયનગૃહમાં ત્રિશક્તા. પાટળ ઉના પાના ૧૨ ઉપરથી વળતું મારે ભૂતો
ચિત્ર ૧૨૦ આ પ્રસંગને લગતું જ વળતું ચિત્રમાં શયનમંચિમાં ત્રિશક્તા મના મંદિરના
અવસ્થામાં મૃતેલાં છે. યજના ઉપરના ભાગમાં મૃત્યુ અને મૃદુ જે માદ મૃત્યુ કીર્તિદેહ, જે

ચિત્ર ૧૨૦: ત્રિશક્તીનો શોક અને મુર્ખ પાટનું રૂપ જેના પર દેવતાઓ, ચિત્ર ૬૩
અને નીચે ગ્રામ બે પ્રમંથો છે, તેમાં ક્યાના પશ્ચિમની શક્ટી - હરદેવ સિંગ ઈ. એ.
પાર્થન માટે જુઓ ચિત્ર ૮૪નું આ પ્રમંથને લગતું જ વર્ણન

[illegible][illegible]

Plate XXXIV

ચિત્ર ૧૨૨. ગોદ સ્વપ્ન. ખાગળ રતના પાના ૧૧ ઉપની પાનકોની બાજુ આગર અને તેનું ટૂંક વિવેચન કરવામા આવે છે

(૧) હાથી. ચાર મહાન દત્તજાળવાળો, જિવો, વરગી રહેલા વિશાળ ગેમ જેવો અને વૈતાલ્ય પર્વતના જેવો સફેદ, તેના શરીરનું પ્રમાણ શરેન્દ્રના પૈરાવત હાથીના જેવું, મર્મ પ્રકારનાં શુભ લક્ષણવાળો, હાથીઓમાં સર્વોત્તમ અને વિશાળ એવા પ્રકારનો હાથી ત્રિશલા દેવીએ પ્રથમ સ્વપ્નમાં જોયો. હાથી એ પરમ મંગલકારી તથા રાજ્યવિસ્તારક છે.

(૨) વૃષભ. શ્વેત કમલનાં પાંદડાંઓની રૂપકાંતિને પરાજિત કરતો, મજબૂત, ભરાવટાર માંસપેશીવાળો, પુષ્ટ, યથાસ્થિત અવગવવાળો અને સુંદર શરીરવાળો વૃષભ બીજા સ્વપ્નમાં જોયો. તેનાં અતિશય ઉત્તમ અને તીક્ષ્ણ શિંગડાંઓના આગલા ભાગમાં તેલ લગાવેલું હતું. તેના દાંત સુશોભિત અને શ્વેત હતા. વૃષભ (બળહ) એ કૃષિનો દ્યોતક છે.

(૩) સિંહ ત્રીજા સ્વપ્નમાં ત્રિશલાએ સિંહ જોયો. તે પણ ગોતીના હાર, ચંદ્રનાં કિરણને રૂપાના પર્વત જેવો શ્વેત, રમણીય અને મનોહર હતો. તેના પંજા મજબૂત અને સુંદર હતા. પુષ્ટ અને તીક્ષ્ણ દાંડા વડે તેનું મુખ શોભી રહ્યું હતું તેની મનોહર જીભ લપલપાયમાન થતી હતી, સાથળો વિશાળ અને પુષ્ટ હતી, સ્કંધ પરિપૂર્ણ અને નિર્મળ હતા, બારીક અને ઉત્તમ કેશવાળી વડે તે અનહદ શોભી રહ્યો હતો. તેનું પુચ્છ કુંડલાકાર અને શોભાયમાન હતું, તે વારંવાર જમીન સાથે અફૂંલાતું અને પાછુ કુંડલાકાર બની જતું તેની આકૃતિમાં સૌમ્યભાવ દેખાઈ આવતો હતો. આવો લક્ષણવતો સિંહ આકાશમાંથી જિતરતો અને પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતો ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ જોયો સિંહ પરાક્રમનો દ્યોતક છે.

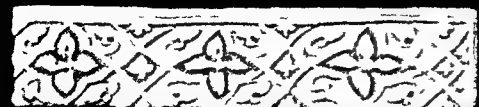
(૪) લક્ષ્મીદેવી. અખંડ ચંદ્રમા જેવી કાંતિવાળાં લક્ષ્મીદેવીનાં ચોથા સ્વપ્નમાં દર્શન થયાં. તે લક્ષ્મીદેવી જિયા હિમવાન પર્વતને વિષે ઉત્પન્ન થયેલા કમલરૂપી મનોહર સ્થાને બેઠેલાં હતાં. ચિત્રની મધ્યમાં મોટી આકૃતિ લક્ષ્મીદેવીની છે. તેના કમલરૂપી સ્થાનના વિશેષ વર્ણન માટે જુઓ કંઠપસૂત્ર સુબોધિકા વ્યાખ્યાન બીજું.

(૫) કૂલની માળા. પાંચમા સ્વપ્નમાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ કંઠપવૃક્ષનાં તાન્ત્રને સરસ કૂલોવાળી ચોમેર સુગંધ પ્રસરાવતી રમણીય માળા આકાશમાંથી જિતરતી જોઈ. માળા શૃંગારની દ્યોતક છે.

(૬) પૂર્ણચંદ્ર. છઠ્ઠા સ્વપ્નને વિષે ત્રિશલાએ ચંદ્રનાં દર્શન કર્યાં. શુક્લપક્ષના પખવાડિયાની પૂર્ણિમાને પોતાની કળાઓ વડે શોભાવનાર સંપૂર્ણ ચંદ્ર જોયો. ચંદ્ર નિર્મળતાનો દ્યોતક છે અને બીજા પક્ષે અંધકારનો નાશક છે.

(૭) ઊગતો સૂર્ય સાતમા સ્વપ્નમાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર અને પ્રકાશથી ઝળહળતા સૂર્યનાં દર્શન કર્યાં. સૂર્ય અતુલ પરાક્રમનો દ્યોતક છે.

(૮) સુવર્ણમય ધ્વજદડ. આઠમા સ્વપ્નમાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ ઉત્તમ જાતિના સુવર્ણમય દંડ ઉપર ફરકતી ધ્વજ જોઈ. તેના ઉપલા ભાગમાં શ્વેત વર્ણનો એક સિંહ ચીતરેલો હતો. ધ્વજ એ વિજયનું ચિહ્ન છે

[illegible]

१२१

ह्रीं. मा. २. यो. ३. वा. २

Fig 219

આ વૃત્તાંત વિરમય ચિત્રે માંગમની ભેગેની છે

Plate XXXV

ચિત્ર ૧૨૪ ચિદ્દાર્થ અને વિશવા વ્યવસ્થામાં પાટણ અને પ્રતના પાના ૨૨ ઉપરથી આ ચિત્ર-પ્રસંગ ગરગર ઉપરના ચિત્ર ૧૨૩ને મળેલી છે

ચિત્ર ૧૨૫ પુત્રજન્મની વધામણી. પાટણ અને પ્રતના પાના ૨૫ ઉપરથી. વર્ણન માટે બુદ્ધો ચિત્ર ૩૩નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. આ ચિત્રમાં ચિદ્દાર્થ ઉપર બેઠેલા ચિદ્દાર્થ પ્રાણ પોતાને ત્યાં પુત્રજન્મની ખુશાલીમાં જગતાનું આમંત્રણ આપીને બોલાવેલા રાજાને સાથે પુત્રનું નામ પાડવા વગેરેની ચર્ચા કરતા દેખાય છે. ચિદ્દાર્થની સામે ઉપરના પગલમાં બે પુરુષો અને નીચેના પ્રસંગમાં બીજા બે પુરુષો, કુલ ચાર પુરુષો બેઠેલા છે.

Plate XXXVI

ચિત્ર ૧૨૬થી ૧૩૭ કદપસૂત્રનાં સુંદર સુશોભનો. રંગ વિ ૨ ની પ્રત ઉપરથી.

ચિત્ર ૧૩૮થી ૧૪૯: કદપસૂત્રનાં સુંદર સુશોભનો. ઉપરની જ પ્રતમાંથી.

Plate XXXVII

ચિત્ર ૧૫૦ મહાવીરજન્મ. પાટણ અને પ્રતના પાના ૨૮ ઉપરથી. વર્ણન માટે બુદ્ધો ચિત્ર ૧૪નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. આ ચિત્રના પાનાનું માપ મોટું હોવાથી ચિત્રકારે શયનમંદિરના સુશોભનોમાં સારી વૃદ્ધિ કરી છે.

ચિત્ર ૧૫૧: સંવત્સરી-દાન. પાટણની પ્રતના પાના ૩૩ ઉપરથી. વર્ણન માટે બુદ્ધો ચિત્ર ૩૪નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. આ ચિત્રમાં પણ ચિત્ર માટે મોટી જગ્યા મળવાથી ચિત્રકારે વધારે સુશોભનોનો ઉપયોગ ઠીકઠીક પ્રમાણમાં કરેલો છે.

Plate XXXVIII

ચિત્ર ૧૫૨: પંચસુદિ લોચ. પાટણ અને પ્રતના પાના ૩૫ ઉપરથી. વર્ણન માટે બુદ્ધો ચિત્ર ૬૮નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. આ ચિત્રમાં ઈન્દ્રના મસ્તક ઉપર છત્ર છે, એ અથવા સ્તવિક છે, કારણકે ઈન્દ્ર પ્રભુની પાસે આવે ત્યારે છત્ર વગેરેનો ત્યાગ કરીને જ આવે; અને ઈન્દ્રને ચાર હાથ છે. વળી ચિત્ર ૬૮માં મહાવીર બેઠેલા છે, જ્યારે આ ચિત્રમાં બેઠેલા છે. ઉપરના ભાગમાં આકાશમાં વાદળો દેખાય છે.

ચિત્ર ૧૫૩: મહાવીર-નિર્વાણ. પાટણ અને પ્રતના પાના ૩૮ ઉપરથી વર્ણન માટે બુદ્ધો ચિત્ર ૧૫નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

Plate XXXIX

ચિત્ર ૧૫૪: ચંદ્રલેખા પાલખી. પાટણ અને પ્રતના પાના ૩૪ ઉપરથી. વર્ણન માટે બુદ્ધો ચિત્ર ૩૫નું આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન. આ ચિત્રમાં ચિત્રકારને વધારે મોટી જગ્યા મળવાથી ઉચ્ચકનારા છ જણા તથા પાલખીનું સુંદર કલાવિધાન અને પાલખી ઉપરના બે મધ્ય રોની રજાઆત ચિત્ર ૩૫થી વધારે છે.

ચિત્ર ૧૫૫: પાર્શ્વનાથજીનું સમવસરણ. પાટણ અને પ્રતના પાના ૪૪ ઉપરથી. અત્યંત પમ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રાદિ અસાધારણ ગુણો વડે પોતાના આત્માને ભાવતા, પાર્શ્વનાથ

પ્રભુને આશી દિવસ ચીની ગયા એવાશીમા દિવસે કોઈક કુળના પોતાના દિવસને પોતાના
 યજ્ઞવલિયામાં, એવ ગામના અગ્નિયા પાળવ દિવસા છે કદમ નિરમે પદ ન કદમે, પોત
 પોતાને, ધાતરી વૃદ્ધની નીચે, નિર્જંગ મહુ નથ પટે કુલ નિર્ ગામનુ ન કદમે છે પોત
 થના, મુકત મ્યાનના આર ભેદોમાથી પ્રથમના બે ભેદોના કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે
 એવુ પ્રધાન દેવદજ્ઞાન અને દેવદજ્ઞાન નિબંધન મુકુ મારામનના મુકુ મારામનના મુકુ
 વાન આ ચિત્રની મેયમા મનનક દિવસ ન કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે
 મર્યાદાનવાળા આગુપો અગિન પ્રભા દી મર્યાદા કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે
 ધમનાર ભિલેસો છે, ગદની આને માગુ મર્યાદા ન કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે
 ચીનદેવી છે ચિત્રના આને મુકુ મારામનના મુકુ મારામનના મુકુ મારામનના મુકુ
 ચિત્રકારે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે કદમે

આપાદ માનની સંભારી રીતે ગુરુભાઈને સંસ્કાર કરીને, તેમણે આ પંચમની નિર્ધારિત વાગા મર્વાઈશિદ નામના મહાવિદ્યાનગરમાં - પાંચ દિને, માનવ પ્રતિષ્ઠાપત્રો, ભાગ્યવત્તા, પ્રતિષ્ઠા ભૂમિમાં, નાભિ નામના કુસકરનો મરુદેવા નામનો ગ્વોનો દુર્ગમ વિષે, મરુદેવાનું, કિંચ આ હારનો ત્યાગ કરીને ગર્ભપત્રે ઉત્પન્ન થયા નામની માટે જુઓ નિર્ધારન આ પ્રમુખને લગતું જ વર્ણન.

ચિત્ર ૧૮૭: શ્રી ગંગા પાટણુ ડની પતના પાના ૯૨ ઉપરથી આ ચિત્રમાં ત્રણ દાર છે. સૌથી ઉપરની હારમાં ચાર ગુરુઓ-પાવડો, બીજી હારમાં ચાર માનવીઓ અને ત્રીજી હારમાં ચાર સ્ત્રીઓ-શ્રાવિકાઓ બનેલાં માનવી ગુરુઓને પશુપતિ કરતાં દેખાય છે. આ ચિત્રમાં સ્ત્રી-ગુરુપના પહેરવેશ આપણને પંદરમા શૈક્ષાની શરૂઆતનાં વસ્ત્રપરિવારના રિવાજનો આબેદુશ જાણ આપે છે.

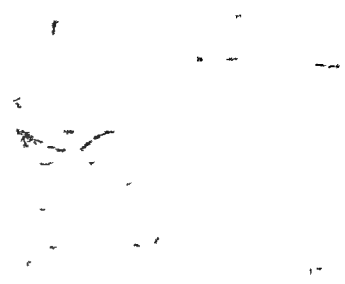
Plate XLIV

ચિત્ર ૧૮૮ ચાર ગુરુભાઈઓ. હલેલા ૧ની પ્રતના પાના ૯૩ ઉપરથી. આ ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રમુખો છે. તેમાં ચિત્રના પરિવારની શરૂઆત ઉપરના આર્યસ્થૂલિભદ્ર અને કોશાના પ્રસંગથી થાય છે. ચિત્રમાં આર્યસ્થૂલિભદ્ર, કોશાની ચિત્રશાળામાં ગુરુની આજ્ઞા લઈને આતુર્ભાસાર્થે રહ્યા છે, તે વિષયની રજૂઆત માટે ચિત્રકારે આર્યસ્થૂલિભદ્રને લાકડાના સિંહાસન ઉપર બેસાડીને, સામે બેઠેલી સ્ત્રી-કોશાને પોતાનો ડાબો હાથ ઊંચો કરીને જમણા હાથથી ધાર્મિક ઉપદેશ સમજાવતા બતાવ્યા છે.

ચિત્રના અનુસંધાને, નીચેના ત્રણ ગુરુભાઈઓની તપસ્યાનો પ્રસંગ જોવાનો છે આર્યસ્થૂલિભદ્ર જ્યારે આતુર્ભાસ કોશાને ત્યાં કરવા ગયા, ત્યારે તેમની સાથે તેઓના ત્રણ ગુરુભાઈઓ પણ અનુક્રમે કુવાના ભારવટ ઉપર, સિંહની શુકાના દ્વાર ઉપર અને સર્પના રાક્ષા ઉપર આતુર્ભાસ કરવા ગયા હતા, તે પ્રસંગ ચિત્રકારે અત્રે અનુક્રમે કુવો, સિંહની આકૃતિ તથા સર્પનું મુખ કાથોત્સર્ગ સુદ્રાએ બોલેલા એકએક સાધુ પાસે ચીતરીને, અત્રે રજૂ કરેલ છે.

ચિત્ર ૧૮૯: આર્યવજ્રસ્વામી. હલેલા ૧ની પ્રતના પાના ૯૬ ઉપરથી. આર્યધનગિરિ પોતાની પૂર્વાવસ્થામાં-સંસારીપણામાં તેમની સ્ત્રી સુનંદા સાથે તુંબવન નામના ગામમાં રહેતા હતા. સુનંદાને ગર્ભવતી અવસ્થામાં ત્યજી દઈને ધનગિરિએ દીક્ષા લીધી હતી. પછીથી સુનંદાએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે પુત્રે જન્મતાંની સાથે જ એણે સાંભળ્યું, કે પોતાના પિતાએ જૈન સાધુની દીક્ષા લીધેલી છે. આ સાંભળતાં જ તેને ભત્તિસ્મરણ-જ્ઞાન થયું. માતાને પોતાની ઉપર જરાય મોહ ન થાય એટલા માટે તે હમેશાં રસીરસીને માતાને કટાણે આપવા લાગ્યો, તેથી તેની માતાએ તે છ માસનો થયો, ત્યારે જ તેના પિતા-આર્યધનગિરિને વહોરાવી દીધો. તેમણે ગુરુના હાથમાં સોંપ્યો. ગુરુએ જાળકમા બહુ ભાર હોવાને લીધે તેનું વજન નામ પાડ્યું. તે પારણામાં રહ્યોરહ્યો અગિયાર અંગ ભણ્યો.

પછી તે જાળક વજન ત્રણ વરસનો થયો, ત્યારે તેના કળએ લેવા માટે સુનંદાએ રાત્રની પામે કન્યાદ કરી રાત્રએ જાળકને રાજસભામાં બોલાવીને, આર્યધનગિરિ તથા સુનંદાને કહ્યું, કે તમે બંને જણા જાળકને સમજાવો અને જાળક પોતાની રાજપુત્રીથી જેની પાસે બંધ તેને

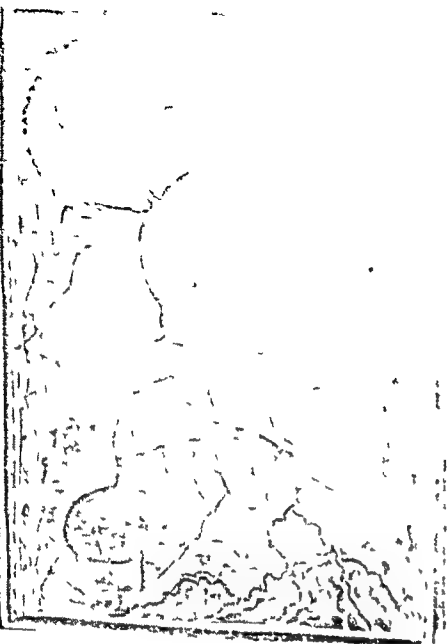

Fig 227

चित्र २२७

Fig 228

चित्र २२८

Fig 229

चित्र २२९

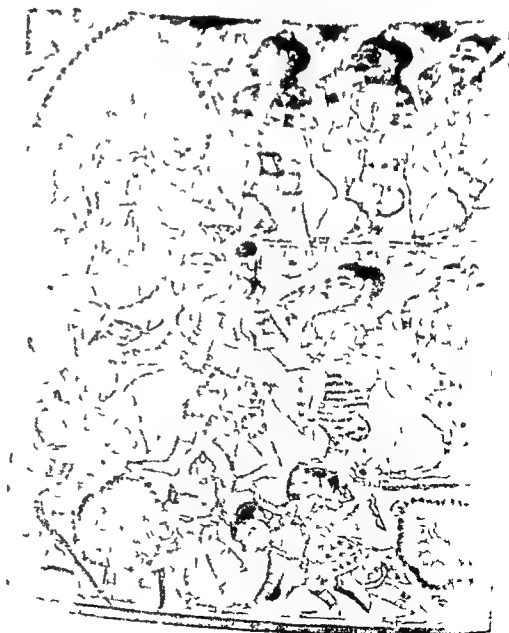

Fig 230

चित्र २३०

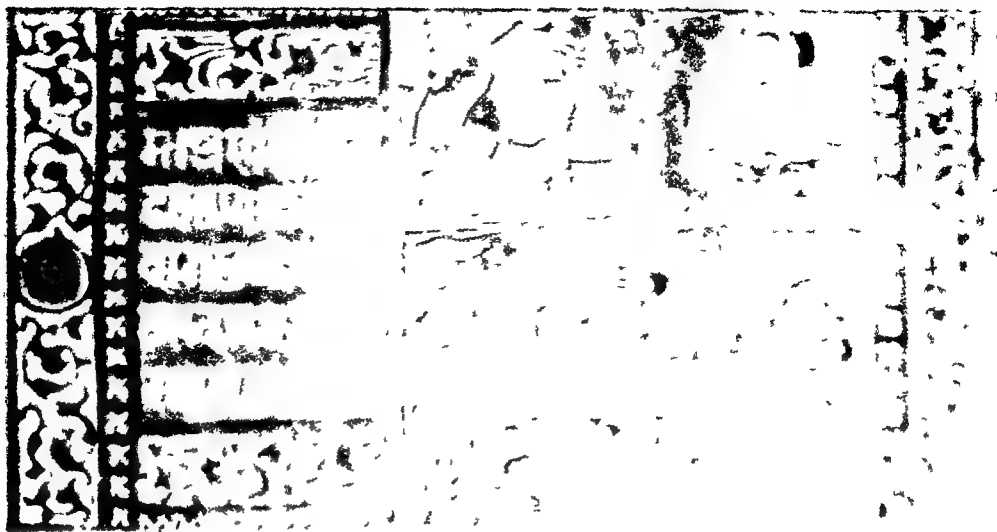

Fig. 251

Fig 237

चित्र २३७

Fig 238

चित्र २३८

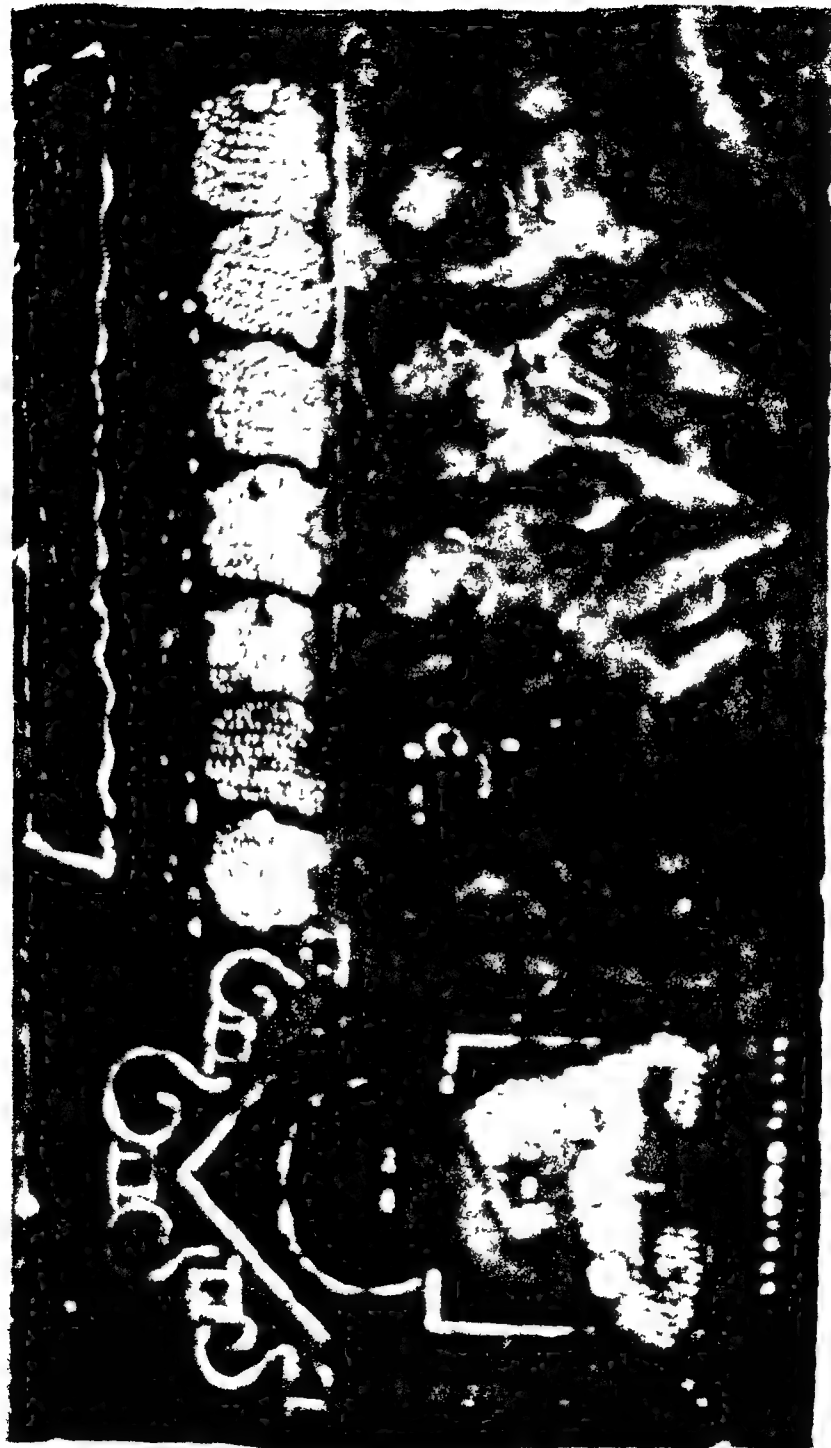
Fig 239

चित्र २३९

Fig 240

चित्र २४०

ખાલુ પદ્યમાં છે. = જે માં પત્ર લખાવનાર તથા સ્વીનચનાર નિવસારનું નામ પાના ૧૨૧ની પાછળની ખાલુ ચાર લીટીમાં ગદ્યમાં છે, જે આ પગાણે છે -

“શ્રી હૈંચિત્ત જાતીય મંત્ર શાંત્ય સંત્ર વર્તમાન મંત્ર વીરમાલ મુખમાત્રાનો શ્રી તપાપત્રે શ્રી વિજયતિલકમૂર્તિઃ કિન્ન મ. શ્રી જગસુંદરમુનિચરિત્રામુવદેતેન સાર્ણાશરે। શ્રી ચન્દ્રપદેગિત્ ॥ પાનાદ જાતીય મંત્રિ કૂંવા મુત્ર સોમાકેનાલેન્ન નિત્ર સારંગેનનિચિત્તા ॥ શ્રી ॥

ક્ર. ૫૭ જાતીવાળા મંચની ઝાંઝણ, મંચની વદંગાન, મંચની વીરમાલ [તથા] મુખમાત્રા વગેરે[શ્રેષ્ઠીઓ]એ તથાગચ્છીય શ્રી વિજયનિવસારીધરજીના શિષ્ય ભટ્ટારક શ્રી જગસુંદરમૂર્તિ-શ્વરજીના ઉપદેશથી સોનાના અશ્વરોથી [તથા] કચ્છપત્ર લખાવ્યું. [અને તે] પોગનાડ જાતીવાળા મંત્રિ કૂંવાના પુત્ર સેંગે લખ્યું [અને]મારગ નામના ગિત્તપારે સ્વીનરું.”

Plate LI

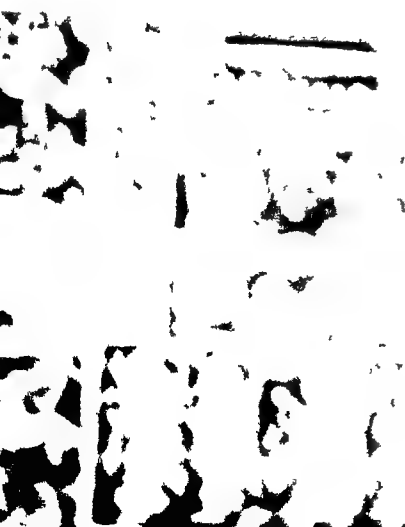
ચિત્ર ૨૨૦ થી ૨૨૩: સુંદર સુસ્ત્રોત્તમો, નવાળા રની પ્રતના હાંચિયાઓ

Plate LII

ચિત્ર ૨૨૪ નિશાલ ગણુલું ડહોલા રની પ્રતના પાના ૪૩ ઉપરથી. આ ચિત્રમાં પણ ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે. તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના આમલકી કીડાના ચિત્રથી થાય છે.

(૧) એક વખતે સૌધર્મેન્દ્ર પોતાની સલામાં મહાવીરના ધૈર્યગુણની પ્રશંસા કરી અને કહેવા લાગ્યો કે: ‘હે દેવો! અત્યારના આ કાળમાં મનુષ્યલોકમાં શ્રીવર્ધમાનકુમાર એક બાળક હોવા છતાં પણ તેમના જેવો બીજો કોઈ પ્રસાદકર્તા વીર નથી ઇન્દ્રાદિ દેવો પણ તેમને બિવરાવવાને અસમર્થ છે.’ આ સાંભળીને એક દેવ કે જેનું નામ જણાવવામાં નથી આવ્યું, તે બધાં કુમારો કીડા કરતા હતા ત્યાં આવ્યો અને સાંભળેલા જેવા બહા, ચપળ બે જીભવાળા, ચળકતા મણિવાળા, ફૂંફાડા મારતા, કાજળ સમાન કાળા વર્ણવાળા, ફૂર આકૃતિવાળા અને વિસ્તૃત ફણાવાળા મોટા સર્પનું રૂપ ધનાવીને કીડા કરવાના વૃક્ષને વીંટાળી દીધું. આવો ભયંકર સર્પ બેઈ ભયભીત બનેલા બધા કુમારો રમતગમત પડતી મૂકી નાસી છૂટ્યા; પરંતુ મહાપરાકર્મી ધૈર્યશાળી શ્રી વર્ધમાનકુમારે જરાપણ ભય પામ્યા વિના પોતે ત્યાં તેની પાસે જઈ, સર્પને હાથથી પકડી ફર ફેંકી દીધો. સર્પ ફર પડ્યો એટલે નિર્ભય બનેલા કુમારો પાછા એકઠા થઈ ગયા અને કીડા શરૂ કરી દીધી.

(૨) હવે કુમારોએ વૃક્ષની રમત પડતી મૂકી દડાની રમત શરૂ કરી. રમતમાં એવી શરત હતી કે જે હારી ભય તે જીતેલાને ખલા ઉપર બેસાડે. કુમારવેષધારી દેવ શ્રી વર્ધમાનકુમાર સાથે રમતા હારી ગયો. તેણે કહ્યું: ‘ભાઈ, હું હાર્યો અને આ વર્ધમાનકુમાર જીત્યા માટે એમને મારા ખલા ઉપર બેસવા દો’ શ્રી વર્ધમાન ખલા ઉપર બેસા એટલે દેવે તક સાધી તેમને બિવરાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તેણે પોતાની દેવશક્તિથી સાત તાડ જેટલું ઊંચું પોતાનું શરીર ધનાવ્યું. પ્રભુ તેનો પ્રયત્ન અવધિસાનના બળથી બાણી ગયા. તેમણે વજ્ર જેવી કઠોર મુઠિથી તેની પીઠ પર એવો તો પ્રહાર કર્યો કે તે ચીસો પાડવા લાગ્યો અને પીડા પામવાથી મચ્છરની જેમ સંકોચાઈ ગયો. પ્રભુનું પરાક્રમ તથા ધૈર્ય પ્રત્યક્ષ અનુભવી ઇન્દ્રના સત્ય વચનનો તેણે મનમાં સ્વીકાર

ના મધુર મૂર નીચળતા દાખવે નિર્વિષ પદ્મવના અંગે વાસ થાય, આ ચિત્રને કીર્તી દાન મળ્યા હાથ્યા. એવી રીતે પ્રાગવશ આવે, સન-નો મેસાની ચન્નને મા પો નંદે માનકમાર પડિને ઘેર લણવા ગયા.

ચિત્રમાં કાઠી ઉપર ન દેખાતકમાર બેઠેલા છે રાણીની નાગવળ જેવે માળવ શબ્દાર્થ વગાડતો દેખાય છે અને રાણીની પાછળ ઉપર એ અને નીચે એક, ૫૧ નામ સ્ત્રીના મંગલ ગીતો ગાતી બેલી છે. નીચે ગાતુરો બેઠેલા છે.

ચિત્ર ૨૨૫: મહાવીર-રીત. કહેલા રંગી પતના પાના ૪૭ ઉપરથી ચિત્રમાં અનુક્રમે ત્રણ પ્રમંગો છે તેમા કથાપ્રમંગની શરૂઆત ઉપરના મનગરી દાનના ચિત્રથી થાય છે. વર્ણન માટે જુઓ આ ચિત્રને લગતું જ ચિત્ર ૩૪નું વર્ણન.

આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, અનુક્રમે દીશામદોત્તમનો મધ્યનો પ્રમંગ જોવાનો છે. વર્ણન માટે જુઓ આ ચિત્રને લગતું જ ચિત્ર ૩૫નું વર્ણન.

આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, અનુક્રમે પંગમુદિ દોરના નીચેનો પ્રમંગ જોવાનો છે. વર્ણન માટે જુઓ આ ચિત્રને લગતું જ ચિત્ર ૩૬નું વર્ણન.

ચિત્ર ૨૨૬: શ્રી જંબુકુમાર અને આઠ સ્ત્રીઓ. કહેલા રંગી પતના પાના ૭૬ ઉપરથી. આર્યસુધર્માને કાર્યપગોત્રવાળા આર્યજંબુ નામે રથવિર શિષ્ય હતા. તેઓશ્રીનો જન્મ રાજગૃહ નામના નગરમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ ઋષભ અને માતાનું નામ ધારિણી હતું. જંબુકુમાર એક વખતે રાજગૃહીના ઉદ્યાનમાં આવેલા આર્યસુધર્મા પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળવા ગયા હતા. તેઓશ્રીનો ધર્મોપદેશ સાંભળીને સંસાર ઉપર જંબુકુમારને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો હતો, છતાં પણ માતાપિતાના દૃઢ આગ્રહને વશ થઈને તેઓ આઠ કન્યાઓ પરણ્યા. લગ્નની પ્રથમ રાત્રિએ જ, જંબુકુમાર પોતાની આઠ સ્ત્રીઓને પ્રતિજ્ઞા આપી રહ્યા હતા. તે વખતે ચારસો નવાણુ ચોરના પરિવારવાળો પ્રભવ નામનો ચોર પણ ચોરી કરવા માટે ત્યાં ઘરમાં આવ્યો હતો. જંબુકુમારનો વૈરાગ્યવાસિત ઉપદેશ સાંભળી ચારસો નવાણુ ચોરો સહિત પ્રભવ અને આઠ સ્ત્રીઓ પ્રતિજ્ઞા પામ્યાં અને સવાર પડતાં જ પાંચસો ચોર, આઠ સ્ત્રીઓ, તે સ્ત્રીઓનાં માતા-પિતા અને પોતાનાં માતાપિતા, એ રીતે કુલ પાંચસો છઠ્ઠીસની સાથે શ્રી આર્યજંબુએ નવાણુ કોડ સોનૈયા તથા દઈને દીક્ષા લીધી.

ચિત્રમાં કાળી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં જંબુકુમાર, જમણી બાજુએ બંનેની ચાર લાઈ-નોમાં બેઠેલી આઠ સ્ત્રીઓ અને જંબુકુમારની નીચેના ભાગમાં ચોરી કરવા પ્રવૃત્ત થયેલા પ્રભવ વગેરે ચોરોને ઉપદેશ આપતા દેખાય છે.

Plate LIII

ચિત્ર ૨૨૭: હરિશ્ચંદ્રમેધિન. સોહન પાના ૧૧ ઉપરથી. ચિત્રમાં હરિશ્ચંદ્રમેધિન બે હાથમાં આકાશમાર્ગે ગર્ભ લઈને જતો દેખાય છે. તેના પગની નીચેના ભાગમાં પહાડની આકૃતિ તથા બંને બાજુ સુંદર ગાડ ચિત્રકારે ચીતરેલાં છે. તેને આકાશમાર્ગે ચાલતો હોવાનો બતાવવા માટે હંસ પક્ષીની ડિઝાઇનવાળા તેના ઉત્તરાસંગના બંને છેડાઓને ચિત્રમાં બેઠા બતાવેલા છે.

ખીજી બે ઓળો નંબે દાઢીની પપ્પરેડા ચામરના દુધડાની નંબે વિગેળન કરવાનાં દ્રવ્યો વગની હોય એમ રૂપરૂ દેખાય છે. ગિરિકાદે પાંચની રૂપરૂપાત ગાદુ મંદર રીતે કરેલી છે.

ચિત્ર ૨૩૦: વાગમરની કીડા સોહન. પાના ૨૨ ઉપરથી વર્ણન માટે જુઓ આ ચિત્રને લગતું જ ચિત્ર ૨૨૪નું વાગમરની કીડાનું વર્ણન.

આ ચિત્રમાં વર્ધમાનકુમારે માથે સફુટ તથા કાનમાં પુરળ વજોરે આવાળાઓ ખોદેરેડાં છે અને ડાબા હાથે ઝાડને વીંટાઈ વળેડા ચર્મને મોં આગળથી પપ્પરેડો છે. વર્ધમાનકુમારની પાછળ બે તથા ઉપરના ભાગમાં ત્રણ પીઝ છોકરાઓ ચીતરેલા છે. ઠેઠ નીચેના ભાગમાં જાંબે જાણુ એટલેક ઝાડ રજૂ કરેલું છે. મધ્યમાં દેવના ઉપર બેઠેલા વર્ધમાન અને નેમના જમણા હાથની સુગ્રિનો પ્રહાર સહન નહિ થવાથી કરમરમાંથી વળી જઈને દોડા બેઠો જાળી ગયેલો દેવ ચીતરેલા છે. વળી નજીકમાં ઊભો રહેલો એક છોકરો જમણો દાઢ ઊભો કરીને ખીજા છોકરાઓને બોલાવીને વર્ધમાનકુમારના આ પરાક્રમનો પ્રસંગ જતાનનો હોય એમ લાગે છે.

Plate LIV

ચિત્ર ૨૩૧: પ્રભુ મહાવીરની દીક્ષા. હંસ વિ. ૧ના પાના ૬૦ ઉપરથી. ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે, તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત નીચેના પાલખીના ચિત્રથી થાય છે. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રસંગને લગતું ચિત્ર ૩૫નું વર્ણન. આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, ઉપરના ચિત્રમાં વર્ણવેલા પ્રભુ મહાવીરે કરેલા અનગારપણા(સાધુપણા)ના સ્વીકારનો પ્રસંગ જોવાનો છે. વર્ણનને માટે જુઓ ચિત્ર ૩૬નું આ જ પ્રસંગને લગતું વર્ણન.

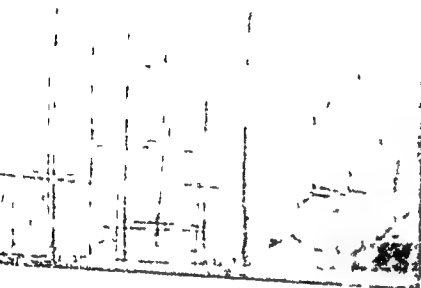
• ચિત્ર ૨૩૨: પ્રભુ મહાવીરની દીક્ષા. પુરાતત્ત્વવિદ્ શ્રી જિનવિજયજીની સુવર્ણાક્ષરી મંવત ૧૫૧૧ની શ્રી મહાવીર ચરિત્રની હસ્તપ્રત ઉપરથી. ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે; તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના પ્રભુ મહાવીરે કરેલા સાધુપણાના સ્વીકારથી થાય છે. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રસંગને લગતું ચિત્ર ૩૭નું વર્ણન. આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, નીચેના ચિત્રમાં વર્ણવેલો પ્રભુ મહાવીરના સમવસરણુનો પ્રસંગ જોવાનો છે. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રસંગને લગતું ચિત્ર ૧૬નું વર્ણન.

Plate LV

ચિત્ર ૨૩૩: વર્ષાદાન તથા દીક્ષામહોત્સવ. સોહન. પાના ૩૬ ઉપરથી. ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે. તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના વર્ષાદાનના ચિત્રથી થાય છે. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૩૪નું વર્ણન. પછી ચિત્રના અનુસંધાને, દીક્ષામહોત્સવનો પ્રસંગ જોવાનો છે. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રસંગને લગતું ચિત્ર ૩૫નું વર્ણન.

ચિત્ર ૨૩૪: પચ્ચસુગ્રિ લોચ. સોહન. પાના ૩૬ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રસંગને લગતું ચિત્ર ૩૬નું વર્ણન.

ચિત્ર ૨૩૫: ગૌતમસ્વામી સોહન. પાના ૭૮ ઉપરથી. ચિત્રની મધ્યમાં લાકડાની મુંદર નકશીકામવાળી પાટ ઉપર પદ્માસનની બેઠકે ગૌતમસ્વામી બેઠા છે. તેઓશ્રીની પાછળના ભાગમાં જાંબે જાણુ અને મસ્તકના ઉપરના ભાગમાં લાકડાની નકશીકામવાળી પૂઠિયું છે.

चित्र २५५

चित्र २५६

चित्र २५७

चित्र २५८

चित्र २५९

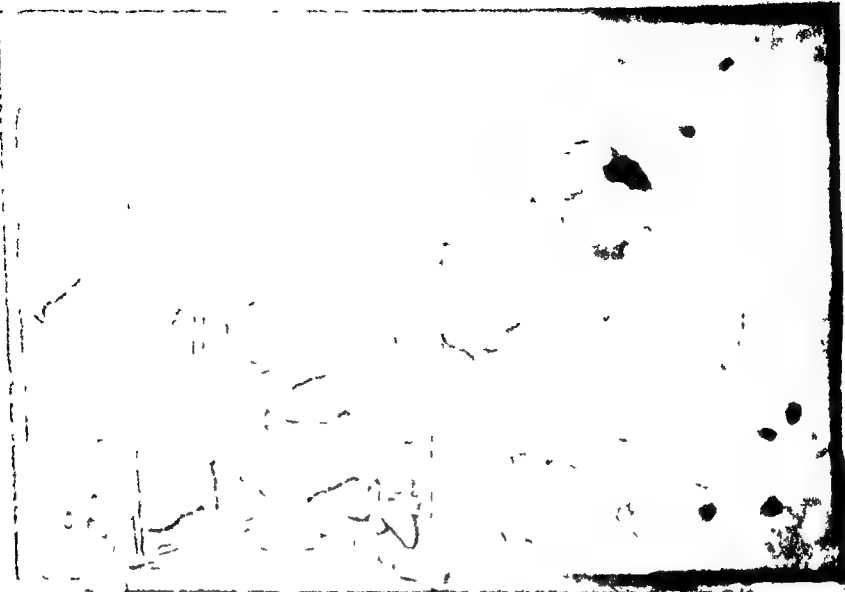
જિનમહિરની વિશાલતાએ = તેણે જ સાર સુખમાં પાન કર્યો છે અને મર્તિયાની નીચેની પટ્ટીમાં દારણધ ઢાળીને નીચે તરફ પડેલી નીચેના ભાગમાં પાનકની આકૃતિ છે. અને મૂર્તિઓની નીચે ગોળાકારનિભ ધર્મચક્રની રચના બેર-ખીચા પાના ગોળાં-ચીતરીને રચ કરી છે

ચિત્ર ૨૪૦ મરાઠીય શ્રી ગીરનાર ગે'ન પાના કદ લગભગ ૫૫ ગિનામાં શ્વેતાંબર વેનોના ખીલ સુખ તીર્થ ગીરનારની રજાગાત પચાસો ગિનાપચોસો આશય હોય તેમ લાગે છે ચિત્રની બરાબર મધ્યમાં શિખરગંધ જિનમહિરમાં ગંજના (કળા(નિન્દ)વાળી આમૃણ સહિત ગીરનાર તીર્થના સુખ ફેગમરના મૂળનાયક બાળીયમાં તીર્થ ર શ્રીનેમિનાથજીની સુદર મૂર્તિ ચિત્રકારે ચીતરેલી છે: ચિત્ર ૨૪૬ની માફક આ ગિનામાં પણ શિખર ઉપર ધ્વજ ફરકી રહી છે. મૂળનાયકની જગણી બાજુએ એક પુરુષ અને એક સ્ત્રી બંને દાશની અઘડિ ભેડીને સ્તુતિ કરતાં દેખાય છે. ઘણુંકરીને તેઓ આ પ્રત ચીતરાવનાર પતિ-પત્ની હશે એમ લાગે છે. ડાબી બાજુએ કાઉગચ્છ્યાને જાહેલી એક સ્ત્રીની આકૃતિ છે, જે ઘણુંકરીને 'રાજિ-મતી'ની હોવી ભેધએ, કારણ કે ગીરનાર પર્વત પરના મુખ્ય મહિરથી જરા દૂરની ટેકરી ઉપર 'રાજુલની શુક્રા' નામની એક શુક્રમાં 'રાજિમતી'ની મૂર્તિ આજે પણ ગીરનાર પર્વત પર વિ-ધમાન છે રાજિમતીના મસ્તકના ઉપરના ભાગમાં એક ઉપર એક એમ બે પદ્માસનસ્થ જિન મૂર્તિઓ છે, જે ચીતરીને ગીરનાર ઉપરના ખીલ જિનમહિરોની રજૂઆત કરવાનો ચિત્રકારનો આશય હોય એમ લાગે છે તે મૂર્તિઓના ઉપરના ભાગમાં એક હાથયુગલ ચીતરેલું છે. ચિત્રની ડાબી બાજુના શિખર ઉપર પણ એક પક્ષી ચીતરેલું છે તથા ઉપરના ખુલામાં પહાડની આકૃતિ રજૂ કરી શ્રીનેમિનાથ ભગવાનના શાસનની અધિષ્ઠાયિકા અગિષ્ઠાયિકિણી તથા યદરાજની મૂર્તિઓ ચીતરેલી છે ચિત્રના તળિયાંના ભાગમાં બંને બાજુ એકેક આડ અને એકેક પુરુષ-યાત્રાળુ ડુંગર ઉપર ચડતા દેખાય છે જમણી બાજુથી ચડતા યાત્રાળુના બંને હાથમાં ફૂલની માળા તથા ડાબી બાજુથી ચડતા યાત્રાળુના જમણા હાથમાં કાંઈક વાજિત્ર જેવું અને ડાબા હાથ જાણે કરેલો છે. મધ્યમાં ધર્મચક્રના ઘોતક બે હરણીઆં ચીતરેલાં છે, પરંતુ અભયળીની વાત એ છે કે ખીલ ચિત્રો તથા શિલ્પકામોની માફક આ ચિત્રનાં બંને હરણને એકબીજાની સન્મુખ રજૂ નહિ કરતાં અત્રે એકબીજાની પાછળ બેઠેલાં ચીતરેલાં છે.

Plate LVII

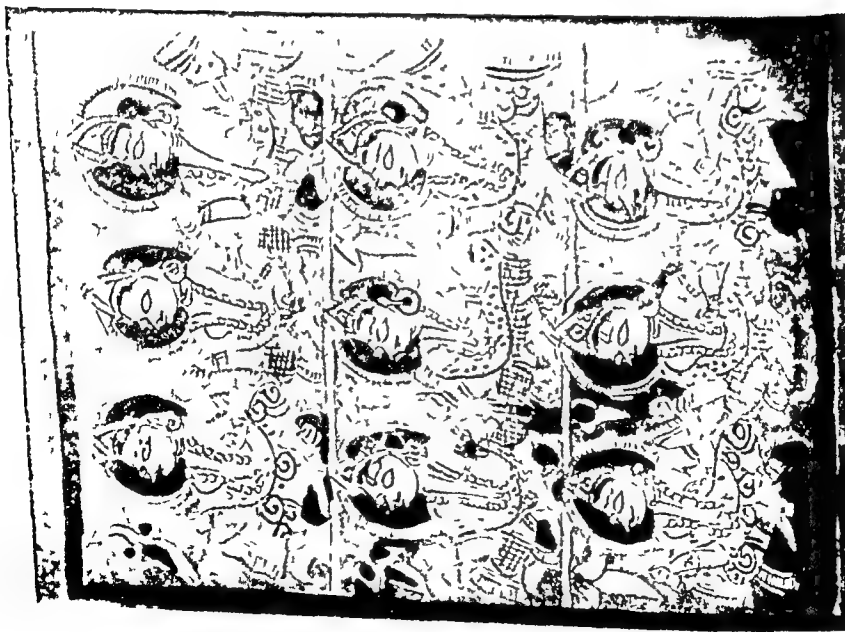
ચિત્ર ૨૪૧ સ્થૂલિભદ્ર, કોશા અને સાત બહેનો કુસુમ. પાના ૧૦૧ ઉપરથી. માઠર ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય સંભૂતિવિજયને ગૌતમ ગોત્રવાળા આર્ય સ્થૂલિભદ્ર શિષ્ય હતા. તેઓ પાટલીપુત્રના મહામંત્રી શકટાલના પુત્ર હતા. પૂર્વાવસ્થામાં તેઓ બાર વર્ષ સુધી કોશા નામની ગણિકાને ત્યા રહ્યા હતા વરરચિ નામના વિદ્વાન બ્રાહ્મણના પ્રપંચથી મહામંત્રી શકટાલ મૃત્યુ પામ્યા. નદગન્ધએ સ્થૂલિભદ્રને ગોલાવી મંત્રીપદ સ્વીકારવાનું કહ્યું, પરંતુ પિતાના મૃત્યુને લીધે સસારે પર વેરાગ્ય આવવાથી આર્ય સંભૂતિવિજયજી પાસે જૈનધર્મની સાધુદીક્ષા અગિકાર કરી.

દીક્ષા અંગિકાર કરી, શુરુની આરા લઈ પૂર્વ પરિચિત કોશા ગણિકાને ત્યાં ચિત્રશાળામાં

1-1

1-1

विद्य २५२

Fig. 262

કેળના પાદ યાપેલા છે તે સ્ત્રીની ઉપરના આગમાં જન તથા તોરણ આંધેલું છે. પ્રભુ ગંગા-વસ્થામાં એક સ્ત્રી સમૈ વસ્ત્રમેળાપ કરના મિત્રમાં દેખાય છે. બંનેની મધ્યમાં નીચે એક ગાદીનું બેઠેલો છે અને તે અગ્નિમાં ઘીની આગ્નિ આપતો દેખાય છે સોળી નીચે બે પુરુષો તથા બે સ્ત્રીઓ બેઠેલા છે સૌથી ગામળના પ્રથમ પુરુષના જમણા હાથમાં ફૂલ છે અને પાછળના ગ્રીષ્મ પુરુષનો જમણો હાથ કોનો કરેલો દેખાય છે. પાછળની બંને સ્ત્રીઓ પેડીની પથમ સ્ત્રીના જમણા હાથમાં રાજગતો રામભદ્રીવો અને બીજી સ્ત્રીના ઊંચા કરેલા જમણા હાથમાં શ્રીકૃષ્ણ દેખાય છે. આ સ્ત્રી-પુરુષો આપણે ઉપર જણાવી ગયા તે પગાણે મનુષ્યો નથી પણ દેવો છે. તે દર્શાવવા ચિત્રકારે દરેકના ગળેગળી આભુઆભુ કરતું દિવ્ય તેજ ભતાવવા માટે ગોળ આભામંડળો સફેદ રંગથી ચીતરેલાં છે. આ ચિત્ર પદરમાં મૈકાની લગ્ન-વ્યવસ્થાનો આગેદુર જમાલ આપે છે.

ચિત્ર ૨૪૫. શ્રી ઋષભદેવનો રાજ્યાભિષેક. ઉપરના જ પાનાની ડાબી બાજુનો ચિત્ર-પ્રસંગ. ચિત્રના વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૪ના નીચેના પ્રસંગનું આ જ ચિત્રને લગતું વર્ણન. આ ચિત્રમાં સિંહાસન ઉપર વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત થઈને પ્રભુ રાજગાદી ઉપર જમણા હાથમાં તલવાર પકડીને બેઠેલા છે, અને પ્રભુની સામે ડાળા હાથમાં પકડેલા કુમકુમનાં રત્ન-જડિત સુવર્ણપાત્રમાંથી લીધેલા કુમકુમ વડે જમણા હાથના અગૂઠાથી પ્રભુના લાલચ્ચલમાં રાજ્યાભિષેકનું તિલક કરતો ઇન્દ્ર બેઠેલો છે. ઇન્દ્રના ચાર હાથ પૈકીનો નીચેનો જમણો હાથ વરદ મુદ્રાએ રાખેલો છે અને ઊંચા કરેલા ચોથા-ડાળા હાથમાં અંકુશ પકડેલો છે. બંનેના મસ્તક ઉપર રાજચિહ્ન તરીકે છત્ર છે અને બંનેના ચહેરાને ફરતાં દિવ્ય તેજનાં દ્યોતક આભામંડળો છે.

Plate LIX

ચિત્ર ૨૪૬. શ્રીભાઈદેવાની મુક્તિ. કાંતિ વિ. ૧ પાના ૭૧ ઉપરથી. ભરત ચક્રવર્તિએ ભાઈદેવા માતાને પણ પોતાની સાથે લીધાં અને તેમને હાથી ઉપર બેસાડ્યા. સમવસરણની નજીક આવતાં જ ભરતે માતા ભાઈદેવાને કહ્યું કે, ‘માતાજી ! આપના પુત્રની ઋદ્ધિ સામે એકવાર દષ્ટિ તો કરો !’ ભરતના આનંદોદ્ગાર સાંભળી ભાઈદેવા માતાના અંગેઅંગ શેમાંચિત થયાં. પાણીના પ્રવાહથી જેવી રીતે કાઠવ ધોવાઈ જાય તેવી રીતે આનંદાશ્રુ વડે તેમનાં પડળ પણ ધોવાઈ ગયાં. પ્રભુની છત્રચામર વગેરે ઋદ્ધિ જોઈ તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યાં કે, ‘ખરેખર ! મોહથી વિદ્વંજ્ય બનેલા પ્રાણીઓને ધિક્કાર છે ! પોતાનો સ્વાર્થ હોય ત્યાં સુધી જ સહુ સ્નેહ બતાવે છે ! આ ઋષભના હૃદયની નકામી ચિંતા કરીકરીને અને રડીરડીને આંધળી થઈ ગઈ, છતાં સુરઅસુરથી સેવાતા અને આવી અનુપમ સમૃદ્ધિ ભોગવતા આ ઋષભે મને સુખ સમાચારનો અંદેશો પણ ન મોકલ્યો ! આવા સુખમાં માતા શેની યાદ આવે ? એવા સ્વાર્થી સ્નેહને હજારો-વાર ધિક્કાર હો !’ એવી ભાવના ભાવતાંભાવતાં ભાઈદેવા માતાને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને તે જ ક્ષણે આયુધ્યનો ક્ષય થવાથી મુક્તિ પામ્યાં.

ચિત્રમાં હાથી ઉપર આગળ બેઠેલાં શ્રીભાઈદેવા માતા છે, જેમના ડાળા હાથમાં શ્રીકૃષ્ણ છે, પાછળ બેઠેલા ચક્રવર્તિ ભરત છે; તેમના માથા ઉપર છત્ર છે. હાથીની આગળના ભાગમાં જમણા ખભા ઉપર તલવાર તથા ડાળા હાથમાં ઢાલ રાખીને ચાલતો પદાતિ-ઐનિક છે.

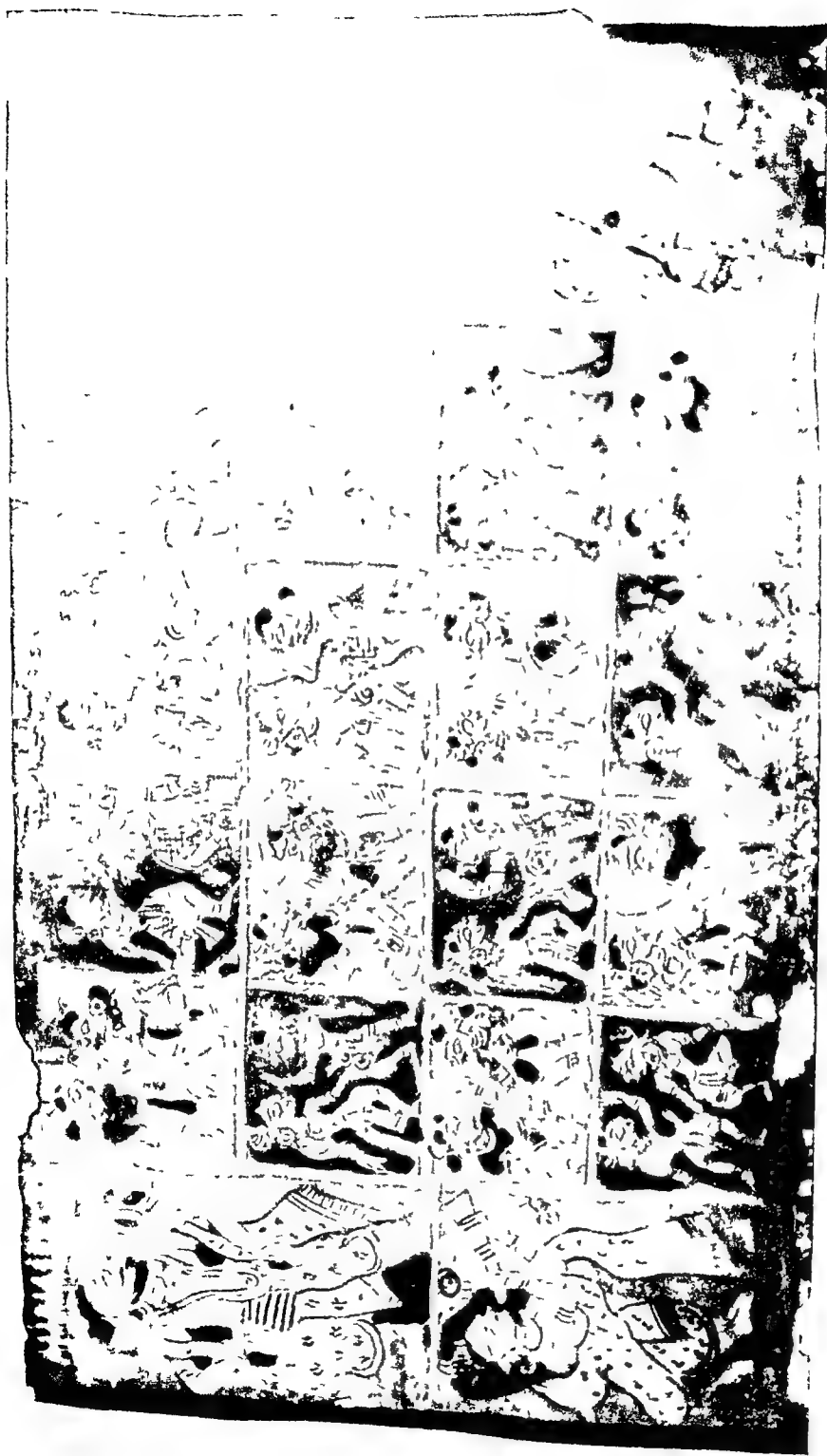

Fig 267

હાથા રાશિમાં નહીં હોય તો નિશ્ચય જાણી શકાય છે. જો તમારું જીવન કોઈ એક જ રીતે ચાલે છે તો તમારું જીવન કોઈ એક જ રીતે ચાલે છે. જો તમારું જીવન કોઈ એક જ રીતે ચાલે છે તો તમારું જીવન કોઈ એક જ રીતે ચાલે છે.

ચિત્ર ૨૫૨: કમલ પાણિ તથા કમલ રત્ના પાના પાન તપસની ચિત્રમાં તપસની નીચે એમ બે પ્રમેય છે. તેમાં કમલ પાણિ તપસની ચિત્રમાં કમલ પાણિ તપસની પ્રમેયથી થાય છે.

એક વળતે વાસાણી નગરીની બહાર કમલ નામનો તપસ તપસાગિ તપસાગિ આવી. તેની પંચાગિ-તપસ વગેરે કષ્ટક્રિયાઓ જોઈ નગરના લોકોને હાથમાં પુણ્ય વગેરે પૂજાની સામગ્રી લઈને તે દિશા તરફ જતા થીપાશ્વકુમાર પોતાના મહેતાના જરૂરમાંથી જોતા. પાશ્વકુમાર પણ તેને જોવા પગિવાર ગયેલ નીકળ્યા. તીવ પગાગિના તપસની તપસા કમલને પ્રભુએ જોયો એટલું જ નહિ, પણ પાસેના અગ્નિકુંડમાં નાખેલા એક કાચની બંદર એક મોટા જીવના મર્પે પથ જળતો તેજોશ્રીએ પોતાના જ્ઞાનજાણથી નિહાળ્યો. કરુણાગમુદ્ર પાશ્વકુમાર જોઈયા, 'હું મૂઢ તપસ્વી ! હયા વિના દોકડતું આ કષ્ટ શા મારું વેઠે છે ? હે તપસ્વી ! આ કલેશકારક, હયા-રહિત કષ્ટક્રિયા કરવી મૂઢી છે.'

પાશ્વકુમારના વચન સાંભળી કોધાયમાન થયેલો કમલ તપસા કહેવા લાગ્યો, 'હું જાણું છું કે તમે એક રાજપુત્ર છો. રાજપુત્રો તો કેવળ હાથી-ઘોડા જોડી જાણે ! ધર્મનું સાચું તત્ત્વ કેવળ અમે તપોધન જ જાણીએ તમારાં મોજશોળ તમને મુખારક હો, અમારાં તપની વચમાં તમે વ્યર્થ માથું ન મારો.'

ક્ષમાસાગર કુમારે આ વળતે વધારે વાદવિવાદ નહિ કરતા પોતાના એક સેવક પાસે પેલું સળગતું કાષ્ટ બહાર કઢાવ્યું અને તેને ચતનાપૂર્વક સાવચેતીથી ફાવ્યું તેમાંથી તરત જ તાપ વડે આકુંઠાકુંઠા અને મરણ પ્રાયઃ થયેલો એક સર્પ નીકળ્યો. કુમારની આજ્ઞાથી એક સેવકે તે સર્પને નવકારમત્ર તથા પ્રત્યાખ્યાન સંભળાવ્યું; તે સાંભળી સર્પ તરત જ મૃત્યુ પામી નાગાધિપ-ધરણેન્દ્ર થયો. કમલ તપસે લોકોનો તિરસ્કાર પામી પાશ્વકુમાર પ્રત્યે દ્વેષભાવ રાખતો લોકોમાં અંધકૃતિ પામી જીવે સ્થળે ચાલ્યો ગયો. તે અજ્ઞાનકષ્ટ તપસા તપી મરણ પામીને ભવનવાસી મેઘકુમાર દેવોમાં મેઘમાલી નામનો દેવ થયો.

ચિત્રની એક બાજુ, ચારે દિશામાં અગ્નિકુંડો સળગે છે, અને મધ્યમાં કમલ તપસ ગેઠેલો છે. કમલના મસ્તકના ઉપરના ભાગમાં સૂર્ય ચીતરીને ચિત્રકારે પંચાગિ તપસની રજુઆત કરી છે. ચિત્રની બીજી બાજુ ઉપરના ભાગમાં નોકરે ચતનાપૂર્વક કાષ્ટ ચીરીને, બહાર કાઢેલો મરણતોલ સ્થિતિમાં સર્પ દેખાય છે અને તે સર્પને પોતાનો જમણો હાથ બાંધી કરીને જોલો રહેલો નોકર નવકાર મત્ર અને પ્રત્યાખ્યાન સંભળાવતો દેખાય છે. નીચેના ભાગમાં ઘોડા ઉપર બેઠેલા પાશ્વકુમાર મોઝે પંચાગિ તપસ તપતા કમલ તપસ સાથે વાદવિવાદ કરતા દેખાય છે.

ચિત્રના અનુસંધાને, કમલોપસર્ગ નિવારણનો ઉપરનો પ્રસંગ જોવાનો છે. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રસંગને લગતું ચિત્ર ૧૬૩નું વર્ણન. ચિત્રની મધ્યમાં પ્રભુશ્રી, પાશ્વનાથ પદ્માસનની બેઠકે આભૂષણો સહિત બેઠેલા છે. પ્રભુશ્રીના મસ્તક ઉપર નાગરાજની સાત ફણાઓ છે.

Fig. 27

वि. २७

Fig. 271

Plate LXIII

ચિત્ર ૨૫૮: પ્રાદ્યક્ષી દેવાનંદા અને ચૌદમ્બમ્ હમ વિ.ર.ના પાના ૩ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રસંગને લગતું ચિત્ર ૧૭૫નું વર્ણન.

Plate LXIV

ચિત્ર ૨૫૯: આર્યધર્મ ઉપર દેવે ધરેલુ છત્ર. હસવિ. ૧ના પાના ૭૩ ઉપરથી. ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે. કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના ચિત્રથી થાય છે. 'શીલ-લબ્ધિથી સંપન્ન અને જેમના દીક્ષામહોત્સવમાં દેવોએ ઉત્તમ છત્ર ધારણ કર્યું હતું તે સુમત ગોત્રવાળા આર્યધર્મને હું વંદું છું' આર્યધર્મ બે હાથ ભેડીને ગુરુની મન્મુખ બેઠા છે. ગુરુ-મહારાજ માથે વાસક્ષેપ નાખતા દેખાય છે. ગુરુની પાછળ એક નાના માધુ હાથમાં દંડ, પાત્ર તથા યગલમાં ઓઘો રાખીને બેઠા છે. આર્યધર્મની પાછળ દેવ પોતાના જમણા હાથથી છત્ર પકડીને તેઓના મસ્તક ઉપર ધરતો બેઠો છે. દેવને ચાર હાથ છે. દેવના પાછળના જમણા હાથમાં દંડ છે. ઉપરના ભાગમાં બે પોપટ ચીતરેલા છે. આ પછી ચિત્રના અનુસંધાન નીચેનો ચતુર્વિધ સંધના વંદનનો પ્રસંગ જોવાનો છે. ચિત્રમાં બે સાધુઓ, બે શ્રાવકો તથા બે શ્રાવિકાઓ બે હસ્તની અજલિ ભેડીને શ્રી આર્યધર્મની સ્તુતિ-ખડુમાન કરતાં દેખાય છે.

ચિત્ર ૨૬૦ પુસ્તકલેખન. કાંતિવિ. ૧ના પાના ૮૪ ઉપરથી. વીરનિર્વાણ મવત ૯૮૮ વિ.સં. ૫૧૦(ઇ.સ. ૪૫૩)માં દેવદ્વિગણિ ક્ષમાશ્રમણના આધિપત્યપણા નીચે આગમો પુસ્તકારૂઢ થયાં.

ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે. કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના પુસ્તકલેખનના ચિત્રથી થાય છે. ચતુર્વિધ સંધ સમક્ષ ભદ્રાસન ઉપર બેસીને શ્રીદેવદ્વિગણિ ક્ષમાશ્રમણ ડાબા હાથમાં પુસ્તક તથા જમણા હાથમાં પકડેલી લેખનથી પુસ્તક લખતા હોય એમ લાગે છે. સામે બે સાધુઓ તથા બે શ્રાવકો હસ્તની અજલિ ભેડીને બેઠેલા છે. આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, નીચેનો પુસ્તક સુધારવાની પદ્ધતિનો પ્રસંગ જોવાનો છે. ગુરુમહારાજ ગ્રંથ સુધારતા જણાય છે. કારણ કે સામે બેઠેલા શિષ્યના હાથમાં મપીલાજન પકડેલું છે. પદરમાં સૈકાના સમયની લેખનપદ્ધતિ તથા ગ્રંથસુધારણા પદ્ધતિનો સુંદર પુરાવો આ ચિત્ર આપણને પૂરો પાડે છે.

ચિત્ર ૨૬૧ ચતુર્વિધ સંધ. હસવિ. ૧ના પાના ૮૬ ઉપરથી. ચિત્રના ઉપરના ભાગમાંથી અનુક્રમે પહેલી લાઈનમાં છ દેવો, બીજીમાં પાંચ દેવીઓ, ત્રીજીમાં પાંચ સાધુઓ, ચોથીમાં પાંચ સાધ્વીઓ, પાંચમીમાં પાંચ ગૃહસ્થો તથા છઠ્ઠી-છેડ્ઠી લાઈનમાં પાંચ શ્રાવિકાઓ વગેરે ચતુર્વિધ સંધ શ્રમણ લગવાન મહાવીરના ગુણગાન કરતો દેખાય છે. પંદરમાં સૈકામાં સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક તથા શ્રાવિકાઓના પહેરવેશોની સુદર રજૂઆત આ ચિત્ર કરે છે.

Plate LXV

ચિત્ર ૨૬૨ નવનિધાન. કુસુમ પાના ૫૭ ઉપરથી. શ્રમણ લગવાન મહાવીરના ગર્ભનું દેવાનંદા પ્રાદ્યક્ષીની કુક્ષિમાંથી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષિમાં પરાવર્તન કર્યા પછી, તિર્છો લોકમાં

^૧ यदाहि भज्जधम्मं च सुव्वयं सीललद्धीतवत्तम् ।

जम गिक्कमणे देवो, छत्त वसुत्तमं वरई ॥ ३१ ॥ ७ ॥

Fig 276-277

નો છે 'શ્રીઋષભપદ્મશિકા'ના ૧૦મા સ્લોકમાં આ પાત્રગત વર્ણન નીચે મુજબ આપેલું છે^૧
 'જેમણે (શબ્દ-વિદ્યા, લેખન, ગણિત, ગીત ઇત્યાદિ) વિદ્યા-કળાઓ અને (પભાસિકતા) શિક્ષો
 દેખાડ્યાં છે તેમજ જેમણે (ખેતી, પશુ-પાલન, વાણિજ્ય, લાભ ઇત્યાદિ)મગ્ન (પદાર્થનો) લોક-
 વ્યવહાર (પણ) સારી રીતે સમજાવ્યો છે, એવા આપ જે પદ્મજોના સ્વાગી જવા છો તે કૃતાર્થ છે.'^{૧૦}

તેઓએ બતાવેલી પુરુષની બોતેર તથા સ્ત્રીઓની ઝાગડ કળાઓનું વિવેચન આપણે
 અગાઉ કરી ગયા છીએ. શિક્ષના મુખ્ય પાંચ ભેદો છે. 'આવશ્યક-નિર્ગુપ્તિ'ની માથા ૨૦૭માં તેમ
 નીચે પ્રમાણે વર્ણન છે. 'કુંભાર, હુસાર, ગિતારો, વણકર અને નાગિન(કામર)ના એમ પાંચ
 શિક્ષો મુખ્ય છે અને વળી તે પ્રત્યેકના વીસવીસ આવાન્તર ભેદો છે.'^૨

જગતને કુંભારની કળા પ્રથમ તીર્થકરે બતાવી હતી. (પિદ્ધ શાસ્ત્રમાં પ્રદ્યાએ બતાવી હતી
 એમ કહેવામાં આવે છે.) પ્રસંગ એમ બન્યો હતો કે કદપવૃક્ષોનો વિગ્રહેદ થવાથી લોકો કંટમૂળ
 અને ક્ષલાદિક ખાતા હતા અને ઘઉં, ચોખા ઇત્યાદિ ગ્રનાજ કાચું ને કાચું ખાતા હતા. તે તેમને
 પચતું નહોતું. આથી પ્રભુએ પ્રભુને વિજ્ઞાપિ કરી, ત્યારે હાથથી ઘસીને પાણીમાં પલાળીને અને
 પાંદડાના પડીઆમાં લઈને ખાવું એમ તેમણે ઉપદેશ આપ્યો. એમ કરવા છતાં પણ લોકોનું દુઃખ
 દૂર થયું નહિ, એટલે ફરીથી તેઓએ પ્રભુને વિજ્ઞાપિ કરી પ્રભુએ કહ્યું કે મેં સૂચવ્યા મુજબ પૂર્વોક્ત
 વિધિ કર્યા બાદ ઘઉં વગેરેને મુદિમાં અથવા બગલમાં થોડો વળત રાખ્યા બાદ ભક્ષણ કરો.
 આમ કરવાથી પણ તેમનું દુઃખ દૂર થયું નહિ. તેવામાં વૃક્ષની શાખાઓ પરસ્પર ઘસાતાં અગ્નિ
 ઉત્પન્ન થયો. આના વાસ્તવિક સ્વરૂપથી અભણ્યા એવા તે સમયના મનુષ્યો તેને રતન બાણીને
 પકડવા ગયા, પરંતુ તેથી તો તેમના હાથ ઢાઝવા લાગ્યા. આથી અગ્નિને કોઈ અદ્ભુત ભૂત માનતા
 તથા તેથી ત્રાસ પામતા લોકો પ્રભુ સમક્ષ આવ્યા, ત્યારે પ્રભુએ તેમને કહ્યું કે સ્નિગ્ધ અને રૂક્ષ
 કાળનો દોષ થવાથી આ તો અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો છે; માટે તમારે તેની પાસે જવું અને તેની સમીપમાં
 રહેલાં તૃણાદિકને દૂર કરી તેને ગ્રહણ કરવો અને ત્યારબાદ પૂર્વોક્ત વિધિ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા
 ઘઉં વગેરેને તેમાં નાંખી પકવ કરી તેનો આહાર કરવો તે મુગ્ધ લોકોએ તેમ કાર્યું, એટલે ઘઉં
 વગેરેને તો અગ્નિ સ્વાહા કરી જવા લાગ્યો. આ વાત તેઓએ પ્રભુ સમક્ષ રજૂ કરી આ સમયે
 પ્રભુ હાથી ઉપર બેઠેલા હતા. એમણે ત્યાં જ તેઓની પાસે લીલી માટીનો પિંડ મંગાવી તેને હાથીના
 કુલસ્થળ ઉપર મૂકી તેનું એક પાત્ર બનાવ્યું અને એ પ્રમાણે પાત્ર બનાવી તેમાં ઘઉં વગેરે રાખી
 તેને અગ્નિની મદદથી પકાવી તે ખાવાની તેમને સૂચના કરી. આ પ્રમાણે પ્રભુએ કુંભારના
 શિક્ષનો વિધિ બતાવ્યો.

ચિત્રમાં સફેદ હાથી ઉપર ઋષભદેવ બેઠા છે. તેઓશ્રીના ડાબા હાથમાં માટીનું એક પાત્ર
 છે અને તે હાથ જાણે કરીને સાથે જોલા રહેલા યુગલિક પુરુષને તે આપવા માટે ઉત્સુકતા

૧ દાધિગવિનાસિપ્પો, વજ્રિઆસેસલો અનવહારે.

જાઓ સિ જાળ સામિગ, ચાઓ તાઓ કચત્યાઓ ॥ ૧૦ ॥

૨ પચેન ચ સિપ્પાદ, ઘડ ૧ રોરે ૨ નિત્ત ૩ જત ૪-વામવ ૫.

દિગ્ગમ્ય ચ ર્તો, વીમ વીત ભવે મેયા ॥ ૨૦૭ ॥

થકી હેઠા ઉતરેલે, ગળે તે કેવલ ન રોય !' માનનીઓના પામળ પાપ ધીનું ત્રાણ આઠ ઉગેલા ચિત્રકારે બતાવ્યાં છે.

Plate LXVII

૨૬૬: ઇન્દ્રસભા. કુસુમ પાના ૮ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ આ જ પ્રગંગને લગતું ચિત્ર ૨૨નું વર્ણન. ચિત્રની મધ્યમાં મૌધમેન્દ્ર સભામાં શક નામના સિંહાગન ઉપર ભદ્રાગનની બેઠકે બિરાજમાન થયેલો છે. મૌધમેન્દ્રના ગાર હાથ પૈકી ઉપરના જમણા હાથમાં ચક્ર તથા ડાળા હાથમાં બંને બાલુ ત્રણ ત્રણ પાંગડાઓવાળું વજ્ર છે; અને નીચેનો જમણો હાથ કોઈને આજ્ઞા આપતો હોય તેવી રીતે ઉઘો કરેલો છે તથા ડાળા હાથમાં કલ છે, મસ્તક ઉપર છત્ર છે સિંહાસનની પાછળ આમર ધરનારી એક સ્ત્રી પરિગારિકા બિભેલી છે ઇન્દ્રની બંને બાલુએ ચાર ચાર મલીને, કુલ આઠ તેની પટરાણીઓ ઇન્દ્રસભામાં બેઠેલી છે આળા પાનામાં આ ચિત્ર સિવાય બીજું કાંઈ લખાણ વગેરે નથી.

Plate LXVIII

ચિત્ર ૨૬૭: બત્રીશબદ્ધ નાટક. કુસુમ. પાના ૯ ઉપરથી. મૌધમેન્દ્રની ઇન્દ્રસભામાં કાંઈપણ અંતરાય વગર નાટકમાં ગાયન ચાલતું હોય છે તથા વીણા, હાથતાળીઓ, અન્ય વાજિત્રો, મેઘની ગર્જના પેઠે ગંભીર શબ્દથી વાગતો મૃદંગ, મનોહર શબ્દ કરતો ઢાલ વગેરે નિરતર વાગતાં જ હોય છે.

ચિત્રમાં ચાર ચારની ચાર હારોના કુલ સોલ ભાગમાં, બેની મળ્યામાં એટલે કે- બત્રીશ સ્ત્રીઓ જુદી જુદી બતનાં નૃત્ય કરતી ચીતરીને ચિત્રકારે ઇન્દ્રસભામાં ચાલતા બત્રીશ-બદ્ધ નાટકોની મર્યાદિત જગ્યામાં રજૂઆત કરવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે. ચિત્રની જમણી બાલુએ હાંસિયાના ઉપરના ભાગમાં બંને હાથથી મૃદંગ વગાડતો પુરુષ બિલેલો છે અને તે પુરુષની બરાબર નીચે પોતાના બે હાથથી પકડેલી શરણાઈ જેવું વાજિત્ર મોંથી વગાડતો એક બીજો પુરુષ બિલેલો છે. ચિત્રની ડાબી બાલુએ પંચુ હાંસિયાના ઉપરના ભાગમાં બંને હાથથી મૃદંગ વગાડતો પુરુષ બિલેલો છે, અને તે પુરુષની નીચે પણ બે પુરુષો જુદાં જુદાં વાદ્યો લઈને બિલેલા છે. આમ બે પુરુષો પૈકીના આગળનો પુરુષ પોતાના ડાબા હાથથી એકતારો પકડીને, જમણો હાથ ઉઘો કરીને કાઈક ગાતો હોય તેમ લાગે છે, જ્યારે પાછળ બિલો રહેલ પુરુષ પોતાના બંને હાથથી વાંસળી-મોરલી પકડીને પાછળ કોઈના તરફ જોતો હોય તેમ દેખાય છે. કદપસૂત્રની કોઈપણ બીજી સચિત્ર હસ્તપ્રતમાં આ ચિત્રપ્રમંગ ચીતરાયેલો હોય એવું-મારી જાણમાં નથી.

Plate LXIX

ચિત્ર ૨૬૮: ચૌદ સ્વપ્ન. કાંતિવિ. ૧ના પાના ૧૬ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૧૨૨નું આ જ ચિત્રને લગતું વર્ણન.

ચિત્ર ૨૬૯: શ્રીમહાવીરપ્રભુને સંગમદેવનો ઉપસર્ગ પંદરમા સૈકાની. હસ્તલિખિત સુવર્ણાક્ષરી તારીખ વગરની પ્રત ઉપરથી.

એક વખતે શકેન્દ્રે પોતાના અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુને ધ્યાનમગ્ન બોધ, તુરત સિંહાસન ઉપરથી બિતરી પ્રભુને ઉદેશીને નમન કર્યું તે પછી ઇન્દ્રે પ્રભુના ધૈર્યશુભની પ્રશંસા કરતાં પોતાની સુધર્મા સભામાં બેઠેલા દેવો સમક્ષ કહ્યું કે 'અહો! શ્રીવીરપ્રભું કેવા ધ્યાનમગ્ન થઈ

Fig 285-286

Fig 287

चित्र २८७

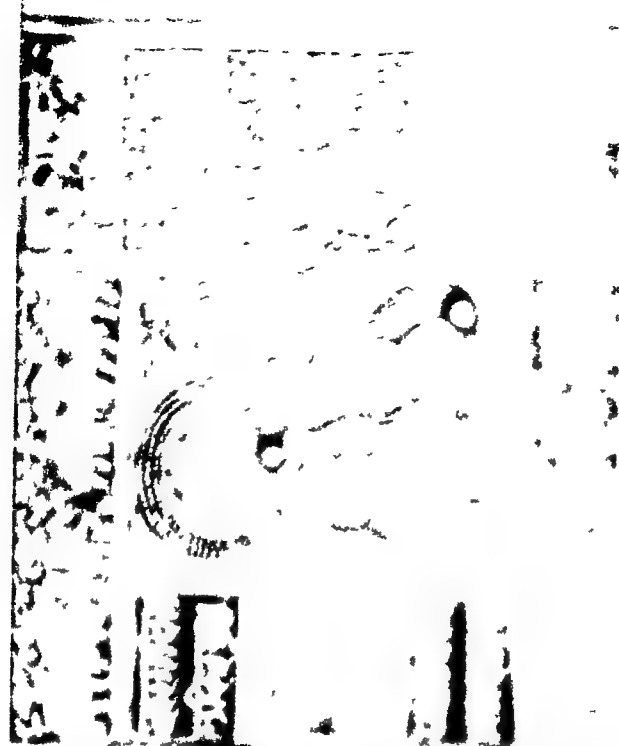

Fig 288

चित्र २८८

શરીરને તેણે વિદારી નાખ્યુ. (૧૩) છતાં પણ પશુને ધ્યાનમાં અગાધ જોઈ સંગમે મિત્રાર્થે રાત્ર અને ત્રિશક્તિ માતાનું સ્વપ્ન લીધું તેઓ જાણે કરુણાનંદ વિદ્યાપદરીને ભોટવા લાગ્યા કે: 'હે પુત્ર ! તે આવી દુષ્કર દીક્ષા શું કરવા લીધી. ત્ર્યમે ઘણાં દુષ્કર શબ્દ આડાંમળમાં નિરાધાર ભિખારીની જેમ રજળીએ છીએ, તું અગારી સંભાળ કેમ નથી લેતો ? આવા વિદ્યાપથી પણ પ્રભુ ધ્યાનમાં નિશ્ચય જ રહ્યા. (૧૪) ત્યારે સંગમે એક છાત્રાણી વિકુર્વી, તે છાત્રાણીના માણસોએ પ્રભુના પગ વચ્ચે અગ્નિ સળગાવી ભાત રાંધવા પગ ઉપર વામણ મૂક્યું. અગ્નિ જોડો બધો આકરો કયો કે પ્રભુના પગ નીચેથી પણ જળવા લાગ્યા. (૧૫) તે પછી એક આંધાટ વિકુર્વો. તે આંધાટે પ્રભુની ડાકમાં, બે કાનમાં, બે ભુજમાં અને બે જંઘા વગેરે અવયવો ઉપર પક્ષીઓનાં પાંજરાં લટકાવ્યાં. પક્ષીઓએ આંચ અને નળના પ્રહારો જોટલા ગયા કયાં કે પ્રભુનું શરીર પાંજરા જેવા છિદ્રવાળું થઈ ગયું. (૧૬) તે પછી પ્રચંડ પવન વિકુર્વો. એ પવનથી પર્વતો પણ કપવા લાગ્યા. પ્રભુને ઉપાડીને નીચે પટકી દીધા. (૧૭) વળી એક ભયંકર વટોળીઓ ઉપભવી, કુંભારના આક્રમણ ઉપર રહેલા માટીના પિંડની પેઠે પ્રભુને ખૂળ લમાવ્યા (૧૮) તે પછી સંગમે કોધે ભરાઈને હન્ટરભાર જેટલું વજનદાર એક કાળચક્ર વિકુર્વું. તે કાળચક્ર ઉપાડી જોડથી પ્રભુના શરીર ઉપર નાખ્યુ. તે ચક્ર પ્રભુના શરીર ઉપર પડવાથી તેઓ ઢીંચણ સુધી જમીનમાં પેસી ગયા. (૧૯) તે પછી કંટાળીને છેડલામાં છેડલા અનુકૂળ ઉપસર્ગો અજમાયશ કરવાનો વિચાર કરીને, રાત્રિ હોવા છતાં પ્રભાત વિકુર્વું. માણસો આમતેમ ફરવા લાગ્યા અને તેઓ પ્રભુને કહેવા લાગ્યા કે: 'હે દેવાર્ય ! પ્રભાત થઈ ગયુ. છતાં આમ ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં કયાં સુધી રહેશો ? ઊઠો-આપનો ધ્યાનનો સમય તો ક્યારનો ચે પૂરો થઈ ગયો.' પણ પ્રભુ તો પોતાના ધ્યાનમાં રાત્રિ ભાળી રહ્યા હતા, તેથી જરા પણ ન ડગ્યા. (૨૦) આખરે તેણે દેવઋદ્ધિ વિકુર્વી, અને વિમાનમાં બેસી પ્રભુને લલચાવવા લાગ્યો કે: 'હે મહર્ષિ ! હું આપનું આલું ઉચ્ચ તપ અને પવિત્ર સત્ત્વ નિહાળી ભારે પ્રસન્ન થયો છું તો આપને જે જોઈએ તે માગી લો. કહો તો તમને સ્વર્ગમાં લઈ જઉં, કહો તો મોક્ષમાં લઈ જઉં.' એ મીઠા શબ્દોથી પણ પ્રભુ ન હોભાયા. એટલે તેણે તત્કાળ કામદેવની સેના જેવી દેવાંગનાઓ વિકુર્વી. તે દેવાંગનાઓએ હાવ-ભાવાદિ ઘણા ઉપસર્ગ કયાં પણ એક રવાડું ચે ન ફરકયુ તે ન ફરકયુ. એવી રીતે દુષ્ટ સંગમે એક રાત્રિમાં મોટામોટા વીસ ઉપસર્ગો કયાં, છતાં પ્રભુએ તો તેના તરફ દયાદૃષ્ટિ જ વર્ષાવી. ધન્ય છે મહાવીરની અસીમ કરુણાને !

ચિત્રમાં વચ્ચે મહાવીર પ્રભુ કાઉસગધ્યાને ઊભા છે. આ ચિત્રમાં આભૂષણો વગેરે જે પહેરાવેલાં છે તે ચિત્રકારની અણસમજણને આભારી છે. કપાળમાં પ્રાક્ષણનું તિલક કર્યું છે તે પણ અવાસ્તવિક છે; આધુને કપાળમાં તિલક હોય જ નહિ. પ્રભુના મસ્તકના ઉપરના ભાગમાં બે હરણ જેવા પ્રાણીઓ છે, વર્ણનમાં હરણનો ઉલ્લેખ માત્ર પણ નથી. કાન અગાડી બંને ગાળુથી બંને હાથોથી પવનને આમંત્રિત કરતી બે પુરુષ-વ્યક્તિઓ ઊભેલી છે જમણી ગાળુ વીંછી, વાઘ તથા છાવણીનો લક્કરી પહાણ સિપાઈ પ્રભુના જમણા પગ ઉપર ભાત રાંધવાનું વાસણ મૂકીને ભાત રાંધતો ઊભેલો દેખાય છે. ડાળી ગાળુ સર્પ, હાથી, નોળિયો તથા ડાળા પગ ઉપર

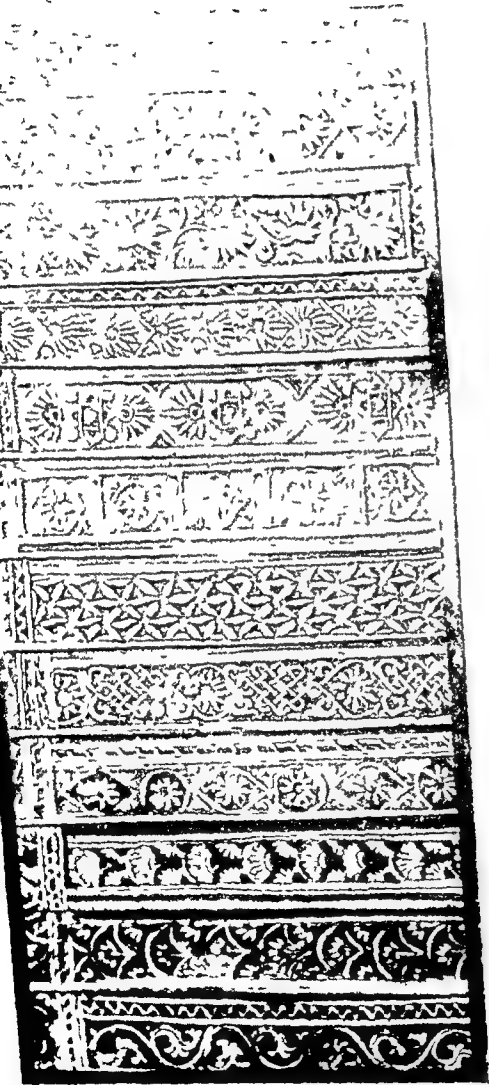

Fig. 322 to 337

चित्र ३२२ थी ३३७

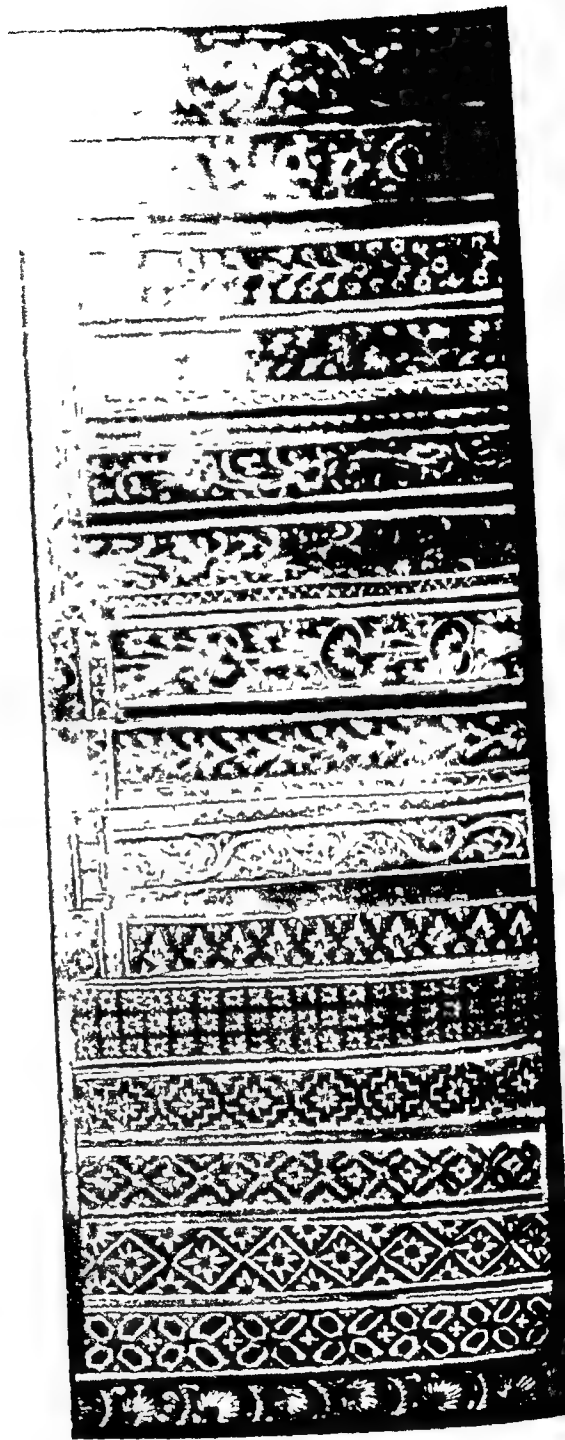

Fig. 338 to 353

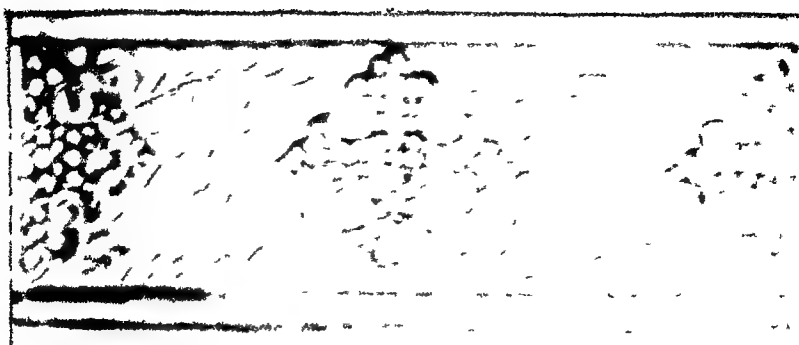
चित्र ३३८ थी ३५३

બને પડશે ગામર વીજાતા હાગ્યા અને નેત્રોની પાછળના અંતોના રાગદાવાગી નિશાનો ગઈ રહી. નેમિકુમારની પાછળ બીજા અનેક મનુષ્યોએ આ દેવર સ્વાગત ગઈ ગાયા હાગ્યા. સમુદ્રવિજ્યાદિ દશાહો. કુળ અને બાળક વગેરે આત્મીય પરિવાર પણ આવે ચાલતા હાગ્યા. શિવાદેવી માતા અને સત્યબામા વગેરે મંત્ર પુરનારીની સ્ત્રીઓ પણ મહામંડપનાની પાલખીમાં બેસી મંગલ ગીત ગાવા હાગી.

એટલામા નેમિકુમારની નજર એક મહેક મહેક તરફ ગઈ તેમણે પોતાના માર્ગિને પૂછ્યું: મગલના સમૃદ્ધી શોભનો આ મેલ મહેક કોનો હશે? માર્ગિએ તે મહેક તરફ આંગળી ચીંધી કહ્યું: ‘સ્વામી! કૈલાસના શિખર મગો જે આલિશાન મહેક. બીજા કોઈનો નહિ, પણ આપના સસરા ઉચ્ચેન રાવતનો જ છે અને આ સામે જે બે સ્ત્રીઓ અંદરઅંદર વાતચીત કરી રહી છે તે આપની સ્ત્રી-રાણમતિની ચન્દ્રાનના તથા મૃગલોચના નામની બે મળીઓ છે.’

ચિત્રમાં નેમિકુમાર હાથી ઉપર બેઠેલા છે. તેમના મસ્તક ઉપર એક છત્ર ધરેલું છે, બે હાથમાં શ્રીફળ પકડેલું છે અને તેઓ ઉત્તમ વસ્ત્રાભૂષણોથી સુગન્ધિત થયેલા છે. સામેના મહેકના ઝડપમાં જમણી બાજુએ વચ્ચે ડાબા હાથમાં મુખ ભેળા માટે દર્પણ લઈને બેઠેલી, વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસન્ધિત રાણમતિ નેમિકુમારના સન્મુખ બેઠી બેઠેલી છે તેણીની પાછળ અને આગળ તેની બે સખીઓ ચન્દ્રાનના અને મૃગલોચના બેલી છે પાછળ બેલી રહેલી સખી ડાબા હાથમાં કપડું પકડીને તેના છેડાથી પવન નાખી રહી છે. તેણીના ઉત્તરીય વસ્ત્રમાં હંસની ડિઝાઈન છે. સન્મુખ બેલી રહેલી સખીના બે હાથમાં શ્રીફળ જેવી કાંઈક મંગલસૂચક વસ્તુ છે. હાથીની આગળ ચિત્રના ઉપરના તથા નીચેના ભાગમાં ભૂંગળો વગાડનારા ભૂંગળો વગાડે છે. વચ્ચે એક સ્ત્રી જમણા હાથમાં ફૂલ પકડીને નાચતી તથા તેણીની નજીક એક ઢાલી ઢાલ વગાડતો દેખાય છે. ઢાલીની પાછળ અને હાથીની પાછળ એકેક છત્ર ધરનાર માણસ છે. વળી હાથીની પાછળ બીજા ઘોડેસ્વાર રાજકુમારો તથા રથમાં બેઠેલા સમુદ્રવિજ્યાદિ દશાહો હાથ એમ હાથે છે. ચિત્રમાં રથને બળદને બદલે ઘોડા બેઠેલા છે, જે ચિત્રકારના સમયના રિવાજનો ખ્યાલ આપે છે. પાનાની ડાબી બાજુના છેડે પાનાનો ૬૩ આંક છે. આ જ ચિત્ર ઉપરથી પંદરમા સૈકાના પુરુષ અને સ્ત્રીઓના પહેરવેશો, આભૂષણો, વાજિત્રો, નૃત્ય તથા તે સમયની સમાજ રચનાનો ઘણો જ સુદર ખ્યાલ આવી શકે તેમ છે. આખું ચિત્ર સુવર્ણની શાહીથી ચીતરેલું છે. ચિત્રમાં લખાણનું નામ નિશાન પણ નથી વળી આ ચિત્રની પૃષ્ઠભૂમિ વાદળી રંગની હોવાથી ચિત્રનો ઉકાવ બહુ જ મનોહર લાગે છે.

આ ચિત્ર-પ્રસંગ જિનમંદિરોના લોકડાનાં કોતરકામો તથા સ્થાપત્ય કામોમાં પણ ઘણે ઠેકાણે કોતરેલો નજરે પડે છે. દેલવાડાના સુપ્રસિદ્ધ અપ્રતિમ સ્થાપત્યના ભંડારસમા વસ્તુપાલ તેજપાલે બંધાવેલા જિનમંદિરમાં પણ આ પ્રસંગ બહુ જ બારીકીથી કોતરેલો છે. પ્રાચીન કવિ-ઓએ આ પ્રસંગ પરથી ઉપજાવેલાં ભિન્નિકાવ્યો પણ બહુ જ મોટી મંથ્યામાં મળી આવે છે. આ પ્રસંગને લગતા એક ભિન્નચિત્રનો ઉલ્લેખ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના વૈરાગ્ય પ્રસંગે, નવમા સૈકામાં થયેલા શીલાંકચાર્યે રચેલા ‘સઉપન મહાપુરુષ ચરિત્ર’માં કરેલો જોવામાં આવે છે જે

ચિત્રની ઘરાબર મધ્યમાં ચાર હાથવાળો છંદ મૌખર્ગ મળામાં ભેટેલો છે. ઇંદ્રના ઉપરના જમણા હાથમાં અકુશ તથા ડાબા હાથમાં પાશ જે નીચેના જમણા હાથમાં મળ્યા છે અને તે હાથ વરદ સુદ્રાએ રાખેલો છે તથા ડાબા હાથ કોઈને આજ્ઞા કરતો હોય તેવી રીતે રાખેલો છે. આ ચિત્રકારનો આશય ઇંદ્રસભામાં મતા બનીશગદ્દ નાટકની રજુઆત કરવાનો હોય એમ લાગે છે અને તે માટે ચિત્રના ધંને હાંસિયામાં નૃત્ય કરતી બે બે સ્ત્રીઓ, ચિત્રના ત્રણ વિભાગો પૈકી ઉપરના વિભાગમાં, જુદાંજુદાં વાદ્યો લઈને નૃત્ય કરતી ૧૧ સ્ત્રીઓ, મધ્ય વિભાગમાં ગિરાજમાન થયેલા ઇંદ્રની બંને બાજુએ મલીને ત્રણ ત્રણ નૃત્ય કરતી સ્ત્રીઓ અને સૌથી નીચેના વિભાગમાં બીજા અગિયાર સ્ત્રીઓ મલીને કુલ ૩૨ સ્ત્રીઓ જુદીજુદી જાતનાં નૃત્ય કરતી ચીતરેલી છે.

Plate LXXVI

ચિત્ર ૨૭૬ થી ૨૮૪ નૃત્યનાં જુદાંજુદાં સ્વરૂપો. હંસવિ. ૨ લિસ્ટ નં ૧૪૦૨ની કલ્પ-સૂત્રની તારીખ વગરની પાના ૧૩૯ની સુવર્ણાક્ષરી હસ્તપ્રતમાંથી.

પાનાની ધંને બાજુના હાંસિયામાંનાં આ સુશોભનો સહેજ રમતમાં ચીતરાએલાં લાગે છે, છતાં ચિત્રકારનો પાત્રોમાં નવીનતા રજૂ કરવાની ખૂબી કૌર્મિક અલૌકિક પ્રકારની છે.

Plate LXXVII

ચિત્ર ૨૮૫-૨૮૬ કલ્પસૂત્રના બે સુંદર શોભન-આલેખનો. હંસવિ. ૧ની પ્રતમાંથી. ઉપરની પટ્ટીમાં અષ્ટમંગલ, ઘોડા, હાથી તથા કૂલની આકૃતિઓ દોરેલી છે અને નીચેની પટ્ટીમાં વિવિધ પ્રકારની હાથીની ક્રીડાઓ ચિત્રકારે રજૂ કરેલી છે.

ચિત્ર ૨૮૭: લક્ષ્મીદેવી. કાંતિવિ. રના પાના ૧૭ ઉપરથી. દેવી પદ્માસનની બેઠકે બેઠેલી છે અને તેણીના ચાર હાથો પૈકી, ઉપરના ધંને હાથમાં કમળનું ફૂલ છે; નીચેનો જમણો હાથ વરદ સુદ્રાએ તથા ડાબા હાથમાં કૃણ રાખેલું છે. ઉપરના ધંને હાથમાંના કમળફૂલો ઉપર એકેક હાથી અભિષેક કરવા માટે સૂઢ ઊંચી રાખીને ઊભો રહેલો ચીતરેલો છે. દેવી સુંદર વિમાનમાં બેઠેલી છે. વિમાનની ઉપરના ભાગમાં બંને બાજુ એકેક મોર છે, હાંસિયામાં તેણીનું લક્ષ્મી એવું નામ લખેલું છે.

ચિત્ર ૨૮૮: શકસ્તવ કાંતિવિ. રના પાના ૭ ઉપરથી. વર્ણન માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૬ આ પ્રસંગને લગતું જ વર્ણન.

Plate LXXVIII

ચિત્ર ૨૮૯ ચંડકૌશિકને પ્રતિબોધ. દે પા ના દયાવિ. ની કલ્પસૂત્રની પ્રતની સુશોભન-કળાના નમૂના તરીકે આખા પાનાનું ચિત્ર અત્રે રજૂ કર્યું છે. આ આખી ચે પ્રતમાં મૂળ લખાણ કરતાં ચિત્રકળાના સુશોભન-શૃંગાર મુખ્ય ભાગ ભજવે છે.

મોરારક ગામથી વિહાર કરી પ્રભુ શ્રવેતાંળી નગરી તરફ ચાલ્યા. માર્ગમાં ગોવાળીઆઓએ કહ્યું કે: 'સ્વામી ! આપ બે માર્ગે જાઓ છો તે બે કે શ્રવેતાંળીનો સીધો માર્ગ છે, પણ રસ્તામાં કનકબલ નામનું તાપસોનું આશ્રમસ્થાન છે ત્યાં હમણાં એક ચંડકૌશિક નામનો દૃષ્ટિવિષ સર્પ રહે છે, માટે આપ આ સીધા માર્ગે જવાનું માડી વાળો ' છતાં કરુણાળુ પ્રભુ, બીજા કોઈ ઉદ્દેશથી નહિ, પણ પેલા ચંડકૌશિકને પ્રતિબોધવા તે જ માર્ગે તે જ આશ્રમ લાણી ગયા.

Fig 363 to 366

चित्र ३६३ थी ३६६

ત્યાપ કરવા લાગ્યો પ્રભુને પદચિહ્ન માળો તે મનમાં વિચાર પૂના થતો કે 'જરેખ-આ કરુણાસમુદ્ર ભગવંતે ગમે હર્ષતરૂપ ચોટી આપમાં પરનો જાનાતી નીધો તે જ નખતે તેણે અનશન મત લઈ લીધુ. એને પોતાની વિભવ્ય ભાવર રહિ રાખે મનોપ કે મિત્રોપ પાણી ઉપર પડી જાય એવા કુલ હેતુથી તેણે પોતાન મરત' એને વિષે 'કુપાતી દી'.

આ પ્રસંગને મળતો કૃષ્ણના હૃદયનનો એક પગલ

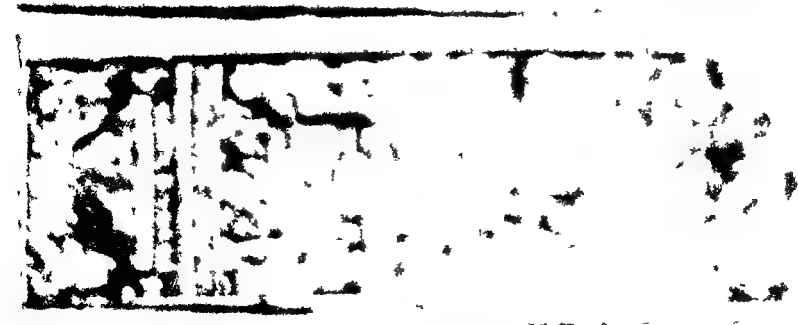
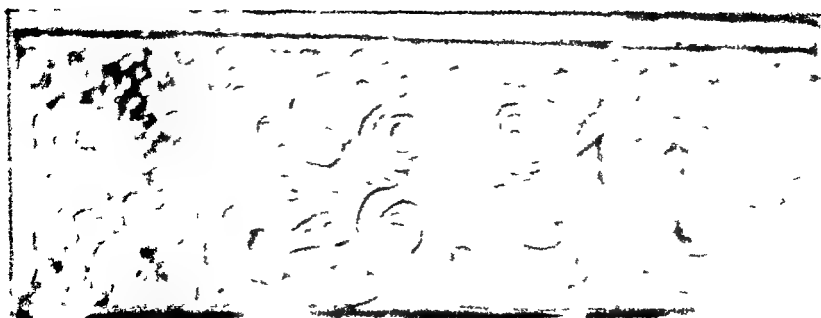
એક વળત એક વનમાં નદી કિનારે નન્દ વગેરે જાધા ગોંગા-ગોતાજો મતા હતા, તે વળતે એક પ્રચંડ અજગર આવ્યો કે જે વિદ્યાધરના પૂર્વજન્મમાં પોતાના કુળના અભિમાનથી મુનિનો શાપ મળતાં અભિમાનના ચળિયાગરૂપે મર્ગની આ નીચ ચોળિમા વચ્ચેનો હતો. તેણે નન્દનો પગ ઝર્યો. ગીલ જાધા ગોપ જાગકોનો મર્ગના મુખમાંથી આ પગ છોડાવાનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ ગયો, ત્યારે છેવટે કૃષ્ણે આવી પોતાના ગરબથી એ સર્પને સ્પર્શ કર્યો. સ્પર્શ થતા જ એ સર્પ પોતાનુ રૂપ છોડી મૂળ વિદ્યાધરના મુંદર રૂપમાં ફેરવાઈ ગયો. બાહ્યવત્સલ કૃષ્ણના સ્પર્શથી ઉદ્ધાર પામેલ એ સુદર્શન નામનો વિદ્યાધર શ્રીકૃષ્ણની સ્તુતિ કરી સ્વસ્થાને ગયો.

—ભાગવત ૧૨મ સ્કન્ધ, અ. ૩૪, શ્લોક ૫-૧૫, પૃષ્ઠ ૬૧૭-૬૧૮

પાતાની જમણી જાણુના ચિત્રમાં ઉપર અને નીચે એમ બે પ્રસંગો છે, તેમાં કથાના પરિચયની શરૂઆત ઉપરના ચંડકૌશિકના પૂર્વભવના માધુ અવસ્થાના ચિત્રથી થાય છે. ચંડકૌશિક સાધુ બંને હાથમા ઓઘો પકડી શિષ્યને મારવા જતા-દોડતા દેખાય છે. મારવા જતાં મસ્તક થાંભલા સાથે અંધારામાં અથડાય છે, સામે બંને હાથની અંજલિ જોડી હાથમાં ઓઘો રાખી નમ્રભાવે વિનયપૂર્વક દેડકીની વિરાધનાને પ્રાયશ્ચિત્તપૂર્વક પડિછમવા માટે શુરુમહારાજને યાદી આપતો શિષ્ય ભાલેલો દેખાય છે. તેના પગ આગળ જ થાંભલા નજીક પ્રસંગાનુસાર ચિત્રકારે દેડકી ચીતરેલી છે. આ પછી ચિત્રના અનુસંધાને, નીચેના ચિત્રમાં વર્ણુવેલા ચંડકૌશિકના બાકીના પૂર્વભવોનો પ્રસંગ જોવાનો છે. ચંડકૌશિક સાધુ અવસ્થામાંથી કાળધર્મ પામી જ્યોતિષક વિમાનમાં

૧ આ દશાત ઉપર કોષ મળથી એક સમજાય અને યાદ આવે છે

‘કડવા ફલ છે કોષના જ્ઞાની એમ જોલે,
વિષ તણો રસ જાણીઓ હળાહળ તોલે કડવા ૧
કોને કોડ પૂરવ તણુ સચમ ફળ જાય,
કોષ સહિત તપ જે કરે તે તો લેખે ન પાય કડવા ૨
સાધુ મણો તપીઓ હતો ધરતો મન વૈરાગ,
શિષ્યના કોષ થકી થયો ચંડકૌશિકો નાગ કડવા ૩
આગ ભેડે જે ધર થકી તે પહેલુ ધર બાળે,
જળનો જોગ જો નૌવ મગે તો પાસેનુ પ્રભળે કડવા ૪
કોષ તણી ગતિ એહવી કહે કવળજી ની,
હાણુ કરે જે હિતની લખવળે એમ પ્રાણી કડવા ૫
દિશરત્ન કહે કોષને કાઢવે ગળે માહી,
કાયા કરવે નિર્મળી ઉપશમ રમ નાહી કડવા ૬

હસ્તપ્રતના હારીનામાના ચિત્રે મળેના નાના પાનાના આ ચિત્રો વચ્ચેનાં પાનાનાં અપ્રતિ
પ્રતિનિધિ જેવા છે. ચિત્રકાર બાબત જાણે છે કે ચિત્રોમાં શું પડેલાં છે અને તેને બતાવે
રચના કરી શકે છે. આ ચિત્રનાં ચારે પાસેના નોંધો જાણે છે. આવી રીતે દોરવામાં છે
આપણી માટે તો તે સમયની જીવનશૈલી જાણવામાં આવી શકે છે.

Plate LXXXIV

ચિત્ર ૩૬૭ થી ૩૭૦ કદપસૂતના મંદસ્તમ સંશોભનો. નવાળાં પાનાના બુદ્ધી જી
વતના હાંસીઆમાંનાં નર્તનાચારો જણાવેલાં પાત્રો તથા જીવનના પાળીયા તથા કૃત્યોના
બાજુ સજીવ મુદ્રિત ન બહાર કરી દીધી હોય, તેની પીઠીની ચીવરાખેલાં આ ચિત્રો બહાર
જીવસતની જેનાશ્રિત કરાવેલાં અહલુન વારસો છે.

Plate LXXXV

ચિત્ર ૩૭૧: કદપસૂતની પ્રશસ્તિ હયા વિની અપ્રતિમ ચિત્રકળાવાળી સુવર્ણ
પ્રતની પ્રશસ્તિ જે એક પાનું બંને બાજુએ લખેલું છે, તે પૈકીની એક બાજુની પ્રશસ્તિ
પાનામાં છે. આ પ્રશસ્તિ પડિમાત્રામાં લખેલી હોવાથી નાશમાંથી બચી ગઈ હતી. બંને બાજુ
પ્રશસ્તિ જે બંધારના વહીવટદારોની મંજૂરી મેળવી મેં ઉતારી લીધેલી છે, તે આ પ્રમાણે છે -

દિવ્યાન્નં લિહ ચારુ ચિત્ર મ્ચિર શ્રીજૈન દમ્યાર્ચલિ

વાતાંદોલિત ફેલુ કેતવ વશાશ્ચિ તર્જયન્તી શ્રિયા ।

દૈવાવાસ પુરીમનેક સુગુરુસ્યુતેવ શિષ્ટાશ્રયા

શ્રીગંધારપુરી સદા વિજયતે સદ્ધર્મકર્મોદયા ॥૧॥

પ્રાગ્વાટ ધૃત્વશાસ્ત્રાયાં મંત્રી દેવાભિર્ધોજનિ ।

જ(જા)યા દેવલદે નામ્ની જહો તસ્ય ગુણાદ્સુતા ॥૨॥

આસાક સ્તત્તનય સ્તદ્ધાર્યા નામ તદ્ધ કરમાદ્ ।

તત્પુત્રૌ ગુણપૂર્ણૌ શાળા જૂઠાભિર્ધૌ ભવતઃ ॥૩॥

શાળાકસ્ય ચ પત્ની ચાંગૂ નામ્ની સ્તતસ્તયોરાસીત્ ।

ચયણાયરાભિધાનઃ પાતલિ નામ્ની ચ તજ્જાયા ॥૪॥

પ્રાગ્વાટવંશ તિલકઃ સમભૂદિચાધરસ્તયોસ્તનયઃ ।

પત્ની ચ રત્નગર્ભા અજનિ અજાર્ઘૃ ગુણગરિષ્ટા ॥૫॥

નિજકુલ વિશદ સરોરુહ ભાસન દિનકર સમાન મહિમાનૌ ।

આશ્વિન્યાઃ કુમરાવિવ પુત્રૌ દ્વૌ તસ્ય સંજાતૌ ॥૬॥

આઘસ્તુ જીવરાજાહ્વૌ દ્વિતીયો . . .

Plate LXXXVI

ચિત્ર ૩૭૨ થી ૩૭૪: પ્રવર્તક કાતિવિજયજીના સચ્ચહની રૌપ્યાક્ષરી કદપસૂતની સુવર્ણ
પીકાની હસ્તપ્રતના પાના ૩ અને ૨જી કહેલા છે. આ ત્રણ પાનાઓ પ્રાચીન સમયના છે. આ
ચિત્રકારને ચિત્રો ચીતરવા માટે કોરી જગ્યા બાકી રાખતા, જેમાં પહેલા રેખાઓ દોરી પછી
તેમાં રંગ પૂરતા તેના નમૂનાઓ આપણને પૂરા પાડે છે.

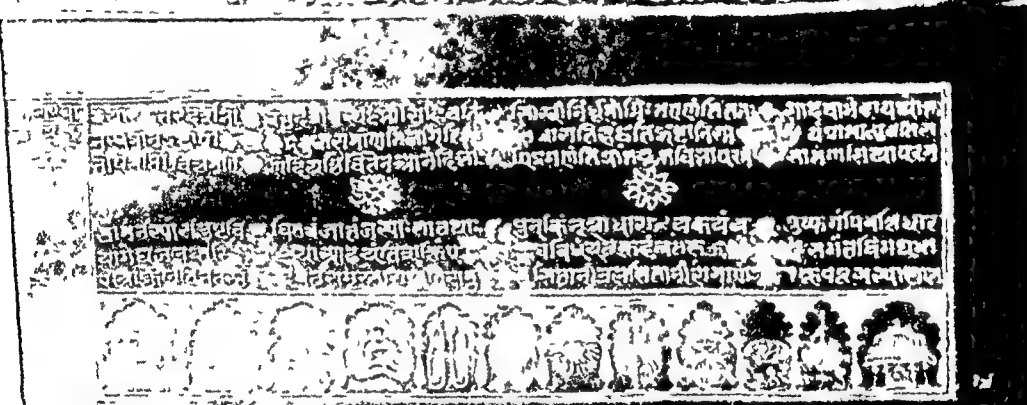

Fig 372 to 374

1. 10/10/10

1. 10/10/10

तस्स णं आसाढसुद्धस्स छेदीपगणेणं गलविजगपुप्फुत्तरावरपुंडरीयाओ
 महाविमाणाओ वीसं सागरोवमंद्दिगाओ ।-आउन्मवाणं भवस्सणं
 ठिक्खणं-अणंतरं चंडं चइत्ता इहंन जंबुद्वीवे दीवे भारहे वामे
 ।-दौहिणद्धभरहे-। इमीसे ओसणिणीए सुसमसुसमाए समाए विइकंताए
 सुसमाए समाए विइकंताए सुसमदुस्समाए समाए विइकंताए दुस्स-
 मसुसमाए समाए बहुविइकंताए ।-सांगरोवमकोडाकोडीए वायाली-
 सवाससहस्सेहिं ऊणियाए-। पंचहत्तरीए वामेहिं अद्धर्नवमेहि य मासेहिं
 सेसेहिं इक्खीसाए तित्थयरेहिं इक्खंगकुलसमुप्पन्नेहिं कासवेगुत्तेहिं
 दोहि य हरिवंसकुलसमुप्पन्नेहिं गोतमसगुत्तेहिं तेवीसाए तित्थयरेहिं
 वीइकंतेहिं ।-संमणे भगवं महावीरे-। चरिमे तित्थकरे पुव्वतित्थकरनि-
 दिट्ठे माहणकुंडग्गामे नगरे उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगुत्तस्स
 भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए पुव्वरत्तावरत्तकालसम-
 यंसि हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं आहारवक्कंतीए भववक्कंतीए
 सरीरवक्कंतीए कुच्छिसि गव्वत्ताए वक्कंते ॥ २ ॥ समणे भयवं
 महावीरे तिण्णाणोवगए आवि होत्था-चइस्सामि त्ति जाणइ, चंयमाणे
 न जाणइ, चुंए मि त्ति जाणइ ॥ ३ ॥ जं रयणिं च णं समणे
 भगवं महावीरे देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए कुच्छिसि ग-
 व्वत्ताए वक्कंते तं रयणिं च णं सा देवाणंदा माहणी सयणिज्जंसि
 सुत्तजागरा ओहीरमाणी ओहीरमाणी इमेयारूवे ओराले कल्लाणे
 सिवे धन्ने मंगल्ले सस्सिरीए चोइस महासुमिणे^{१४} पासित्ता णं पडि-

१ छट्ठीए पक्खेणं च । छट्ठीए द्विचत्तेणं ख-घ-छ ॥ २ ०मट्ठितीतो आउ^० घ ॥ ३ ।-।
 एतच्चिदमध्यवर्त्ती पाठ ग-घ-च नास्ति ॥ ४ चयं ख । चुयं ग ॥ ५ ।-। एतदन्तर्गतः पाठ क-ग-
 घ-च नास्ति ॥ ६ ।-। एतन्मध्यवर्त्ती पाठ तालपत्रीयेषु अन्येषु च बहुषु कदादेशेषु नास्ति ॥ ७ पणत्तरीप
 ववचित् ॥ ८ ०नयमासेहिं अघसेसेहिं च ॥ ९ ०क्खंगकु^० ग ॥ १० ०वत्तगु^० ग ॥ ११ ।-।
 एतदन्तर्गतः पाठ ग-घ-छ नास्ति ॥ १२ चइमाणे ग-छ ॥ १३ चुओ मि छ ॥ १ ०जे पासइ पासि^० च ॥

बुद्धा ॥ ४ ॥ न ज्ञान-संय दयन् श्रीत अग्निदेव दत्त मयि नि-
यं अयं कुंभं । पञ्चमस्त सप्तम दिक्ता यत्न सप्तम दिक्ता
च ॥ १ ॥ ५ ॥ तत्पुं नं न्य देवतांता मैत्रि इत्येवमेव योऽप्ये
बल्लोणे गिवे धने मन्त्रां सन्निर्वाण देवदत्त मन्त्रां सन्निर्वाण
पडिबुद्धा समानी छद्मदुद्धितयान्तिदिक्ता दिक्ता यत्न सप्तम दिक्ता सन्नि-
भवमविमर्षमाणक्षियया धानाद्यर्थसंयुतं चिद सप्तम दिक्ता सन्नि-
षोभनं वरदं मुनिपौत्राद्यं व रिक्ता सप्तम दिक्ता सन्नि-
ओ अचमुद्धेत्ता अन्तरिक्षमन्त्राद्यर्थसंयुतं सप्तम दिक्ता सन्नि-

माहणि एवं वयासी ॥७॥ ओराला णं तुमे देवाणुणिए ! सुमिणा
 दिट्ठा, कल्लाणा णं० सिवा मन्ना मंगल्ला सस्सिरीया आरोग्गतुट्ठिदी-
 हाउकल्लाणमंगल्लकोरगा णं तुमे देवाणुणिए ! सुमिणा दिट्ठा । तं जहा-
 अत्थलाभो देवाणुणिए !, भोगलाभो० पुत्तलाभो० सोक्खलाभो
 देवाणुणिए !, एवं खलु तुमं देवाणुणिए ! नवण्हं मासाणं बहुपडि-
 पुन्नाणं अद्धट्ठमाणं राहंदियाणं विड्ढंताणं सुकुमालपाणिपायं अहीणप-
 डिपुन्नपंचिदियसरीरं लक्खणवज्जणगुणोववेयं माणुम्माणपमाणपडिपुण-
 सुजायसव्वंगसुंदरं ससिसोमाकारं कंतं पियदंसणं गुरूवं देवकुमारोवमं
 दारयं पयाहिसि ॥८॥ से वि य णं दारए उम्मुक्कवालभावे विना-
 यपरिणयमित्ते जोव्वणगमणुप्पत्ते रिउव्वेय जँउव्वेय सामवेय अथव्वणवेय
 इतिहासपंचमाणं निघंटल्लट्ठाणं संगोवंगाणं सरहस्साणं चउण्हं वेयाणं
 सारए पारए धारए सडंगवी सट्ठितंतविसारए संखाणे सिक्खाणे सि-
 क्खाकण्णे वागरणे छंदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेसु य वहूसु वंभन्नएसु
 परिव्वायएसु नएसु परिनिट्ठिए यावि भविस्सइ ॥९॥ तं ओ-
 राला णं तुमे देवाणुणिए ! सुमिणा दिट्ठा जाव आरोग्गतुट्ठिदीहाउय-
 मंगलकल्लाणकारगा णं तुमे देवाणुणिए ! सुमिणा दिट्ठा ॥१०॥ तए
 णं सा देवाणंदा माहणी उसभदत्तस्स माहणस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा
 णिसम्म हट्ठुट्ठ जावं हियया करयलपरिगहियं दसनहं सिरसावत्तं मत्थए
 अंजलिं कट्ठु उसभदत्तं माहणं एवं वयासी ॥११॥ एवमेयं देवा-
 णुणिया ! तहमेयं देवाणुणिया अवितहमेयं देवाणुणिया !, असंदिद्धमेयं
 देवाणुणिया !, इच्छियमेयं देवाणुणिया !, पडिच्छियमेयं देवाणुणिया !,

१ ०कारणा णं च ॥ २-३-४ ०णिया । छ ॥ ५ ०दरं सस्सि ० घ ॥ ६ ०मारसत्पभं
 दार ० च ॥ ७ जजुव्वेय ० ग-छ ॥ ८ ०नपसु परिनिट्ठिए क ॥ ९ तुमए दे ० क ॥ १० ०व
 दयदि ० ग-उ ॥

इच्छियपडिच्छियमेवं देवाणुगिया ! नन्वे ते सुमन्ते मे उदेते सुमे
वयह त्ति कट्टु ते सुमिणे सम्मं पडिच्छह ! ने सुमिणे सम्मं नहिजिज्ज
उमभदत्तेणं माहणेणं नद्धि ओराल्लहं माहम्मन्ने मेण मेणहं सुमे
विहरद् ॥ १२ ॥

तेणं कालेणं तेणं नमणं नन्वे देवेदे देवन्ने उदेते सुमे
मतक्कत्तु सहम्मन्ने मय्यं पादाल्लणे नद्धि सुमेणं विहरं सुमेणं
णमयमत्तन्नाहिवर्त्त एवणययाने नद्धि मय्यं उदेते सुमे
मउदे नवमंयच्चारुत्तिमंयच्चारुत्तिमंयच्चारुत्तिमंयच्चारुत्तिमं
णमोत्तपरे मोत्तमययाने नद्धि मय्यं उदेते सुमे

च्छिंमि रग्गत्ताए वडंनं पापान् पापित्ता तद्धनदन्नित्तमाणंदिए णंरिए
 परमाणंदिए पीइमणे परमरोमणगिए कग्गिनवगनिगणमाणहिए धारा-
 हयनीवणुरहियुमुयेचंचुमान्हयउत्तमिगरोमकूने विगमियवरकमलनयण-
 वयणे पयलियवरकडगतुडियकेऊरगउडकुंडलहारविरायंतवन्हे पालंयण-
 लंयमाणघोलंतभूसणधरे मसंगं तुरियं चवलं सुरिंदे सीहासणाओ
 अच्युद्धेइ, सीहासणाओ अच्युद्धित्ता पायपीठाओ पञ्चोरुहइ, २ वेरु-
 लियवरहिरिट्ठिअंजणनिउणोवियमिमिमिसित्तमणिरयणमंडियाओ पाउया-
 तो^१ ओमुयइ, २ ओमुइत्ता एगसाडियं उत्तरासंगं करेइ, एगसाडियं
 उत्तरासंगं करित्ता अंजलिमउलियग्गहत्थे तित्थयराभिमुहे सत्तट्ठ पयाइं
 अणुगच्छइ, अणुगच्छित्ता वामं जाणुं अंचेइ, वामं जाणुं २ ता दाहिणं
 जाणुं धरणितलंसि साहट्ठ तिक्खुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि निवेसेइ, तिक्खु-
 त्तो मुद्धाणं धरणितलंसि निवेसित्ता ईसिं पच्चुण्णमइ, पच्चुण्णमित्ता कड-
 गतुडियथंभियाओ भुयाओ साहरइ, कड २ ता करयलपरिग्गहियं
 सिरसावत्तं दसनहं मत्थए अंजलिं कट्ठु एवं वयासी ॥ १५ ॥

नमो त्थु णं अरहंताणं भगवंताणं १ आइगराणं तित्थगराणं सयंसं-
 बुद्धाणं २ पुरिसोत्तिमाणं पुरिससीहाणं पुरिसवरपुंडरियाणं पुरिसवरगं-
 धहत्थीणं ३ लोगुत्तमाणं लोगनाहाणं लोगहियाणं लोगपईवाणं लोगपञ्चो-
 यगराणं ४ अभयदयाणं चक्खुदयाणं मग्गदयाणं सरणदयाणं जीवदयाणं
 बोहिदयाणं ५ धम्मदयाणं धम्मदेसयाणं धम्मनायगाणं धम्मसारहीणं
 धम्मवरचाउरंतचक्कवट्ठीणं ६ । दैवी ताणं सरणं गई पइट्ठा, ७ अप्प-
 डिहयवरनाणदंसणधराणं वियट्ठल्लउमाणं ७ जिणाणं जावयाणं तिव्राणं
 तारयाणं बुद्धाणं वोहयाणं मुत्ताणं मोयगाणं ८ सब्बन्नूणं सर्व्वदरिणीं

१ ओमुचुमा^० ख । ओमुचुमा^० च ॥ २ ओमलाणणनयणे ग-ज-छ ॥ ३ ओयकेयूर^० क-ज-
 ४ ओतो तोमु^० क-घ ॥ ५ । — एतन्मध्यगत. पाठ क-घ नास्ति ॥ ६ ओव्वदंसी^० क-ज-छ ॥

सिवमयन्मरुत्यमणंतमस्वयमव्वायाहमपुनरादिति सिद्धिद्वन्द्वेयं दत्तं
मंपत्ताणं नमो जिणाणं जियमयणं १ । नमो ह्यु तं नमस्स भगवतो
महावीरस्स आदिगस्स चरिमनिययरस्स पुत्तमिस्स निदिद्वस्स जज
संपाविउकामस्स. वेदामि णं भगवंतं नत्तमत्तं इत्तम्. जज्जु मे भवतं
तत्तगए द्दग्गयं—ति कहु नमणं भगवं म्मवत्तं वेदं नत्तम्. २ इति
मणवरंमि पुरत्थाभिमुहं नञ्जियं ॥ १६ ॥

तए णं तस्स यस्स देहिद्वन्द्वेयं देवद्वेयं जज्जुमेवस्स
चित्तिण पत्तिण मणोताणं तंयणं नत्तमत्तम्—तत्तं जज्जु मे भवतं
न एयं भविस्सं. जं मे अस्संता दा जज्जु मे भवतं जज्जु मे भवतं
अंतपुत्तेस्सु दा पंतपुत्तेस्सु दा तत्तमत्तम् दा नत्तमत्तम् दा नत्तमत्तम्
पुत्तेस्सु दा भियरायपुत्तेस्सु दा मात्तमत्तम् दा मात्तमत्तम् दा मात्तमत्तम्
या आयाससंति दा. एयं भवतं जज्जु मे भवतं जज्जु मे भवतं

च णं समणे भगवं महावीरे जंतुदीने दीने भारहे नागे माहणकुंडग्गामे
 नयरे उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माह-
 णीए जालंधरसगुत्ताए कुच्छिमि गम्भत्ताए वक्कंते ॥ १९ ॥— तं
 जीयमेयं तीयपच्चुप्पण्णगमणागयाणं सत्तणं देविंदाणं देवराईणं अरहंते
 भगवंते तहप्पगारेहिंतो अंतकुलेहिंतो वा पंत० तुच्छ० दरिद्द० भिक्खाग०
 किविणकुलेहिंतो वा तहप्पगारेसु उग्गकुलेसु वा भोगकुलेसु वा राइन्न०
 नाय० खत्तिय० हरिवंस० अण्णतरेसु वा तहप्पगारेसु विमुद्धजातिकुलवंसेसु
 वा साहरावित्तए। तं सेयं खलु मम वि समणं भगवं महावीरं चरिम-
 तित्थयरं पुव्वतित्थयरनिद्धिट्ठं माहणकुंडग्गामाओ नयराओ उसभदत्तस्स
 माहणस्स कोडालसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरस-
 गोत्ताए कुच्छीओ खत्तियकुंडग्गामे नयरे नायाणं खत्तियाणं सिद्धत्थस्स
 खत्तियस्स कासवगोत्तस्स भारियाए तिसलाए खत्तियाणीए वासिद्धस-
 गोत्ताए कुच्छिसि गम्भत्ताए साहरावित्तए, जे वि य णं से तिसलाए
 खत्तियाणीए गम्भे तं पि य णं देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए
 कुच्छिसि गम्भत्ताए साहरावित्तए त्ति कट्ठु एवं संपेहेइ, एवं संपेहिता हरि-
 णेगमेसिं पायत्ताणियाहिवइं देवं सद्दावेइ, हरिणेगमेसिं० देवं सद्दावित्ता
 एवं वयासी ॥ २० ॥ एवं खलु देवाणुप्पिया ! न एयं भूयं, न एयं
 भव्वं न एयं भविस्सं, जन्नं अरहंता वा चक्कवट्ठी वा वलदेवा वा वासुदेवा
 वा अंत० पंत० किविण० दरिद्द० तुच्छ० भिक्खागकुलेसु वा आयाइंसु वा
 ३, एवं खलु अरहंता वा चक्क० वल० वासुदेवा वा उग्गकुलेसु वा भोग-
 कुलेसु वा राइन्न० नाय० खत्तिय० इक्खाग० हरिवंसकुलेसु वा अन्नयरेसु वा
 तहप्पगारेसु विमुद्धजाइकुलवंसेसु आयाइंसु वा ३ ॥ २१ ॥— अत्थि

तण्णं सा तिसल्ल खत्तियाणी नग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
यगल्लियविपुलजलहरहारनिकरुत्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
पंडुत्तरं समागयमहुयस्सुत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
षमाणं पेच्छह् मज्जल्लयणविपुलजलहरहारनिकरुत्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
मज्जल्लयणविपुलजलहरहारनिकरुत्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
तपयगद्देगम्भण्णं पद्दाम्भुत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
रिभरपिच्छणाविग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
थिरुत्तुत्तं मज्जल्लयणविपुलजलहरहारनिकरुत्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
द्वुत्तुत्तं मज्जल्लयणविपुलजलहरहारनिकरुत्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
गल्लुत्तं २ ॥ ३५ ॥ तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
विरणद्देगम्भण्णं पद्दाम्भुत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
थिरुत्तुत्तं मज्जल्लयणविपुलजलहरहारनिकरुत्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
मिभयजज्जल्लयणविपुलजलहरहारनिकरुत्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
निहात्तियग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
ग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
वग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-
नैत्तुत्तं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि यग्गुत्तण्णं तत्तोत्तं उद्वेत्तुमि-

सारिजिसमि ति जाह, सारिजिगो नो जाणइ, सारिणि मि ति
जाणइ ॥ ३१ ॥ जं रयणिं न णं समणे भगवं महावीरे देवाणंदाए
माहणीए जालंयरसगोत्ताए कुच्छीओ तिसलाए खत्तियाणीए वासिट्ठस-
गोत्ताए कुच्छिसि गब्भत्ताए सारिणि तं रयणिं न णं सा देवाणंदा माहणी
सयणिजंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ इमे एयास्वे ओराले कल्लणे सिवे
धत्ते मंगल्ले सारिरीए चोदस महासुमिणे तिसलाए खत्तियाणीए हडे ति
पासित्ता णं पडिबुद्धा । तं जहा । गय उमसह ० गाहा ॥ ३२ ॥ जं
रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे देवाणंदाए माहणीए जालंयर-
सगोत्ताए कुच्छीओ तिसलाए खत्तियाणीए वासिट्ठसगोत्ताए कुच्छिसि
गब्भत्ताए सारिणि तं रयणिं च णं सा तिसला खत्तियाणी तंसि तारि-
सगंसि वांसधरंसि अविभतरओ सचित्तकम्मे वाहिरओ दूमियघट्टमट्ठे
विचित्तउल्लोयतले मणिरयणपणासियंधयारे बहुसमसुविभत्तभूमिभागे
पंचवण्णसरससुरहिमुक्कपुप्फपुंजोवयारकलिए कालागरुपवरकुंदुरुक्कतुरुक्कड-
ड्ढं तं धूर्ध्वगंधध्वं तं गंधुच्छयाभिरामे सुगंधवरगंधगंधिए गंधवट्ठिभूए तंसि
तारिसगंसि सयणिजंसि सालिगणवट्ठिए उभओ विव्वोयणे उभओ उन्नये
सज्जे णयगंभीरे गंगाधिलिणवालुडदालसालिसए तोयवियसोमिय-
दुगुल्लपट्ठपंडिच्छने सुविरइयरयत्ताणे रत्तंसुयसंचुए सुरम्मे आधीण-
गरुयवूरनवणीयतूलफासे सुगंधवरकुसुमचुण्णसयणोवयारकलिए पुच्चर-
त्तावरत्तकालसमयंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ इमेयास्वे ओराले
चोदस महासुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा ॥ ३३ ॥ तं जहा । गंध
वसह सीहं अभिसेय दाम ससि दिणयरं झयं कुंभं । पउमसर सागर
विमाण-भवण रयणुच्चय सिहिं च ॥ १ ॥

१ ०ल्लोयचिल्लियतले अर्वाचीनादशेष ॥ २ ०ए ओय ० ग-छ ॥ ३ ०वल्लुल्ल ० अर्वाचीनादशेष ॥
४ च आदर्श स्वप्नाधिकारः सर्वथैव नास्ति । ग-छ प्रत्योः पु स्वप्नाधिकारः संक्षेपेण रूपान्तरेण च वर्तते । तथा-—

4.

णमहवयंते पेन्द्र ना नाऽतिभयनं सीते नयणसिरीपल्लवात्तनार-
 जीते ३ ॥ ३६ ॥ तओ पुणो पुण्णनंदयणा उवागयठाणल्लुसंठियं
 पसत्थस्सवं गुणरुद्धियङ्गणगल्लमसरिसोत्तपाणवल्लणं अञ्जनयणीणरइयमंस-
 लउत्तयतणुत्तंविनिद्धनं कण्ठपल्लवागमुकुमालकरनरणकोमलवरंगुलिं कुरु-
 विंदावत्तवट्ठाणुपुव्वजंवं निगुडजाणुं गगवरकरसरिसपीवरोरुं चामीकर-
 रइयसंहलाजुत्तकंतविच्छिन्नसोणिचक्रं जजंजणभमरजलयपकरउज्जुयसमसं-
 हियतणुयआदेज्जलडहनुकुमालमउयरमणिज्जरोमराइं नाभीमंडलविसाल-
 सुंदरपसत्थजघणं करयलमाइयपसत्थतिवलीयमज्झं नाणामणिरयणकणग-
 विमलमहातवणिज्जाहरणभूसणविराइयंगमंगिं हारविरायंतकुंदमालपरि-
 णद्धजलजलितथणजुयलविमलकलसं आइयपत्तियविभूसिण य सुभग-
 ११ जालुज्जलेण मुत्ताकलावणं उरत्थदीणारमालियविरइणं कंठमणिसुत्तएण
 य कुंदलजुयलुल्लसंतअंसोवसत्तसोभंतसप्पभेणं सोभागुणसमुदएण आण-
 णकुडुंबिण कमलामलविसालरमणिज्जलोयणं कमलपज्जलंतकरगहियमुक्क-
 तोयं लीलावायकयपक्खएणं सुविसयकसिणघणसण्हलंवंतकेसहत्थं पउम-
 दहकमलवासिणिं सिंरिं भगवइं पिच्छइ हिमवंतसेलसिहरे दिसागइंदो-
 रूपीवरकराभिसिच्चमाणिं ४ ॥ ३७ ॥ तओ पुणो सरसकुसुममंदा-
 रदामरमणिज्जभूयं चंपगासोगपुण्णागनागपियंगुसिरीसमोग्गरगमल्लियाजा-
 इज्जुहियंकोल्लकोज्जकोरिटपत्तदमणयणवमालियवउलतिलयवांसंतियपउमुप-
 लपाडलकुंदाइमुत्तसहकारसुरभिगंधिं अणुवममणोहरेणं गंधेणं दस दि-

एकं च णं महं पंडरं धवल सेयं संखउलविउलसन्निकासं वट्टपडिपुन्नकठं वेल्लियककडक्कं
 विसमुन्नययसभोटुं चलचवलणीणककुहं अल्लोणपमाणजुत्तपुच्छं सेयं धवलं वसहं सुभिजे
 पासित्ता णं पडिबुद्धा ३ ॥ एकं च णं महं स्तिरियाभिसेयं सुभिजे पासित्ता णं
 पडिबुद्धा ४ ॥

१ ० मणिक्कणगरयणविमल ० रा-घ ॥ २ ० इयंगोवंगिं अवाचीनादशेषु ॥ ३ ० दामरणोज्जभूयं
 क-रा-घ ॥

माओ वि चामयंतं लब्धोऽयमुनिमुमुक्षुममल्लभ्यते विद्वत्तुः
भक्तिचित्तं लब्धयमद्वयमिममराणमुमुक्षुमायंतं निमित्तमुत्तरेण
पेच्छद् नमंगणतत्त्वो ओद्यतं ५ ॥ ३८ ॥ अतो न तत्त्वो
फणद्वारायत्ययकल्लसपंडरं मुमुं त्रियमन्यत्तं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
षण्णगद्विरिति मिरकरं पमाणयन्त्यंतारात्तं द्वादशं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
भगं सुपरिमद्वृद्धापणतत्त्वोद्यं द्वादशं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
पूरं नमुद्धरापूरं दृश्यं जगं दन्तिर्जगत्तं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
योगमचारुत्वं पेच्छद् ता गणमंतर्गतं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
णिमणत्तिययत्तं देवी पृथ्वीं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
पुणो नमपल्लपरिष्कारं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
गमुत्तुं जल्लरागसगिं दयत्तं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
तिमपल्लरागसगिं गतगणोत्तारात्तं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न
तमपल्लरागसगिं दयत्तं त्रिदशं त्रिभिर्भिन्न

माणं पडिपुण्णसव्वमंगलभोगसमागमं गवररयणगरायंतकमलद्वियं नयण-
 भूसणकरं पयासमाणं सव्वओ नेन दीवयंतं सोमलच्छीनिभेलणं सव्वपा-
 वपरिवजियं सुभं भायुरं गिरिवरं सव्वोउयसुरभिकुसुमआरात्तमहादामं
 पेच्छइ सा रययपुन्नकलसं ९ ॥ ४२ ॥ तओ पुणो रविकिरण-
 तरुणवोहियसहस्सपत्तसुरहितरणिंजरजलं जलचरपहगरपरिहत्यगमच्छप-
 रिभुज्जमाणजलसंचयं महंतं जलंतगिव कमलकुवलयउण्णलतामरसपुंड-
 रीयउरुसप्पमाणसिरिसमुदएहिं रमणिजरुवसोभं पमुइयंतभमरगणम-
 त्तमहुकरिगणोक्करोल्लिंभमाणकमलं (ग्रं. २५०) कादंबगवलाहगचं-
 काककलहंससारसगव्वियसउणगणमिहुणसेविज्जमाणसलिलं पउमिणिप-
 त्तोवलग्गजलविंदुमुत्तचित्तं च पेच्छइ सा हिययणयणकंतं पउमसरं नाम
 सरं सररुहाभिरामं १० ॥ ४३ ॥ तओ पुणो चंदकिरणरासिसरि-
 ससिरिवच्छसोहं चउगमणपवडुमाणजलसंचयं चवलचंचलुच्चायप्पमाणकल्लो-
 ललोलंततोयं पडुपवणाहयचलियचवलपागडतरंगरंगंतभंगखोखुब्भमाण-
 सोभंतनिम्मलउक्कडउम्मीसहसंवंधधावमाणोनियत्तभांसुरतराभिरामं महाम-
 गरमच्छतिमितिमिं गिलनिरुद्धतिलितिलियाभिघायकप्परफेणपसरमहानई-
 तुरियवेगसमागयभमगंगावत्तगुण्णमाणुच्चलंतपच्चोनियत्तभममाणलोलसलिलं
 पेच्छइ खीरोयसागरं सरयरयणिकरसोम्मवयणा ११ ॥ ४४ ॥ तओ
 पुणो तरुणसूरमंडलसमप्पभं उत्तमकंचणमहामणिसमूहपवरतेयअट्टसहस्स-
 दिप्पंतनभप्पईवं कणगपयरपलंवमाणमुत्तासमुज्जलं जलंतदिव्वदामं ईहामि-
 गउसभतुरगनरमगरविहगवालगकिन्नरुरुसरभचमरसंसत्तकुंजरवणलयपउ-

पक्कं च णं महं महिदकुंभं वरकमलपइट्ठाणं सुरभिवरवारिपुन्नं पउमुप्पलपिहाणं आविद्धकंठे-
 गुणं जाव पडिबुद्धा ९ ॥ इकं च णं महं पउमसरं बहुउप्पलकुमुयनलनल्लिणसयवत्तसह-
 स्सवत्तकेसरफुल्लोद्यचियं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा १० ॥ पक्कं च णं सागरं धीईतरंग-
 उम्मीपउरं सुमिणे पासित्ता णं, पडिबुद्धा ११ ॥

१ ० लिज्जमा ० अर्वाचीनादर्शेण ॥ २ ० चक्ककल ० ख-घ ॥ ३ ० दुनिचयचित्तं चे ० अर्वा ० ॥

मलयभक्तिचित्तं गंधर्वोपवज्रमाणसंपुण्यद्योतं निजं मलय-विशाल-
हरगजियसद्वाणुणादिणा देवदुंदुभिमानदेवं मलयमहि-विशाल-
कालागरूपवरकुंदुरुदुःखानुद्वेजं नयुदमयमदितरं दुंदुभ-विशाल-
मेयं मेयषभं सुरवराभिराभं यिच्छन् ना मनेऽप्येन विम-ल-
रीयं १२ ॥ ४५ ॥ तत्रो पुनो पुनः विमल-विशाल-
यस्वमरगायमसागराप्रवालरत्नविशाल-विशाल-
महियन्पद्मद्वयं गगणमंडलं पद्ममंडलं नैव मरुति-विशाल-विशाल-

गईए जेणेव सगणिज्जे जेणेव सिद्धत्थे ग्वत्तिण तेणेव उवागच्छइ. २
 ता सिद्धत्थं ग्वत्तियं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुनाहिं मणा-
 माहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं मंगल्लाहिं सस्सिरियाहिं
 हिययगमणिज्जाहिं हिययपल्लायणिज्जाहिं मियमहुरमंजुलाहिं गिराहिं
 संलवमाणी २ पडिवोहेइ ॥ ४९ ॥ तए णं सा तिसला खत्तियाणी
 सिद्धत्थेणं रत्ता अब्भणुनाया समाणी नाणामणीरयणभत्तिचित्तंसि
 भद्दासणंसि निसीयइ. निसीइत्ता आसत्था वीसत्था सुहासणवरगया
 सिद्धत्थं खत्तियं ताहिं इट्ठाहिं जाव संलवमाणी २ एवं वया-
 सी ॥ ५० ॥ एवं खलु अहं सामी ! अज्ज तंसि तारिसयंसि सय-
 णिज्जंसि वन्नओ जाव पडिवुद्धा । तं जहा । गय वसह० गाहा । तं
 एतेसिं सामी ! ओरालाणं चोदसण्हं महासुमिणाणं के मन्ने कल्लाणे फल-
 वित्तिविसेसे भविस्सइ ? ॥ ५१ ॥ तए णं से सिद्धत्थे राया तिस-
 लाए खत्तियाणीए अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठचित्ते आणंदिए
 पीइमणे परमसोमणसिए हरिसवसविसप्पमाणहियए धाराहयनीवसुराहि-
 कुसुमचुंचुमालइयरोमकूवे ते सुमिणे ओगिण्हत्ति, ते सुमिणे ओगिण्हि-
 त्ता ईहं अणुपविसइ, ईहं अणु २ ता अप्पणो साहाविणं मइपुव्वएणं
 बुद्धिविन्नाणेणं तेसिं सुमिणाणं अत्थोग्गहं करेइ, अत्थो २ ता तिसलं
 खत्तियाणीं ताहिं इट्ठाहिं जाव मंगल्लाहिं मियमहुरसस्सिरियाहिं वग्गूहिं
 संलवमाणे २ एवं वयासी ॥ ५२ ॥ ओराला णं तुमे देवाणुप्पिए !
 सुमिणा दिट्ठा, कल्लाणा णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा एवं सिवा
 धन्ना मंगल्ला सस्सिरिया आरोग्गतुट्ठिदीहाउयकल्लाण (ग्रं. ३००)-
 मंगल्लकारगा णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा । तं जहा । अत्थ-

लाभो देवाणुषिण! भोगलाभो देवायुषिण! तुल्यमेव ते देवायुषिण
रजलाभो०, एवं त्वत् तुमं देवायुषिण! ननु ते देवायुषिण! तुल्यमेव ते देवायुषिण
अद्विष्टमाण य राहंदियाणं विष्टंतां अद्विष्टमाणं य राहंदियाणं विष्टंतां
कुलपव्यं कुलवद्विष्टं कुलनिलयं कुलविष्टं कुलविष्टं कुलविष्टं कुलविष्टं
कुलआहारं कुलनंदियं कुलजगदं कुलजगदं कुलजगदं कुलजगदं कुलजगदं
पाणिपायं अहीणं पृथपंचंदियं ननु ते देवायुषिण! तुल्यमेव ते देवायुषिण

मृगं महम्यरम्यमि दिणयं नेयम जनेन च मयि च
 द्वे ॥ ६० ॥ यय २ ता प्रायश्चित्तो ज्ञेयः ॥ २० ॥ = ज्ञेयः
 अष्टमाला तेनेव उवाचच्छ. तेन २ ता अष्टमाला अष्टमाला अष्टमाला
 मालं अणुपविनिता अणुपविनिता अणुपविनिता अणुपविनिता अणुपविनिता
 परिमते मयप्रायश्चित्तमप्रायश्चित्तं मयप्रायश्चित्तमप्रायश्चित्तं मयप्रायश्चित्तमप्रायश्चित्तं
 ज्ञेयं दीवणिज्ञेयं दण्यणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं
 मयणिज्ञेयं अद्यंगिण मयणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं मयणिज्ञेयं

वरकडगतुडियंमिगुण्णं लणियरु मयसिगीण्णं कुंडलउज्जोईगाणणे मउड-
 दित्तिसिण्णं तारोण्णं मयकयसइयवन्ते मुदिगाणिंगलंगुलीण्णं पालंवापलंवमाण-
 सुकयपडउत्तरिज्जे नाणामणिकणगरयणविगलपहग्गिहनिउणोवियमिसि-
 मिसितविरइयमुमिलिद्धुविसिडुल्लआविद्धुवीरवलाण्णं । किं वहुणा ? कण्ण-
 कसंते चेव अलंकियविभ्रसिण्णं नरिंदे सत्तो रिट्ठमहात्तामेणं लत्तेणं धरिज्ज-
 माणेणं सेयवरचामैराहिं उरुव्वमाणीहिं मंगलजयसइकयालोए अणेग-
 णनायगदंडनायगराईमरतुलवरमाडंविद्यकोडुंविद्यमंतिमहामंतिगणगदोवा-
 रियअमच्चचेडपीठमद्वणगरनिगममेट्टिमेणावइसत्थवाहदूयमंधिपालंसद्धि सं-
 परिवुडे धवलमहामेहनिग्गाण्णं इव गहगणदिपंतरिकखतारागणाण
 मज्जे ससि व्व पियदंसणे नरवई मज्जणघराओ पडिनिक्ख-
 मइ ॥ ६२ ॥ मज्जण २ पडिनिक्खमित्ता जेणेव वाहिरिया उवट्ठा-
 णसालां तेणेव उवागच्छइ, तेणे २ ता सीहासंणंसि पुरत्थाभिमुहे निसी-
 यइ, निसी २ ता अप्पणो^१ उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए अट्ठ भद्दासणाइं
 सेयवत्थपच्चत्थुयाइं सिद्धत्थयकयमंगलोवयारोइं रयावेइ, रयावित्ता अप्पणो
 अदूरसामंते नाणामणिरयणमंडियं अहियपेच्छणिज्जं महग्गवरपट्टणुग्गयं
 सण्हपट्टभत्तिसतचित्तमाणं ईहामियउसहतुरगनरमगरविहगवालगकिन्न-
 ररुरुसरभच्चमरकुंजरवणलयपउमलयभत्तिचित्तं अविंभतरियं जवणियं

१ इयणयणाणणे क ॥ २ ०लट्ठसठित्तपसत्थआविद्धवरवीर० व ॥ ३ ०खप विय अलं०
 ख-छ ॥ ४ ०माणेणं चतुचामरवालवीइअंमे मंगलजयसइकतालोए णरसीहे णरवती णरिंदे णर-
 वसंमे णरवसभकप्पे अब्भहितरायतेर्यलच्छीए दिप्पमाणे अणेगण० छ ॥ ५ ०रवीयित्ते मंगल०
 लोए अणेग० तलवरकोडुविद्यमाडंविद्यइब्भसेट्टिसेणावइसत्थवाहमंतिमहा० णिगमदूतसंधिवाल-
 संपरिवुडे व ॥ ६ ०लसंप० स-घ-च ॥ ७ विव घ-च-छ-ज ॥ ८ नरवई नरिंदे नरवसंमे मज्जण०
 अवा० ॥ ९ ०साला जेणेव सीहासणे तेणे च-छ ॥ १० ०सणवरंसि पुर० छ । ०सणवरगते पुर० व ॥
 ११ सन्निसीयति, रत्ता च ॥ १२ ०णो पुरत्थिमे कल्पकि० ॥ १३ ०राइं उत्तरावक्कमणाइं रया० व ॥
 १४ ०चित्तठाणं छ । चित्तताणं अवा० ॥

पादगा सिद्धयेणं देवा नदिययङ्गयशस्विगम्माणिगा समाना पतेयं २
 पुब्बगत्येण भत्तागणेसु निगीगति ॥ ६८ ॥ तए णं मिद्धये
 खत्तिए तिसलं खत्तियाणि जाणिगंतरियं ठोड, ठानित्ता पुण्णफलपडि-
 पुन्नहत्थे पेरेणं विणएणं ते सुमिणलक्खणपाठए एवं वयासि-एवं खलु
 देवाणुप्पिया ! अज्ज निसल्ल खत्तिगाणी तंसि तारिसंगंसि जाव सुत-
 जागरा ओहीरमाणी ओही २ इमेगारुवे ओराले जाव चोदस महासुमिणे
 पासित्ता णं पडिबुद्धा। तं जहा। गय उसभ० गाहा। तं एतेसि चोदसहं
 महासुमिणाणं देवाणुप्पिया ! ओरालाणं जाव के मण्णे कल्लाणे फलवि-
 त्तिसिमेमे भविससह ॥ ६९ ॥ तए णं ते सुमिणलक्खणपाठगा सि-
 द्धत्थस्स खत्तियस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठ जाव हियया ते
 सुविणे ओगिण्हंति, ओगि २ ता ईहं अणुपविसंति, ईहं २ ता अन्न-
 मन्नेणं सद्धिं सँलावित्ति, संलावित्ता तेसि सुमिणाणं लद्धट्ठा गहियट्ठा पु-
 च्छियट्ठा विणिच्छियट्ठा अहिगयट्ठा सिद्धत्थस्स रत्तो पुरओ सुमिणसँत्थाइं
 उच्चारेमाणा उच्चारेमाणा सिद्धत्थं खत्तियं एवं वयासी ॥ ७० ॥ एवं
 खलु देवाणुप्पिया ! अहं सुमिणसँत्थे वायालीसं सुविणा तोसं महासुमिणा
 बाहत्तरिं सब्बसुमिणा दिट्ठा, तत्थ 'णं देवाणुप्पिया ! अरहंतमातरो वा च-
 कवट्टिमायरो वा अरहंतंसि वा चक्कहरंसि वा (॥ ग्रं० ४०० ॥) गव्वं
 वक्कममाणंसि एतेसि तीसाए महासुमिणाणं इमे चोदस महासुमिणे
 पासित्ता णं पडिबुज्झंति, तं जहा-गय० गाहा ॥ ७१ ॥ वासुदेव-

१ ०त्थेणं खत्तिएणं वेदिय० छ ॥ २ रण्णा इट्ठाहिं कंताहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं वग्गुहिं
 उषसंगहिता समाना च ॥ ३ परमेणं च ॥ ४ ०संगंसि सयणिज्जंसि जाव ख-या-च । ०संगंसि
 वासघरंसि तं चेव सब्ब जाव छ ॥ ५ संचालेति, संचालेत्ता तेसि अवा० ॥ ६ सत्थं उक्का० च ॥
 ७ सत्थंसि वाया० छ-ज ॥ ८ ०लीसं सामन्नसुविणा क ॥ ९ पणत्ता च ॥ १० णं तित्थगरमातरो
 छ ॥ ११ वा तित्थगरंसि वा छ ॥ १२ चक्कवट्टिसि वा च-छ ॥

मायगे वा वायुदेवंति गच्छं वज्रमाजंति कृतं देवता सत्त्वति
अण्णनरे गत्त महाभुमिणे यायित्ता जं पडिद्वत्ति ॥ ७२ ॥
देवमायगे वा वलदेवंति गच्छं वज्रमाजंति कृतं देवता सत्त्वति
भुमिणाणं अन्नयं चत्ताणि महाभुमिणे पडिद्वत्ति ॥ ७३ ॥
मंडलिज्जयगे वा मंडलिज्जयति गच्छं देवता सत्त्वति
ण्णयि चोदयणं महाभुमिणाणं अन्नयं चत्ताणि पडिद्वत्ति ॥ ७४ ॥

सलोए खत्तियाणीए सुमिणा दिद्वा ॥ ७६ ॥ तए णं मे सिद्धत्थे
 रोया तेयि सुविणल्लसणपाढमाणं अंतिए एयमट्ठं मोच्चा निसम्म
 हट्ठुट्ठ जाव हियए करयल जाव ते सुमिणल्लसणपाढगे एवं वया-
 सि ॥ ७७ ॥ एवमेयं देवाणुप्पिया ! तहमेयं देवा० अवितहमेयं देवा०
 इच्छियमेयं० पडिच्छियमेयं० इच्छियपडिच्छियमेयं देवा०, रात्रे णं एसमट्ठे
 से जहंयं तुच्चे वयह त्ति कट्ठ ते सुमिणे सम्मं विणएणं पडिच्छइ, ते
 सुमिणे २ ता ते सुमिणल्लसणपाढए णं विउलेणं पुफगंधवत्थमल्लालंकारेणं
 सक्कारेइ सम्माणेइ, स २ ता विपुलं जीवियारिहं पीइदाणं दलयति,
 विपुलं जीवियारिहं पीइदाणं दलइत्ता पडिविसज्जेइ ॥ ७८ ॥ तए
 णं से सिद्धत्थे खत्तिए सीहासणाओ अब्भुट्ठेइ, सीहा २ ता जेणेव तिसला
 खत्तियाणी जवणियंतंरिया तेणेव उवागच्छइ, तेणेव उवागच्छित्ता तिसलं
 खत्तियाणि एवं वयासी ॥ ७९ ॥ एवं खलु देवाणुप्पिए ! सुविण-
 सत्थंसि वायालीसं सुमिणा जाव एगं महासुमिणं सुमिणे पासित्ता णं
 पडिबुज्जंति ॥ ८० ॥ इमे य णं तुमे देवाणुप्पिए ! चोइस महासु-
 मिणा दिद्वा, तं० ओराला णं तुंमे जाव जिणे वा तेलोकनायए धम्मवर-
 चक्कवट्ठी ॥ ८१ ॥ तए णं सा तिसला खत्तियाणी सिद्धत्थस्स
 रन्नो अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठुट्ठ जाव हियया करयल जाव
 ते सुमिणे सम्मं पडिच्छइ ॥ ८२ ॥ सम्मं पडिच्छित्ता सिद्धत्थेणं

१ खत्तिपट्ठ ॥ २ तरट्ठिया तेणे० वा ॥ ३ ० याणि ताहिं इट्ठाहिं जाव पवं वयासी ग ॥ ० याणि जाव
 सत्तिरियाहिं मितंमहुरगंभीराहिं घग्गूहिं अणुवहमाणे पवं वयासी-पवं खलु देवाणुप्पिया !
 सुमिणसत्थंसि वायालीसं सुमिणा तीसं महासुमिणा वावत्तरिं सत्त्वसुमिणा दिद्वा, तत्थ णं
 अरहंतमायरो वा तं चेव जाव मंडलियमायरो एगं महासुमिणं छ ॥ ४ तुमे देवाणुप्पिते ! सुमिणा
 दिद्वा जाव आरोगगुट्ठिदीहाउमंगल्लकारणा ण तुमे देवाणुप्पिए चोइस महासुमिणादिद्वा, तं०
 अत्थ जाव पवं खलु णवणहं मासाणं तं चेव जिणे वा तेलोकनायने धम्मवरचक्कवट्ठी, तं ओराला
 णं तुमे देवा० सुमिणा दिद्वा जाव भुज्जो भुज्जो अणुवहति । तए णं छ ॥

गन्ता अव्युत्पन्नाया गन्तव्या नानागतिः प्रविष्टिः प्रविष्टिः
अव्युत्पन्नः अव्युत्पन्ना अनुत्पन्ना अव्युत्पन्ना अव्युत्पन्ना अव्युत्पन्ना
प्रत्यग्विशीष्टं गर्हणं जेणव गन्ता अव्युत्पन्ना अव्युत्पन्ना अव्युत्पन्ना
भवनं अणुपविष्टा ॥ ८३ ॥

नायकुलंसि साक्षरिणं तं रयणिं च णं नायकुलं तिरण्णेणं वड्डित्था मुक्कण्णेणं
वड्डित्था धणेणं धन्नेणं रज्जेणं रट्ठेणं वलेणं वाहणेणं कोमेणं कोट्ठागारेणं
पुरेणं अंतेउरेणं जणवणं जसवाणं वड्डित्था, विपुलधणकणगरयणमणिमो-
त्तियसंखसिलप्पवालरत्तरयणमाइएणं संतसारसावएज्जेणं पीइसकारसमुद-
एणं अईव अईव अभिवड्डित्था ॥ ८५ ॥ तए णं समणस्स भगवओ

महावीरस्स अम्मापिऊणं अयमेयारूवे अज्झत्थिए चित्थिए पत्थिए मणो-
गए संकप्पे समुप्पज्जित्था-जप्पभिइं च णं अम्हं एस दारए कुच्चिसि
गव्वभत्ताए वक्कंते तप्पभिइं च णं अम्हे हिरण्णेणं वड्डामो सुवत्तेणं व०
धणेणं धन्नेणं रज्जेणं रट्ठेणं वलेणं वाहणेणं कोमेणं कोट्ठागारेणं पुरेणं
अंतेउरेणं जणवणं जसवाणं वड्डामो, विपुलधणकणगरयणमणिमोत्तिय-
संखसिलप्पवालरत्तरयणमाइएणं संतसारसावएज्जेणं पिइसकारसमुदएणं
अतीव २ अभिवड्डामो तं जया णं अम्हं एस दारए जाए भविस्सइ तथा
णं अम्हे एयस्स दारगस्स एयाणुरूवं गोन्नं गुणनिष्फन्नं नामधिज्जं करि-
स्सामो वड्डमाणो त्ति ॥ ८६ ॥

तए णं समणे भगवं महावीरे माउअणुकंपणट्ठाए निच्चले निष्फंदे
निरेयणे अल्लीणपल्लीणगुत्ते या वि होत्था ॥ ८७ ॥ तए णं तीसे
तिसलाए खत्तियाणीए अयमेयारूवे जाव समुप्पज्जित्था-हडे मे से
गव्वे मडे मे से गव्वे चुए मे से गव्वे गल्लिए मे से गव्वे एस मे गव्वे
पुर्व्वि एयत्ति इयाणिं नो एयत्ति त्ति कट्ठु ओहतमणसंकप्पा चित्तासोग-
सायरं संपविट्ठा करयलपल्हत्थमुही अट्टज्झाणोवगया भूमिगयदिट्ठीया
झियायइ। तं पि य सिद्धत्थरायभवनं उवरयमुइंगतंतीतलत्तालनाडइज्ज-
जणमणुज्जं दीणविमणं विहरइ ॥ ८८ ॥ तए णं समणे भगवं

महावीरे माऊए अयमेयारुवं अज्जत्थियं पत्थियं मणोगयं संकणं
समुण्णं विजाणित्ता एगदेसेणं एयइ ॥ ८९ ॥ तए णं सा तिसला
खत्तियाणी हट्टुट्टु जाव हियया एवं वयासि-नो खलु मे गव्भे हडे
जाव नो गल्लिए, मे गव्भे पुट्ठि नो एयइ इयाणिं एयइ त्ति कट्टु हट्टुट्टु
जाव एवं वा विहरइ ॥ ९० ॥ तए णं समणे भगवं महावीरे गव्भंत्थे
चेव इमेयारुवं अभिग्गहं अभिगिण्हइ नो खलु मे कपइ अम्मापिएहिं
जीवन्तेहिं मुंडे भवित्ता अगारवासाओ अणगारियं पव्वइत्तए ॥ ९१ ॥

तए णं सा तिसला खत्तियाणी णहाया कयवलिकम्मा कयकोउय-
मंगलपायच्छित्ता सव्वालंकारभूसिया तं गव्भं नाइसीएहिं नाइउण्हेहिं
नाइत्तित्तेहिं नाइकडुएहिं नाइकसाइएहिं नाइअंविलेहिं नाइमहुरेहिं ना-
त्तिनिद्धेहिं नात्तिलुक्खेहिं नात्तिउल्लेहिं नात्तिसुक्केहिं उडुभयमाणसुहेहिं
भोयणच्छायणगंधमल्लेहिं ववगयरोगसोगमोहभयपरित्तासा जं तस्स ग-
व्भस्स हियं मियं पत्थं गव्भपोसणं तं देसे य काले य आहारमाहारे-
माणी विवित्तमउएहिं सयणासणेहिं पइरिक्खसुहाए मणाणुकूलाए विहार-
भूमीए पसत्थदोहला संपुन्नदोहला सम्माणियदोहला अविमाणियदोहला
वुच्छिन्नदोहलौ विणीयदोहला सुहं सुहेणं आसयइ सयति चिट्ठइ निसीयइ
तुयट्ठइ सुहं सुहेणं तं गव्भं परिहइ ॥ ९२ ॥ तेणं कालेणं
तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे जे से गिम्हाणं पढमे मासे दोच्चे
पक्खे चित्तसुद्धे तस्स णं चित्तसुद्धस्स तेरसीदिवसेणं नवण्हं मासाणं बहु-

१ ०त्ता अंगुलियाए कुच्छिभागंसि एगदेसेणं एयति ॥ ८९ ॥ तते णं सा तिसला खत्तियाणी तं
गव्भं एयमाणं वेयमाणं चलमाणं फंदमाणं जाणित्ता हट्टु जाव रोमकूवा पवं च णो खलु मे हडे
से गव्भे नो खलु मे मडे से गव्भे णो खलु मे चुप से गव्भे णो खलु मे गल्लिते से गव्भे, पस
मे गव्भे पुट्ठि णो एयति इयाणिं एयति त्ति कट्टु हट्टु जाव रोमकूवा ॥ ९० ॥ छ ॥ २ गव्भगते
चेव समाणे इमे ० च ॥ ३ ०यणओदणगंधमल्लालंकारेहिं खव ० च ॥ ४ ०परिस्समा जं अर्वा ० ॥
५ ०ला घवणीय ० अर्वा ० ॥ ६ ०सीपक्खेणं नध ० छ ॥

पडिपुत्राणं लाल्पमाय य गङ्गान्यां निःश्रान्तं । उर्वद्राणमतेसु गहेसु
पटमे चंदजोगे सेवानु निगाम विनिगिरासु निगुदासु जतिपसु सज-
सउणेषु पयाहिणायुत्तंसि भगिसि मि मारुणंसि पनातंसि निष्फणमे-
दिणीयंसि कालंसि परादिताहीलियसु जणवाएसु । पुनरस्तावरत्तकाल-
मयंसि हत्थुत्तराहि नगस्सत्तेणं जोगमुनाभेणं औरोगा आरोगं दारयं
पैयाया ॥ ९३ ॥

जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे जाए सा णं रयणी वहुहि
देवेहि य देवीहि य उवयंतेहि य उप्पयंतेहि य उप्पिजलमाणभूया कहक-
हभूया यावि होत्था ॥ ९४ ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे
जाए तं रयणिं च णं वहेवे वेसमणकुंडधारिणो तिरियजंभगा देवा सिद्धत्थ-
रायभवणंसि हिरनवासं च सुवन्नवासं च रयणवासं च वयरवासं च वत्थवासं
च आहरणवासं च पत्तवासं च पुप्फवासं च फलवासं च वीयवासं च मल्ल-
वासं च गंधवासं च वण्णवासं च चुण्णवासं च वसुहारवासं च वासि-
सु ॥ ९५ ॥ तए णं से सिद्धत्थे खैत्तिए भवणवइवाणमन्तरजोइस-
वेमाणिएहि देवेहि तित्थयरजम्मणाभिसेयमहिमाए कयाए समाणीए प-
च्चूसकैलसमयंसि नगरगुत्तिए सदावेइ, नगरगुत्तिए २ ता एवं वया-
सी ॥ ९६ ॥ खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! कुंडपुरे नगरे चारगसोहणं

१ । — एतच्चिह्नमध्यवर्ती पाठः अर्वाचीनास्त्वेव प्रतिपु दृश्यते ॥ २ औरोगा आरोगं ग ॥ ३ पसूया
छ ॥ ४ त्रिनवतितमसूत्रानन्तरं ग प्रती इदमेकं सूत्रमधिक वस्तेते । तथाहि—जं रयणिं च णं समणे भगवं
महावीरे जाए तं रयणिं च णं वहुहि देवेहि य देवीहि य उवयंतेहि य उप्पयंतेहि य उज्जोविया
यावि होत्था ॥ ५ जाए तं रयणिं च णं वहेवे क-ख-ग-घ ॥ ६ देवीहि य ओवतमाणेहि य
उप्पयमाणेहि य पगालोप लोप देवुज्जोप देवुक्कलिया देवसन्निवाप देवकहकहप देवुप्पिजल-
मालभूते आविहोत्था ॥ ९४ ॥ छ ॥ ७ य उज्जोविया यावि होत्था उप्पिजलकभूता च ॥ ८ आरी
तिरि-क-ख-ग ॥ ९ गा सकवयणसदेसेणं सिद्धं छ ॥ १० रयणवइरवत्थआभरणपत्तपु-
प्फयायवुट्ठि च मल्लगंधचुण्णवुट्ठि च वसुधाराए वासं वासिसु ॥ ९५ ॥ च ॥ ११ खत्तिप समणस्स
भगवओ महावीरस्स भवणं च ॥ १२ कालंसि नगं क-ख ॥

करेह. चारगणेशं २ ता सानुतावत्तं करे. मासु २ ता कुंडपुरं
 नगरं सधित्तत्राहियं आगिच्यन्मज्जियोवेदियं मिधादगतिवचउ-
 चचरचउन्मुहमनारुपहेनु सित्तुइयम्नदुस्त्वंतरावणवीहियं मन्नाइमंचक-
 लियं नाणाविहरागेभृमियज्जयपडागमंडियं लाउलोइयमहियं गोपीससरस-
 रत्तचंदणददरदिगपंचगुलित्तं उच्चियचंदणकलसं चंदणघडसुकयतोरण-
 पडिदुवारदेमभागं आमत्तोसत्तविपुल्लवट्टवग्धारियमल्लदामकलावं पंचवन्नस-
 रससुरहिमुक्कपुंफपुंजोवयारकलियं कालागुरुपवरकुंदुरुकतुरुकडज्जंतधूव-
 मधमधित्तगंधुच्छुयामिरामं गुगंधवरगंधियं गंधवट्टिभूयं नटनट्टगजल्लम-
 ल्लमुट्टियवेलंगपवगकहगपढकलासकआइंखगलंखमंसतूणइल्लतुंववीणिंय-
 अणेगतालायराणुचरियं करेह कारवेह. करेत्ता कारवेत्ता य जूयसहस्सं च
 मुसलसहस्सं च उस्सवेह, उस्सवित्ता य मम एयमाणत्तियं पच्चप्पि-
 णेह ॥ १७ ॥ तए णं ते^१ णगरगुत्तिया सिद्धत्थेणं रत्ता एवं वुत्ता
 समाणा हट्टुट्टु जाव हियया करयल जाव पडिसुणित्ता खिप्पामेव कुंडपुरं
 नगरे चारगसोहणं जाव उस्सवेत्ता जेणेव सिद्धत्थे राया तेणेव उवागच्छंति,
 २ ता करयल जाव कट्टु सिद्धत्थस्स रत्तो एयमाणत्तियं पच्चप्पि-
 णंति ॥ १८ ॥ , तए णं से सिद्धत्थे राया जेणेव अट्टणसाला तेणेव
 उवागच्छइ, तेणेव उवागच्छित्ता जाव सव्वोरोहेणं सव्वपुप्फगंधवत्थमल्लालं-

१ ० रागऊसियज्जयपडागातिपडागं च-छ ॥ २ उवहियं ग ॥ ३ ० भूयसुरभिगधं च ॥
 ४ ० णियसुत्तमागदपगिधितं पूयामदामहिमसंपउत्तं जूयसहस्सं चयसहस्सं च ऊमयेह छ ॥ ५ जूयस-
 हस्स आयामजामाहियसकारं च पूयामहिमसंजुत्तं ऊमवेह च ॥ ६ ० ता य अक्केध य पुप्फ य,
 [२ ता य मम] एयमाणत्तियं खिप्पामेव पच्चं छ ॥ ७ ते कोट्टुंयियपूरिमा मिद्धं छ ॥
 ८ ० मेव गत्तियकूटगामे नगरे चारगसोहणंकरेति, तद्वेद्य जाय चयसहस्सं च ऊमयिति, ऊमयेत्ता
 अच्चेति य पुप्पति य एयमाणत्तियं खिप्पामेव पच्चं छ ॥ ९ ततेणं से सिद्धत्थे गत्तिय जेणेव
 अट्टणसाला तेणेव उवागच्छति होक्कं पि कोट्टुंयियपूरिमे सदायेति, २ ता एय पदामी-खिप्पामेव
 भो देयाणुपिया । कुट्टुंय नगरे उरुमूढं उक्कं उकिट्टं अदिज्जं अमेज्जं अमट्टपवेत्तं
 कोट्टिदिमं अपारिगं अपारिगं सविज्जं सविज्जं सविज्जं सविज्जं सविज्जं सविज्जं सविज्जं

गोत्तेणं, तस्स णं तओ नामनेना एवमाहिज्जंति, तं जहा—गिद्धं इ वा
 सेज्जंसे इ वा जणंमे इ वा ॥ १०१ ॥ समणस्स णं भगवओ
 महावीरस्स माया नासिद्धा गोत्तेणं, तीमे णं तओ नामणिजा एवमा-
 हिज्जंति, तं जहा—तिसला इ वा विदेहदिण्णा इ वा पियकारिणी इ
 वा ॥ १०६ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पित्तिज्जे सुपासे,
 जेट्ठे भाया नंदिवद्धणे, भगिणी सुदंसणा, भारिया जसोया कौटिन्ना
 गोत्तेणं ॥ १०७ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स णं धूया
 कासवी गोत्तेणं, तीसे णं दो नामधिज्जा एवमाहिज्जंति, तं जहा—अणोज्जा
 इ वा पियदंसणा इ वा ॥ १०८ ॥ समणस्स णं भगवओ महावी-
 रस्स नत्तुई कासवी गोत्तेणं, तीसे णं दो नामधिज्जा एवमाहिज्जंति, तं
 जहा—सेसवई इ वा जस्सवई इ वा ॥ १०९ ॥ समणे भगवं महावीरे
 दक्खे दक्खपतिन्ने पडिरूवे औलीणे भद्दए विणीए नाए नायपुत्ते नाय-
 कुलचंदे विदेहे विदेहदिन्ने विदेहजच्चे विदेहसूमाले तीसं वासाइं विदेहंसि
 कट्ठु अम्मापिईहिं देवत्तगएहिं गुरुमहत्तरएहिं अवभणुन्नाए समत्तपइन्ने
 पुणरवि लोयंतिएहिं जियकप्पिएहिं देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं
 मणुन्नाहिं मणामाहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं मंगल्लाहिं
 मियमहुरसस्सिरियाहिं हिययगमणिज्जाहिं हिययपल्हायणिज्जाहिं गंभी-
 राहिं अपुणरुत्ताहिं वग्गूहिं अणवरयं अभिनंदमाणा य अभिथुव्वमाणा
 य एवं वयासी—जय २ नंदा! जय २ भद्दा! भद्दं ते जय २ खत्तिवर-
 वसहा! बुज्झाहि भगवं लोगनाहा! पवत्तेहि धम्मतित्थं हियसुहनिस्से-
 यसकरं सब्वलोए सब्वजीवाणं भविस्सई त्ति कट्ठु जय २ सद्दं पउं-
 ज्जंति ॥ ११० ॥ पुर्व्वि पि य णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

माणुस्ताओ गिहत्यधम्माओ अणुत्तरे आहोहिए अप्पडिवाई नाणदंसणे
 होत्था । तए णं समणे भगवं महावीरे तेणं अणुत्तरेणं आहोहिएणं नाण-
 दंसणेणं अप्पणो निक्खमणकालं आभोएइ, अप्पणो २ ता चेच्चा हिरणं
 चेच्चा सुवन्नं चेच्चा धणं चेच्चा रज्जं चेच्चा रट्ठं एवं वलं वाहणं कोसं को-
 ट्ठागारं चेच्चा पुरं चेच्चा अंतेउरं चेच्चा जणवयं चेच्चा विपुलधणकणगरय-
 णमणिमोत्तियसंखसिलप्पवालरत्तरयणमाइयं संतसारसावतेज्जं विच्छडु-
 इत्ता विगोवइत्ता दाणं दायारेहिं परिभाएत्ता दाइयाणं परिभाएत्ता जे से
 हेमंताणं पढमे मासे पढमे पक्खे मग्गसिरवहुले तस्स णं मग्गसिरवहु-
 लस्स दसमीपक्खेणं पाईणगामिणीए छायाए पोरिसीए अभिनिविट्ठाए
 पमाणपत्ताए सुव्वएणं दिवसेणं विजएणं मुहुत्तेणं चंदप्पभाए सीयाए सदे-
 वमणुयासुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे संखियचक्रियनंगलियमुहमं-
 गलियवद्धमाणगपूसमाणगधंटियगणेहिं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं
 मणुण्णाहिं मैणामाहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं मंगल्लाहिं
 मियमहुरसस्सिरीयाहिं वग्गूहिं अभिनंदमाणा अभिसंथुवमाणा य एवं व-
 यासी ॥ १११ ॥ जय २ नंदा ! जय २ भद्दा ! भदंते ।-अंभग्गेहिं
 णाणदंसणचैरित्तेहिं अजियाइं जिणाहि इंदियाइं, जियं च पालेहि समण-
 धम्मं, जिअविग्घो वि य वसाहि तं देव ! सिद्धिमज्जे, निहणाहि रागदो-
 समल्ले तवेणं, धिइधणियवद्धकच्छे मद्दाहि अट्ठकम्मसत्तू ज्ञाणेणं उत्तमेणं
 सुक्केणं अप्पमत्तो हराहि आराहणपडागं च वीर ! तेलोकरंगमज्जे,
 पावय वित्तिमिरमणुत्तरं केवलं वरणाणं, गच्छ य मोक्खं परमपयं जिणव-

१ ०पत्ता ॥ तेणं कालेण तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे जे से हेमं ० अर्वा ॥
 २ मणोरमाहि ओरा ० व ॥ ३ ०छाहिं सस्सिरीयाहिं द्विययगमणिज्जाहिं द्विययपत्तायणिज्जाहिं
 मितमहुरगंभीराहिं अट्ठसंभियाहिं अपुणरुत्ताहिं वग्गूहिं अणवरतं अभिणंदंता य अभिशुणंता य
 एवं वयासी ॥ १११ ॥ छ ॥ ४ ।- एतच्चिह्नमध्यगत पाठः अर्वा ॥ ५ ०चरित्तमुत्तमेहिं अजि ० छ ॥

रोयन्दिणं गम्येणं उत्तुहियेणं, तन्ता परीयत्तनंमं, । जण २ मत्तिगवरससा!
 वह्णं द्वियसाहं वह्णं पत्तयाहं नहं मागाहं नहं उफ्णं नहं अगणाहं वह्णं
 संवच्छराहं अगीणं परीयत्तोनसग्गाणं नंतिसमे भगभेरवाणं नमे ते अविग्घं
 भवउ त्ति कहु जय २ सद्धं पउजंति ॥ ११२ ॥ तण् णं समणे भगवं
 महावीरे नयणमालासहस्सेहिं पेन्निज्जमाणे २ नयणमालासहस्सेहिं अभि-
 धुव्वमाणे २ हिययगालागहस्सेहिं ओनंदिज्जमाणे २ मणोरहमालासह-
 स्सेहिं विच्छिपमाणे विन्नि २ कंतिस्त्वगुणेहिं पत्तिज्जमाणे प २ अं-
 गुलिमालासहस्सेहिं दाइज्जमाणे दा २ दाहिणहत्येणं वह्णं नरनारिसह-
 स्साणं अंजलिमालासहस्साहं पडिच्छमाणे २ भवणैपंतिसहस्साहं समति-
 च्छमाणे स २ तंतीतलतालतुडियगीयवाइयरवेणं महुरेण य मणहरेण
 जयजयसद्धघोसमीसिएणं मंजुमंजुणा घोसेण य पडिबुज्जमाणे प २ सवि-
 ड्डीए । सव्वजुईए सव्ववलेणं सव्ववाहणेणं सव्वसमुदएणं सव्वादरेणं स-
 व्वविभूतीए सव्वविभूसाए सव्वसंभमेणं सव्वसंगमेणं सव्वपगतीहिं सव्व-
 णाडएहिं सव्वतालायरेहिं सव्वोरोहेणं सव्वपुप्फवत्थगंधमल्लालंकारविभूसाए
 सव्वतुडियसद्धसण्णिणादेणं महता इड्डीए महता जुतीए महता वलेणं महता
 वाहणेणं महता समुदएणं महता वरतुडितजमगसमगप्पवादितेणं संखप-
 णवपडहभेरिज्जल्लरिखरमुँहिहुडुकदुंदुभिनिग्घोसनादिय ॥ रवेणं कुंडपुरं
 नगरं मज्झंमज्झेणं निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव णायसंडवणे उज्जाणे
 जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ ॥ ११३ ॥ २ ता असोग-
 वरपायवस्स अहे सीयं ठावेइ, अहे २ ता सीयाओ पच्चोरुहइ, सीयाओ २
 ता सयमेव आहरणमल्लालंकारं ओमुयइ, आभर २ सयमेव पंचमुट्ठियं

१ ०चमूं, अभिभविया गामकंठगोयसग्गाणं धम्ममे ते अविग्घं छ ॥ २ ०स्सेहिं अदिनंदि ० न ॥
 ३ ०नारिजणसह ० छ ॥ ४ ०णे २ वह्णं भव ० न ॥ ५ ०णवरपं ० छ ॥ ६ ॥ — एतच्चिबहमप्यगत.
 पाठः अर्वा । तालपत्रीयप्रतिपु तु एतत्स्थाने जाय इत्येव वस्तेते ॥ ७ ०मुदिमुइंगडुं ० छ ॥

लोकं करेह. स २ ता छट्टेणं भत्तेणं अपाणणं हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं
जोगमुवागएणं एणं देवदूममायाय एणे अवीए मुंडे भवित्ता अगाराओ
अणगारियं पव्वहए ॥ ११४ ॥

समणे भगवं महावीरे संवच्छरं साहियं मासं जाव चीवरधारी
होत्या, तेण परं अचेलेपाणिपडिग्गहए ॥ ११५ ॥ समणे भगवं
महावीरे साइरेगाइं दुवाल्स वासाइं निच्चं वोसट्ठकाए चियत्तदेहं
जे केइ उवसग्गा उप्पज्जंति, तं जहा-दिवा वा माणुस्सा वा तिरि-
क्खजोणिया वा अणुलोमा वा पडिलोमा वा ते उप्पन्ने सम्मं सहइ
स्समइ तित्तिक्खइ अहियासेइ ॥ ११६ ॥ तए णं समणे भगवं
महावीरे अणगारे जाए इरियासमिए भासासमिए एसणासमिए आ-
याणभंडमत्तनिक्खेवणासमिए उच्चारपासवणखेलसिंघाणजल्लपारिट्ठावणि-
यासमिए मणसमिए वइसमिए कायसमिए मणगुत्ते वयगुत्ते कायगुत्ते
गुत्ते गुत्तिंदिए गुत्तवंभयारी अकोहे अमाणे अमाए अलोभे संते
पसंते उवसंते परिनिव्वुडे अणासवे अममे अकिंचणे छिन्नगंधे निरु-
वलेवे, कंसपाई इव मुक्कतोये, संखो इव निरंजणे, जीवो इव अप्पडिहयगई,
गगणं पिव निरालंघणे, वायुरिव अप्पडिवद्धे, सारयसलिलं व सुद्धहियए,
पुक्खरपत्तं व निरुवलेवे, कुम्भो इव गुत्तिंदिए, खग्गिविसाणं व एगजाए,
विहग इव विप्पमुक्के, भारुंडपक्खी इव अप्पमत्ते, कुंजरो इव सोडीरे,
वसभो इव जायथामे, सीहो इव दुद्धरिसे, मंदरो इव अप्पकंपे, सागरो
इव गंभीरे, चंदो इव सोमैलेसे, सूरु इव दित्ततेए, जच्चकणगं व
जायरूवे, वसुंधरा इव सब्बफासविसहे, सुहुयहुयासणो इव तेयसा

१ ०काप विविच्छेदे छ ॥ २ तप ण से भगवं क-ख-ग-घ-च ॥ ३ भिन्नगंधे क-घ ॥
४ ०यप, आगरिसपलिभागे विथ पागढभावे, पुक्ख ० छ ॥ ५ ०मइमणे, सूरु छ ॥

जलंते ॥ ११० ॥ तं नित्यं पन्नं इमानो हन्ति संगणगाहाओ-
 कंसे संखे जीवे, नगणे वाय प गरगसज्जिणे वा । एतराणत्ते कुम्मे, विहणे
 खग्गे य भारंडे ॥ १ ॥ इज्जं वग्गे गीहे, णगराणा नेव सागरमसोभे ।
 चंदे सूरं वग्गे, वलुंघरा चेत्तं त्यजे ॥ २ ॥ । नत्ति णं तस्स भगवंतस्स
 कत्थं पडिवंधो भवति । से य पडिवंधे नउन्निहे णणत्ते, तं जहा-दब्बओ
 खेत्तओ कालओ भावओ । दब्बओ णं सवित्तानित्तमीसिएसु दब्बेसु ।
 खेत्तओ णं गामे वा नगरे वा अरण्णे वा खित्ते वा स्रले वा घरे वा
 अंगणे वा णंहे वा । कालओ णं समए वा आवलियाए वा आणायाणुए वा
 थोवे वा खणे वा लवे वा मुहुत्ते वा अहोरत्ते वा पन्थे वा मासे वा उऊ वा
 अयणे वा संवच्छरे वा अनयरे वा दीहकालसंजोगे वा । भावओ णं कोहे
 वा माणे वा मायाए वा लोभे वा भये वा हासे वा पेज्जे वा दोसे वा
 कलहे वा अब्भक्खाणे वा पेसुन्ने वा परपरिवाए वा अरतिरती वा माया-
 मोसे वा मिच्छादंसणसल्ले वा । (ग्रं० ६००) तस्स णं भगवंतस्स नो एवं
 भवइ ॥ ११८ ॥ से णं भगवं वासावासवज्जं अट्ठं गिम्हहेमंतिए मासे
 गामे एगराईए नगरे पंचराईए वासीचंदणसमाणकप्पे समतिणमणिलेहु-
 कंचणे समदुक्खसुहे इहलोगपरलोगअपडिवद्धे जीवियमरणे निरवकंसे सं-
 सारपारगामी कम्मसंगनिग्घायणट्ठाए अब्भुट्ठिए एवं च णं विहरइ ॥ ११९ ॥

तस्स णं भगवंतस्स अणुत्तरेणं नाणेणं अणुत्तरेणं दंसणेणं अणु-
 त्तरेणं चरित्तेणं अणुत्तरेणं आलएणं अणुत्तरेणं विहारेणं अणुत्तरेणं वीरि-
 एणं अणुत्तरेणं अज्जवेणं अणुत्तरेणं महवेणं अणुत्तरेणं लाघवेणं अणुत्त-
 राए खंतीए अणुत्तराए मुत्तीए अणुत्तराए गुत्तीए अणुत्तराए तुट्ठीए
 अणुत्तरेणं सच्चसंजमतवसुचरियसोवचइयफलपरिनिव्वाणमग्गेणं अप्पाणं

१ । — एतच्छिहमध्यवत्ति गाथायुगलं अर्वा० ॥ २ संगहणि० अर्वा० ॥ ३ चेव सुहुयहुते छ ॥
 ४ कम्मसंघनि० च । कम्मसत्तुनि० अर्वा० ॥

भावेमाणस्स दुवालसे संवच्छराइं विइकंताइं । तेरसमैस्स संवच्छरस्स अंतरा
 वट्टमाणस्स जे से गिम्हाणं दोन्चे मासे चउत्थे पक्खे वइसाहसुद्धे तस्स
 णं वइसाहसुद्धस्स दसमीए पक्खेणं पार्हणगामिणीए छायाए पोरिसीए
 अभिनिवट्टाए पमाणपत्ताए मुव्वणं दिवसेणं विजएणं मुहुत्तेणं जंभिय-
 गामस्स नगरस्स बहिया उजुवालियाए नईए तीरे वियावत्तस्स चेईयस्स
 अदूरसामंते सामागस्स गाहावइस्स कट्टकरणंसि सालपायवस्स अहे गो-
 दोहियाए उक्कुडुयनिसिज्जाए आयावणाए आयावेमाणस्स छट्ठेणं भत्तेणं
 अपाणएणं हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं झाणंतरियाए वट्टमाण-
 स्स अणंते अणुत्तरे निव्वाघाए निरावरणे कसिणे पडिपुन्ने केवलवरना-
 णदंसणे समुप्पन्ने ॥ १२० ॥ तए णं से भगवं अरहा जाए जिणे
 केवली सव्वन्नू सव्वदरिसी सदेवमणुयासुरस्स लोगस्स परियायं जाणइ
 पासइ, सव्वलोए सव्वजीवाणं आगइं गइं ठिइं चवणं उववायं तक्कं मणो
 माणसियं भुत्तं कडं पडिसेवियं आविकम्मं रहोकम्मं अरहा अरहस्सभागी
 तं तं कालं मणवयणकयजोगे वट्टमाणानं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावे
 जाणमाणे पासमाणे विहरइ ॥ १२१ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे अट्टियगामं
 नीसाए पढमं अंतरावासं वासावासं उवागए । चंपं च पिट्ठिचंपं च निस्साए
 तओ अंतरावासे वासावासं उवागए । वेसालिं नगरिं वाणियगामं च
 निस्साए दुवालस अंतरावासे वासावासं उवागए । रायगिहं नगरं नालंदं च
 वाहरियं निस्साए चोइस अंतरावासे वासावासं उवागए । छं म्मिहिलाए
 दो भदियाए एगं आलभियाए एगं सावत्थीए एगं पणीयभूमीए एगं

१ ०लस वासाइं वि० च-छ ॥ २ ०मस्स वासस्स च-छ ॥ ३ तीरंसि वि० छ ॥ ४ तए
 णं भगवं महावीरे क-ग । तए णं समणे भगवं महावीरे कल्पि० । तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे
 भगवं महावीरे अर्वा० ॥ ५ सव्वजगजजीवाणं च ॥ ६ ०काइय जोगे छ ॥ ७ छ म्मिहिलाए क-प ॥

पावाए मज्झिमाए उज्जिणमाए रत्तो रत्तगसहाए अगन्धिं अंतरावासं
 वासावासं उवागए ॥ १२२ ॥ तत्त णं जे मे पावाए मज्झिमाए
 हत्थिवालस्स रत्तो रत्तुणमाए अगन्धिं अंतरावासं वासावासं उवागए,
 तस्स णं अंतरावासस्य जे मे वासाणं नउत्थे मासे सत्तमे पक्खे कत्तिय-
 वहुले तस्स णं कत्तियवहुलस्स पन्नरणीपक्खेणं जा सा नरिमा रयणी तं
 रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए विद्दंते समुज्जाए छिन्नजाइज-
 रामरणबंधणे सिद्धे बुद्धे मुत्ते अंतगडे परिनिव्वुडे सब्बदुक्खपहीणे चंदे
 नामं से दोवे संवच्छरे पीतिवद्धणे मासे नंदिवद्धणे पक्खे सुव्वयमी नामं
 से दिवसे उवसमि त्ति पवुच्चइ देवाणंदा नामं सा रयणी निरइ त्ति
 पवुच्चइ अच्चे लवे मुहुत्ते पाणू धोवे सिद्धे नागे करणे सब्बट्टसिद्धे मुहुत्ते
 साइणा नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं कालगए विद्दंते जाव सब्बदुक्खप-
 हीणे ॥ १२३ ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए
 जाव सब्बदुक्खपहीणे सा णं रयणी बहूहिं देवेहि य देवेहि य ओवय-
 माणेहि य उप्पयमाणेहि य उज्जोविया यावि होत्था ॥ १२४ ॥ जं
 रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए जाव सब्बदुक्खपहीणे सा
 णं रयणी बहूहिं देवेहिं य देवेहिं य ओवयमाणेहि य उप्पयमाणेहि य
 उप्पिजलगमाणभूया कहकहगभूया या वि होत्था ॥ १२५ ॥ जं रय-
 णिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए जाव सब्बदुक्खपहीणे तं रयणिं
 च णं जेट्ठस्स गोयमस्स इंदभूइस्स अणगारस्स अंतवासिस्स नायए
 पेजबंधणे वोच्छिन्ने अणंते अणुत्तरे जाव केवलवरनाणदंसणे समु-
 प्पन्ने ॥ १२६ ॥ जं रयणिं च णं समणे जाव सब्बदुक्खपहीणे तं
 रयणिं च णं नव मल्लई नव लिच्छई कासीकोसलगा अट्टारस वि
 गणरायाणो अमावसाए पाराभोयं पोसहोववासं पट्टवइंसु, गते से

भावुजोए दव्वुजोवं करिस्सामो ॥ १२७ ॥ जं रयणिं च णं समणे
जाव सव्वदुक्खप्पहीणे तं रयणिं च णं खुद्दाए भासरासी महग्गहे
दोवाससहस्सट्ठिई समणस्स भगवओ महावीरस्स जम्मनक्खत्तं सं-
कंते ॥ १२८ ॥ जप्पभिहं च णं से खुद्दाए भासरासी महग्गहे दो-
वाससहस्सट्ठिई समणस्स भगवओ महावीरस्स जम्मनक्खत्तं संकंते तप्प-
भिहं च णं समणाणं निग्गंथाणं निग्गंथीण य नो उदिए उदिग् पूयासक्कोरे
पवत्तति ॥ १२९ ॥ जया णं से खुद्दाए जाव जम्मनक्खत्ताओ वीत्ति-
कंते भविस्सइ तया णं समणाणं निग्गंथाणं निग्गंथीण य उदिए उदिए
पूयासक्कोरे पवत्तिस्सति ॥ १३० ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं
महावीरे कालगए जाव सव्वदुक्खप्पहीणे तं रयणिं च णं कुंथू अणुद्धरी
नामं समुप्पन्ना, जा ठिया अचलमाणा छउमत्थाणं निग्गंथाणं निग्गंथीण
य नो चक्खुफासं हव्वमागच्छइ, जा अठिया चलमाणा छउमत्थाणं नि-
ग्गंथाणं निग्गंथीण य चक्खुफासं हव्वमागच्छइ, जं पासित्ता बहूहि नि-
ग्गंथेहि निग्गंथीहि य भत्ताइं पच्चक्खायाइं ॥ १३१ ॥ से किमाहु
भंते!? अज्जप्पभिहं दुराराहए संजमे भविस्सइ ॥ १३२ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स
इंदभूइपामोक्खाओ चोइस समणसाहस्सीओ उक्कोसिया समणसंपया
होत्था ॥ १३३ ॥ समणस्स भगवओ महावीरस्स अज्जचंदणा-
पामोक्खाओ छत्तीसं अज्जियासाहस्सीओ उक्कोसिया अज्जियासंपया हो-
त्था ॥ १३४ ॥ समणस्स भगवओ महावीरस्स संखसयगपामोक्खाणं
समणोवासगाणं एगा सयसाहस्सी अउणट्ठिं च सहस्सा उक्कोसिया समणो-
वासयाणं संपया होत्था ॥ १३५ ॥ समणस्स भगवओ महावीरस्स

खुल्यारैवईपामोत्तयां यमोत्तमसिगाणं तिणि सयगाहसीओ अट्टास
 य सहस्सा उलोमिंय यमोत्तमसिगाणं संपया होत्था ॥ १३६ ॥ स-
 मणस्स णं भगवओ महावीरस्स तिनि सया चोदसपुब्बीणं अजिणाणं
 जिणसंकासाणं सब्बसस्सग्गमनिगार्हणं जिणो विव अवितहं वागरमाणाणं
 उकोसिया चोदसपुब्बीणं संपया होत्था ॥ १३७ ॥ समणस्स णं भ-
 गवओ महावीरस्स तेरय सया ओहिनाणीणं अतिसेसपत्ताणं उकोसिया
 ओहिनाणीणं संपया होत्था ॥ १३८ ॥ समणस्स णं भगवओ महा-
 वीरस्स सत्त सया केवलनाणीणं संभिन्नवरनाणदंसणधराणं उकोसिया के-
 वलनाणिसंपया होत्था ॥ १३९ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीर-
 स्स सत्त सया वेउब्बीणं अंदेवाणं देविट्ठिपत्ताणं उकोसिया वेउब्बिसंपया
 होत्था ॥ १४० ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पंचसया विउ-
 लमईणं अट्ठाइज्जेसु दीवेषु दोसु य समुद्देशु सण्णीणं पंचिंदियाणं पज्जत-
 गाणं जीवाणं मणोगए भावे जाणमाणाणं उकोसिया विउलमईसंपया
 होत्था ॥ १४१ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स चत्तारि सया
 वाईणं सदेवमणुयासुराए परिसाए वाए अपराजियाणं उकोसिया वाइसं-
 पया होत्था ॥ १४२ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स सत्त अंतवा-
 सिसयाइं सिद्धाइं जाव सब्बदुक्खप्पहीणाइं, चउदस अज्जियांसयाइं सि-
 द्धाइं ॥ १४३ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स अट्ठ सया अणु-
 त्तरोववाइयाणं गइकक्खाणाणं ठिइकक्खाणाणं आगमेसिभद्दाणं उकोसिया
 अणुत्तरोववाइयाणं संपया होत्था ॥ १४४ ॥ समणस्स णं भगवओ
 महावीरस्स दुविहा अंतकडभूमी होत्था, तं जहा—जुगंतकडभूमी य परि-

१ ०सिया सावियासंप ० च ॥ २ ०ब्बीणं समससुयनाणीणं अजि ० छ ॥ ३ ०लवरनाणि ०
 क-ग ॥ ४ अविब्बाणं दिविट्ठि ० क ॥ ५ ०दीवसमु ० स-छ ॥ ६ ०णाणं पासमाणाणं उकोसिया
 मणपज्जयणाणीणं संपया ० छ ॥

यायंतकडभूमी य । जाव तच्चाओ पुरिसजुगाओ जुगंतकडभूमी, चउवास-
परियाए अंतमकासी ॥ १४५ ॥

तेणं कालेणं तेणं समाणं समणे भगवं महावीरे तीसं वासाइं
अगारवासमज्जे वसित्ता, साइरेगाइं दुवाल्स वासाइं छउमत्थपरियागं पाउ-
णित्ता, देसूणाइं तीसं वासाइं केवल्लिपरियागं पाउणित्ता, वायालीसं वा-
साइं सामन्नपरियायं पाउणित्ता, वावत्तरिं वासाइं सब्बाउयं पालइत्ता, रवीणे
वेयणिजाउयनामगोत्ते इमीसे ओसप्पिणीए दूसमसुसमाए समाए बहुवी-
इकंताए तिहि वासेहिं अद्धनवमेहि य मासेहिं सेसेएहिं पावाए मज्झि-
माए हत्थिपालगस्स रत्तो रज्जुगसमाए एगे अवीए छट्ठेणं भत्तेणं अपाण-
एणं साइणा नक्खत्तेणं जोगसुवागएणं पच्चूसकालममयंसि संपलियंकनि-
सन्ने पणपन्नं अज्झयणाइं कल्लाणफलविवागाइं पणपन्नं अज्झयणाइं पाव-
फलविवागाइं छत्तीसं च अपट्टुवागरणाइं वागरित्ता पधाणं नाम अज्झयणं
विभावेमाणे २ कालगए वित्तिकंते समुज्जाए छिन्नजाइजरामरणबंधणे
सिद्धे बुद्धे मुत्ते अंतकडे परिनिव्वुडे सब्बदुक्खप्पहीणे ॥ १४६ ॥ स-
मणस्स णं भगवओ महावीरस्स जाव सब्बदुक्खप्पहीणस्स नव वाससयाइं
विइकंताइं, दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरकाले गच्छइ ।
वायणंतरे पुण अयं तेणउए संवच्छरकाले गच्छइ इति दीसइ ॥ १४७ ॥

तेणं कालेणं तेणं समाणं पासे अरहा पुरिसादाणीए पंचविसाहे
होत्था, तं जहा-विसाहाहिं चुए चइत्ता गव्वं वक्कंते १ विसाहाहिं जाए २
विसाहाहिं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए ३ विसाहाहिं
अणंतरे अणुत्तरे निव्वाघाए निरावरणे कसिणे पडिपुत्ते केवलवरनाणदंसणे

१ सेसेहिं च-उ ॥ २ ०त्ता पावयणं नाम क-उ-व ॥ ३ ०प्पहीणस्स धुवत्तेणरातिणो
पुत्तमरणे एगे वाससदस्से असीतिवासादिप वीत्तिकंते ॥ १४७ ॥ छ ॥

सप्तमं १ तिस्रं १५ ॥ १४८ ॥ तेणं भल्लिं तेणं
समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए जे से गिहत्ताणं पढमे मासे पढमे
पक्खे चित्तवृत्ते तस्स णं चित्तवृत्तम् नक्खीपक्खेणं पाणयाओ
कणयाओ वीमं नानरोयमद्वितीयाओ अणंतरं नयं नज्जा इहेव जंबुद्वीवे
दीवे भारते वाते वाणास्सीए नपणीए पाणयेणस्य रत्तो वम्माए देवीए
पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि गिमान्ति न म्वत्तणं जोगमुवागएणं आहारव-
कंतीए (ग्रं. ७००) भव्वहंतीए मरीसहंतीए कुच्छिसि गम्भत्ताए
वक्कंते ॥ १४९ ॥ पासेणं अरहा पुरिसादाणीए तिण्णाणोवगाए यावि
होत्था—चइस्सामि ति जाणइ, नपमाणे न जोणइ, चुए मि ति जाणइ,
तेणं चेव अभिल्लवेणं सुविणदंसणविहारेणं सव्वं जाव नियमं गिहं अनु-
पविट्ठा जाव सुहं सुहणं तं गम्भं परिवट्ठइ ॥ १५० ॥ तेणं कालेणं
तेणं समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए जे से हेमंताणं दोव्वे मासे तवे
पक्खे पोसवहुले तस्स णं पोसवहुलस्स दसमीपक्खेणं नवहं मासाणं बहु-
पडिपुत्ताणं अट्ठट्ठमाण य राइंदियाणं विइकंताणं पुव्वरत्तावरत्तकालसम-
यसि विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं अरोगा अरोगं पयायौ, जम्मणं
सव्वं पासाभिल्लवेण भाणियव्वं जाव तं होउ णं कुमारे पासे नामेणं ॥ १५१ ॥
पासे णं अरहा पुरिसादाणीए दक्खे दक्खपइण्णे पडिरूवे
अल्लीणे भइए विणीए तीसं वासाइं अगारवासमज्जे वसित्ता णं

१ जाणइ चुतो मीति० जं रयणि च णं पासे अरहा पुरिसादाणीए वम्माए कुच्छिसि गम्भत्ताए०
ते रयणि च णं सा वम्मादेवी सयणिज्जंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ इमेतारूवे ओराले कुं
चोइम सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा, तं—गय० गाहा । तेणं चेव विहिणा सुविणदंसण० ब ।
जाणइ चुतो मि ति से जाणति । जं रयणि पासे अरहा पुरिसादाणीए वम्माए देवीए कुच्छिसि
गम्भत्ताए वक्कंते तं णं रयणि सा वम्मादेवी तंनि तारिसंगंसि वासघरंसि वासघरवण्णतो तंसि
तारिसंगंसि सयणिज्जंसि जहा तिसला तहा सव्वं जाव छ ॥ २ आरोग्गा आरोग्गं छ-घ-छ ॥
३ ०या, एवं जहा वट्ठमाणसामिस्स जातकम्म जाव द्वावेमाणे य विहरति, जाव तं छ ॥

पुनरवि लोयंतिएहिं जियकणिएहिं देवेहिं^१ तार्हि इट्ठाहिं जावँ एवं
 वयासी-जय जय नंदा जय जय भद्दा, भदं ते जाव जय जय सद्दं पउंजं-
 ति ॥ १५२ ॥ पुर्वि पि णं पासस्स अरहओ पुरिसादाणियस्स माणु-
 स्सगाओ गिहत्थयम्याओ अणुत्तरे आहोहियए तं चेव सव्वं जाव दायं दाइ-
 याणं परिभाएत्ता जे से हेमंताणं दोवे मासे तच्चे पक्खे पोसवहुले तस्स णं पोस-
 वहुलस्स एकारेसी दिवसेणं पुव्वण्हैकालसमयंसि विसालाए सिवियाए सदेव-
 मणुयासुराए परिसाए तं चेव सव्वं नवरं वाणारसिं नगरिं मज्झं मज्झेणं
 निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव आसमपए उज्जाणे जेणेव असोगवरपायवे
 तेणेव उवाच्छइ, तेणेव २ ता असोगवरपायवस्स अहे सीयं ठावेइ, २ ता
 सीयाओ पच्चोलहइ, सी २ ता सयमेव आभरँणमल्लालंकारं ओमुँयति,
 ओ २ ता सयमेव पंचसुट्ठियं लोयं करेइ, पं० लोयं करित्ता अट्टमेणं
 भत्तेणं अपाणएणं विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं एणं देवदूसमाया-
 य तिहिं पुरिससएहिं सद्धिं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं
 पव्वइए ॥ १५३ ॥

पासे णं अरहा पुरिसादाणीए तेसीइं राइंदियाइं निच्चं वोस-
 ट्ठाए चियत्तदेहे जे केइ उवसग्गा उप्पजंति, तं जहा-दिवा वा माणु-
 स्सा वा तिरिक्खजोणिया वा, अणुलोमा वा पडिलोमा वा, ते उप्पन्ने
 सम्मं सहइ तितिक्खइ खमइ अहियासेइ ॥ १५४ ॥ तए णं से

१ देवेहिं जाव जयजयसह पउंजंति, तार्हि इट्ठाहिं जाव भविस्सइ ति कटु । पुर्वि ८ ॥
 २ जाव भविस्सति ति कटु । पुर्वि ८ ॥ ३ अणुत्तरे अधोदिए णाणदंसणे होत्था, तते ण पासे
 अरहा पुरिसादाणि तेषां अणुत्तरेण अधोदिएण णाणदंसणेण अप्पणो णिक्खमणकालं आभोपति,
 २ ता चेच्चा हिरणं जाव परियाभापत्ता च-छ ॥ ४ ०सीपक्खेण च-छ ॥ ५ ०ण्हदेसकालं च ॥
 ६ सीयाए छ ॥ ७ ०साए समणुग्गममाणमग्गे संखिय जाय घाणारसीए नगरीए मज्झं छ ॥
 ८ ०स्स हेट्ठा सीयं च-छ ॥ ९ ०रणाळं ० स ॥ १० ०काराई ओ ० प ॥ ११ ०मुंचति छ ॥

पाये भगवं अणुत्तरे जाव इरियागणि ज्ञात अपाणं भातेमाणस्म तेसीइं
 राइंदियाइं विहंतताइं नउरामीअस्म राइंदियास्म अंतरा नउमाणे जे मे
 गिह्माणं पढमे माये पढमे पढमे विनगहले तस्म णं नित्तवहलस्स नउ-
 त्थीपक्खेणं पुव्वज्वालसमयसिं जायतिपायवस्म अहे लुट्ठेणं भत्तेणं
 अपाणएणं विसाछाहिं नत्तत्तेणं जोगपुनागएणं जाणंतरियाणं वट्टमाणस्स
 अणंते अणुत्तरे निव्वायाणं निरावरणे जात केवलवरनाणदंमणे समुप्पन्ने
 जाव जाणमाणे पायमाणे विहरइ ॥ १५३ ॥

पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स अट्ट गणा अट्ट गणहरा
 होत्था, तं जहा-सुंभे ये अज्जघोसे य वसिट्ठं वंभयारि य। सोमे सिरिहरे
 चेव वीरभहे जसे वि य ॥ १ ॥ ॥ १५६ ॥ पासस्स णं अरहओ
 पुरिसादाणीयस्स अज्जदिण्णपामोक्खाओ सोलस रामणसाहस्सीओ उ-
 कोसिया समणसंपया होत्था। पासस्स णं अरहओ० पुण्फचूलापामोक्खा-
 ओ अट्टत्तीसं अज्जियासाहस्सीओ उकोसिया अज्जियासंपदा होत्था।
 पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स सुनंदपामोक्खाणं समणोवा-
 सगाणं एगा सयसाहस्सी चैउसट्ठिं च सहस्सा उकोसिया समणोवासं-
 संपया होत्था। पासस्स णं अरहओ० सुनंदापामोक्खाणं समणोवासि-
 गाणं तिन्नि सयसाहस्सीओ सत्तावीसं च सहस्सा उकोसिया सम-
 णोवासियाणं संपया होत्था। पासस्स णं अरहओ० अट्टट्ठसया चोदस-
 पुव्वीणं अजिणाणं जिणसंकासाणं सब्बक्खर जाव चोदसपुव्वीणं संपया
 होत्था। पासस्स णं० चोदस सया ओहिनाणीणं, दस सया केवलनाणीणं,
 एकारस सया वेउव्वियाणं, अट्टट्ठमसया विउलमईणं, छ ससया वाईणं, छ सया

१ जाव कम्मसेणनिग्घायणट्ठाए अणुत्तरेण विहरति, तस्स ण भगवओ अणुत्तरेण जाणेण जाव
 फलपरिनिव्वाणमग्गेणं अप्पाणं छ ॥ २ ० मए राइंदिय अंतरा छ ॥ ३ ० स्ति धवपायव ० क ॥ ४ य
 सुंजघोसे च ॥ ५ वारीभहे ग-च-छ ॥ ६ सुव्वयपामो ० क-छ ॥ ७ चोयट्ठिं च ॥ ८ ० सगाणं संप ० ग-च ॥

रिउमईणं, वारस सया अणुत्तरोववाइयाणं० ॥ १५७ ॥ पासस्स णं
 अरहओ पुरिसादाणीयस्स दुविहा अंतकडभूमी होत्था, तं जहा-जुयंत-
 कडभूमी य परियायंतकडभूमी य । जाव चउत्थाओ पुरिसजुगाओ जुयंत-
 कडभूमी, तिवासपरियाए अंतमकासी ॥ १५८ ॥ तेणं कालेणं तेणं
 समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए तीसं वासाइं अगारवासमज्जे वसित्ता,
 तेसीतिं राइंदियाइं छउमत्थपरियायं पाउणित्ता, देसूणाइं सत्तरिं वासाइं
 केवलिपरियायं पाउणित्ता, बहुपडिपुन्नाइं सत्तरिं वासाइं सामन्नपरियायं
 पाउणित्ता, एकं वाससयं सव्वाउयं पालित्ता खीणे वेयणिज्जाउयनामगोत्ते
 इमीसे ओसप्पिणीए दूसमसूसमाए समाए बहुवीइकंताए जे से वासाणं
 पढमे मामे दोच्चे पक्खे सावणसुद्धे तस्स णं सावणसुद्धस्स अट्टमीपक्खेणं
 उप्पिं सम्मेयसेलसिहंरंसि अप्पचोत्तीसइमे मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं
 विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं पुव्वण्हकालसमयंसि वैग्घारियपाणी
 कालगए जाव सव्वदुक्खप्पहीणे ॥ १५९ ॥ पासस्स णं अरहओ
 पुरिसादाणियस्स कालगतस्स जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स दुवालस वास-
 सयाइं विइकंताइं तेरसमस्स य वाससयस्स अयं तीसइमे संवच्छरकाले
 गच्छइ ॥ १६० ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं अरहा अरिट्ठनेमी पंचचित्ते होत्था,
 तं जहा-चित्ताहिं चुए चइत्ता गव्वं वक्कंते जाव चित्ताहिं परि-
 निव्वुए ॥ १६१ ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं अरहा अरिट्ठनेमी
 जे से वासाणं चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे कत्तियवहुले तस्स णं कत्तियवहु-
 लस्स तेरसीपक्खेणं अपराजियाओ महाविमाणाओ वत्तीसं सागरोवम-

द्वितीयाशौ चान्तरं न च नाना इति नगरीये नीते भाग्ये नामे मोरि-
यपुरे नगरे समुद्रविजयं गच्छी भारिमात् पिपाए देवीए पुनरस्तावरत-
कालसंप्रयंति जाय नित्ताहिं गच्छमात् वंक्ते. सत्तं तेण सुमिणंदसण-
दविणनंहरणाइयेण्ण भयिगवा ॥ १६२ ॥ तेणं कालेणं तेणं समणं
अरिहा अरिट्टनेमी जे मे वागाणं पढमे मागे दोन्ने पक्खे मावणसुद्धे
तस्स णं सावणसुद्धस्स पंचमीपक्खेणं नवापं मागाणं जाय नित्ताहिं नस्स-
त्तेणं जोगमुवागएणं अरोगा अरोगं पयाया। जम्माणं समुद्रविजयाभिलो-
वेणं नेतव्यं, जाव तं होउ णं कुमारे अरिट्टनेमी नामेणं ॥ १६३ ॥

अरहा अरिट्टनेमी दंस्वे जाव तित्रि वाससयाइं कुमारे अगार-
वासमज्जे वसित्ता णं पुणरवि लोयंतिएहिं जीयकाप्पिएहिं 'देवेहिं तं चेव
सव्वं भाणियव्वं, जाव दायं दाइयाणं परिभाएत्ता जे से वासाणं पढमे मासे
दोच्चे पक्खे सावणसुद्धे तस्स णं सावणसुद्धस्स छट्ठीपक्खेणं पुव्वण्हकाल-
समयंसि उत्तरकुराए सीयाए सदेवमणुयामुराए परिसाए अणुगम्ममाणमगे
जाव वारवईए नगरीए मज्झं निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव रेवयए उर्जाणे
तेणेव उवागच्छइ, उ २ असोगवरपायवस्स अहे सीयं ठावेइ, सीयं २ ता
सीयाए पच्चोरुहइ, सी २ ता सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओमुयइ,

१ वंक्ते । अरहा णं अरिट्टनेमी तिण्णाणोवगए होत्था, चइस्सामीति जाणति, चयमाणे ण
जाणति, चुतो मि त्ति जाणति । जं रयणि च णं अरहा अरिट्टनेमी सिवाए देवीए कुच्छिसि
गव्वमत्ताए वंक्ते तं रयणि च णं सा सिवा देवी सयणिज्जसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी ओहीर-
माणी० पव्वं सुमिणंदसणं सव्वं । तेणं कालेण च-छ ॥ २ जायकम्मं जहा वट्टमाणस्स । तेणं कालेणं
तेणं समणं अरहा छ ॥ ३ ०लापेणं भाणियव्वं च ॥ ४ दक्खे पतिण्णे पडिस्से भइए विणीए
तिन्नि च ॥ ५ कुमारवास० च-छ ॥ ६ देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं जाव भयिस्सति त्ति कटु । पुत्ति
पि य णं अरहतो अरिट्टनेमिस्स माणुस्सातो गिहत्थधम्मतो अणुत्तरे अधोधिप ण जाणदंसणे
होत्था । ततेणं अरहा अरिट्टनेमी तेणं अणुत्तरेण अधोधिपणं जाणदंसणेणं अप्पणा निक्खमण-
कालं आभोपति, २त्ता चेच्चा हिरणं जाव परियाभापत्ता च ॥ ७ समणुगम्ममाणमगे सेसं तं चेव
वारयति नगरि मज्झं च-छ ॥ ८ उज्जाणे जेणेव असोगवरपायवे तेणेव च ॥ ९ ०कारां ओमु० च ॥

ओ २ ता सयमेव पंचमुष्टियं लोयं करेइ, २ ता छट्टेणं भत्तेणं अपाणएणं
चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं एगं देवदूसमादाय तेगेणं पु-
रिससहस्सेणं सद्धिं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्व-
इए ॥ १६४ ॥ अरहा णं अरिट्टेनेमी चउप्पन्नं राइंदियाइं निच्चं वोस-

ट्टकाए चियत्तदेहे तं चेव सव्वं जाव पणपन्नइमस्स राइंदियस्स अंतरा
वट्टमाणे जे से वासाणं तच्चे मासे पंचमे पक्खे अस्सोयवहुले तस्स णं
अस्सोयवहुलस्स पन्नरसीपक्खेणं दिवसस्स पच्छिमे भागे उप्पि उज्जित-
सेलसिहरे वडपायवस्स अहे छट्टेणं भत्तेणं अपाणएणं चित्ताहिं नक्खत्तेणं
जोगमुवागएणं ज्ञाणंतरियाए वट्टमाणस्स जाव अणंते अणुत्तरे जाव
सव्वलोए सव्वजीवाणं भावे जाणमाणे पासमाणे विहरइ ॥ १६५ ॥

अरहओ णं अरिट्टेनेमिस्स अट्टारस गणा गणहरा होत्था ।
अरहओ णं अरिट्टेनेमिस्स वरदत्तपामोक्खाओ अट्टारस समणसाहस्सी-
ओ उक्कोसिया समणसंपया होत्था । अरहओ णं अरिट्टेनेमिस्स अज्ज-
जक्खणिपामोक्खाओ चत्तालीसं अज्जियासाहस्सीओ उक्कोसिया
अज्जिया संपया होत्था । अरहओ अरिट्टेनेमिस्स नंदपामोक्खाणं सम-
णोवासगाणं एगा सयसाहस्सी अणुत्तरिं च सहस्सा उक्कोसिया समणो-
वासगसंपया होत्था । अरहओ अरिट्टेनेमिस्स महासुव्वया पामोक्खाणं
तिन्नि सयसाहस्सीओ छत्तीसं च सहस्सा उक्कोसिया समणोवासियाणं
संपया होत्था । अरहओ अरिट्टे चत्तारि सया चोदसपुव्वीणं अजि-

१ पुरिससाहस्सीए सद्धिं छ ॥ २ ०न्नमए रातिदिए अंतरा छ ॥ ३ ०माणस्स प ॥ ४-५
आसोय ० घ-छ ॥ ६ भागे उज्जिज क-व ॥ ७ ०हरंसि वेडसपाय ० ग-छ ॥ ८ अहे अट्टेणं भत्तेणं
ग-छ ॥ ९ अणंते अणुत्तरे केवलनाणे उप्पन्ने । तए णं अरिहा अरिट्टेनेमी सव्व ० र । अणंते
जाव केवलनाणदंसणे समुप्पण्णे । तते णं से अरहा जाते विहरइ छ ॥ १० जाव जाण-
माणे च ॥ ११ सावगसंपया च ॥

[illegible]

तेणं कालेणं तेणं ममणं अरिहा अरिट्ट० तिन्नि वाससयाइं
कुमारवासमज्जे वगित्ता, नउण्णं राइंदियाइं लउमत्थपरियागं पाउणित्ता,
देसूणाइं सत्त वाससयाइं केवल्लिपरियागं पाउणित्ता, पडिपुन्नाइं सत्त वास-
सयाइं सामन्नपरियागं पाउणित्ता, एगं वाससहस्सं सव्वायं पालइत्ता
खीणे वेयणिज्जाउयनामगोत्तं इमीसे ओसप्पिणीए दूसममुसमाए समाए
वहुवीइकंताए जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे अट्टमे पक्खे आसाढसुद्धे तस्स
णं आसाढसुद्धस्सं अट्टमीपक्खेणं उप्पि उज्जितसेलसिहंरंसि पंचहिं छत्ती-
सेहिं अणगारसएहिं सद्धिं मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं चित्ताहिं नक्ख-
त्तेणं जोगसुवागएणं पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि नेसज्जिए कालगए जाव
(ग्रं० ८००) सव्वदुक्खप्पहीणे ॥ १६८ ॥ अरहओ णं अरिट्टने-
मिस्स कालगयस्स जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्सं चउरासीइं वाससहस्साइं वि-
इकंताइं, पंचासीइमस्स य वाससहस्सस्स नव वाससयाइं विइकंताइं,
दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ॥ १६९ ॥

१० णाणं एवं वद्धमाणसामिगमतेण णायत्वं । पण्ण० छ ॥ २ ० रस् अंतेवासिसया छ ॥
३-४-५ ० करभू० छ ॥ ६ ० भूमी, तिवास० क । ० भूमी दुवालसवास० घ-च ॥ ७ ० स्म छट्ठीप०
घ॥ ८ ० हरस्सपं० छ ॥ ९ ० स्म धुवसेणरज्जपरिवत्तिप पंचासीइवाससहस्साइ असीति च
यासाइं विइवंताइं । नमिस्स छ ॥

नमिस्स णं अरहओ कालगयस्स जाव प्पहीणस्स पंच वाससय-
सहस्साइं चउरासीइं च वाससहस्साइं नव य वाससयाइं विइकंताइं,
दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवेच्छरे काले गच्छइ ॥ १७० ॥

मुणिसुव्वयस्स णं अरहओ कालगयस्स जाव प्पहीणस्स एकारस
वाससयसहस्साइं चउरासीइं च वाससहस्साइं नव य वाससयाइं विइ-
कंताइं, दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवेच्छरे गच्छइ ॥ १७१ ॥

मल्लिस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स पन्नट्ठि वाससयसहस्साइं
चउरासीइं वाससहस्साइं नव य वास सयाइं विइकंताइं, दसमस्स य वास-
सयस्स अयं असीइमे संवेच्छरे काले गच्छइ ॥ १७२ ॥

अरस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स एगे वासक्रोडिसहस्से
वितिकंते, सेसं जहा मल्लिस्स । तं च एयं-पंचसट्ठि लक्खा चउरासी-
इसहस्सा विइकंता तम्मि समए महावीरो निव्वुओ, ततो परं नव सया
विइकंता, दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवेच्छरे गच्छइ । एवं
अंगओ जाव सेयंसो ताव दट्ठव्वं ॥ १७३ ॥

कुंथुस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स एगे चउभागपलिओ-
वमे विइकंते पंचसट्ठि च सयसहस्सा सेसं जहा मल्लिस्स ॥ १७४ ॥

संतिस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स एगे चउभागूणे पलितो-
वमे विइकंते पन्नट्ठि च, सेसं जहा मल्लिस्स ॥ १७५ ॥

धम्मस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स तिन्नि सागरोवमाइं विइ-
कंताइं पन्नट्ठि च, सेसं जहा मल्लिस्स ॥ १७६ ॥

अणंतस्स णं जाव प्पहीणस्स सत्त सागरोवमाइं विइकंताइं पन्नट्ठि
च, सेसं जहा मल्लिस्स ॥ १७७ ॥

विमर्शणं जाव पहीणस्स गोत्थं सागरोत्तमाहं विइक्कंताहं
पन्नट्ठि च सेसं जहा मत्तिस्स ॥ १७८ ॥

वायुपुजस्स पं अरुओ जाव पहीणस्स झगालीसं सागरोव-
माहं विइक्कंताहं सेसं जहा मत्तिस्स ॥ १७९ ॥

नेज्जसस्स पं अरुओ जाव पहीणस्स एगे सागरोवमसए वि-
इक्कंते पन्नट्ठि च, सेसं जहा मत्तिस्स ॥ १८० ॥

सीयलस्स पं जाव पहीणस्स एगा सागरोवमकोडी तिवासअद्दु-
नवमासाहियवायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिआ विइक्कंता, एयम्मि समए वीरे
निव्वुए, तओ वि य पं परं नव वाससयाहं विइक्कंताहं, दसमस्स य वास-
सयस्स अयं असीइमं संवच्छरे काले गच्छइ ॥ १८१ ॥

सुविहिस्स पं अरुओ पुण्णदंतस्स काल जाव सब्बदुक्खपही-
णस्स दस सागरोवमकोडीओ विइक्कंताओ, सेसं जहा सीअलस्स, तं च
इमं—तिवासअद्दनवमासाहिअवायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिआ विइक्कंता
इच्चाइ ॥ १८२ ॥

चंदप्पहस्स पं अरुओ जाव पहीणस्स एगं सागरोवमकोडि-
सयं विइक्कंतं सेसं जहा सीतलस्स, तं च इमं—तिवासअद्दनवमासाहिय-
वायालीससहस्सेहिं ऊणिगामिच्चाइ ॥ १८३ ॥

सुपासस्स पं जाव पहीणस्स एगे सागरोवमकोडीसहस्से विइ-
क्कंते, सेसं जहा सीयलस्स, तं च इमं—तिवासअद्दनवमासाहियवायाली-
ससहस्सेहिं ऊणिआ विइक्कंता इच्चाइ ॥ १८४ ॥

पउमप्पभस्स पं जाव पहीणस्स दससागरोवमकोडिसहस्सा विइ-

क्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायालीससहस्सेहि
अणिया विइक्कंता इच्चाइयं ॥ १८५ ॥

सुमइस्स णं जाव प्पहीणस्स एगे सागरोवमकोडीसयसहस्से वि-
इक्कंते, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायालीससहस्सेहि
इच्चाइयं ॥ १८६ ॥

अभिनंदणस्स णं जाव प्पहीणस्स दस सागरोवमकोडीसयसह-
स्सा विइक्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायाली-
ससहस्सेहि इच्चाइयं ॥ १८७ ॥

संभवस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स वीसं सागरोवमकोडिस-
यसहस्सा विइक्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहिय-
वायालीसवाससहस्सेहि इच्चाइयं ॥ १८८ ॥

अजियस्स णं जाव प्पहीणस्स पन्नासं सागरोवमकोडिसयसहस्सा
विइक्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायालीसवास-
सहस्सेहि इच्चाइयं ॥ १८९ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं उसहे णं अरहा कोसलिए चउत्तरा-
साढे अभीइपंचमे होत्था, तं जहा—उत्तरासाढाहिं चुए चइत्ता गव्वं वक्कंते
जाव अभीइणा परिनिव्वुए ॥ १९० ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं
उसये णं अरहा कोसलिए जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे
आसाढवहुले तस्स णं आसाढवहुलस्स चउत्थीपक्खेणं सव्वट्टसिद्धाओ
महाविमाणाओ तेत्तीससागरोमट्ठितीयाओ अणंतरं चयं चइत्ता इहेव
जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे इक्खागभूमीए नाभिस्स कुलगरस्स मरुदेवीए

१ चउआगादे च ॥ २ आसाढाहिं च ॥ ३ जाव उत्तरासाढाहिं अणंते अणुत्तरे निव्वाधाते
निरावरणं म.गिणं पट्ठिपुग्गे केवलयरनाणदस्सणे समुप्पन्ते, अभिदणा ए ॥

भारियाण् पुण्डरिकावरस्ततः शम्भोहि पाशराशनीण जाव गम्भसाण्
वक्कन्ते ॥ १११ ॥ उत्सभेणर ग कोसलिण् तिस्राणोपाण् होत्वा तं
चस्सामि त्ति जोगाद् जाव सुमिणे पागइ तं जज्ज-गग मसहं गाहा
मव्वं तहेव नवरं सुविण्णतज्जा यत्ति नाभी कुल्लगरो नागरेइ ॥ ११२ ॥

तेणं कालेणं तेणं समण्णं उत्सभे अरहा कोसलिण् जे से गि-
म्हाणं पढमं मासे पढमे पक्खे नित्तनहुलं तस्स णं नित्तनहुलस्स अट्ठमी-
पक्खेणं नवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अद्दद्दमाण य राइंदियेणं जाव
आसाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागण्णं औरोग्गा आरोग्गं पयाया, तं चैव
जाव देवा देवीओ य वसुहारायं वासिमु, ससं तहेव चारगसोहणं माणुम्मा-
णवड्डुणं उस्सुकमार्हयं द्विइपडियवज्जं सव्वं भाणियव्वं ॥ ११३ ॥ उ-
सभेणं० कोसलिए कासवगुत्ते णं, तस्स णं पंच नामधिज्जा एवमाहिज्जंति,
तं जहा-उसभे इ वा पढमराया इ वा पढमभिक्षाचरे इ वा पढमजिणे

१ कालसमयंस्ति उत्तरासाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागण्णं आहारवक्कन्तीए भववक्कन्तीए
संरीरवक्कन्तीए जाव छ । ० कालस्स आसाढाहिं आहारवक्कन्तीए ३ कुच्छित्तिं गम्भ^० व ॥
२ जाणइ । जं णं रयणि उत्सभे णं अरहा कोसलिण् मरुदेवाय देवीए कुच्छित्तिं गम्भसाय
वक्कन्ते तं णं रयणि सा मरुदेवा देवी तंस्ति तारिसगंस्ति सयणिज्जंस्ति तं चैव, नवरं पढमं
उत्सभे मुहे अतिगंतं पासति सेसाउ गयं, णाभिकुलगरस्स साहेति, णाभी सतमेव वागरेति,
णत्थि सुमिणपाढगा, ओराला णं तुमे देवा० सुमिणा दिट्ठा जाव सत्तिंरिया णं तुमे देवा०
सुमिणा दिट्ठा, तं—अथलाभो देवा० भोगलाभो दे० सोक्खलाभो दे० पुत्तलाभो, एवं बहु
दे० णवण्हं मासाणं जाव दारगं पयाहिसि । से वि य णं दारगे उम्मुक्कावाभावे विण्णाय-
परिणयजोव्वणमणुप्पत्ते महाकुलगरे यावि भविस्सति । ततेणं सा मरुदेवा देवी सेसे तं चैव
जाव सुहेणं तं गंभं परिवहति छ ॥ ३ ० याणं पुण्डरिकावरस्तकालसमयंस्ति च-छ ॥ ४ उत्तरा-
साढा^० च-छ ॥ ५ अरोग्गा अरोग्गं ग ॥ ६ पयाया । जं रयणि च ण उत्सभे अरहा कोसलिण्
जाते सा णं रयणी बह्वहिं देवेहिं देवीहिं ओवतंतेहिं उप्पंततेहिं य उज्जोविंया वावि
होत्वा, एवं उप्पिजलगभूता, कट्ठकट्ठगभूता । जं रयणि च णं उत्सभे अरहा कोसलिण् जाते तं
रयणि च णं बहवे वेसमणकुंदधारिणो तिरियजंभंगा देवा इक्खंतागभूमीए चिरिणरासि व० ।
उत्सभे णं च । पयाया, जातकम्मं तहेव । उत्सभे णं छ ॥

इ वा पढमतिथकरे इ वो ॥ १९४ ॥ उसभे अरहा कोसलिए
 दक्खे पतिन्ने पडिख्वे अल्लीणभदए वीणीए वीसं पुव्वसयसहस्साइं
 कुमारवासमज्जे वसइ, वीसं २ ता तेवट्ठिं पुव्वसयसहस्साइं रज्जवासमज्जे
 वसमाणे लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ सउणरुयपज्जवसाणाओ वाहत्तरिं
 कलाओ चोवट्ठिं महिलागुणे सिप्पसयं च कैम्माणं तिन्नि वि पयाहियाए
 उवदिसइ, २ ता पुत्तसयं रज्जसए अभिसिंचइ, अभिसिं २ ता पुणरवि
 लोयंतिएहिं जिअकर्प्पिं० सेसं तं चेव सव्वं भाणियव्वं जाव दायं दाइ-
 याणं परिभाएत्ता जे से गिम्हाणं पढमे मासे पढमे पक्खे चेतवहुले तस्स
 णं चेतवहुलस्स अट्टमीपक्खेणं दिवसस्स पच्छिमे भागे सुदंसणाए
 सिंवियाए सदेवमणुयासुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे जाव विणीयं
 रायहाणिं मज्जं मज्जेणं निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव सिद्धत्थवणे उज्जाणे
 जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ, तेणे २ ता असोगवरपायवस्स
 अहे जाव सयमेव चउमुट्ठियं लोयं करेइ, २ ता छट्ठेणं भत्तेणं अप्पाण-
 णं आसाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं उग्गाणं भोगाणं राइन्नाणं च
 खत्तियाणं च चउहिं सहस्मेहिं सद्धिं एगं देवदूसमादाय मुंडे भवित्ता
 अगाराओ अणगारियं पव्वइए ॥ १९५ ॥ उसभे णं अरहा कोस-

१ वा। तेणं कालेणं तेणं समपणं उसभे च-उ ॥ २ ०त्ताइं महारायन्नवासमज्जे घत्ति-
 ता तेवट्ठिं पुव्वसयसहस्साइं रज्जे वसमाणे च-उ ॥ ३ वायत्तरिं ग-च-उ ॥ ४ चोसट्ठिं छ ॥
 ५ क्रमेणं ग ॥ ६ रज्जे अभि० क ॥ ७ ०त्ता तेसोइं पुव्वसतसहस्साइं अगारमज्जे घत्तिता
 पुण० च ॥ ८ ०प्पिण्हिं देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं जाव भविस्सति त्ति कट्ठु। पुर्व्वि पि य णं
 उत्तहस्सं कोसलियस्स माणुस्साओ गिहत्थधम्माओ अणुत्तरे अधोद्विष णाणदसणे होन्था।
 ततेणं उसभे अरहा कोसलिय तेणं अणुत्तरेणं अधोद्विषेणं नाणदसणेणं अप्पणो निज्जमण-
 कालं आभोपति, २ ता चेच्चा हिरणं जाव परियाभापत्ता च-उ ॥ ९ सीयाए ग-च-उ ॥
 १० ०णीयरायधानीए मज्जं च ॥ ११ अहे सीय उवित्ति, २ ता सीयातो पच्चोरुदत्ति, नतमेय
 आभरणमल्लालंकारं ओमुयत्ति, सयमेव चउ० छ ॥ १२ उत्तरान्नाढा० उ ॥ १३ चउहिं पुग्गि-
 ससह० च-उ ॥

लिए एगं वागसत्तस्यं ति० चोप्यता० निगन्तेदे जाते यणार्ण भवेमाणस
एकं वागसत्तस्यं ति० ने, तस्यो णं से मे भवेताणं जातो माये सत्ते
पक्खे फल्लुणवहुले तस्य णं फल्लुणवहुलस्य चकारसीणस्मेणं पुब्बक्का-
लसमयंसि पुरिगतास्स नयस्स वीज्या गगडमुहंसि उज्जाणंसि तस्यो-
हवरपायवस्स अहे अट्टमेणं भत्तेणं जाणणम्णं ओमाटाहिं नक्खत्तेणं
जोगमुवागणं जाणंतरिणाणं नट्टनाणस्य अणंतं जात जाणमाणं पास-
माणे विहरइ ॥ २९६ ॥

उसभस्स णं अरहओ कोसल्लिगस्स चउरासीइं गणा चउरासीइं
गणहरा होत्था । उसभस्स णं अरहओ को० उसभमेणपामोक्खाओ
चउरासीइं समणसाहस्सीओ उक्कोसिया समणसंपया होत्था । उसभस्स णं
अर० को० वंभीसुंदरिपामोक्खाणं अज्जियाणं तिन्नि सयसाहस्सीओ
उक्कोसिया अज्जियासंपया होत्था । उसभस्स णं० मेज्जंसपामोक्खाणं
समणोवासगाणं तिन्नि सयसाहस्सीओ पंच सहस्सा उक्कोसिया समणोवा-
सयसंपया होत्था । उसभस्स णं० सुभद्दापामोक्खाणं समणोवासियाणं
पंच सयसाहस्सीओ चउप्पन्नं च सहस्सा उक्कोसिया समणोवासि० । उस-
भस्स णं० चत्तारि सहस्सा सत्त सया पन्नासा चोदसपुब्बीणं अजिणाणं
जिणसंकासाणं उक्कोसिया चोदसपुब्बिसंपया होत्था । उसभस्स णं० नव
सहस्सा ओहिनाणीणं उक्कोसिया० । उसभस्सणं० वीससहस्सा केवलणा-
णीणं उक्को० । उसभस्स णं० वीससहस्सा छच्च सया वेउब्बियाणं
उक्को० । उसभस्स णं० वारससहस्सा छच्च सया पन्नासा विउलमईणं
अड्डाइज्जेसु दीवसमुद्देसु सन्नीणं पंचिदियाणं पज्जत्तगाणं मणोगए भावे

१ जाव अधियासेति, तते णं से भगवं अणगारे जाते जाव अण्पाणि च । जाव फलप-
रिनिव्धाणमग्गेणं छ ॥ २ छट्ठेणं च ॥ ३ उत्तरासाढाहिं छ ॥ ४ ०या समणीसंपया च ॥ ५ ०वा
सावगसंपया च ॥

जाणमाणाणं पासमाणाणं उक्कोसिया विपुलमइसं० । उसभस्स णं वारस
 सहस्सा छच्च सया पन्नासा वाईणं० । उसभस्स णं अर० वीसं अंतेवासि-
 सया सिद्धा, चत्तालीसं अज्जियासाहस्सीओ सिद्धाओ । बावीस सह-
 स्सा नव य सया अणुत्तरोववाइयाणं गतिक० जाव भद्दाणं उक्को-
 सिया० ॥ १९७ ॥ उसभस्स णं अर० कोस० दुविहा अंतगड-
 भूमी होत्था, तं जहा-जुगंतकडभूमी य परियायंतकडभूमी य । जाव
 असंखेज्जाओ पुरिसजुगाओ जुगंतगडभूमी, अंतोमुहुत्तपरियाए अंतम-
 कासी ॥ १९८ ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं उसभे अरहा कोस-
 लिए वीसं पुव्वसयसहस्साइं कुमारवासमज्झावसित्ता णं, तेवट्ठिं पुव्वसय-
 सहस्साइं रज्जवासमज्झावसित्ता णं, तेसीइं पुव्वसयसहस्साइं अगारवास-
 मज्झावसित्ता णं, एगं वाससहस्सं छउमत्थपरियागं पाउणित्ता, एगं पुव्वस-
 यसहस्सं वाससहस्सूणं केवल्लिपरियागं पाउणित्ता, पडिपुन्नं पुव्वसयसह-
 स्सं सामन्नपरियागं पाउणित्ता, चउरासीइं पुव्वसयसहस्साइं सव्वाउयं पा-
 लइत्ता, खीणे वेयणिज्जाउयनामगोत्ते इमीसे ओसप्पिणीए सुसमदूस-
 माए समाए बहुविइकंताए तिहिं वासेहिं अद्धनवमेहि य मासेहिं सेसेहिं
 जे से हेमंताणं तच्चे मासे पंचमे पक्खे माहवहुले (ग्रं० ९००) तस्स णं
 माहवहुलस्स तेरसीपक्खेणं उप्पिं अट्ठावयसेलसिहरंसि दसहिं अणगारस-
 हस्सेहिं सट्ठिं चोदसमेणं भत्तेणं अप्पाणएणं अभिइणा नक्खत्तेणं जोग-
 मुवागएणं पुव्वण्हकालसमयंसि संपलियंकनिसन्ने कालगए विइकंते जाव
 सव्वदुक्खप्पहीणे ॥ १९९ ॥ उसभस्स णं अर० क्रो० कालगयस्स
 जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स तिन्नि वासा अद्धनवमा य मासा विइकंता,
 तओ वि परं एगा सागरोवमकोडाकोडी तिवासअद्धनवमासाहिएहिं
 वायालीसाए वाससहस्सेहिं ऊणिया वीइकंता, एयम्मि समए समणे
 भगवं महावीरे परिनिव्वुडे, तओ वि परं नव वाससया वीइकंता,

दसमस्स य वासववरस अप अग्नीत्ते मंगलस्य गच्छ ॥ २०० ॥

तेणं कल्लेणं तेणं मणसस भगवओ महावीरस्स नव गणा एकारस गणहरा होत्था ॥ २०१ ॥ जे केणदणं भंते! एवं

वुच्चइ—समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा एकारस गणहरा होत्था?।
समणस्स भगवओ महावीरस्स जेइ इंदभई अणगारे गोयमे गोत्तेणं पंच
समणसयाइं वांतेइ, मज्झिमे अणगारे अग्निभई नाणेणं गोयमे गोत्तेणं
पंच समणसयाइं वाण्ड, कणीयमे अणगारे नाउभूई नाणेणं गोयमे गोत्तेणं
पंच समणसयाइं वाण्ड, थेरे अज्जनिभत्ते भारदाणे गोत्तेणं पंच समणस-
याइं वाण्ड, थेरे अज्जमुहम्मे अग्निवेसायणे गोत्तेणं पंच समणसयाइं
वाण्ड, थेरे मंडियपुत्ते वासिंदु गोत्तेणं अज्जुट्टाइं समणसयाइं वाण्ड,
थेरे मोरियपुत्ते कासवगोत्तेणं अज्जुट्टाइं समणसयाइं वाण्ड, थेरे अकंपिए
गोयमे गोत्तेणं थेरे अयलभाया हारियायणे गोत्तेणं ने दुन्नि वि थेरा तिन्नि
तिन्नि समणसयाइं वांतेइ, थेरे मेयज्जे थेरे य पभासे एए दोन्नि वि थेरा
कोडिन्ना गोत्तेणं तिन्नि तिन्नि समणसयाइं वांतेइ, रो एत्तेणं अट्टेणं अज्जो!
एवं वुच्चइ—समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा एकारस गणहरा
होत्था ॥ २०२ ॥ सँव्वे एए समणस्स भगवओ महावीरस्स एका-
रस वि गणहरा दुवालसंगिणो चोदसपुव्विणो समत्तगणिपिडगधरा रा-
यगिहे नगरे मासिएणं भैत्तिएणं अपाणएणं कालगया जाव सव्वदुक्ख-
प्पहीणा। थेरे इंदभूई थेरे अज्जसुहम्मे सिद्धिं गए महावीरे पच्छा दोन्नि
वि परिनिव्वुया ॥ २०३ ॥ जे इमे अज्जत्ताते समणा निगंथा
विहरंति एए णं सव्वे अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स आवच्चिज्जा, अवसेसा

१ जेइ अंतेवासी इद० छ॥ २ ०ज्झिमए अग्निभूइ अणगारे गोय० ख-ग-घ-ङ॥ ३ ०णं
एत्ते णं दु० च। ०णं पत्तेयं ते दु० छ॥ ४ सव्वे वि णं एत्ते च-ङ॥ ५ भंतेणं ख-ग-घ-ङ॥
६ जे ते अज्ज० क॥

गणहरो निरवचा वोच्छिन्ता ॥ २०४ ॥ समणे भगवं महावीरे
 कासवगोत्ते णं । समणस्स णं भगवओ महावीरस्स कासवगोत्तस्स अज्ज-
 सुहम्मे थेरे अंतेवासी अग्गिवेसायणसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जसुहम्मस्स
 अग्गिवेसायणसगोत्तस्स अज्जजंबुनामे थेरे अंतेवासी कासवगोत्ते । थेरस्स
 णं अज्जजंबुनामस्स कासवगोत्तस्स अज्जप्पभवे थेरे अंतेवासी कच्चायण-
 सगोत्ते । थेरस्स णं अज्जप्पभवस्स कच्चायणसगोत्तस्स अज्जसेज्जंभवे थेरे
 अंतेवासी मणगपिया वच्छसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जसेज्जंभवस्स मणग-
 पिउणो वच्छसगोत्तस्स अज्जजसभदे थेरे अंतेवासी तुंगियार्यणस-
 गोत्ते ॥ २०५ ॥

संखित्तवायणाए अज्जजसभद्वाओ अग्गओ एवं थेरावली भ-
 णिया, तं०—थेरस्स णं अज्जजसभद्दस्स तुंगियार्यणसगोत्तस्स अंतेवासी
 दुवे थेरा—थेरे अज्जसंभूयविजए माढरसगोत्ते, थेरे अज्जभद्दवाहू पाइणस-
 गोत्ते । थेरस्स णं अज्जसंभूयविजयस्स माढरसगोत्तस्स अंतेवासी थेरे
 अज्जथूलभद्दे गोयमसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जथूलभद्दस्स गोयमसगोत्तस्स
 अंतेवासी दुवे थेरा—थेरे अज्जमहागिरी एलावच्छसगोत्ते थेरे अज्जसुह-
 त्थी वासिट्ठसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जसुहत्थिस्स वासिट्ठसगोत्तस्स अंते-
 वासी दुवे थेरा सुट्ठियसुपडिबुद्धा कोडियकाकंदगा वग्घावच्चसगोत्ता ।
 थेराणं सुट्ठियसुपडिबुद्धाणं कोडियकाकंदगाणं वग्घावच्चसगोत्ताणं अंते-
 वासी थेरे अज्जइंददिन्ने कोसियगोत्ते । थेरस्स णं अज्जइंददिन्नस्स को-
 सियगोत्तस्स अंतेवासी थेरे अज्जदिन्ने गोयमसगोत्ते । थेरस्स णं अज्ज-
 दिन्नस्स गोयमसगोत्तस्स अंतेवासी थेरे अज्जसीहगिरी जाइस्सरं कोसि-

१ ०हरा रायगिहे नगरे निर० क ॥ २ ०यणवग्घावच्चसगो० छ ॥ ३ तेवं ॥ ४ ०यण-
 वग्घावच्चसगो० छ ॥ ५ थेरा अघावच्चा अमिण्णाता होन्था, तं०—थेरे व० ॥ ६
 ०वच्छस० वृत्तिव्य ०वच्छस० इति भाष्ये पाठो वर्तते ॥

यगोत्ते। थेरस्स णं अज्जमो गिग्गिस्स जातिगराण कोगिगगोत्तस्स अंते-
वासी थेरे अज्जवड्ढे गोमसगोत्ते। थेरस्स णं अज्जवड्ढस्स गोमसगो-
त्तस्स अंतेवासी चत्तारि थेरा-थेरे अज्जनाइले थेरे अज्जगोगिले थेरे
अज्जजयंते थेरे अज्जतावगे। थेराओ अज्जनाइलाओ अज्जनाइला साहा
निग्गया, थेराओ अज्जगोगिलाओ अज्जगोगिला माहा निग्गया, थेराओ
अज्जजयंताओ अज्जजयंती साहा निग्गया, थेराओ अज्जतावसाओ
अज्जतावसी साहा निग्गया इति ॥ २०६ ॥

वित्थरवायणाए पुण अज्जजसभद्दाओ परओ थेरावली एवं पलो-
इज्जइ, तं जहा-थेरस्स णं अज्जजसभद्दस्स इमे दो थेरा अंतेवासी अहावच्चा
अभिन्नाया होत्था, तं जहा-थेरे अज्जभद्दवाहू पाईणसगोत्ते, थेरे अज्ज-
संभूयविजये माढरसगोत्ते। थेरस्स णं अज्जभद्दवाहुस्स पाईणगोत्तस्स इमे
चत्तारि थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया होत्था, तं०-थेरे गोदासे थेरे
अग्गिदत्ते थेरे जण्णदत्ते थेरे सोमदत्ते कासवगोत्ते णं। थेरेहिंतो णं गोदासेहिं-
तो कासवगोत्तेहिंतो एत्थं णं गोदासगणे नामं गणे निग्गए, तस्स णं इमाओ
चत्तारि साहाओ एवमाहिज्जंति, तं०-तामलित्तिया कोडीवरिसिया पों-
डवद्धणिया दासीखव्वड्डिया ॥ २०७ ॥ थेरस्स णं अज्जसंभूयविज-
यस्स माढरसगोत्तस्स इमे दुवालस थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया
होत्था, तं जहा-नंदणभद्दे उवन्नंदभद्द तह तीसभद्द जसभद्दे। थेरे य सुंमिण-
भद्दे मणिभद्दे य पुंनभद्दे य ॥ १ ॥ थेरे य थूलभद्दे उज्जुर्मती जंबुनामधेज्जे य।
थेरे य दीहभद्दे थेरे तह पंडुभद्दे य ॥ २ ॥ थेरस्स णं अज्जसंभूयविजयस्स
माढरसगोत्तस्स इमाओ सत्त अंतेवासिणीओ अहावच्चाओ अभिन्नाताओ

१ अज्जगोगिले य। अज्जघोमिले ग ॥ २ अज्जगोगिलाओ अज्जगोगिला स। अज्ज-
घोमिलाओ अज्जघोमिला ग ॥ ३ गोदासे नामं छ ॥ ४ दामखवड्डिया छ ॥ ५ सुमण० ग-घ-व-छ ॥
६ मणिभद्दे क-ग ॥ ७ पुप्फभद्दे क ॥ ८ मती अज्जजंबुनामे य छ ॥

होत्था, तं जहा—जक्खा य जक्खदिन्ना भूया तेह होइ भूयदिन्ना य।
 सेणा वेणा रेणा भगिणीओ थूलभद्दस्स ॥ १ ॥ ॥ २०८ ॥ थेरस्स णं
 अज्जथूलभद्दस्स गोयमगोत्तस्स इमे दो थेरा अहावच्चा अभिन्नाया होत्था,
 तं जहा—थेरे अज्जमहागिरी एलावच्छसगोत्ते, थेरे अज्जसुहत्थी वासिट्ठस-
 गोत्ते। थेरस्स णं अज्जमहागिरिस्स एलावच्छसगोत्तस्स इमे अट्ठ थेरा
 अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया होत्था, तं०—थेरे उत्तरे थेरे वलिस्सहे
 थेरे धण्डु थेरे सिरिड्डु थेरे कोडिन्ने थेरे नागे थेरे नागमित्ते थेरे छल्लुए रोहं-
 गुत्ते कोसिए गोत्तेणं। थेरेहिंतो णं छल्लुएहिंतो रोहंगुत्तेहिंतो कोसियगो-
 त्तेहिंतो तैत्थ णं तेरासिया निग्गया। थेरेहिंतो णं उत्तरवलिस्सहेहिंतो
 तैत्थ णं उत्तरवलिस्सहगणे नामं गणे निग्गए। तस्स णं इमाओ चत्तारि
 साहाओ एवमाहिज्जंति, तं जहा—कोसंविया सोत्तितिया कोडवाणी
 चंदनागरी ॥ २०९ ॥ थेरस्स णं अज्जसुहत्थिस्स वासिट्ठसगोत्तस्स
 इमे दुवालस थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया होत्था, तं जहा—थेरे त्य
 अज्जरोहण भद्दजसे मेहगणी य कामिड्डी। सुट्ठियसुप्पडिबुद्धे रक्खिय
 तह रोहंगुत्ते य ॥ १ ॥ इसिगुत्ते सिरिगुत्ते गणी य वंभे गणी य तह सोमे।
 दस दो य गणहरा खल्लु एए सीसा सुहत्थिस्स ॥ २ ॥ २१० ॥ थेरे-
 हिंतो णं अज्जरोहणेहिंतो कासवगुत्तेहिंतो तैत्थ णं उदेहगणे नामं गणे नि-
 ग्गए। तस्सिमाओ चत्तारि साहोओ निग्गयाओ छच्च कुलाइं एवमाहि-
 ज्जंति। से किं तं साहाओ? एवमाहिज्जंति—उदुवरिज्जिया मासपू-
 रिया भैत्तिपत्तिया सुवन्नपत्तिया, से तं साहाओ। से किं तं कुलाइं?

१ तह सेव भूय ग-व ॥ २ रोहपुत्ते ग-उ ॥ ३ रोहपुत्ते० क-ख-ग ॥ ४-५ पन्थ उ ॥
 ६ सोत्तितिया कोडधारी चंद० उ ॥ ७ कोडवाणी ग। कोडविणी व ॥ ८ जम्भे मेह०
 क० दिना ॥ ९ उडिबुद्धे व-उ ॥ १० रोहपुत्ते ख-प ॥ ११ पन्थ उ ॥ १२ षाओ छच्च उ ॥
 १३ माहुरिज्जया उ ॥ १४ सुन्नपत्तिया प-व ॥

रगोयन्तेहिंतो तन्म पं वि मागी मास निग्गया ॥ २१७ ॥ थेरस्स
 णं अज्जहंदिन्नस्य मास गोपस्य थ-नत्तिथेरे अंतवासी गोयममगोत्ते ।
 थेरस्स णं अज्जन्निस्स गोयममगोत्तस्स इमे लो थेरा अंतवासी अहावचा
 अभिन्नाया वि होत्था, तं०-थेरे अज्जगंतिमेणिण् मादग्गगोत्ते थेरे अज्ज-
 मीहगिरी जाइस्सरे कोगियगोत्ते । थेरेहिंतो णं अज्जगंतिमेणिण्हिंतो णं
 मादग्गगोत्तेहिंतो एत्थ णं उवानागरी साहा निग्गया ॥ २१८ ॥ थ-
 रस्स णं अज्जसंतिमेणियस्स मादग्गगोत्तस्स इमे नत्तारि थेरा अंतवासी
 अहावचा अभिन्नाया होत्था, तं०-(अं. १०००) थेरे अज्जमेणिण्
 थेरे अज्जतावसे थेरे अज्जकुवेरे थेरे अज्जइसिपालिते । थेरेहिंतो णं
 अज्जसेणितेहिंतो एत्थ णं अज्जमेणिया साहा निग्गया । थेरेहिंतो
 णं अज्जतावसेहिंतो एत्थ णं अज्जतावासी साहा निग्गया । थेरेहिंतो णं
 अज्जकुवेरेहिंतो एत्थ णं अज्जकुवेरा साहा निग्गया । थेरेहिंतो
 णं अज्जइसिपालेहिंतो एत्थ णं अज्जइसिपालिया साहा निग्ग-
 या ॥ २१९ ॥ थेरस्स णं अज्जसीहगिरिस्स जातीसरस्स कोसि-
 यगोत्तस्स इमे चत्तारि थेरा अंतवासी अहावचा अभिन्नाया होत्था, तं०-
 थेरे धणगिरी थेरे अज्जवइरे थेरे अज्जसमिण् थेरे अरहदिन्ने । थेरेहिंतो
 णं अज्जसमिण्हिंतो एत्थ णं वंभदेवीया साहा निग्गया । थेरेहिंतो णं
 अज्जवइरेहिंतो गोयमसगोत्तेहिंतो एत्थ णं अज्जवइरा साहा नि-
 ग्गया ॥ २२० ॥ थेरस्स णं अज्जवइरस्स गोतमसगोत्तस्स इमे
 तिन्नि थेरा अन्तेवासी अहावचा अभिन्नाया होत्था, तं०-थेरे अ-
 ज्जवइरसेणिण् थेरे अज्जपउमे थेरे अज्जरहे । थेरेहिंतो णं अज्जवइर-
 सेणिण्हिंतो एत्थ णं अज्जनाइली साहा निग्गया । थेरेहिंतो णं अज्ज-

पउमेहितो एत्थ णं अज्जपउमा साहा निग्गया । थेरेहितो णं अज्जरहे-
 हितो एत्थ णं अज्जजयंती साहा निग्गया ॥ २२१ ॥ थेरस्स णं
 अज्जरहस्स वच्छसगोत्तस्स अज्जपूसगिरी थेरे अंतेवासी कोसियगोत्ते ।
 थेरस्स णं अज्जपूसगिरिस्स कोसियगोत्तस्स अज्जफग्गुमित्ते थेरे अंतेवासी
 गोयमसगुत्ते ॥ २२२ ॥ * * *

वंदामि फग्गुमित्तं च गोयमं धणगिरिं च वासिट्ठं । कोच्छि
 सिवभूइं पि य कोसिय दोज्जितकंटे य ॥ १ ॥ तं वंदिऊण सिरसा चित्तं
 वंदामि कासवं गोत्तं । णैक्खं कासवगोत्तं रक्खं पि य कासवं वंदे ॥ २ ॥
 वंदामि अज्जनागं च गोयमं जेहिलं च वासिट्ठं । विण्हं माढरगोत्तं का-

१-२ कासवगो० ख-छ ॥ ३ - ११ एतच्चिह्नस्थाने गाथाभ्यं प्राग् अर्वाचीनासु प्रतिषु निम्नोद्धृत स्थविरावली-
 विषय पाठोऽधिक उपलभ्यते । तथाहि-थेरस्स णं अज्जफग्गुमित्तस्स गोयमसगुत्तस्स अज्जधणगिरी थेरे
 अंतेवासी वासिट्ठसगोत्ते ॥ ३ ॥ थेरस्स णं अज्जधणगिरिस्स वासिट्ठसगोत्तस्स अज्जसिवभूइं
 थेरे अंतेवासी कुच्छसगोत्ते ॥ ४ ॥ थेरस्स णं अज्जसिवभूइस्स कुच्छसगोत्तस्स अज्जभहे थेरे
 अंतेवासी कासवगुत्ते ॥ ५ ॥ थेरस्स णं अज्जभहस्स कासवगुत्तस्स अज्जनम्पत्ते थेरे अंतेवासी
 कामवगुत्ते ॥ ६ ॥ थेरस्स णं अज्जनक्खत्तस्स कासवगुत्तस्स अज्जरक्खे थेरे अंतेवामी कास-
 वगुत्ते ॥ ७ ॥ थेरस्स णं अज्जरक्खस्स कासवगुत्तस्स अज्जनागे थेरे अंतेवामी गोयमसगोत्ते ॥ ८ ॥
 थेरस्स णं अज्जनागस्स गोयमसगुत्तस्स अज्जजेहिले थेरे अंतेवामी वासिट्ठसगुत्ते ॥ ९ ॥ थेरस्स
 णं अज्जजेहिलरम वासिट्ठसगुत्तस्स अज्जविण्ह थेरे अंतेवासी माढरसगोत्ते ॥ १० ॥ थेरस्स
 णं अज्जविण्हस्स माढरसगुत्तस्स अज्जकालप थेरे अंतेवामी गोयमसगोत्ते ॥ ११ ॥ थेरस्स णं
 अज्जकालगस्स गोयमसगुत्तस्स इमे दुवे थेरा अंतेवासी गोयमसगोत्ता-थेरे अज्जसंपत्तिप थेरे
 अज्जभहे ॥ १२ ॥ एपसि दुण्ह वि थेराणं गोयमसगुत्ताणं अज्जवुड्ढे थेरे अंतेवामी गोयम-
 सगुत्ते ॥ १३ ॥ थेरस्स णं अज्जवुड्ढस्स गोयमसगोत्तस्स अज्जसंघपालिप थेरे अंतेवामी
 गोयमसगोत्ते ॥ १४ ॥ थेरस्स णं अज्जसंघपालियस्स गोयमसगोत्तस्स अज्जहन्थी थेरे अंते-
 वासी कासवगुत्ते ॥ १५ ॥ थेरस्स णं अज्जहत्थिस्स कामवगुत्तस्स अज्जधम्म थेरे अंतेवामी
 कामव-सुव्वयगोत्ते ॥ १६ ॥ थेरस्स णं अज्जधम्मस्स सुव्वयगोत्तस्स अज्जमीहे थेरे अंतेवामी कामव-
 गुत्ते ॥ १७ ॥ थेरस्स णं अज्जसीहस्स कासवगुत्तस्स अज्जधम्म थेरे अंतेवामी कामवगुत्ते ॥ १८ ॥
 थेरस्स णं अज्जधम्मस्स कासवगुत्तस्स अज्जसंहिल्ले थेरे अंतेवामी ॥ १९ ॥ * * * ॥
 ४ निवभूति गोच्छगोत्तं कासिय दोज्जित कण्ठे य ॥ २ ॥ ते वंदिऊण सिरसा चित्तं वंदामि
 कामवसगोत्तं । छ ॥ ५ तद्धं कास० ख ॥ ६ जिट्ठं छ ॥

लग्नमवि गोयमं वंदे ॥ ३ ॥ गोयमगोत्तमभारं गणक्यं तद् य भद्रं वंदे ।
धेरं च संघवालियकासवगोत्तं पणिष्यामि ॥ ४ ॥ वंदामि अज्जहत्थि

१ - वन्दामि अज्जहत्थि गोयमगोत्तं ॥ ३ ॥ गोयमगोत्तं गणक्यं तद् य भद्रं वंदे ।
धेरं च संघवालियकासवगोत्तं पणिष्यामि ॥ ४ ॥ वंदामि अज्जहत्थि

३ धेरं च अज्जहत्थि गोयमगोत्तं पणिष्यामि ॥ ४ ॥
तं वंदिऊण सिरसाथिरसत्तचरित्तनाणसंपन्नं ।
धेरं च संघवालिय गोयमगोत्तं पणिष्यामि ॥ ५ ॥
मिउमद्वसंपन्नं उवउत्तं नाणदंसणचरित्तं ।
धेरं च वंदित्तं पि य कासवगोत्तं पणिष्यामि ॥ ६ ॥
तत्तो य थिरचरित्तं उत्तमसम्मत्तसत्तसंजुत्तं ।
देसिगणिखमासमणं मादरगोत्तं पणिष्यामि ॥ ७ ॥
तत्तो अणुओगधरं धीरं मइसागरं महासत्त ।
गिग्गोत्तगमासमणं वण्डगोत्तं पणिष्यामि ॥ ८ ॥
तत्तो य नाणदंसणचरित्तवसुद्धिं गुणमहत्तं ।
धेरं कुमारधम्मं वंदामि गणि गुणोवेयं ॥ ९ ॥ छ-पुस्तके ॥
धेरं च अज्जजंजुं गोयमगुत्तं नमसांमि ॥ ४ ॥
तं वंदिऊण सिरसाथिरसत्तचरित्तनाणसंपन्नं ।
धेरं च संघवालिय गोयमगुत्तं पणिष्यामि ॥ ५ ॥
वंदामि अज्जहत्थि च कासवं गंतिसागरं धीरं ।
गिम्हाण पढममासे कालगयं चेव सुज्जस्स ॥ ६ ॥
वंदामि अज्जधम्मं च सुव्वयं सीललज्जिसंपन्नं ।
जस्स निक्खमणे देवो छत्तं वरमुत्तमं वट्ठइ ॥ ७ ॥
हत्थि कासवगुत्तं धम्मं सिवमाहं पणिष्यामि ।
सीहं कासवगुत्तं धम्मं पि अ कासवं वदे ॥ ८ ॥
तं वंदिऊण सिरसा थिरसत्तचरित्तनाणसंपन्नं ।
धेरं च अज्जजंजुं गोयमगुत्तं नमसांमि ॥ ९ ॥
मिउमद्वसंपन्नं उवउत्तं नाणदंसणचरित्तं ।
धेरं च नंदित्तं पि य कासवगुत्तं पणिष्यामि ॥ १० ॥
तत्तो अ थिरचरित्तं उत्तमसम्मत्तसत्तसंजुत्तं ।
देसिगणिखमासमणं मादरगुत्तं नमसांमि ॥ ११ ॥
तत्तो अणुओगधरं धीरं मइसागरं महासत्त ।
थिरगुत्तखमासमणं वण्डगुत्तं पणिष्यामि ॥ १२ ॥
तत्तो य नाणदंसणचरित्तवसुद्धिं गुणमहत्तं ।
धेरं कुमारधम्मं वंदामि गणि गुणोवेयं ॥ १३ ॥
सुत्तत्थरयणभरिण खमदममद्वगुणेहि संपन्ने ।
देविद्धिखमासमणे कासवगुत्ते पणिष्यामि ॥ १४ ॥ अर्वाचीनाडु प्रतिष्ठ

च कासवं खंतिसागरं धीरं । गिम्हाण पढममासे कालगयं चेत्तेसु-
द्धस्स ॥ ५ ॥ वंदामि अज्जधम्मं च सुव्वयं सीसलद्धिसंपन्नं । जस्स
निक्खमणे देवो छत्तं वरमुत्तमं वहइ ॥ ६ ॥ हत्थं कासवगोत्तं धम्मं सिव-
साहगं पणिवयामि । सीहं कासवगोत्तं धम्मं पि य कासवं वंदे ॥ ७ ॥
सुत्तत्थरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहिं संपन्ने । देविद्धिखमासमणे कासव-
गोत्ते पणिवयामि ॥ ८ ॥ २२३ ॥

तेणं काले णं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीस-
इराए मासे विइकंते वासावासं पज्जोसवेइ ॥ २२४ ॥ से केणट्ठेणं
भंते ! एवं बुच्चइ—समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते
वासावासं पज्जोसवेइ ? जतो णं पाएणं अगारीणं अगाराइं कडियाइं
उकंपियाइं छन्नाइं लिंत्ताइं घट्ठाइं मैट्ठाइं संपधूमियाइं खाओदगाइं
खातनिद्धमणाइं अप्पणो अट्ठाए कैयाइं परिभोत्ताइं परिणामियाइं भवंति
‘से एत्तेणट्ठेणं एवं बुच्चइ—समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए
मासे वीइकंते वासावासं पज्जोसवेति ॥ २२५ ॥ जहा णं समणे
भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे वीइकंते वासावासं पज्जोसवेइ
तहा णं गणहरा वि वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते वासावासं पज्जो-
सर्विति ॥ २२६ ॥ जहा णं गणहरा वासाणं जाव पज्जोसर्वेति तथा
णं गणहरसीसा वि वासाणं जाव पज्जोसर्विति ॥ २२७ ॥ जहा
णं गणहरसीसा वासाणं जाव पज्जोसर्विति तथा णं थेरा वि वासाणं जाव
पज्जोसर्विति ॥ २२८ ॥ जहा णं थेरा वासाणं जाव पज्जोसर्विति
तथा णं जे इमे अज्जत्ताए समणा निग्गंथा विहरंति एए वि णं वासाणं

१. चैव सुद्ध^० क-च-छ ॥ २. ०त्तं पत्तं च ॥ ३. ०रीहि अगा^० छ ॥ ४. ०त्ताइं गुत्ताइं च^० छ ॥
५. मट्ठाइं सम्मट्ठाइं सं^० च-छ ॥ ६. ०धूमिया^० ग-च ॥ ७. घट्ठाइं ग ॥ ८. से तेणट्ठे^० ॥
से एत्तेण अट्ठे^० ग-प ॥

जाव पज्जोगविंति ॥ २२९ ॥ जहा णं जे इं अज्जत्ताण समणा
निग्गंथा वासाणं मवीगइराण मासे विइकंते वासावासं पज्जोगविंति तहा
णं अम्हं पि आगरिगउवज्जाया वासाणं मवीगइराण मासे विइकंते वासा-
वासं पज्जोसवेति ॥ २३० ॥ जहा णं अम्हं आगरिगउवज्जाया
वासाणं जाव पज्जोगवेति तहा णं अम्हे वि अज्जो! वासाणं मवी-
सइराण मासे विइकंते वासावासं पज्जोसवेगो। अंतरा वि य से कप्पइ
पज्जोसवित्तए नो से कप्पइ तं रयणि उवायणावित्तए ॥ २३१ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा
सव्वओ समंता सकोसं जोयणं उग्गहं ओगिण्हित्ता णं चिट्ठिउं अहा-
लंदमवि उग्गहे ॥ २३२ ॥ वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गं-
थाण वा निग्गंथीण वा सव्वओ समंता सकोसं जोयणं भिक्खायरियाए
गंतुं पडियत्तए। जत्थ णं नई निच्चोयगा निच्चसंदणा नो से कप्पइ सव्वओ
समंता सकोसं जोयणं भिक्खायरियाए गंतुं पडियत्तए। एरवईए कुणा-
लाए जत्थ चक्किया एगं पायं जले किच्चा एगं पायं थले किच्चा एवं चक्किया
एवं णं कप्पइ सव्वओ समंता सकोसं जोयणं भिक्खायरियाए गंतुं पडि-
यत्तए, एवं नो चक्किया एवं णं नो कप्पइ सव्वओ समंता सकोसं जोयणं
गंतुं पडिनियत्तए ॥ २३३ ॥

वासावासं पज्जोसवित्ताणं अत्थेगत्तियाणं एवं वुत्तपुव्वं भवइ
'दावे भंते!' एवं से कप्पइ दावित्तए नो से कप्पइ पडिगाहि-
त्तए ॥ २३४ ॥ वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगईयाणं एवं वुत्त-
पुव्वं भवइ 'पडिगाहे भंते!' एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए नो से कप्पइ
दावित्तए ॥ २३५ ॥ वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगईयाणं एवं

१ ०ट्टित्तए अहा० च॥ २ पडियत्तए ग-च। एवमपेऽपि ॥ ३ ०वइकु० ख-घ ॥ ४ ०वा
सिया एगं ग॥ ५ पडियत्तए ख-ग। पडियत्तए घ-च॥

वुत्तपुव्वं भवइ 'दावे भंते! पडिगाहे भंते!' एवं से कप्पइ दावित्तए वि
पडिगाहित्तए वि ॥ २३६ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण
वा हट्ठाणं आरोग्गाणं वलियसरीराणं इमाओ नवरसविगईओ अभिक्खणं
२ आहारित्तए, तं जहा-खीरं दहिं नवणीयं सप्पिं तिल्लं गुडं महुं
मज्जं मंसं ॥ २३७ ॥ वासावासं० अत्थेगतियाणं एवं वुत्तपुव्वं
भवइ 'अट्ठो भंते! गिलाणस्स?' से य वयिज्जा 'अट्ठो'। से य
पुच्छियव्वे सिया 'केवईएणं अट्ठो?' से य वएज्जा 'एवइएणं अट्ठो
गिलाणस्स'। जं से पमाणं वदति से पमाणतो वेत्तव्वे। से य विन्नवे-
ज्जा, से य विन्नवेमाणे लभिज्जा, से य पमाणपत्ते 'होउ, अलाहि'
इति वत्तव्वं सिया। से किमाहु भंते! एवइएणं अट्ठो गिलाणस्स। सि-
या णं एवं वयंतं परो वएज्जा 'पडिगाहेहि अज्जो!' तुमं पच्छा भो-
क्खसि वो देहिसि वा' एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए, नो से कप्पइ गि-
लाणनीसाए पडिगाहित्तए ॥ २३८ ॥

वासावासं पज्जोसवि० अत्थि णं थेराणं तहप्पगाराइं कुलाइं
कडाइं पत्तियाइं थेज्जाइं वेसासियाइं सम्मयाइं बहुमयाइं अणुमयाइं भवंति
तत्थ से नो कप्पइ अहक्खु वइत्तए 'अत्थि ते आउसो! इमं वा इमं वा?'।
से किमाहु भंते! सट्ठी गिही गिण्हइ वा तेणियं पि कुज्जा ॥ २३९ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निच्चभत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पइ एगं गोवर-
कालं गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पवेसित्तए वा,
नैऽन्नत्थ आयरियवेयावच्चेण वा उवज्जायवे० तवस्सिगिलाणवे० नुड-
एणं वा अवणजायएणं- ॥ २४० ॥ वासावासं पज्जोनवि० चउ-

१ वा दादिसि व। वा पादिसि ग-उ ॥ २ णं समणं मए व ॥ ३ ०दाइं धम्मं
वइ० व ॥ ४ अट्ठु व० ख-घ ॥ ५ - - एतच्चिद्वमध्ययसी पाठः एतदेव इमे।

त्यभक्तियस्स भित्तिस्स अयं पण्डित् विपेगे-जं मे पाओ निम्नम्म पुब्बा-
 गेव विवड्ढं भोवा पेवा पडिग्गज्जं संल्लिहिया संगमज्जिणा, मे य मंथ-
 रिज्जा कण्ह से तद्धिवं नेगेव भत्तेणं पज्जोसवित्तए, से य नो संथ-
 रिज्जा एवं से कण्ह दोवं पि गाहावड्ढकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निम्न-
 मित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २४१ ॥ वासावासं पज्जोसवि० छट्ठभ-
 यस्स भिक्खुस्स कणंति दो गोयरकाला गाहावड्ढकुलं भत्ताए वा पाणाए वा
 निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २४२ ॥ वासावासं पज्जोसवि०
 अट्ठमभक्तियस्स भिक्खुस्स कणंति तओ गोयरकाला गाहावड्ढकुलं भत्ताए
 वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्त ए वा ॥ २४३ ॥ वासा-
 वासं पज्जोसवि० विकिट्ठभक्तियस्स भिक्खुस्स कणंति सब्बे वि गोयर-
 काला गाहावड्ढकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए
 वा ॥ २४४ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निम्नभक्तियस्स भिक्खुस्स कणंति सब्बाइं
 पाणगाइं पडिगाहित्तए ॥ २४५ ॥ वासावासं पज्जोस० चउत्थभ-
 क्तियस्स भिक्खुस्स कणंति तओ पाणागाइं पडिगाहेत्तए, तं जहा-उँस्से-
 इमं संसेइमं चाउलोदगं ॥ २४६ ॥ वासावासं पज्जोसवि० छट्ठभ-
 क्तियस्स भिक्खुस्स कणंति तओ पाणगाइं पडिगाहेत्तए, तं जँहा-तिलो-
 दए तुँसोदए जवोदए ॥ २४७ ॥ वासावासं पज्जोसवि० अट्ठम-
 भक्तियस्स भि० कणंति तओ पाणयाइं पडिगाहित्तए, तं जहा-आयामए
 सोवीरए सुद्धवियडे ॥ २४८ ॥ वासावासं पज्जोसवि० विकिट्ठभ-

१ पत्तिपठ ॥ २ भत्तेणं घ ॥ ३ पाणाइं घ ॥ ४ उँस्सेइमं वा संसेइमं वा चाउलधोवणं वा
 च-छ ॥ ५ जहा-तिलोदगं वा तुसो० च-छ । च-छ जहा-चाउलोदगं वा तुसो० ग ॥ ६ तुसोदगं
 वा जयोवणं वा ग-च-छ ॥ ७ आयामणं वा सोवीरं वा सुद्धवियडे वा ग-च-छ ॥

त्तियस्स० कप्पइ एगे उंसिणोदए वियडे पडिगाहेत्तए, से वि य णं असित्थे
 णो वि य णं ससित्थे ॥ २४९ ॥ वासावासं पज्जोसवि० भैत्तपडि-
 याइक्खियस्स भिक्खुस्स कप्पइ एगे उंसिणोदए पडिगाहित्तए, से वि य
 णं असित्थे नो चेव णं ससित्थे, से वि य णं परिपूते नो चेव णं अप-
 रिपूए, से वि य णं परिमिए नो चेव णं अपरिमिए । से वि य णं
 वहुसंपण्णे नो चेव णं अवहुसंपण्णे । ॥ २५० ॥

वासावासं पज्जोसवि० संखादत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति पंच
 दत्तीओ भोयणस्स पडिगाहित्तए पंच पाणगस्स, अहवा चत्तारि भोयणस्स
 पंच पाणगस्स, अहवा पंच भोयणस्स चत्तारि पाणगस्स, तत्थ णं एगा दत्ती
 लोणासायणमेत्तमवि पडिगाहिया सिया कप्पइ से तद्विवसं तेणेव भत्त-
 ट्ठेणं पज्जोसवित्तए, नो से कप्पइ दोब्बं पि गाहावइकुलं भत्ताए वा
 पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २५१ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं नो से कप्पति निग्गंथाण वा निग्गं-
 थीण वा जाव उवस्सयाओ सत्तघरंतरं संखडिसन्नियट्ठचारिस्स एत्तए ।
 । एगे पुण एवमाहंसु-नो कप्पइ जाव उवस्सयाओ परेणं संखडिं सन्नि-
 यट्ठचारिस्स एत्तए । एगे पुण एवमाहंसु-नो कप्पइ जाव उवस्सयाओ
 परंपरेण संखडिं सन्नियट्ठचारिस्स एत्तए ॥ २५२ ॥

वासावासं पज्जोसवि० नो कप्पइ पाणिपडिगाहियस्स भिक्खु-
 स्स कणगफुत्तियमित्तमवि बुट्ठिकायंसि निवयमाणंसि गाहावइकुलं भत्ताए ।

१ उत्तिणचियडे पडि० ख-ग । उत्तिणे वियडे पडि० ५-व । उन्निणद्वे पडि० ७ ॥
 २ सत्तिन्धए ग-प ॥ ३ भत्तपाणपडि० च-उ ॥ ४ उन्निणद्वे पडि० ७ ॥ ५ ।- । पत्तच्चिद्वट्ठ-
 मध्यगत. पाठ. ७ एव ॥ ६ कुलं पिडिघायपडिघाय निक्खं ७ ॥ ७ पन्थ, एगे पदमाहंसु ।
 एगे पुण च-उ ॥ ८ ।- । पत्तच्चिद्वट्ठान्तर्गतः पाठः नान्दि नद्वय ॥ ९. ०न्म सन्नि विवि
 कणग० च-उ ॥ १० ०माणंसि पज्जोसवित्तए । नो कप्पइ उन्निणमि० ५ ।

वा पाणाए वा नि० प० ॥ २५३ ॥ वासावासं पज्जोसविस्स पा-
णिपडिग्गहियस्स भिक्खुरा नो कप्पइ अमित्ति पिंड्यायं पडिग्गाहिता
पज्जोसवित्तए, १-पेज्जोसवेमागरण मत्तपा पडिक्काए निवडिज्जा, देमं
भोच्चा देसमायाय पाणिणा पाणिं परिनिहिता उंमि ना णं निलिज्जिज्जा,
कक्खंसि वा णं समाहंदिज्जा, अत्तकजाणि ना लगणाणि उवागच्छिज्जा,
रुक्खमूलाणि वा उवागच्छिज्जा, जहा मे पाणिंमि दत्ते वा दत्तरए वा
दग्गफुसिया वा नो परियावैज्जइ ॥ २५४ ॥ १-वासावासं पज्जोसवि०
पाणिपडिग्गहियस्स भिक्खुरा जं किंवि कणगफुमियमित्तं पि निवडइ
नो से कप्पइ भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए
वा ॥ २५५ ॥ वासावासं पज्जोसवि० पडिग्गहधारिस्स भिक्खुस्स
नो कप्पइ वग्धारियवुट्ठिकायंमि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्ख-
मित्तए वा पविसित्तए वा, कप्पइ से अप्पवुट्ठिकायंसि संतरुत्तरंसि गाहावइ-
कुलं भत्ताए पाणाए वा नि० वा प० वा ॥ २५६ ॥ (ग्रं० ११००)

वासावासं पज्जो० निग्गंथस्स निग्गंथीए वा गाहावइकुलं पिंड-
वायपडियाए अणुपविट्ठस्स निगिज्झिय २ बुट्ठिकाए निवएज्जा कप्पइ
से अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अहे वियडगिहंसि वा अहे
रुक्खमूलंसि वा उवागच्छित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं पुव्वाउत्ते चाउलोदणे
पच्छाउत्ते भिलंगसूवे कप्पइ से चाउलोदणे पडिग्गाहित्तए नो से कप्पइ
भिलंगसूवे पडिग्गाहित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं पुव्वाउत्ते भिलंगसूवे
पच्छाउत्ते चाउलोदणे कप्पइ से भिलंगसूवे पडिग्गाहित्तए नो से कप्पइ
चाउलोदणे पडिग्गाहित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं दो वि पुव्वाउत्ताइं

१ १-१ एतच्चिह्नमध्यगतं पाठ छ-एव ॥ २ ०हरिज्जा क ॥ ३ वा लेणाणि क विना ॥
४ ०ज्जा, निरो(रा)वरिसं वा रुक्खमूलं उवासेज्जा, जहा च ॥ ५ ०वज्जेज्जा । छ ॥
६ १-१ एतच्चिह्नमध्यवर्तिं सूत्रं च-छ नास्ति ॥

वट्टंति कप्पंति से दो वि पडिगाहित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं दो वि प-
च्छउत्ताइं नो से कप्पंति दो वि पडिगाहित्तए, जे से तत्थ पुव्वागमणेणं
पुव्वाउत्ते से कप्पइ पडिगाहित्तए, जे से तत्थ पुव्वागमणेणं पच्छउत्ते से
नो कप्पइ पडिगाहित्तए ॥ २५७ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निग्गंथस्स गाहावड्कुलं पिंडवायपडि-
याए अणुपविट्ठस्स निगिज्झिय २ बुट्ठिकाए निवएज्जा कप्पइ से अहे
आरायंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अहे वियडगिहंसि वा अहे रुक्खमूलं-
सि वा उवागच्छित्तए, नो से कप्पइ पुव्वगहिएणं भत्तपाणेणं वेलं उवाइ-
णावित्तए, कप्पइ से पुव्वामेव वियडगं भोच्चा पिच्चा पडिगहगं संलिहिय
सं २ पमज्जिय २ एगायगं भंडगं कट्ठे जाव सेसे सूरिए जेणेव उवस्सए तेणेव
उवागच्छित्तए, नो से कप्पइ तं रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए ॥ २५८ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निग्गंथस्स गाहावड्कुलं पिंडवायपडि-
याए अणुपविट्ठस्स निगिज्झिय २ बुट्ठिकाए निवएज्जा कप्पइ से अहे
आरायंसि वा अहे उवस्सयंसि वा जाव उवागच्छित्तए, तत्थ नो कप्पइ
एगस्स य निग्गंथस्स एगाए य निग्गंथीए एगयओ चिट्ठित्तए, तत्थ नो
कप्पइ एगस्स निग्गंथस्स दोण्ह य निग्गंथीणं एगयओ चिट्ठित्तए, तत्थ
नो कप्पइ एगस्स निग्गंथस्स दोण्ह य निग्गंथीणं एगयओ चिट्ठित्तए, तत्थ
नो कप्पइ दोण्ह य निग्गंथाणं एगाए य निग्गंथीए एगयओ चिट्ठित्तए,
तत्थ नो कप्पइ दोण्ह य निग्गंथाणं दोण्ह य निग्गंथीणं एगयओ
चिट्ठित्तए, अत्थि चा इत्थ केइ पंचमए खुड्डए वा खुड्डिया वा अत्रेमि वा
संलोए सपडिदुवारे एव्हं कप्पइ एगयओ चिट्ठित्तए ॥ २५९ ॥ वा-
सावासं पज्जोसवि० निग्गंथस्स गाहावड्कुलं पिंडवायपडियाए अणुण-

विट्ठस्स निगिच्चिय २ चट्ठिवाण् निगण्जा जणः ने अंते आरामं०
 अहं उवस्सयं० वा उयागन्निस्सण्, तत्थ नो कण्ड ग्गस्स निगंथस्स
 एगाण् य अगारीण् एगयओ निट्ठित्तण्, एणं नउभंगो, अत्थि गा इत्य
 केइ पंचमण् थेरे वा धेरिया ना लन्नेसि ना संलोते रापडिदुवारे
 एवं कण्ड एगयओ निट्ठित्तण् ॥ २६० ॥ ।-एणं चैव निगंथीए
 अगारस्स य भाणियव्वं । ॥ २६१ ॥

वासावासं पज्जोसवि० नो कण्ड निगंथाण वा निगंथीण वा
 अपरिन्नणं अपरिन्नयस्स अट्ठाण् असणं वा ४ जाव पडिग्गाहित्तए, से
 किमाहु भंते! ? इच्छा परो अपडिन्नते भुंजिज्जा, इच्छा परो न भुं-
 जिज्जा ॥ २६२ ॥

वासावासं० नो कण्ड निगंथाण वा निगंथीण वा उदउल्लेण
 वा ससणिद्धेण वा काएणं असणं वा ४ आहारित्तए ॥ २६३ ॥ से
 किमाहु भंते! ? सत्त सिणेहायतणा, तं जहा-पाणी पाणीलेहा नहा नह-
 सिहा भसुहा अहरोट्ठा उत्तरोट्ठा । अह पुण एवं जाणेज्जा-विगओअए
 से काए छिन्नसिणेहे एवं से कण्ड असणं वा ४ आहारित्तए ॥ २६४ ॥

वासावासं प० इह खलु निगंथाण वा निगंथीण वा इमाइं
 अट्ठ सुहुमाइं, जाइं छउमत्थेणं निगंथेण वा निगंथीए वा अभिक्खणं २
 जाणियव्वाइं पासियव्वाइं पडिलेहियव्वाइं भवंति, तं०-पाणसुहुमं पणगसु-
 हुमं बीयसुहुमं हरियसुहुमं पुप्फसुहुमं अंडसुहुमं लेणसुहुमं सिणेहसु-
 हुमं ॥ २६५ ॥ से किं तं पाणसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा
 किण्हे नीले लोहिए हालिहे सुक्किले, अत्थि कुंथू अणुद्धरी नामं जा ठिया
 अवलमाणा छउमत्थाणं निगंथाण वा निगंथीण वा नो चक्खुफासं हव्व-

मागच्छइ, जा अट्टिया चलमाणा छउमत्याणं चक्खुफासं हव्वमागच्छइ, जा
 छउमत्येणं निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा अभिक्खणं २ जाणियव्वा पासिय-
 व्वा पडिलेहियव्वा भवइ, से तं पाणसुहुमे १ ॥ २६६ ॥ से किं तं
 पणगसुहुमे ? २ पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—किण्हे नीले लोहिए हालिह्वे
 सुक्खिले, अत्थि पणगसुहुमे तद्ववसमाणवन्नए नामं पण्णत्ते, जे छउमत्येणं
 निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा जाव पडिलेहियव्वे भवति से तं पणगसु-
 हुमे २ ॥ २६७ ॥ से किं तं वीयसुहुमे ? २ पंचविहे पण्णत्ते,
 तं जहा—किण्हे जाव सुक्खिले, अत्थि वीयसुहुमे कण्णियासमाणवन्नए नामं
 पण्णत्ते, जे छउमत्येणं निग्गंथेण वा २ जाव पडिलेहियव्वे भवइ, से
 तं वीयसुहुमे ३ ॥ २६८ ॥ से किं तं हरियसुहुमे ? २ पंचविहे
 पण्णत्ते, तं जहा—किण्हे जाव सुक्खिले, अत्थि हरियसुहुमे पुढवीसमाणव-
 न्नए, जे छउमत्येणं निग्गंथेण वा २ अभिक्खणं २ जाणियव्वे जाव
 पडिलेहियव्वे भवइ, से तं हरियसुहुमे ४ ॥ २६९ ॥ से किं तं
 पुण्फसुहुमे ? २ पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—किण्हे जाव सुक्खिले, अत्थि
 पुण्फसुहुमे रुक्खसमाणवन्ने नामं पण्णत्ते, जे छउमत्येणं निग्गंथेण वा २
 अभिक्खणं २ जाणियव्वे जाव पडिलेहियव्वे भवति, से तं पुण्फसुहुमे
 ५ ॥ २७० ॥ से किं तं अंडसुहुमे ? २ पंचविहे पण्णत्ते, तं
 जहा—उदंसंडे उक्कलियंडे पिपीलियंडे हलियंडे हल्लोहलियंडे, जे छउमत्येणं
 निग्गंथेण वा नि २ जाव पडिलेहियव्वे भवइ, से तं अंडसुहुमे ६
 ॥ २७१ ॥ से किं तं लेणसुहुमे ? २ पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—
 उत्तिगलेणे भिगुलेणे उज्जुए तालमूलए संवोक्कावट्टे नामं पंचमे, जे
 छउमत्येणं निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा अभिक्खणं २ जाणियव्वे जाव
 पडिलेहियव्वे भवइ, से तं लेणसुहुमे ७ ॥ २७२ ॥ से किं तं
 सिणेहसुहुमे ? २ पंचविहे पण्णत्ते, तं—उस्सा हिमए महिया करए

वस्तुतः ते नो से विरयिणं वा २ जाव पडिलेहिगले भवइ, मे तं
सितिल्लुहं ॥ २७३ ॥

वासवासं पज्जोसविणं भिक्षु इच्छिज्जा गाहावइकुलं भत्ताए
वा पाणाए वा निक्समित्तए वा नो से कणइ अणापु-
च्छित्ता आयरियं वा उवजायं वा थेरं वा पवत्तिं वा गणिं वा गणहरं
वा गणावच्छेयं वा जं वा पुरओ कौडं विहरइ, कणइ से ओपुच्छिउं
आयरियं वा जाव जं वा पुरओ कौडं विहरइ-इच्छामि णं भंते!
तुब्भेहि अम्मणुन्नाए समाने गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्स-
मित्तए वा पविसित्तए वा, ते य से वियरेज्जा एवं से कणइ गाहावइ-
कुलं भत्ताए वा जाव पविसित्तए वा, ते य से नो वियरेज्जा एवं से नो
कणइ गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्समित्तए वा पविसित्तए
वा, से किमाहु भंते!? आयरिया पच्चयायं जाणंति ॥ २७४ ॥ एवं
विहारभूमिं वा विहारभूमिं वा अन्नं वा जं किं पि पओयणं, एवं गमा-
णुमार्शं दुइज्जितए ॥ २७५ ॥

वासवासं पज्जोसविणं भिक्षु य इच्छिज्जा अन्नयरिं विगहं
आहारित्तए नो से कणइ अणापुच्छित्ता आयरियं वा जाव गणावच्छेयं
वा जं वा पुरओ कट्ठु विहरइ, कणइ से आपुच्छित्ता णं तं चेव-इच्छा-
मि णं भंते! तुब्भेहि अम्मणुन्नाए समाने अन्नयरिं विगहं आहारित्तए,
तं एवइयं वा एवतिक्खुत्तो वा, ते य से वियरेज्जा एवं से कणइ अन्न-
यरिं विगहं आहारित्तए, ते य से नो वियरेज्जा एवं से नो

१ जं ख णं पु० छ ॥ २ कट्ठु न-उ ॥ ३ आपुच्छित्ता ख-य ॥ ४ जं ख णं पु० छ ॥ ५ कट्ठु
य-उ ॥ ६ थेरा पच्च० य ॥ थेरा खेय पच्च० छ ॥ ७ वासावासं० भिक्षु य इच्छेज्जा
बहिया विहारभूमिं वा विहारभूमिं वा पवि० वा नि० वा, एत्थ वि तहेव, थेरा खेय पच्चवार्त
जाणंति ॥ २७५ ॥ वासावासं छ ॥

कण्ड अन्नयरिं विगइं आहरित्तए, से किमाहु भंते! ? ओयरिया
 पच्चवायं जाणंति ॥ २७६ ॥ वासावासं प० भिक्षु य इच्छेज्जा
 अन्नयरिं तेइच्छं आउट्ठित्तए, तं चेव सव्वं ॥ २७७ ॥ वासावासं
 प० भिक्षु य इच्छिज्जा अन्नयरं ओरालं तवोकम्मं उवसंपज्जित्ता णं
 विहरित्तए, तं चेव सव्वं ॥ २७८ ॥ वासावासं पज्जोसविण
 भिक्षु य इच्छिज्जा अपच्छिमाभरणंतियसंलेहणाजूसणाद्धसिए भत्तपाण-
 पडियाइक्खिए पाओवगए कालं अणवकंखमाणे विहरित्तए वा निक्ख-
 मित्तए वा पविसित्तए वा, असणं वा ४ आहारित्तए वा, उच्चारपासवणं
 वा परिट्ठावित्तए सज्झायं वा करित्तए धम्मजागरियं वा जागरित्तए,
 नो से कण्ड अणापुच्छित्ता तं चेव ॥ २७९ ॥

वासावासं पज्जोसविण भिक्षु य इच्छिज्जा वत्थं वा पडिगहं
 वा कंवलं वा पायपुच्छणं वा अन्नयरिं वा उवहिं आयावित्तए वा पयावित्तए
 वा, नो से कण्ड एगं वा अणेगं वा अपडिण्णवित्ता गाहावइकुलं
 भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा, असणं वा
 पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए, वहिया विहारभूमीं वा
 वियारभूमीं वा सज्झायं वा करित्तए, काउस्सगं वा ठाणं वा ठाइट्तए,
 अत्थि या इत्थ केइं अहासन्निहिण एगे वा अणेगे वा कण्ड से एवं
 वदित्तए—इमं ता अज्जो ! तुमं मुहुत्तगं जाणाहि जाव ताव अहं

१ येरा छ ॥ २ ०त्तए, णो से कण्ड अणापुच्छित्ता तदेव जाव इत्थं एव भंते !
 मुद्देहि अट्ठमणुण्णाए समणे अण्णतरिं तेइच्छं आउट्ठित्तए, ते ए से हि० एवं ते कण्ड
 अण्णतरि०, ते य से णो वियरे० तदेव जाव एत्तदाते जाणंति । वासावासं० भिक्षु य
 इच्छेज्जा अण्णतरं ओरालं कल्लणं तिवं धणं मंगलं सस्मिरीयं महाभरणं उवसंपज्जित्तं
 पज्जित्तान विहरित्तए तदेव अभिलेये ॥ वासावासं ए । २ ठाणं वा उवसंपज्जित्तं
 प ॥ ४ वा उच्चारपासवणं परिट्ठावित्तए सज्झायं व-ए । ५ ०त्तए, धम्मजागरियं वा जागरि-
 काउस्सगं छ ॥ ६ येर अभिसङ्गणायं उहास० ए ।

गाहावहकुलं जाव काउम्भगं वा ठाणं वा ठाडत्तणं, मे य से पडिमुणिज्जा
एवं से कण्ह गाहावह तं नेव, मे य मे नो पडिमुणिज्जा एवं मे नो
कण्ह गाहावहकुलं जाव काउम्भगं वा ठाणं वा ठाडत्तणं ॥ २८० ॥

वासावासं० नो कण्ह निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा अणाधि-
सहियसेज्जासणियं होत्तणं, आयाणमेतं, अणभिग्गहियसेज्जासणियस्स
अणुच्चाकुहियस्स अणट्ठावंधिस्स अमियासणियस्स अणातावियस्स अममि-
यस्स अभिक्खणं २ अण्डिलेहणासीलस्स अणमज्जणासीलस्स तथा २
णं संजमे दुराराहणं भवइ; अणायाणमेतं, अभिग्गहियसेज्जासणियस्स
उच्चाकुवियस्स अट्ठावंधिस्स मियासणियस्स आयाविस्स समियस्स अभि-
क्खणं, २ पडिलेहणासीलस्स प्रमज्जणासीलस्स तथा २ णं संजमे
सुआराहणं भवइ ॥ २८१ ॥

वासावासं पज्जोसवि० कण्ह निग्गंथाण वा २ तओ उच्चार-
पासवणभूमीओ पडिलेहित्तएँ, न तथा हेमंतगिम्हासु जहा णं वासावा-
सेसु, से किमाहु भंते ! ? वासावासएसु णं ओसन्नं पाणा य तणा य
वीया य पणगां य हरियायणा य भवंति ॥ २८२ ॥ वासावासं
पज्जोसवि० कण्ह निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा तओ मत्तगाइं
गिण्हित्तए, तं०—उच्चारमत्तए पासवणमत्तए खेलमत्तए ॥ २८३ ॥

वासावासं पज्जोसवि० नो कण्ह निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा
परं पज्जोसवणाओ गोलोमप्पमाणमित्ते वि केसे तं रयणि उवायणा-
वित्तएँ, पक्खिया आरोवणा, मासिते खुरमुंडे, अद्धमासिए कत्तरिमुंडे,
छम्मासिए लोए, संवच्छरिए वा थेरक्खे ॥ २८४ ॥

१ कुलं भत्ताप, वा पाणाप वा पवितामि वा णिक्खमामि वा जाव व॥ २ ठाणि, से य
व॥ ३, कण्ह जाव काउम्भगं वा ठाणं वा ठाडत्तणं, से य से नो पडिमुणेज्जा व॥
४ उत्तणं, णो, सेव णं तथा व॥ ५ वासासु क-विना॥ ६ हरियायणा व॥ ७ उत्तप, अज्जेण
खुरमुंडपण वा लुक्कसिरपण वा होयव्वं सिया, पक्खिया छ॥

वासावासं पज्जोसवि० नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा
 परं पज्जोसवणाओ अहिगरणं वदित्तए, जो णं निग्गंथो वा २ परं
 पज्जोसवणाओ अहिगरणं वयइ से णं 'अकपेणं अज्जो ! वयसी'ति
 वत्तव्वे सिया, जो णं निग्गंथो वा २ परं पज्जोसवणाओ अहिगरणं
 वयइ से णं निज्जूहियव्वे सिया ॥ २८५ ॥ वासावासं पज्जोस-
 वि० इह खलु निग्गंथाण वा २ अज्जेव कक्खंडे कडुए वुग्गहे समुप्प-
 ज्जिज्जा सेहे राइणियं खामिज्जा, राइणिए वि सेहं खामिज्जा, [ग्रं०
 १२००] खमियव्वं खमावेयव्वं, उवसमियव्वं उवसमावेयव्वं, सम्मुइसंपु-
 च्छणावहुलेणं होयव्वं, जो उवसमइ तस्स अत्थि आराहणा, जो न
 उवसमइ तस्स तत्थि आराहणा, तम्हा अप्पणा चेव उवसमियव्वं, से
 किमाहु भंते !? उवसमसारं खु सामण्णं ॥ २८६ ॥

वासावासं प० कप्पइ निग्गंथाण वा २ तओ उवस्सया गिन्हि-
 त्तए, वेउव्विया पडिलेहा साइज्जिया पमज्जणा ॥ २८७ ॥ वा-
 सावासं० कप्पइ निग्गंथाण वा २ अन्नयरिं दिसं वा अणुदिसं वा
 अवगिज्झिय भत्तपाणं गवेसित्तए, से किमाहु भंते !? ओसन्नं समणा वा-
 सासु तवसंपउत्ता भवंति, तवस्सी दुव्वले किलंते मुच्छिज्ज वा पवडिज्ज
 वा तामेव दिसं वा अणुदिसं वा समणा भगवंतो पडिजागरंति ॥ २८८ ॥

वासावासं प० कप्पइ निग्गंथाण वा २ जाव चत्तारि पंच
 जोयणाइं गंतुं पडियत्तए, अंतरा वि से कप्पइ वत्थए, नो से कप्पइ तं
 रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए ॥ २८९ ॥

इच्चेयं संवच्छरियं थेरकप्पं अहासुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं अहा-
 तच्चं सम्मं काएणं फासित्ता पालित्ता सोभित्ता तीरित्ता किट्ठित्ता आराहित्ता

१ वयइ वदंतं वा सातिज्जति व-उ ॥ २ खामेयव्वं व-विना ॥ ३ उवसमियव्वं ग-व-उ ॥
 ४ समणा भगवंतो तव० व ॥

શ્રમણ ભગવાન વીરવર્ધ્ધમાનસ્વામિને નમસ્કાર થાઓ

ચરમશ્રુતકેવલિશ્રીભદ્રબાહુસ્વામિ વિરચિત

કલ્પસૂત્ર

(દશાશ્રુત રક્ષંતું આઠમું અધ્યયન)

॥ श्रीसर्वज्ञने नमस्कार ॥

[अखंडतोने नमस्कार
सिद्धोने नमस्कार
आचार्योने नमस्कार
उपाध्यायोने नमस्कार
लोकभांता सर्व साधुओंने नमस्कार

આ પાંચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનારા
છે અને સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલરૂપ છે. ૧]

૧ તે કાલે તે સમયે શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના પોતાના જીવનના બનાવોમાં પાંચવાર હસ્તોત્તરા નક્ષત્ર આવેલ હતું (હસ્તોત્તરા એટલે ઉત્તરાશ્વિનની નક્ષત્ર) તે જેમકે ૧ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાન ચલ્યા હતા અને ચવીને ગર્ભમાં આવ્યા હતા. ૨ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાનને એક ગર્ભસ્થાનમાંથી ઉપારીને ખીંચી નીકળ્યા હતા. ૩ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાન ૪૦-૨૦૦ વર્ષના હતા. ૪ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાને મુંડ થઈને ઘરથી નીકળી અનગારાણુ-સુનિપાણુ-સર્વદાની પ્રવ્રજ્યા કરી. ૫ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાનને અનંત, ઉત્તમોત્તમ, વ્યાપાન-પ્રતિષ્ઠા-વિજય, આદિ-શક્તિ રહિત, સમગ્ર અને પ્રતિપૂર્ણ એવું કેવલ વચ્ચાન અને કેવલ વર્ણન નહીં થયું. ૬ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાન પરિનિર્વાણ પામ્યા.

પ્રથમ કોટલી = ૧ ગજની નિર્મિત કરતી ગજની રાજાને લગવાનું તે આગળ સ્ત્રીય અને પુરુષ ભગવાનને તે ગજનાં પીણ ચાખાવેલાં. ગજવાનની દેસીમાનમાં ગંદાની પ્રિયિ કીલ અને તે કોટલી = ૧ ગજની પાસે જ નાના ભગવાન તે દેસીમાનમાંથી ચાલીને ચાલી દેવાને. મારા (ની કોટલી) ગર્ભરૂપે આગળ જ્યારે ભગવાન દેવાનેકાની કૂળમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા ત્યારે ચાલી જ પુત્રોપ નામના વૃષમાં, આગળમાં, કાળિયાર્થ ભગવાન આ અવગર્ભિનીના ગર્ભમયમ. ગર્ભમાં અને ગર્ભમયમાં નામના આગળનો ગર્ભમય વર્ણ પૂરો થઈ ગયો હતો. હુમમ તમા નામનો આગળ ભગવાનની ગર્ભમય હતો ગર્ભરૂપે એક કોટલીકોટલી આગરોગમ પમાન ૬ ગર્ભમયમાં નામનો આગળ ગીતી ચૂક્યો હતો, હવે માત્ર તે હુમમયુગમાં આગળના ગોપાલીશ હજાર અને ગર્ભરૂપે વરુણ તથા સાડા આઠ માત્ર જ બાકી રહ્યા હતા; તે વખતે ભગવાન ગર્ભરૂપે આગળ હતા. વળી, ભગવાન ગર્ભરૂપે આવ્યા પછેકાં કીલકુટલમાં જનમ પામેલા અને કાશ્યપગોત્રવાળા એકવીશ તીર્થકરો કમેકમે થઈ ચૂક્યા હતા, હવેવિંશકુટલમાં જનમ પામેલા ગોતમગોત્રવાળા બીજા બે તીર્થકરો થઈ ચૂક્યા હતા અર્થાત્ એ રીતે કુટલ તેવીશ તીર્થકરો થઈ ચૂક્યા હતા તે વખતે ભગવાન ગર્ભરૂપે આવ્યા હતા. વળી, આગળના તીર્થકરોએ ‘હવે પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર છેલ્લા તીર્થકર થશે’ એ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર વિશે નિર્દેશ કરેલો હતો.

આ રીતે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર આગલી રાતની છેવટમાં અને પાછલી રાતની શરૂઆતમાં એટલે બરાબર મધરાતને સમયે હસ્તોત્તરા-ઉત્તરાશ્વિની-નક્ષત્રનો યોગ થતાં જ દેવાનેકાની કૂળમાં ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

વળી ભગવાન જ્યારે કૂળમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા ત્યારે તેમનો આગલા દેવલવને થોડા આહાર, દેવલવની હયાતી અને દેવલવનું શરીર છૂટી ગયાં હતાં અને વર્તમાન માનવલવને થોડા આહાર, માનવલવની હયાતી અને માનવલવનું શરીર તેમને સાંપડી ગયાં હતાં.

૩ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ત્રણ જ્ઞાનથી યુક્ત પણ હતા—‘હવે દેવલવમાંથી હું ચવીશ’ એમ તેઓ જાણે છે. ‘વર્તમાનમાં દેવલવમાંથી હું અવમાન છું’ એમ તેઓ જાણતા નથી. ‘હવે દેવલવથી હું અચુત થએલો છું’ એમ તેઓ જાણે છે.

૪ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બલધરગોત્રની દેવાનેકા માહણીની કૂળમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા તે રાત્રે સૂતી જાગતી તે દેવાનેકા માહણી સેજ-પથારી-માં સૂતાંસૂતાં આ પ્રકારનાં ઉદાર, કલ્યાણરૂપ, શિવરૂપ, ધન્ય અને મંગલરૂપ તથા શોભાસહિત એવાં ચૌદ મહાસ્વપ્નોને જોઈને જાગી ગઈ.

૫ તે ચૌદ સ્વપ્નોનાં નામ આ પ્રમાણે છે:— ૧ ગજ-હાથી, ૨ વૃષભ-ખળક, ૩ સિંહ, ૪ અભિષેક-લક્ષ્મીદેવીનો અભિષેક, ૫ માળા-કૂલની માળા, ૬ ચક્ર, ૭ સૂર્ય-

સૂરજ, ૮ ધ્વજ, ૯ કુલ-પૂર્ણકલશ, ૧૦ પદ્મચરોવર-કમલોથી ભરેલું ચરોવર, ૧૧ સાગર-સમુદ્ર, ૧૨ દેવવિમાન કે દેવલવન, ૧૩ રત્નરાશિ-રત્નોનો ઢગલો અને ૧૪ અગ્નિ-ધૂમાડા વગરનો અગ્નિ.

૬ તે વખતે તે દેવાનંદા માહણી આ પ્રકારનાં ઉદાર, કલ્યાણરૂપ શિવરૂપ ધન્ય અને મંગલરૂપ તથા શોભાસહિત એવાં ચૌદ મહાસ્વમોને ભેધને જાગી જતાં હરખી, સંતોષ પામી, ચિત્તમાં આનંદ પામી અને તેના મનમાં પ્રીતિ નીપજી, તેણીને પરમ સૌમનસ્ય થયું, હરખને લીધે તેણીનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું-પ્રકુલિત થયું. મેઘની ધારાઓ પડતાં જેમ કંઈખનું ફૂલ ખીલી જાય-તેના કાંટા ખડા થઈ જાય-તેમ તેણીનાં રોમેરોમ ખડાં થઈ ગયાં. પછી તેણીએ પોતાને આવેલાં સ્વમોને યાદ કર્યાં, સ્વમોને યાદ કરી તે પોતાની પધારીમાંથી જાલી થઈને તેણી ધીમેધીમે અચપલપણે વેગરહિતપણે રાજહસની સરખી ગતિથી જ્યાં રિષભદત્ત માહણુ છે ત્યાં તેની પાસે જાય છે, જઈને રિષભદત્ત માહણુને ‘જય થાઓ વિજય થાઓ’ એમ કહીને વધાવે છે, વધાવીને લદ્દાસનમાં બરાબર બેસીને આશ્વાસ પામેલી, વિશ્વાસ પામેલી તે દશનખસહિત બન્ને હથેળીઓની માધાને ઝડે એ રીતે આવર્ત કરીને ફેરવી અંજલિ કરીને આ પ્રમાણે બોલી:—એ પ્રમાણે બરેબર છે કે હે દેવાણુપ્રિયા! હું આજે જ્યારે સૂતી જાગતી ઉઘતી ઉઘતી પધારીમાં પડી ચડી હતી ત્યારે હું આ આ પ્રકારનાં ઉદાર ચાવત્ શોભાસહિત એવાં ચૌદ મહાસ્વમોને ભેધને જાગી ગઈ. તે સ્વમોનાં નામ આ પ્રમાણે છે.—હાથી ચાવત્ અગ્નિ મુધી. હે દેવાણુપ્રિયા! એ ઉદાર ચાવત્ એવાં ચૌદ મહાસ્વમોનું કલ્યાણમય એવું કોઈ વિશેષપ્રકારનું ફલ થયે, એમ હું માનું છું.

૭ ત્યાર પછી તે રિષભદત્ત માહણુ દેવાનંદા માહણી પામેલી સ્વમોને લગતી હકીકત સાંભળીને, બરાબર સમજીને રાજ થયો, સંતોષ પામ્યો. ચાવત્ હરખને લીધે તેનું હૃદય પ્રકુલ જન્યુ અને મેઘની ધારાથી છંટકારાએતું કંઈખનું ફૂલ જેમ ખીલી ઉઠે તેમ તેનાં રોમેરોમ જાલા થઈ ગયાં. પછી તેણે એ સ્વમોની યાદી કરી, યાદી કરીને, તેના ફલ વિશે વિચારવા લાગ્યો, વિચાર કરીને તેણે પોતાના સ્વાભાવિક-કર્મ-મનિષ્યના બુદ્ધિના વિજ્ઞાનદ્વારા તે સ્વમોના અર્થોનો ઉકેલ કર્યો. પોતાના મનમાં એ સ્વમોના અર્થોનો ઉકેલ કરી તે માહણુ ત્યા પોતાની સામે બેઠેલી દેવાનંદા માહણીને એ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો.

૮ હે દેવાણુપ્રિયે! તમે ઉદાર સ્વમો જોયાં છે, કલ્યાણરૂપ શિવરૂપ ધન્ય, મંગલમય અને શોભામય સ્વમો તમે જોયા છે, તમે આજે જ્યારે મનમાં સંતોષ પામ્યો છે, તમે રીઝ્યાયુ કરે એવાં, કલ્યાણ કુન્દાનાં અને મંગલ કુન્દાનાં સ્વમોને જોયાં છે, સ્વમોનું વિશેષ પ્રકારનું ફલ આ પ્રમાણે છે હે દેવાણુપ્રિયે! જઈને-હરખને લીધે હે દેવાણુપ્રિયે! બોજોનો, પુત્રનો અને સુખનો લાભ થશે અને એ સ્વમોનાં પ્રમાણ

અથર્લંબન આપનારા તથા ક્રિયાંય શ્રણુ સ્ખલના ન પામે એવાં ઉત્તમ જ્ઞાન અને દર્શનને ધરનારા, ધાર્મિકર્મ વદન ખસી ગયેલા છે તેવા, ૭ જિન-સાક્ષેષ-વગેરે આંતરશત્રુઓને જિતી ગયેલા, જેઓ એ આંતરશત્રુઓને જિતવા મથે છે તેમને જિતાડનારા, સંસાર સમુદ્રને તરી ચુકેલા, જેઓ તરવા મથે છે તેમને તરનારા, પોતે જાતે બોધને પામેલા બીજાઓને બોધ આપનારા, સુક્રિતને પામેલા અને બીજાઓને સુક્રિત સુધી પહોંચાડનારા. ૮

સર્વજ્ઞ-બધું જાણનારા, બધું જોનારા, જે પદ શિવરૂપ છે, અચલ છે, રોગ વગરનું છે, અંત વગરનું છે, ક્ષય વિનાનું છે, કોઈપણ પ્રકારની પીડા વગરનું છે અને ત્યાં મળેલ્યા પછી કદી પાછું ફરવું પડતું નથી એવા સિદ્ધિગતિ નામના ઘડને બહેંચેલા તથા ભયને જિતી ગયેલા એવા જિનોને નમસ્કાર થાયો. ૯

તીર્થંત્રી શરૂઆત કરનારા, છેલ્લા તીર્થંકર, આગલા તીર્થંકરોએ જેમના ધવાની સૂચના આપેલી હતી એવા અને પૂર્વે વર્ણવેલા તમામ શુભોપાયા યાવત ત્યાં બેઠોમ્યા પછી કદી પાછું ફરવું પડતું નથી એવા સિદ્ધિગતિ નામના ઘડને પામવાની ભાગલાષાભાળા એવા શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને નમસ્કાર થાયો.

અહીં સ્વર્ગમાં રહેલો હું ત્યાં એટલે દેવાનંદાની ધુલિમાં રહેલા ભગવંતને વદન કરું છું, ત્યાં રહેલા ભગવંત અહીં રહેલા મને જુઓ એમ કરીને તે દેવરાજ ઈંદ્ર શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વંદન કરે છે, નમન કરે છે અને પોતાના ઉત્તમ સિદ્ધાસણમાં પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખીને બેઠે છે.

૧૭ ત્યજપછી તે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકને આ એ પ્રકાશને એના અંતરમાં ચિત્તરૂપ. અભિલાષરૂપ મનોગત સંકલ્પ પેદા થયો કે-એ ધયુ નથી. એ સવા ભોગ નથી અને એવું થનારું ય નથી કે અરહંત ભગવંતો, ચક્રવર્તી રાજાઓ, બલદેવ રાજાઓ, વાગુદેવ રાજાઓ અંત્યકુલોમાન્ડલકાં કુલોમા કે અપમ કુલોમા કે મુચ્છ કુલોમા કે નમ્બિયા કુલોમા કે કંબુચી કુલોમા કે ભિખારી કુલોમા કે માહણ કુલોમા એટલે બ્રાહ્મણ કુલોમા આજમુધી કોઈવાર આવેલા નથી કે આમતા નથી કે હવે પછી કોઈવાર આવનાર નથી, એ પ્રસાણે ખરેખર છે કે અરહંત ભગવંતો કે ચક્રવર્તી રાજાઓ કે બલદેવ રાજાઓ કે વાગુદેવ રાજાઓ ઉચ્ચંશના કુલોમા કે ભોગવંશના કુલોમા કે કલ્પવંશના કુલોમા કે ધર્મવાક્યવંશના કુલોમા કે દાત્રિયવંશના કુલોમા કે સન્નિવંશના કુલોમા કે સિદ્ધિવંશના કુલોમા પ્રકારનાં વિશુદ્ધ જાતિ, કુલ અને વંશવાળા કુલોમા આવ પડેલા એવા એવા સંસ્કાર આવે છે અને ભવિષ્યના પણ તેઓ બધા તેવા ઉત્તમ દેવોના સંસ્કાર આવે છે.

ધૃત્વાકુવંશનાં કે હરિવંશનાં કુલોમાં કે બીજાં કોઈ તેવા પ્રકારનાં વિશુદ્ધ જાતિ વિશુદ્ધ કુલ અને વિશુદ્ધવંશમાં આજલગી આવેલા છે, વર્તમાનમાં આવે છે અને હવે પછી પણ તેઓ ઉત્તમકુલમાં આવવાના છે.

૨૨ વળી, એવો પણ લોકોને અચરજમાં નાખી દે એવો બનાવ, અનંત અવ-સર્પિણીઓ અને ઉત્સર્પિણીઓ વીતી ગયા પછી બની આવે છે કે જ્યારે નામગોત્ર કર્મનો ક્ષય નહીં થયો હોય, એ કર્મ પૂરેપૂરું લોગવાઈ ગયેલું ન હોય અને લોગવાયુ ન હોવાથી જ એ કર્મ આત્મા ઉપરથી ખરી પડેલું ન હોય એટલે કે અરહંત ભગ-વંતો વગેરેને એ કર્મનો ઉદય આવેલો હોય ત્યારે અરહંત ભગવંતો કે ચક્રવર્તી રાજાઓ કે બલદેવ રાજાઓ કે વાસુદેવ રાજાઓ અંત્યકુલોમાં કે હલકાં કુલોમાં કે તુચ્છકુલોમાં કે કંબુસનાં કુલોમાં કે દળદરિયાં કુલોમાં કે લિખારીનાં કુલોમાં આવેલા છે કે આવે છે કે આવવાના છે છતાં તે કુલોમાં તેઓ કદી જનમેલા, નથી, જનમતા નથી કે હવે પછી જનમવાના પણ નથી.

૨૩ અને આ શ્રમણ ભગવંત મહાવીર જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભાન્તવર્ષમાં માહણકુંડગ્રામ નામના નગરમાં કોડાલગોત્રના ત્રિપલદત્ત માહણની ભારજ બલંધરગોત્રની દેવાનંદા માહણીની કૃષ્ણમાં ગર્ભપણે ઉપજેલા છે.

૨૪ તો ધર્મ ગયેલા, વર્તમાન સમયના અને હવે પછી ધનારા તમામ દેવેંદ્ર દેવગજ શકોનો એ આચાર છે કે અરહંત ભગવંતોને તેવા પ્રકારનાં અનકુલોમાંથી કે અધમકુલોમાંથી કે તુચ્છકુલોમાંથી કે કંબુસના કુલોમાંથી કે દળદરિયાં કુલોમાંથી કે બીજાંગાના કુલોમાંથી યાવત્ માહણનાં કુલોમાંથી ખસેડીને તેવાં પ્રકારનાં વંશના કુલોમાં કે ભોગવંશનાં કુલોમાં કે રાજન્યવંશનાં કુલોમાં કે જાતવંશનાં કુલોમાં કે ધૃતિવં-શનાં કુલોમાં કે ઇક્ષ્વાકુવંશનાં કુલોમાં કે હરિવંશનાં કુલોમાં કે કોઈ બીજાં તેવા પ્રકારનાં વિશુદ્ધજાતિના, વિશુદ્ધવંશનાં અને વિશુદ્ધ કુલવાળા કુલોમાં ફેરવી નાખવા ધટે.

૨૫ તો હે દેવાનુગ્રિય! તું જા, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને માહણકુંડગ્રામ નામના નગરમાંથી કોડાલગોત્રના ત્રિપલદત્ત માહણની ભારજ બલંધરગોત્રની દેવાનંદા માહણીની કૃષ્ણમાંથી ખસેડીને ક્ષત્રિયકુંડગ્રામ નામના નગરમાં જાતવંશનાં ક્ષત્રિયોને વંશનાં કુલોમાંથી પગોત્રનો સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય છે તેની ભારજ વાસિષ્ઠગોત્રની ત્રિગુણ ક્ષત્રિયનાં કુલોમાંથી કૃષ્ણમાં ગર્ભપણે સ્થાપિત કર અને ગર્ભપણે સ્થાપિત કરીને મને આ નામની ભારજ નામની પાછી આપી દે.

અસ્વચ્છ પરમાણુ પુદ્ગલોને ફર કરે છે, અસ્વચ્છ પરમાણુ પુદ્ગલોને ફર કરીને સ્વચ્છ પરમાણુ પુદ્ગલોને ફેંકે છે વેરે છે, તેમ કરીને તે શ્રમણ ભગવત મહાવીરને લેશ પણ પીડા ન ધાય એ રીતે ત્રિશલા દ્વિત્રિયાણીની કૃષ્ણમાં ગર્ભપણે ગોઠવે છે અને વળી જે તે ત્રિશલા દ્વિત્રિયાણીનો ગર્ભ છે તેને પણ બલંધર ગોત્રવાળી દેવાનંદા પ્રાદાણીની કૃષ્ણમાં ગર્ભપણે ગોઠવે છે, આ રીતે બધું બરાબર ગોઠવીને તે દેવ, જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે જ દિશા તરફ પાછો આવ્યો ગયો.

૨૮ હવે જે ગતિથી આવ્યો હતો, તે ઉત્તમ પ્રકારની, ત્વરાવાળી, ચપ્પા વેગને લીધે પ્રચંડ, ખીણ બધી ગતિઓ કરતાં વિશેષ વેગવાળી, ધમધમાટ કરતી, શીઘ્ર ક્રિય દેવગતિ વડે પાછો તીરછે અસંખ્ય ક્રીપા અને સસુદ્રોની વચ્ચે વચ્ચે ધતો અને હજાર હજાર ભેજનની મોટી કાળો ભરતો—એ રીતે ભણે ભપડતો તે દેવ જે તરફ સૌધર્મ નામના કલ્પમા સૌધર્મોવર્તસક નામના વિમાનમા શક નામના સિંધાસણમા દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક બેઠેલો છે તે જ બાળુ તેની પાસે આવે છે, પાસે આવીને દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની એ આજાને તરત જ પાછી સોપી દે છે અર્થાત્ આવે જે આજા કહેલી તેનો મેં નામલ કરી દીધો છે એમ જણાવે છે.

૨૯ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવંત મહાવીર ત્રણ જ્ઞાનથી સુખ પામી રહ્યા હતા.

- ૧ મને ફેરવીને ખીજે લઈ જવામા આવશે એમ તેઓ જાણે છે.
- ૨ પોતે પોતાને ફેરવાતા બાળતા નથી.
- ૩ પોતે ફેરવાઈ ચૂક્યા છે એ પ્રમાણે બાળે છે.

૩૦ તે કાલે તે સમયે બધાજે વર્ષાતુ ચાલતી હતી અને વર્ષાતુનો જે ને પ્રસિદ્ધ એવો ત્રીજો મહિનો અને પાંચમો પખવાડો ચાલતો હતો એટલે આજે મહિનાનો ૫૦ નિમિષ ચાલતો હતો તથા તે સમયે તે ૫૦ દિવ પક્ષની તેરની નિધિ એટલે તેરની નિધિ એટલી હતી ભગવાનને સ્વર્ગમાંથી ચ્યવ્યાને અને દેવાનંદા માહણીના ગર્ભમાં આજાને જે ફક્ત બાણી રાત દિવસો વીતી ગયા હતાં અને તેરને દિવસે આજીનો નિધિ એટલો હતો. તે આજીમા નિસની બરાબર મધરાતે એટલે આજી રાતને છેડા અને પાછા રાતની શરૂઆત થતી હતી એવે સમયે ઉત્તરાશ્વિની નક્ષત્રનો યોગ આવ્યો ત્યારે એવા હરિભુગમેસી દેવે શકની આજાથી માહણકુલ્યામ નગરમાંથી કોઈક જોગ નિસ દત્ત પ્રાદાણી ભારત બલંધર ગોત્રની દેવાનંદા પ્રાદાણીની કૃષ્ણમાં ગર્ભમાં ગર્ભપણે વાસિષ્ઠ ગોત્રની ત્રિશલા દ્વિત્રિયાણીની કૃષ્ણમાં લેશ પણ પીડા ન થાય એ રીતે ગોઠવી દીધા.

૩૧ ક્રમણ ભગવંત મહાવીર ત્રણ જ્ઞાનથી સુખ પામી રહ્યા હતા.

અસ્વચ્છ પરમાણુ પુફ્ફલોને ફૂર કરે છે, અસ્વચ્છ પરમાણુ પુફ્ફલોને ફૂર કરીને સ્વચ્છ પરમાણુ પુફ્ફલોને ફેંકે છે વેરે છે, તેમ કરીને તે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને લેશ પણ પીડા ન થાય એ રીતે ત્રિશક્તા ક્ષત્રિયાણીની કૃષ્ણમાં ગર્ભપણે ગોઠવે છે અને વળી જે તે ત્રિશક્તા ક્ષત્રિયાણીનો ગર્ભ છે તેને પણ બલંધર ગોત્રવાળી દેવાનંદા પ્રાદ્યાણીની કૃષ્ણમાં ગર્ભપણે ગોઠવે છે, આ રીતે બધું બરાબર ગોઠવીને તે દેવ, જે દિશામાધી આવ્યો હતો તે જ દિશા તરફ પાછો ચાલ્યો ગયો.

૨૮ હવે જે ગતિથી આવ્યો હતો, તે ઉત્તમ પ્રકારની, ત્વરાવાળી. ચપળ વેગને લીધે પ્રચંડ, ખીજી બધી ગતિઓ કરતા વિશેષ વેગવાળી, ધમધમાટ કરતી, શીઘ્ર દિવ્ય દેવગતિ વડે પાછો તીરંછ અસંખ્ય હીપો અને સમુદ્રોની વચ્ચેવચ્ચ ઘતો અને હનર હનર ભેજનની મોટી કાળો ભરતો—એ રીતે હાથે ઊપડતો તે દેવ જે તન્દ્ર સૌધર્મ નામના કલ્પમાં સૌધર્મવતંસક નામના વિમાનમા થક નામના સિંધાસણમા દેવેદ્ર દેવનાજ થક બેઠેલો છે તે જ બાળુ તેની પાસે આવે છે, પાસે આવીને દેવેદ્ર દેવનાજ શામની એ આજાને તરત જ પાછી સોપી દે છે અર્થાત્ આપે જે આજા કરેલી તેનો મેં નામન કરી લીધો છે એમ જણાવે છે.

૨૯ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવત મહાવીર ત્રણ નદીની નજીક પહોંચ્યા

૧ મને ફેવવીને ખીજે લઈ જવામા આવ્યો તેમ ને. ને. ને.

૨ પોતે પોતાને ફેરવાતા જાણતા નથી

૩ પોતે ફેરવાઈ ચૂક્યા છે એ પ્રમાણે, ને. ને. ને.

૩૦ તે કાલે તે સમયે જ્યાં વર્ષાવૃત્ત ચાલતી હતી તે જગ્યાએ - જગ્યાએ એવો ત્રીજો મહિનો અને પાંચમો પાખલાંડો ચાલતો હતો તે જગ્યાએ - જગ્યાએ ચાલતો હતો તથા તે સમયે તે જગ્યાએ પહોંચી તે જગ્યાએ - જગ્યાએ હતી. ભગવાનને સ્વર્ગમાળી સ્વપ્નાને અને તે જગ્યાએ - જગ્યાએ

[illegible]

આને કારણે આ ગામના પ્રજાને જાણવા ગામવાળી વેળાના માણસની કુળમાંથી પાંચ દેવે આ ગામને પોતાના ગામવાળીની કુળમાં ગળાળે ગોઠવી દીધા તે પછી આ ગામના જાણીતા ગામવાળીનાં પાંચમાં રાણીજીની ઉપલી ડાબી પડી હતી અને તે દેવ, માણસ, દેવ, દેવ આગેના ગામના પંચનામાં ઉતાર કરવાજીવ્ય શિવજી અને મંગળ કરજીનાં દેવજીનાં ગામનાં ગામવાળીમાં વિજયા દાનિયાળી હતી અને એકું લેવું અને તે દેવે તે દેવે જાણી મળી તેનો સ્વપ્ના ગામવાળે છે. કાળી, લુખ અને વડે ઉપર પ્રમળેની ગામવાળાં જાણી છે.

૩૩ અને તે ગરે ગમળ ભાગના મહાવીરને કાંઈર ગોતવાળી દેવાનદા માફાળીની કળમાંથી ઉપાડીને વાગિય ગોતવાળી નિગાપા દાદિયાળીની કળમાં ગર્ભગરે ગોઠવવામાં આવ્યા તે ગરે તે નિગાપા ગનિયાળી પોતાના તે તેવા પ્રકારના વાગવગમાં રહેલી હતી, જે વાગવગ-મૂવાનો ઓરડો-અંદરથી ચિત્રામણવાણ હતું, બહારથી પોળેતું, ઘમીને ચક્રચક્રિત કરેલું અને મૂવાણું બનાવેતું હતું તથા એમાં ઉગે ઉપરના ભાગની છતમા ભાતભાતનાં ચિત્રો દોરેલાં હતા, ત્યાં મળિ અને રતનના હીવાને તીથે અંધારું નામી ગએલું હતું, એ વાગ-ધરની નીચેની ફરસળાંથી તદન સરળી હતી અને તે બપર વિવિધ પ્રકારના સાથિયા વગેરે કોરીને તેને વધુ સુંદર બનાવવામાં આવેલી હતી, ત્યાં પાંચે રંગનાં સુંદર મુગંધી ફૂલો જ્યાં ત્યાં વેરીને તે ઓરડાને મુગંધિત બનાવેલો હતો, કાળો અગર, ઉત્તમ કુંદર, તુરકીધૂપ વગેરે વિવિધ પ્રકારના ધૂપા ત્યાં સળગતા રહેતા હોવાથી એ ઓરડો મધમધી રહ્યો હતો અને તે ધૂપોમાંથી પ્રગટ થતી મુગંધીને લીધે તે ઓરડો સુંદર બનેલો હતો, બીજા પથ મુગંધી પદાર્થો ત્યાં ગળેલા હોવાથી તે, મુગંધ મુગંધ થઈ રહ્યો હતો અને બાણ કે કોઈ ગધની વાટની પેઠે અતિશય મહેડી રહ્યો હતો.

તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી તેવા ઉત્તમ સુશોભિત ઝોરડામાં તે તેવા પ્રકારની પથારીમાં પડી હતી. જે પથારી ઉપર સૂનારના આખા શરીરના માપનું ઓશીકું મૂકી રાખેલ હતું, બન્ને બાજુએ-માથા તરફ અને પગ તરફ-પણ ઓશીકાં ગોઠવેલાં હતાં, એ પથારી બન્ને બાજુથી ઊંચી હતી અને વચ્ચે નમેલી તથા ઊંડી હતી; વળી, ગંગા નદીના કાંઠાની રેતી પગ મૂકતાં જેમ સૂવાળી લાગે એવી એ પથારી સૂવાળી હતી, એ પથારી ઉપર ઘોઝેલો એવો અળમીના કપડાનો ઓછાડ ધીછાવેલો હતો, એમાં રજ ન પડે માટે આખી પથારી ઉપર એક મોટું કપડું ઢાંકેલું હતું, મચ્છરો ન આવે માટે તેની ઉપર રાતા કપડાની મચ્છરદાની ઝાંધેલી હતી, એવી એ સુંદર, કમાવેલું ચામડું, રૂનાં પુલકાં, પૂરની વનસ્પતિ, માખણ અને આકડાનું રૂ એ તમામ સૂવાળી સ્ત્રીઓની જેવી સૂવાળી તથા સેજ-પથારી સજવાની કળાના નિયમ પ્રમાણે પથારીની આસપાસ અને ઉપર

પણ સુગંધી ફૂલો, સુગંધી ચૂર્ણો વેરેલાં હોવાથી સુગંધિત બનેલી તે પદાર્થોમાં પહેલી સૂતીબગતી અને ઉઘતી ઉઘતી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી આગલી રાતનો અંત આવતાં અને પાછલી રાતની શરૂઆત થતા બરાબર મધરાતે, આ એ પ્રકારના ઉદાર ચૌદ મહાસ્વમ્નોને બેઠાને બગી ગઈ. તે ચૌદ મહાસ્વમ્નો આ પ્રમાણે છે ૧ હાથી, ૨ વૃષભ, ૩ સિંહ, ૪ અભિષેક, ૫ માળા, ૬ ચંદ્ર, ૭ સૂર્ય, ૮ ધ્વજ, ૯ કુલ, ૧૦ પક્ષીથી ભરેલું સરોવર, ૧૧ અસુદ્ર, ૧૨ વિમાન કે ભવન, ૧૩ રતનોનો દગલો અને ૧૪ અગ્નિ.

૩૪ હવે તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ ચૌથી પહેલા સ્વપ્નામાં હાથીને જોયો. તે હાથી ભારે ઓળવાળો, ચાર દાંતવાળો, ઊંચો, ગળી ગયેલા ભારે મેઘની સમાન ધાળો તથા ભેગો કચેલો મોતીનો હાર, દૂધનો દરિયો, ચંદ્રના કિરણો, પાણીનાં બિંદુઓ, રૂપાનો મોટો પહાડ એ બધા પદાર્થો જેવો ધોળો હતો. એ હાથીના ગંદસ્થાનમાંથી સુગંધી મધ્યમાં કચે છે અને સુગંધથી ખેંચાયેલા ભમરાઓ ત્યાં ટોળે મળ્યા છે એવું જોતા કંપાનનું મૂળ છે, વળી, એ હાથી દેવોના રાજાનાં હાથી જેવો છે—દેવગણ હાથી જેવો છે, તથા પાણીથી પરિપૂર્ણ રીતે ભરેલા વિપુલ મેઘની ગર્ભતા જેવો ગંભીર અને અને દંડ જેવો. એ હાથીનો શુભશુભાટ છે તથા એ હાથી શુભ છે, તમામ જાતના શુભ દર્શનોમાં એ હાથીનો સાથળ ઉત્તમ છે એવા હાથીને ત્રિશલાદેવી સ્વપ્નાના મુદ્દા ૧.

પૂછડાંને પાણી સાથે અફળાવ્યા કરે છે એવી રીતે ગારે બાન્તુ કાપૂરની જેવાં બિનજાં શીણ વળે છે અને એ દ્રવિયામાં મોટી મોટી ગંગા જેવી મગનનીંગાના પ્રવાહો ભાટે ધસારાબંધ પડે છે, એ વેગથી પરતા પ્રવાહોને લીધે એમાં ગંગાવર્ત નામની ભમરીઓ પેદા થાય છે, એ ભમરીઓને લીધે ભારે વ્યાકુળ થતાં દ્રવિયાનાં પાણી ઊછળે છે, ઊછળીને પાછાં ત્યાં જ પડે છે, ભમ્યા કરે છે-ગુમરી તે છે, એવાં ગુમરીમાં ચક્કર ચક્કર ફરતાં એ પાણી ભારે ચંચળ જણાય છે એવા એ શીંગગુફાને શરદાનુના ચંદ્રમમાન સૌમ્યસુખવાળી તે ત્રિશલા માતા અગિયારમે સ્વપ્ને જુએ છે. ૧૧

૪૫ ત્યાર પછી વળી, માતા બારમે સ્વપ્ને ઉત્તમ દેવવિમાનને જુએ છે, એ દેવવિમાન ઊગતા સૂર્યમંડલની જેવી ચમકતી કાંતિવાળું છે, અગવળની શોભાવાળું છે, એ વિમાનમાં ઉત્તમ સોનાના અને મહામણિઓના સમૂહમાંથી ઘડેલા ઉત્તમ એક દત્તર અને આઠ ટેંકા-થાંભલા-મૂકેલા છે તેથી એ ચમકતું દેખાતું વિમાન આકાશને વિશેષ ચમકતું બતાવે છે, એવું એ વિમાન સોનાના પતરામાં જડેલા લટકતા મોતીઓના શુગ્ધાઓથી વિશેષ ચમકિતુ દેખાય છે, તથા એ વિમાનમાં ચળકતી દિવ્યમાળાઓ લટકાવેલી છે, વળી એમાં વૃક્ષ, વૃષભ, ઘોડો, પુરુષ, મગર, પક્ષી, સાપ, કિન્નરો, રુરુમૃગો, શરભ, ચમરી ગાય, વિશેષ પ્રકારનાં જંગલી જનાવરો, હાથી, વનની વેલડી, કમળવેલ વગેરેનાં વિવિધ ભાનવાળાં ચિત્રો દોરેલાં છે તથા એમાં ગંધવો ગાઈ રહ્યા છે અને વાન્ત વગાડી રહ્યા છે તેથી એમના અવાજોથી એ પૂરેપૂરું ગાજતું દેખાય છે, વળી, પાણીથી ભરેલા વિપુલ મેઘની ગર્જનાના જેવા અવાજવાળા નિત્ય ગાજતા દેવદુંદુભિના મોટા અવાજવડે બાજે આખાય જીવલોકને એ વિમાન ન ભરી દેતું હોય એવું એ ગાજે છે, કાળો અગર, ઉત્તમ કંદક-કિન્નર, તુરકી ધૂપ વગેરે બળતા ધૂપોને લીધે મધમધી રહેલું એ વિમાન ગંધના ફેલાવાને લીધે મનોહર લાગે છે અને એ નિત્ય પ્રકાશવાળું, ઘોળું, ઊજળી પ્રભાવાળું, દેવોથી શોભાચમાન, સુખોપલોગરૂપ એવું ઉત્તમોત્તમ વિમાન તે ત્રિશલાદેવી સ્વપ્નામાં જુએ છે. ૧૨

૪૬ ત્યાર પછી, માતા ત્રિશલા તેરમે સ્વપ્ને તમામ પ્રકારના રત્નોના ઢગલાને જુએ છે. એ ઢગલો ભોંતળ ઊપર રહેલો છે છતાં ગગનમંડળના છેડાને પોતાના તેજથી ચકચકિત કરે છે, એમાં પુલક, વજૂ, ધંદ્રનીલ, સાસગ, કુર્કેતન, લોહિતાક્ષ, મરકત, મસારગદ્દલ, પ્રવાલ, સ્ફટિક, સૌરંધિક, હંસગર્ભ, અંબન, ચંદનપ્રલ વગેરે ઉત્તમ રત્નોનો રાશિ સરસ રીતે ગોઠવાયેલો છે, રત્નોનો એ ઢગલો જાણે મેરુપર્વત જેવો લાગે છે, એવાં રત્નોના રાશિ-ઢગલાને તે ત્રિશલા દેવી તેરમે સ્વપ્ને જુએ છે. ૧૩

૪૭ પછી વળી, ચૌદમે સ્વપ્ને માતા ત્રિશલા અગ્નિને જુએ છે. એ અગ્નિની નવાલાઓ ખુબખુબ ફેલાયેલ છે તથા એમાં ઘોળું થી અને પીળાશ પરતું મધ વારંવાર છંટાતું હોવાથી એમાંથી મુદલ ધૂમાડો નીકળતો નથી એવો એ અગ્નિ ધખધખી રહ્યો

પર ત્યાર પછી, તે સિદ્ધાર્થ રાજ ત્રિશતા ધનિયાળી પામેથી એ વાન માંભાળીને સમજીને હર્ષવાળો અને મંતુષ્ટ ચિત્તવાળો થયો, ગ્યાનંદ પામેયો, તેના મનમાં પ્રીતિ થઈ, મન ઘણું પ્રસન્ન થઈ ગયું, હર્ષને લીધે તેનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું અને મેદની માગની છંદાયેલ કઠંભના સુગંધી ફૂલની પેઠે તેના રોમ રોમ ઊભા થઈ ગયાં. આ રીતે જીભ રાજી થયેલો સિદ્ધાર્થ તે સ્વપ્નો વિશે એક સામટો સામાન્ય વિચાર કરે છે, તે સ્વપ્નો વિશે એક સામટો સામાન્ય વિચાર કરી પછી તે સ્વપ્નોનો નોળો નોળો વીગતથી વિચાર કરે છે, એ રીતે તે સ્વપ્નોનો નોળો નોળો વીગતથી વિચાર કરીને પછી તે પોતાની સ્વાભાવિક મતિસહિતના શુદ્ધિ વિજ્ઞાન વડે તે સ્વપ્નોના વિશેષ ક્ષણો નોળો નોળો નિશ્ચય કરે છે, તેમના વિશેષ ક્ષણો નોળો નોળો નિશ્ચય કરીને તેણે પોતાની ઈષ્ટ યાવત્ મંગળરૂપ, પરિમિત મધુર અને સોહામણી ભાષાવડે વાત કરતા કરતાં ત્રિશતા ધનિયાળીને આ પ્રમાણે કહ્યું:

પડ હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે ઉદાર સ્વપ્નો દીકાં છે, હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે કલ્યાણરૂપ સ્વપ્નો દીકાં છે, એ જ પ્રમાણે તમે જોયેલાં સ્વપ્નો શિવરૂપ છે, ધન્યરૂપ છે, મંગળરૂપ છે, ભારે સોહામણાં છે, એ તમે જોયેલાં સ્વપ્નો આરોગ્ય કરનારાં, તુષ્ટિ કરનારાં, દીર્ઘ-યુષ્મનાં સૂચક અને કલ્યાણકારક છે. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે મંગલ કરનારાં સ્વપ્નો દીકાં છે. તે જેમકે; તમે જોયેલાં સ્વપ્નોથી આપણને હે દેવાનુપ્રિયે ! અર્થનો લાભ થવો જોઈએ. હે દેવાનુપ્રિયે ! ભોગનો લાભ થવો જોઈએ, પુત્રનો લાભ થવો જોઈએ એ જ રીતે સુખનો લાભ અને રાજ્યનો લાભ થવો જોઈએ. ખરેખર એમ છે કે હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે નવ મહિના બરાબર પૂરા થયા પછી અને તે ઉપર સાડાસાત રાતદિવસ વીત્યા પછી અમારા કુલમાં ધ્વજ સમાન, અમારા કુલમાં દીવા સમાન એ જ પ્રમાણે કુલમાં પર્વત સમાન અચળ, કુલમાં સુગટ સમાન, કુલમાં તિલક સમાન, કુલની કીર્તિ કરનાર, કુલનો બરાબર નિર્વાહ કરનાર, કુલમાં સૂરજ સમાન, કુલના આધારરૂપ, કુલની વૃદ્ધિ કરનાર, કુલનો જશ વધારનાર, કુલને છાંયો આપનાર વૃક્ષસમાન અને કુલની વિશેષ વૃદ્ધિ કરનાર, એવા પુત્રને જન્મ આપશો. વળી, તે જનમનાર પુત્ર હાથેપગે સુકુમાળ, શરીરે અને પાંચે ધરિયેથી પૂરો તથા જરાપણ ખોડ વગરનો હશે. તથા એ, શરીરનાં તમામ ઉત્તમ લક્ષણોથી એટલે હાથપગની રેખાઓ વગેરેથી અને વ્યંજનોથી એટલે તલ, મસ વગેરેથી સુકત હશે એના શરીરનું માન, વજન અને ઉચાઈ એ પણ બધું બરાબર હશે તથા એ પુત્ર સર્વાંગે સુજાત, સુંદર, ચંદ્રસમાન સૌમ્યકાંતિવાળો, કાંત, પ્રિય લાગે એવો અને દર્શન કરું ગમે એવો હશે અર્થાત્ હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે ઉપર વર્ણવ્યા તેવા ઉત્તમ પુત્રને જનમ આપશો.

પછ વળી, તે પુત્ર જ્યારે પોતાનું બાળપણ પૂરું કરી ભણીગણી બરાબર ઘડાઈ-તૈયાર થઈ યૌવન અવસ્થાએ પહોંચશે ત્યારે શૂર થશે, વીર થશે, પરાક્રમી થશે, એની પાસે વિશાળ સેના તથા વાહનો વિપુલ થશે, અને તમારો એ પુત્ર રાજ્યનો ધણી એવો રાજ થશે.

પદ ત્યાર પછી, ગિદ્દારી ગજરો એ ગમણો દુકાન જે પા ને ભૂખિય પુરોતો ગજી સજી થતા આવતુ દરદરમાં ઉભા પામતા ગજી નેરીને નાનના પર્જીની રીતે ગામી ! જેવી આપની ગામનાં એમ કહીને ગજાની ગામને વિનયપાદિના વપનાની નીતરે છે, એ પ્રમાણે રાગની ગામને વિનયપાદિના વપનાની રીતરે છે, એ બહાર નીકળે છે, બહાર નીકળી ન્તા બહારની ભેડાં છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને તરત જ એ બેઠકને સવિશેષપણે સન્નવવા મંદી પડે છે એટલે કે તે બેઠકમાં સુખથી પાણીને છાંટવાથી માંડીને મોટું સિંધાગળ મંડાવવા સુધીની તમામ સન્નવટ કરી નાખે છે અને એ બધી સન્નવટ પૂરી કરીને તે ક્રીડુણિક પુરુષો જ્યાં ગિદ્દારી દાનિય છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને ફરે નખ ભેગા થાય એ રીતે જન્ને હથેલીઓને ભેળી કરી માથા ઉપર શિરસાવર્ત સાથેની અંજલિ કરી સિદ્ધાર્થ દાનિયની તે ગામ પાછી આપે છે એટલે કે સામી ! અમે જેમ તમે ફરમાવેલું તેમ બધું કરી આવ્યા છિયે એમ કહે છે.

૬૦ પછી, વળતે દિવસે સવારના પહોરમાં ન્તારે પોચાનાં કોમળપણે પાંદડીએ પાંદડીએ ખીલવા માંડ્યાં છે, હરણાંની આંખો કોમળપણે ખીરે ખીરે ઉઘડવા લાગી છે, ઊજળું પ્રભાત થવા આવ્યું છે, વળી, રાતા અશોકની પ્રભાના પુજ સમાન, કેમુડાના રંગ જેવો, પોપટની આંચ જેવો અને ચણાઈના અડધા લાલરંગ જેવો લાલચોળ તથા મોટાં મોટાં જળાશયોમાં ઉગેલાં કમળોને ખિલવનાર હજાર કિરણોવાળો તેજસ્વી અગ્રહણતો દિનકર સૂર્ય ઊગી ગયો છે ત્યારે સિદ્ધાર્થ દાનિય બિછાનામાંથી ઊભા થાય છે.

૬૧ બિછાનામાંથી ઊભા થઈને પાવઠા ઉપર ઉતરે છે, પાવઠા ઉપરથી ઊતરીને ન્યાં વ્યાયામશાળા છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને વ્યાયામશાળામાં પ્રવેશ કરે છે, વ્યાયામશાળામાં પ્રવેશ કરીને અનેક પ્રકારના વ્યાયામો કરવા માટે શ્રમ કરે છે, શરીરને ચોળે છે, પરસ્પર એક બીજાનાં હાથ પગ વગેરે અંગોને મરડે છે, મલ્લયુદ્ધ કરે છે અને વિવિધ પ્રકારનાં આસનો કરે છે, એ રીતે શ્રમ કરીને આખે શરીરે અને હાથ પગ ડોક છાતી વગેરે અંગે અંગે થાકી ગયેલા તે સિદ્ધાર્થ દાનિયને આખે શરીરે અને શરીરના અવયવે અવયવે પ્રીતિ ઉપજવનારા, સુઘવા જેવાં સુગંધથી મધમધતાં, જઠરને તેજ કરનારાં, બળ વધારનારાં, માદક, માંસ વધારનારાં અને તમામ ઈંદ્રિયોને તથા તમામ ગાત્રોને સુખમાં તરબોળ કરે તેવાં, સોવાર અને હજારવાર પકવેલાં એવાં શતપાક સહસ્રપાક વગેરે અનેક જાતનાં ઉત્તમ સુગંધવાળાં તેલો ચોપડવામાં આવ્યાં, પછી તળાઈ ઉપર ચામડું પાથરીને તે ઉપર બેઠેલા સિદ્ધાર્થ દાનિયને આખે શરીરે અને અવયવે અવયવે માલિશ કરવામાં નિપુણ, હાથે પગે સંપૂર્ણપણે કોમળ તળિયાંવાળા સુંવાળા, તેલ ચોપડવામાં, તેલની માલિશ કરવામાં, માલિશ કરેલું તેલ પરસેવા વાટે બહાર કાઢી નાખવામાં જે કાંઈ શરીરને ફાયદા છે તે તમામ ફાયદાના બરાબર જાણનારા, સમયના જાણકાર, કોઈપણ કાર્યને વિના વિલંબે કરનારા, શરીરે પટ્ટા, કુશલ, બુદ્ધિવાળા અને થાકને જિતી ગયેલા એવા પુરુષોએ હાડકાંનાં સુખ માટે, માંસનાં સુખ માટે, ચામડીનાં સુખ

મંત્રીઓ, મહારાજાઓ, મંત્રીઓ, ઠાકુરો, જમાનગો, પોળો, બીજાઓ વિગતેના પોળો, કર ભરનારા નગરના પોળો, જેના પાસે પોળોના જાણનાઓ, બીજાઓના જાણનાઓ, પટ્ટો માથા ઉપર પોરવાના રોડ પોળો, એના મોટા નાનાઓ પોળો, કોળો અને ગળિયાળોથી વીંટાયેલો નાનો કે મોટો મહારાજાના પોળો નીચળો પોળો તેમજ તમામ પોળો, નિયાં નકત્રો અને તારાઓ વચ્ચે જેમ નીચળો પોળો તમામ તેમ તે તમામ પોળોની વચ્ચે પોળો લાગતો, ચંદ્રની પેઠે ગરીબ વાળો જેનો દેખાવડો તે રાજા સ્થાનવચ્ચેના પોળો નીચળો.

૬૩ સ્થાનવચ્ચેના પોળો નીચળોને જ્યાં બહારની બેઠક છે ત્યાં ને આવીને, ત્યાં આવીને સિંચાણ ઉપર પૂર્વદિશામાં રાજા રહે એ રીતે બેઠક, બેઠકને પોતાથી ઉત્તરપૂર્વના દિશાભાગમાં એટલે મધ્યાન જળામાં તેણે ધોળા કપડાંથી ટંકાવેલાં તથા જેમની ઉપર સરસા વેરીને માંગણિક ઉપવાર કરવામાં આવેલા છે એવાં આઠ ભદ્રાસનો મંડાવ્યાં, એમ આઠ ભદ્રાસનો મંડાવીને પટ્ટી વળી, પોતાથી બહુ દૂર તેમ બહુ નજીક નહીં એમ વિવિધ મળિ અને રત્નોથી ભરેલો ભારે દેખાવડો મહારાજા, ઉત્તમનગરમાં બનેલો અથવા ઉત્તમ વીંટળામાંથી બહાર નીકળેલો, પારશ્વિક-આરપાર દેખાવ એવા આઠ કપડામાંથી નીચળવેલો, સેંકડો ભાતવાળો, વિવિધ ચિત્રોવાળો એટલે વૃક્ષ બળદ તોડો પુરુષ મગર પક્ષી સાપ કિંતર વિશેષ પ્રકારનો મૃગ અષ્ટાપદ ચમરી ગાય હાથી વનલતા અને કમળવેલ વગેરેની ભાતવાળાં ચિત્રોવાળો એવા બેઠકની અંદર એક પડદો તાણાવે છે, એવો પડદો તાણાવીને પડદાની અંદર વિવિધ મળિ અને રત્નોથી જડેલુ ભાતવાળુ અદ્ભુત, તકિયો અને સુવાળી કોમળ ગાદીવાળું, ધોળાં કપડાંથી ઢાંકેલું, ધાતું કોમળ, શરીરને સુખકારી સ્પર્શવાળું ઉત્તમ પ્રકારનું એક ભદ્રાસન ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને બેસવા માટે મડાવે છે.

૬૪ એવું ભદ્રાસન મંડાવીને તે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવે છે, કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવીને તે આ પ્રમાણે બોલેલો: હે દેવાનુપ્રિયો! તમે તરત જ જાઓ અને જેઓ અષ્ટાંગમહાનિમિત્તનાં શાસ્ત્રોના અર્થના પારગામી છે, વિવિધ શાસ્ત્રોમાં કુશળ છે તેવા સ્વમ્ભલક્ષણપાઠકોને એટલે સ્વમ્ભોનુ ક્ષણ કહી શકે તેવા પંડિતોને બોલાવી લાવો.

૬૫ ત્યારપછી સિદ્ધાર્થ રાજાએ જેમને ઉપર કહ્યો એ પ્રમાણેના હુકમ કરમાવેલ છે એવા તે કૌટુંબિક પુરુષો રાજા થયા અને તેમનું હૃદય પ્રપુલ્લિત થયું તથા તેઓ બે હાથ બેડીને રાજાની આજ્ઞાને વિનયનું વચન બોલીને સ્વીકારે છે, એ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞાને સ્વીકારીને તેઓ સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની પાસેથી નીકળ્યા, નીકળીને તેઓ કુંડગ્રામ નગરની વચ્ચેવચ્ચે થતા જ્યાં સ્વમ્ભલક્ષણપાઠકોનાં ઘરો છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને તેઓ સ્વમ્ભલક્ષણપાઠકોને બોલાવે છે.

૬૬ ત્યારપછી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયના કૌટુંબિક પુરુષોએ બોલાવેલા તે સ્વમ્ભલક્ષણ-પાઠકો હર્ષવાળા થયા, તોષવાળા થયા અને ચાવત રાજી રાજી થવાથી તેમનું હૃદય વેગવાળું.

એક મન મર્ધ પાત્રા વિષય ઉપર જાણી જણા જાણી તેને ૧૦૦૦ ગાળની ગામે નમ્ર શાસ્ત્રોત્તાં પ્રમાણુચન વચ્ચેના જોડામાં જોડામાં નિર્ધારી રૂનિયને પા ચમાત ફરેલા પા ૧૦

૭૧ હે દેવાનુપ્રિય! જનદેવ એમ છે કે મામામાં જનદેવમાં જોવાળીશ સ્વપ્નો કહેલાં છે. તથા ગીતા મોટાં સ્વપ્નો કહેવાં છે. એમ જ્યાં મળીને બાળેતે સ્વપ્નો જણાવેલાં છે. તેમાથી હે દેવાનુપ્રિય! જનદેવની માતાઓ અને સદ્ગતીની માતાઓ ન્યારે અર્ચત ગર્ભમાં આવેલા હોય છે અને સદ્ગતી ગર્ભમાં આવેલા હોય છે ત્યારે એ ત્રીશ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી આ મોટાં મોટાં સ્વપ્નોને લેઈને જાગી જાય છે. તે જેમકે, પહેલો હાથી અને બીજો વળગ વગેરે.

૭૨ વાગુદેવની માતાઓ વળી ન્યારે વાગુદેવ ગર્ભમાં આવેલા હોય છે ત્યારે એ ચૌદ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી ગમે તે સાત મોટાં સ્વપ્નોને લેઈને જાગી જાય છે.

૭૩ વળી, જાળદેવની માતાઓ ન્યારે જાળદેવ ગર્ભમાં આવેલા હોય છે ત્યારે એ ચૌદ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી ગમે તે ચાર મોટાં સ્વપ્નોને લેઈને જાગી જાય છે.

૭૪ માંડલિક રાજની માતાઓ વળી, ન્યારે માંડલિક રાજ ગર્ભમાં આવેલા હોય છે ત્યારે એ ચૌદ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી ગમે તે એક મહાસ્વપ્નને લેઈને જાગી જાય છે.

૭૫ હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ આ એ ચૌદ મહાસ્વપ્નો લેયેલાં છે તો હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ એ ઉદાર સ્વપ્નો લેયાં છે, હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ ચાવત મંગલકારક સ્વપ્નો લેયાં છે. તો જેમકે; હે દેવાનુપ્રિય! અર્થનો લાભ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! લોગનો લાભ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! પુત્રનો લાભ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! સુખનો લાભ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! રાજ્યનો લાભ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! એમ જરેજર છે કે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી નવ માસ બરાબર પૂરા થયા પછી અને તે ઉપર સાડાસાત દિવસ વીતી ગયા પછી તમારા કુલમાં ધ્વજ સમાન, કુલમાં દીવા સમાન, કુલમાં પર્વત સમાન, કુલમાં સુગટ સમાન, કુલમાં તિલક સમાન તથા કુલની કીર્તિ વધારનાર, કુલમાં સમૃદ્ધિ લાવનાર, કુલનો જશ ફેલાવનાર, કુલના આધાર સમાન, કુલમાં વૃક્ષ સમાન અને કુલની વિશેષ વૃદ્ધિ કરનાર એવા તથા હાથે પગે સુકુમાળ, પૂરેપૂરી પાંચ ઇંદ્રિયોવાળા શરીરથી યુક્ત-જરા પણુ જોડાંપણુ વિનાના, લક્ષણુ વ્યંજન અને ગુણોથી યુક્ત, માન વજન અને જાંઘમાં પૂરેપૂરા, સર્વાંગસુદર, ચંદ્ર સમાન સૌમ્ય આકારવાળા, મનોહર, ભેતાં જ ગમી જાય તેવા સુંદર સ્વપ્નવાળા પુત્રને જનમ આપશે.

૭૬ વળી, તે પુત્ર પણુ જાળપણુ વીતાવ્યા પછી ન્યારે ભણીગણીને પરિપક્વ જ્ઞાનવાળો થશે અને ચૌવનને પામેલો હશે ત્યારે એ શૂરો વીર અને ભારે પરાક્રમી થશે,

એની પાસે વિશાળ વિસ્તારવાળાં સેના અને વાહનો હશે અને તે, ચારે સમુદ્રના છેડાથી સુશોભિત એવા આ ભૂમંડળનો ચક્રવર્તી રાજ્યપતિ રાજ થશે અથવા ત્રણકોકનો નેતા, ધર્મનો ચક્રવર્તી-ધર્મચક્ર પ્રવર્તાવનાર એવો બિન થશે. તો હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશક્તિ દત્રિયાણીએ ઉદાર સ્વપ્ને જોયેલાં છે ચાવત્ હે દેવાનુપ્રિય! એ સ્વપ્ને ત્રાસેવ્ય કર્તાનાં, તુષ્ટિ કરાવે એવાં, દીર્ઘ આયુષ્યનાં સૂચક, કલ્યાણ અને મંગળ કર્તાનાં એવાં ત્રિશક્તિ દત્રિયાણીએ જોયેલાં છે.

૭૭ ત્યાર પછી તે સિદ્ધાર્થ રાજ તે સ્વપ્નલક્ષણપાદકો પાસેથી સ્વપ્નેને લગતી એ વાતને સાંભળીને સમજીને રાજ રાજ થઈ ગયો, ખુબ તુષ્ટિ પામ્યો અને યમને લીધે એનું દૃઢ્ય ધડકવા લાગ્યું. તેણે પોતાના બન્ને હાથ જોડીને તે સ્વપ્નલક્ષણપાદકોને આ પ્રમાણે કહ્યું:

૭૮ હે દેવાનુપ્રિયો! જે તમે કહેલ છે એ એમ જ છે. તે સ્વપ્ને જ છે, એમાં કશી વિતથા નથી જ. હે દેવાનુપ્રિયો! તમારું એ કથન એક સ્વીકારેલું જ હતું, તમારું એ કથન અમને ગમે એવું જ થયું છે અને એમને એ પરાખર એ રીતે કબુલ કરેલ છે, હે દેવાનુપ્રિયો! એ વાત એવી જ છે તેમ જ છે, એમ કરીને તે, એ સ્વપ્નેને લગતી કહેલી બધી સ્વીકારીને વિશ્વાસ કરી રહ્યા છે, એમ સ્વીકારીને તે સ્વપ્નલક્ષણપાદકોને તેમ જ એ સ્વપ્નલક્ષણપાદકોને એટલે તેમને વિપુલ ભોજન આપ્યું.

પ્રવર્તીવનાર ત્રીસા નિત્ય 'તનાર રાત્રે નરમ આપણે' ત્યાં રાત્રીની તમામ તપીત્વ વિચાર ધનિયાણીને કૃતિ બનાવે છે

૮૨ ત્યાર પછી તે વિચાર મનિયાણી નિદાર્થ ગણ માગેલી એ વાતને ગાંભીર્યને સમજાવે પુરાપુરાણ પાઠ ગાને ભારે સંતોષ પામી અને મજરાજી પામી તેનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું. પછી તે, પોતાના બંને રાજ ભેડીને ચાલત તો રવાનોના અર્થને નારી રીતે સ્વીકારે છે.

૮૩ સ્વપ્નોના અર્થને ગારી રીતે સ્વીકારીને પછી નિદાર્થ ગણની રજા મેળવી તેણી વિવિધ મનિ અને રત્નના જડનરને ટીપે ભાતિગણ બંનેના અદ્ભુત ભદ્રાગન ઉપરથી ઉભી થાય છે, ઉભી ધડને ઉતાવળ વિના, અપળતારસિત્તાળે, તેજ વગર, વિદાંબ ન થાય એ રીતે રાજહંસ જેવી ગતિએ તેણી ન્યાં પોતાનું ભવન છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને તેણીએ પોતાના ભવનમાં પ્રવેશ કર્યો.

૮૪ ન્યારથી માંડીને શ્રમાણ ભગવાન મહાવીરને તે જ્ઞાતકુળમાં લાવવામાં આવ્યા છે, ત્યારથી વૈશ્રમણ્યને-કુબેરને-તાળે રહેનારા તિર્યગ્લોકમાં વસનારા ઘણા નૃભક દેવો ધંદ્રની આજ્ઞાને લીધે જે આ જુનાં પુરાણાં મહાનિધાનો મળી આવે છે તે તમામને લાવી લાવીને સિદ્ધાર્થ રાજના ભવનમાં ઠલવવા લાગ્યા. મળી આવતાં જુનાં પુરાણાં મહાનિધાનોની-મોટા મોટા ધનભંડારોની-હકીકત આ પ્રમાણે છે: એ ધનભંડારોનો હાલ કોઈ ધણીધોરી રહ્યો નથી, એ ધનભંડારોમાં હવે કોઈ વધારો કરનાર રહ્યું નથી, એ ધનભંડારો જેમનાં છે તેમનાં ગોત્રોનો પણ કોઈ હવે હયાત રહ્યો જણાતો નથી તેમ તેમનાં ઘરો પણ પડી, ખંડેર પાદર થઈ ગયા જેવાં છે, એ ધનભંડારોના સ્વામીઓનો ઉચ્છેદ જ થઈ ગયેલ છે, એ ધનભંડારોમાં હવે કોઈ વધારો કરનારાનો પણ ઉચ્છેદ જ થઈ ગયેલ છે અને એ ધનભંડારોના માલિકોનાં ગોત્રોનો પણ ઉચ્છેદ થઈ ગયો છે તથા તેમના ઘરોનું પણ નામનિશાન સુદ્ધાં રહ્યું જણાતું નથી એવા ધનભંડારો કયાંય ગામડાઓમાં, કયાંય અગરોમાં-ખાણોમાં, કયાંય નગરોમાં, કયાંય ખેડાઓમાં-ધૂળિયા ગઢવાળાં ગામોમાં, કયાંય નગરની હારમાં ન શોભે એવાં ગામોમાં, કયાંય જેમની આસપાસ ચારે બાજુ બધે ગાઉમાં જ કોઈ ગામ હોય છે એવા ગામડાઓમાં-મડળોમાં, કયાંય ન્યાં જળમાર્ગ છે અને સ્થળમાર્ગ પણ છે એવા ળંદરોમાં-દ્રોણસુળોમાં, કયાંય એકલો જળમાર્ગ કે સ્થળમાર્ગ છે એવાં પાટણોમાં, કયાંય આશ્રમોમાં એટલે તીર્થસ્થાનોમાં કે તાપસના મઠોમાં, કયાંય ખજાનોમાં અને કયાંય સંનિવેશોમાં-મોટા મોટા પડાવોનાં સ્થાનોમાં દટાયેલાં હોય છે. વળી, એ ધનભંડારો કયાંય સિંગોડાના ઘાટના રસ્તાઓમાં દટાયેલા જડે છે, કયાંય તરલેટાઓમાં, કયાંય ચાર રસ્તા લેગા થાય એવા ચોકોમાં, કયાંય ચારે બાજુ ખુદલી હોય એવાં ચતુર્ભુજ સ્થળોમાં એટલે દેવળોનાં કે છત્રીઓનાં સ્થાનોમાં, મોટા મોટા ધોરી રસ્તાઓમાં, ઉજ્જડ ગામડાઓની જગ્યાઓમાં, ઉજ્જડ નગરોની જગ્યાઓમાં,

ગામની અને નગરની ખાજોવાળી જગ્યામાં, હાટો-દુકાનો-લ્લ્યાં હોય તે જગ્યાએ. દેવળો, ચોરાઓ, પાણી પીવાની પરળો અને ખાગખગીચાઓની જગ્યાઓમાં. તથા ઉનડી કરવાની જગ્યાઓમાં, વનોમાં, વનખંડોમાં, મસાણામાં, સૂતાં ઘરોમાં. પર્વતની ગુફાઓમાં, ધાંતિઘરોમાં એટલે કે લ્લ્યાં ખેસીને શાંતિકર્મ કરવામાં આવે છે તેવાં સ્થળોમાં. પર્વતમાં ફેરી કાઢેલાં લેણાંમાં, સલા ભરવાની જગ્યાઓમાં અને લ્લ્યાં ખેડુતો રહે છે એવાં ઘરો-વાળી જગ્યાએ દટાયેલાં હોય છે. તે તમામ ધનલંડારોને બુંલક દેવો તે તે જગ્યાએથી ખોળી કાઢી લાવીને સિદ્ધાર્થ રાજના લવનમાં ઠલવે છે—મૂકે છે.

૮૫ વળી, જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જાતકુળમાં લાવવામાં આવ્યા તે રાતથી આખું જાતકુળ સ્વપાથી વધવા માંડયું, સોનાથી વધવા માંડયું. ધનથી, ધાન્યથી, રાત્યથી, રાપ્ટથી, સેનાથી, વાહનથી, લંડારોથી, ફેડારોથી. નગરથી, સ્વત પુરથી. જન-પદથી અને જગદીતિથી વધવા લાગ્યું તેમ જ વિપુલ-બહોળાં ધન-ગોકુળ વગેરે. કનક, રતન, મણિ, મોતી, દક્ષિણવર્તશંખ, રાજપટ્ટો-શિલા, પરવાળાં, રાતાં રતન-માને, કેવો ખરેખરાં સાચુકલાં ધન વગેરે એ જાતકુળમાં વધવા લાગ્યાં અને જાતકુળમાં પરસ્પર મીતિ આદર સત્કાર પણ ઘણો ઘણો ખુબ વધવા માંડ્યો.

૮૬ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના માતાપિતાના મનમાં એ એક પ્રકારે વિચાર ચિંતવન અભિલાષરૂપ મનોગત સંકલ્પ આવ્યો કે, લ્લ્યાંથી મનમાં એ એક પ્રકારે કંઈકમાં ગર્ભપણે આવેલ છે ત્યાંથી અને દિશ્વચ-ચાંદી-ધી વગેરે નિર્મલ અને શુદ્ધ છે, એ જ રીતે ધનથી, ધાન્યથી, રાત્યથી, રાપ્ટથી, સેનાથી, વાહનથી, લંડારોથી, ફેડારોથી, નગરથી, સ્વત પુરથી, અતઃપુરથી, જનપદથી તથા જગદીતિથી વધારે છે તેમ જ કનક, રતન, મણિ, મોતી, શંખો, શિલા, પરવાળાં અને માને વગેરે સાચાં ધન છે તેવાં લ્લ્યાં વધવા માંડયું છે તથા અમારા આખા જાતકુળમાં પરસ્પર મીતિ આદર સત્કાર ખુબ વધી ગઈ છે અને એક બીજા તરફના આદર સત્કાર વધારે છે.

છે, અને મારો ને ગર્ભ ગળી જાયો ને જાગ્યું કે મારો નો ગર્ભ ગળેલાં હતાનો અને હવે હવતો નથી એમ વિચારીને તે સુધિર વિચારવાળી ચિંતા ને શોખના દરિયામાં ડૂબી ગઈ. હવેની ઉપર મોહ રાણીને આવી મનને પામે ની તે ભૂમિ કીપર નીચી નજર કરીને વિંતા કરવા લાગી છે. અને ને નિરાશ રાજ્યન આપું થર થાગ કોઈ જાગેતું થઈ ગયું છે. એટલે કે ત્યાં પહેલાં મજા. નીચીના વગેરે વાળો વાગતાં રતાં. ભોંટો રાગ હોવા હતા. નાટકીયાઓ નાટક કરતા રતા. ભૂં વાદ વાદ થઈ રહી હતી. ત્યાં અને ભૂં સમગ્રમ થઈ ગયું છે, અને નો આપું થર હામ થઈ ગયેલું રહે છે.

૮૬ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર માતાના મનમાં થયેલો આ આ પ્રકારનો વિચાર-ચિંતન-અગિતાપારુ-મનોગત-સંકટ-જાણીને પોતે પોતાના શરીરના એક ભાગથી કંપે છે.

૮૦ ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી રાજી રાજી થઈ ગઈ, તુષ્ઠ થઈ ગઈ અને રાજી થવાને લીધે એનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું, એવી રાજી થયેલી તે આ પ્રમાણે બોલી ખરેખર મારો ગર્ભ હરાયો નથી, ચાવત્ મારો ગર્ભ ગળ્યો પાગુ નથી, મારો ગર્ભ પહેલાં હલતો નહોતો તે હવે હલવા લાગ્યો છે. એમ કરીને તે ખુશ થયેલી અને સંતોષ પામેલી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી એમ રહેવા લાગે છે.

૮૧ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ગર્ભમાં રહેતાં રહેતાં જ આ જાતનો અભિગ્રહ-નિયમ સ્વીકારે છે, કે જ્યાં સુધી માતા-પિતા જીવતાં હોય ત્યાં સુધી મારે મુંડ થઈને ઘરવાસ તઈને અનગારીપણાની દીક્ષા લેવાનું ખરે નહિ.

૮૨ પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી નહાઈ, બલિકર્મ કર્યું, કૌતુક અને મંગલ પ્રાય-શ્રિતો કર્યાં. તમામ અલંકારોથી ભૂષિત થઈને તે ગર્ભને સાચવવા લાગી એટલે કે તેણીએ અતિશય ઠંડાં, અતિશય ઊનાં, અતિશય તીખાં, અતિશય કડવાં, અતિશય તુરાં, અતિશય ખાટાં, અતિશય ગળ્યાં, અતિશય ચીકણાં, અતિશય લૂખાં, અતિશય ભીનાં, અતિશય સૂકાં લોજન, વસ્ત્ર, ગંધ અને માળાઓ તથા દીધાં અને ઋતુને યોગ્ય સુખ આપે એવાં લોજન, વસ્ત્ર, ગંધ અને માળાઓ ધારણ કરતી તે રોગ વગરની, શોક વગરની, મોહ વગરની, ભય વગરની અને ત્રાસ વગરની બનીને રહેવા લાગી તથા તે ગર્ભ માટે જે કાંઈ હિતકર હોય તેનો પણ પરિમિત રીતે પથ્યપૂર્વક ગર્ભનું ચોષણ થાય એ રીતે ઉપયોગ કરવા લાગી તથા ઉચિત સ્થળે બેસીને અને ઉચિત સમય જાણીને ગર્ભને ચોષે એવો આહાર લેતી તે દોષ વગરના કેમળ એવાં બિછાનાં ને આસનો વડે એકાંતમાં સુખરૂપે મનને અનુકૂળ આવે એવી વિહારભૂમિમાં રહેવા લાગી. એને પ્રશસ્ત દોહદો થયા. તે દોહદો સંપૂર્ણ રીતે પૂરવામાં આવ્યા. એ દોહદોનું પૃંડું સન્માન જાળવવામાં આવ્યું, એ દોહદોનું જરાપણ અપમાન થવા દેવામાં ન આવ્યું. એ રીતે તેનું પૂર્ણ

વાંછિત સિદ્ધ થવાથી દોહદો શ્રમી ગયા છે. અને હવે દોહડ થતા ચાટપી ગાના ને કોળી તે મુખે મુખે ટેકો લઈને બેસે છે, સૂચે છે, ઉભી રહે છે, ચાલુન ઉજા બેસે છે. પાંચ રીમા આજોટે છે, એ રીતે તે, તે ગર્ભને મુખે મુખે ધાવણ કરે છે.

હવે તે કાલે તે સમયે ગ્રીષ્મઋતુ ચાલતી હતી તેનો જે તે પ્રથમ મહા દિવસ જે દિવસ ચૈત્ર માસ અને તે ચૈત્ર માસનો બીજો પદ્ય એટલે ચૈત્ર માસનો મુલ પદ્ય ને કહેવાય છે. તે ચૈત્ર માસના શુદ્ધ પક્ષનો તેરમો દિવસ એટલે ચૈત્ર મુલ દિવસને કહેવાય છે. નવ મહિના તદ્દન પૂરા થયા હતા અને તે ઉપર ચારાસાત દિવસ વધી ગયા હતા, તે પાંચ ઉચ્ચ સ્થાનમા આવેલા હતા. ચંદ્રનો પ્રથમ યોગ ચાલતો હતો. તે દિવસે ચૈત્ર યૌગ્ય. અંધકાર વિનાની અને વિશુદ્ધ હતી, મુકેનો બધા વસ્તુઓ સ્વચ્છ અને જમણી તરફનો અતુક્રૂણ અને ભોને અડીને ધીરે ધીરે વાતો હતો. જે દિવસે પાકી જવા ઉપર આવવાને લીધે નીપજેલી હતી. દેવતા નવ મહા દિવસે સ્મતગમતમા શુભતાન હતા તેવે સમયે લગભગ મહાનવમી નક્ષત્રનો ચૈત્ર એટલે ઉત્તરાશ્વિની નક્ષત્રનો યોગ આવતા વિષાદ. તે દિવસે પૂર્વક પુત્રને જનમ આપ્યો.

વીને પોતાનાં મિત્રો, સાતિજનો, પોતાનાં સ્વજનો અને પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારોને તથા જ્ઞાતિજનો સાથેના આગમના સાથે નિમજ્જનમગ્ધાનામાં આવવાનાં નોંતરું મોકલે છે. એમ આગમનો આપીને એ બધા આવી ગયા પછી એ સૌ ન્હાયા. એ બધાએ બલિકર્મ કર્યા. પીતૃપિતા અને દોષને નિનાશનાં ગંગાપ્રણામ પ્રાયશ્ચિત્તો કર્યા. ચોકળાં અને ઉત્તમમાં જના પોત્તળ ગંગાપ્રણામ વચ્ચેને ઉત્તમ રીતે પહેર્યાં અને ભોજનનો સમય થતાં ભોજનમંડપમાં તેઓ બધા આવી પહોંચ્યા. ભોજન-મંડપમાં આવ્યા પછી તેઓ બધા ઉત્તમ રાખાગનમાં બેસા અને પછી તે પોતાનાં મિત્રો જાતિજનો પોતાનાં સ્વજનો અને પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારો સાથે તથા જ્ઞાતિજનો સાથે તે બહોળા ભોજા, ખીણાં, વિવિધ આવાની અને વિવિધ સ્નાહ કરવાની વાનીઓનો આસ્વાદ લેતાં, વધારે સ્નાહ લેતાં, જમતાં અને એક બીજાને આપતાં રહે છે અર્થાત્ ભગવાનનાં માતાપિતા પોતાનાં પુત્રજન્મનો ઉત્સવ કરનાં આ પ્રકારનો ભોજનસમારણ કરતાં રહે છે.

૧૦૨ જમી ભોજન કરી પરવાયાં પછી ભગવાનનાં માતાપિતા તેઓ બધા સાથે બેઠકની જગ્યામાં આવે છે, ત્યાં આવીને તેઓ ચોકળા પાણી વડે કાગળા કરીને ફાંત અને સુખને ચોકળાં કરે છે, એ પ્રમાણે પરમશુચિ થયેલા માતાપિતા ત્યાં આવેલા પોતાના મિત્રો જાતિજનો પોતાનાં સ્વજનો તથા પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારોને અને જ્ઞાતિજનો ક્ષત્રિયોને બહોળાં ફૂલો વરો, ગંધો—સુગંધી અત્તરો, માળાઓ અને આભૂષણો આપીને તે બધાંનો સત્કાર કરે છે, તે બધાંનું સન્માન કરે છે. તે બધાંનાં સત્કાર અને સન્માન કરીને તે જ મિત્રો જાતિજનો પોતાનાં સ્વજનો અને પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારોની તથા જ્ઞાતિજનોની આગળ ભગવાનનાં માતાપિતા આ પ્રમાણે બોલ્યા :

૧૦૩ પહેલાં પણ હે દેવાનુપ્રિયો! અમારો આ દીકરો ન્યારે ગર્ભમાં આવ્યો ત્યારે અમને આ આ પ્રકારનો વિચાર ચિંતન યાવત્ મનોગત પેદા થયો હતો કે ન્યારથી માંડીને અમારો આ દીકરો કૂળમાં ગર્ભપણે આવેલ છે ત્યારથી માંડીને અમે હિરણ્યવડે વધીએ છીએ, સુવર્ણવડે ધનવડે યાવત્ સાવટાવડે તથા પ્રીતિ અને સત્કારવડે ઘણાઘણા વધવા માંડ્યા છીએ અને સામંતરાજઓ અમારે વશ થયેલા છે. તેથી કરીને ન્યારે અમારો આ દીકરો જનમ લેશે ત્યારે અમે એ દીકરાનું એને અનુસરતું એના ગુણને શોભે એવું ગુણનિષ્પન્ન યથાર્થ નામ ‘વર્ધમાન’ એવું પાડશું તો હવે આ કુમાર ‘વર્ધમાન’ નામે થાઓ એટલે આ કુમારનું નામ અમે ‘વર્ધમાન’ એવું પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ.

૧૦૪ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાશ્યપ ગોત્રના હતા. તેમનાં ત્રણ નામો આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે. તે જેમકે—તેમનું માતાપિતાએ પાડેલું પહેલું નામ વર્ધમાન, સ્વાભાવિક સ્મરણ શક્તિને લીધે તેમનું બીજું નામ શ્રમણ એટલે સહજ સ્પુરણ શક્તિને

લીધે તેઓએ તપ વગેરે કરીને સાધનાનો પરિશ્રમ કરેલ છે એવી તેમનું ખીલું નામ શ્રમણ અને કોઈ આકર્ષિત લય ઊભો થતાં કે ભયાનક કૂર ચિંતે વગેરે જગતી વના-વરોનો ભય આવતાં એઓ તદ્દન અચલ રહેનારા છે—જગપણ પોતાના સંકલ્પથી હતા નથી એવા અકંપ છે, ગમે તેવા પરીષદો એટલે ભૂખ તરફ વગેરેના સંકલ્પો નાશ પામે ત્યાં ઉપસર્ગો એટલે બીજાઓ તરફથી ગમે તેવાં શારીરિક સંકલ્પો આવતા હેઠાં પડે તેમ નથી, એ પરીષદોને અને ઉપસર્ગોને ધમાવડે શાતચિત્તે બગાડે સહન કરનારા મમર્થ છે, ભિક્ષુઓની પ્રતિમાઓના પાળનારા છે, ધીમાન છે એક વસ્તુ એક વસ્તુ ને બન્નેને સમભાવે સહન કરનારા છે તે તે સદ્ગુણોના ભાજન છે અને તે સદ્ગુણોના ધરાવનારા છે માટે દેવોએ તેમનું ત્રીલું નામ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કર્યું છે

મનને ખુલા કરનારી. હે, નં. ૫ ન જાણના, હિન્દુઓ, પાન્યોઓ, મગધોઓ, પાંચમીના, મધુર અને શોભાવાળી તથા હિન્દુઓ, હિન્દુને આ પાંચ જાતનારી, પંચીય અને સુનરખિત વગરની વાણીયો બગવાનને નિરંતર આભિનંદન આપનાર અને તેમની બગવાનની અપમાન કરી, એ રીતે અભિનંદન આપતા તથા તેમની પુણ્ય સ્તુતિ કરના તે દેવો આ પ્રમાણે બોલ્યા હતા. તારો જય થાઓ જય થાઓ હે ભદ્ર! તારો જય થાઓ જય થાઓ, તારું ભદ્ર થાઓ, હે ઉત્તમોત્તમ ધર્મિય-હે ધર્મિયનરૂપેજવ! તારો જય થાઓ જય થાઓ, હે ભગવંત તોજનાથ! તું બોધ પામ, આગા જગતમા તમામ જીવોને હિત ગળા અને નિઃશ્રેયસ કરનારુ તું ધર્મતીર્થ-ધર્મચક્ર પ્રવર્તીય, એ ધર્મરૂપ આગા જગતમાં તમામ જીવોને હિત ગુણ અને નિઃશ્રેયસ કરનારું ઘણે જોમ કરીને તે દેવો 'જય જય' એવો નાદ કરે છે.

૧૧૧ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને પહેલાં પાણુ એટલે માનવી ગૃહસ્થધર્મમાં આવતાં -વિવાહિત જીવનથી-પહેલાં પાણુ ઉત્તમ, આભોગિક, નાશ ન પાગે એવું જ્ઞાનદર્શન હતું, તેથી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર તે પોતાનાં ઉત્તમ આભોગિક જ્ઞાનદર્શન દ્વારા પોતાનો નિષ્કમણકાળ એટલે પ્રવ્રજ્યાસમય આવી પહોંચ્યો છે એમ જુએ છે, એ રીતે જોયા બધ્યા પછી હિરણ્યને તણ દધને, સુવર્ણને તણ દધને, ધનને તણ દધને, રાજ્યને તણ દધને, રાષ્ટ્રને તણ દધને; એ જ પ્રમાણે સેનાને, વાહનોને, ધનબહારને, કોઠારને તણ દધને, પુરને તણ દધને, અન્તઃપુરને તણ દધને, જનપદને તણ દધને, ગહોળાં ધન કનક રતન મણિ મોતી શખ રાજપદ કે રાજવર્ત પરવાળાં માણેક વગેરે સત્ત્વવાળું સારવાળું એ તમામ દ્રવ્ય વિશેષ પ્રકારે તણ દધને, પોતે નિમેલા દેનારાઓ દ્વારા એ તમામ ધનને ખુલ્લું કરીને તે તમામને દાનરૂપે દેવાનો વિચાર કરીને અને પોતાના ગોત્રના લોકોમાં એ તમામ ધન ધાન્ય હિરણ્ય રતન વગેરેને વહેંચી આપીને હેમંત ઋતુનો જે તે પહેલો માસ અને પહેલો પક્ષ એટલે માગશરનો ૧૦ દિન પક્ષ આવતાં તથા તે માગશર મહિનાની ૧૦ દિન દશમનો દિવસ આવતાં ન્યારે છાયા પૂર્વદિશા તરફ ઢળતી હતી અને બરાબર પ્રમાણુ પ્રમાણુ ન ઓછી કે ન વધુ એવી પૌરુષી થવા આવી હતી તેવે સમયે સુવ્રતનામને દિવસે વિજય નામના મુહૂર્તે ભગવાન ચદ્રપ્રભા નામની પાલખીમાં બેઠા અને તેમની પાછળ પાછળ દેવો માનવો અને અસુરોનાં મોટાં ટોળાં મારગમાં ચાલતાં હતાં તથા આગળ કેટલાક શંખ વગાડનારા હતા, કેટલાક ચક્રધારી હતા, કેટલાક હળધારી હતા એટલે ગળામાં સોનાતુ હળ લટકતું રાખનારા ખાસ પ્રકારના ભાટલોકો હતા, કેટલાક સુખમંગળિયા-સુખે મીઠું બોલનારા-હતા, વર્ધમાનકો એટલે પોતાના ખભા ઉપર ખીજાઓને બેસાડેલા છે એવા પણુ કેટલાક હતા, કેટલાક ચારણો હતા, અને કેટલાક ઘંટ વગાડનારા ઘાંટિકો હતા. એ બધા લોકોથી વીંટળાયેલા ભગવાનને પાલખીમાં બેઠેલા જોઈને ભગવાનના કુલમહત્તરો તે તે ઇષ્ટ પ્રકારની મનોહર સાંભળવી ગમે તેવી મનગમતી મનને પ્રસાદ પમાડે તેવી ઉદાર કલ્યાણરૂપ શિવરૂપ ધન્ય મંગળમય

ધર્મિન મધુર અને સોહામણી વાણીદ્વારા ભગવાનનું ચિત્તલક્ષ્મ કરના. ભગવાનની કૃતિને
કળા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા:

૧૧૨ હે નંદ! તારો જય જય થાઓ. હે ભદ્ર નામો જય જય થાઓ. નંદ
જય થાઓ. નિર્દોષ એવા જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર દ્વારા તું નરહી જિતવેલો છે તેને
જિતી લેજો. જિતાયેલા ઇશ્વર ધર્મને પાળજો, રિધાને જિતી લેજો તે દેવ! નંદ
માધ્યની સિદ્ધિમા સદા રહેજો, તપદ્વારા તું રાગ અને કેદ નારાજા મુક્તિને લેજો.
દેવેના મજાશુભ કચ્છ બાંધીને ઉત્તમ શુક્લધ્યાન રહે જાહે કરનારુદેને મારી નાંખો.
અપ્રમત્ત બનીને હે વીર! તું ત્રણસોકના રંગમંડપનાં વિજય કરીને રહેજો.
નિમિર વગરનું ઉત્તમ કેવલ વરજાન પામજો. જિતવેલો ઉદ્ધેષ્ટા નંદ! નંદને
તું પરમપદરૂપ મોક્ષને મેળવજો, પરીપણીની રેતાને છોડીને તે ઉત્તમ રહેજો.
પુગવ! તું જય જય-જે જેકાર મેળવ ભટ્ટુ દિવસે મુખી
મહિનાઓ મુખી, બાટુ ઋતુઓ મુખી. બાટુ ગાળે મુખી રહે
નામે ઉપસર્ગોથી નિર્ભય બનીને ભયકર અને ભારે રાજા રહેજો.
તું સ્વિચ્છ અને તારા ધર્મમા એટલે તારી સ્વાધ્યાયની નિરંતર રહેજો.
ભગવાન મહાવીરનો જય જય નાદ ગજવે છે

કારની તમામ પ્રકારની મોળા જે તમામ માનવના જાણના પાયા નામે એ રીતે મોટી અતિ મોટી વૃત્તિ, મોટી સ્વભાવ મોળા પાયા, મોળા સમજના અને જોડ સાથે વાગતાં વાતવોતા ના સાથે રોજની રોજ સાથેના જે રોજના મોળા જેવો આર ખરમુખી હુંડડ હુકમિ વગેરે સામગ્રીના ના સાથે ભગવાન પદ્મજ નમસ્વી વતીવચ્ચ થઈને નીકળે છે, નીકળીને જ્યાં જાનપંડ વન નામન પોતાન છે, તેમા જ્યાં આગોપાદાન ઉત્તમ મુક છે ત્યાં આને ને.

૧૧૪ ત્યાં આવીને આગોપાદાનના ઉત્તમ આડની નીચે પોતાની પાદાળીને ઉભી રાખે છે, એ આડ નીચે પાદાળીને ઉભી રાખીને પાદાળી ઉપરથી પોતાને નીચે ઊતરે છે, પાદાળી ઉપરથી નીચે ઊતરીને પોતાની મોળે જ હાર વગેરે આભરણો ફરતી માળાઓ અને વીંટીવેડ વગેરે અંદાકારને ઉતારી નાખે છે, એ બધાં આભરણો માળાઓ અને અંદાકારને ઉતારી નાખીને પોતાને હાથે જ પાંચ મુઠિ ટોચ ફરે છે એટલે ચાર મુઠિવડે માથાના અને એક મુઠિવડે ફરતીના વાળને પેંચી કાઢે છે એ રીતે વાળનો લોચ કરીને પાણી વિનાના છટું ભક્ત-એ ઉપવાસ-સાથે એટલે છ ટંક ગુપ્તી ખાનખાન તજી દધને અર્થાત એ રીતે બે ઉપવાસ કરેલા ભગવાન હસ્તોત્તર નક્ષત્રનો અર્થાત ઉત્તમકાશ્યુની નક્ષત્રનો થોગ આવતાં એક દેવદ્વય લઈને પોતા એકલા જ કોઈ બીજું સાથે નહીં એ રીતે મુંડ થઈને અગારવાસ તજી દધને અનગારિક પ્રવ્રજ્યાને સ્વીકારે છે.

૧૧૫ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર એક વરસ ઉપરાત એક મહિના મુધી ચાવત ચીવરધારી એટલે કપડું ધારણ કરનારા હતા અને ત્યાર પછી અચેલા એટલે કપડા વગરના થયા તથા કરપાત્રી થયા.

૧૧૬ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર દીક્ષા સ્વીકાર્યા પછી ખાર વગ્સ કરતાં વધારે સમય મુધીના સાધનાના ગાળામાં શરીર તરફ તદ્દન ઉદ્દામીન રહ્યા એટલે એ ગાળામાં તેમણે શરીરની માવજત તરફ લેશ પણ લક્ષ્ય ન કર્યું અને શરીરને તજી દીધું હોય એ રીતે શરીર તરફ વર્ત્યા-સાધનાના ગાળામાં જે જે ઉપસર્ગો આવતા રહે છે જેવાકે; દિવ્ય ઉપસર્ગો માનવીકૃત ઉપસર્ગો અને તિર્યચ ચોનિકો તરફથી એટલે કૂર ભયાનક પશુપક્ષીઓ તરફથી આવતા ઉપસર્ગો, અનુકૂળ ઉપસર્ગો વા પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો જે એવા કોઈ ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન થયા તે બધાને સારી રીતે નિર્ભયપણે સહન કરે છે, લેશ પણ રોષ આણ્યા વિના ખમી રહે છે, અદીન ભાવે-કોઈની પણ આશિયાળની લેશ પણ અપેક્ષા રાખ્યા વિના તેજસ્વિપણે સહન કરે છે અને અડગપણે મનને નિશ્ચય રાખીને સહન કરે છે.

૧૧૭ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર અનગાર થયા, ઈર્ષ્યાસમિતિ ભાવાસમિતિ એપણાસમિતિ આદાનભાંડમાત્રનિષ્પેપણાસમિતિ અને પારિધાપનિકાસમિતિ એટલે પોતાના મલ મૂત્ર થૂક બડખા લીંટ અને બીજા દેહમલ એ બધાને નિર્ભય શુદ્ધ સ્થળે પરઠવા

માટે રાખવામાં આવતી કાળજી. એ રીતે પાંચ સમિતિને ધારણ કરના ભગવાન અને તેની સાથે સારી રીતે પ્રવર્તીવનારા, વચનને બરાબર સારી રીતે પ્રવર્તીવનારા અને તેની સાથે સારી રીતે પ્રવર્તીવનારા થયા, મનશુષ્કિ વચનશુષ્કિ તથા કથશુષ્કિને માનવન ગણ્યા. એ રીતે શુષ્કિવાળા અને જિતેન્દ્રિય ભગવાન સર્વથા નિર્દોષપણે પ્રજ્ઞચંદ્રિયારે વિચરતા થયા, ક્રોધ વિનાના, અભિમાન વિનાના, છગકપટ વગરના અને કોપરૂપિત નહોતા થતાં બન્યા, ઉપશાંત થયા, તેમના સર્વ સ્તાપો દૂર થયા. તેમના મનમાં કોઈપણ અશાંતિ, પાસે કશો પણ પરિગ્રહ નહીં રાખનારા સ્વદિયન થયા. રહે તેના કોઈપણ ગાંધારીને સાચવવા જેવી એક પણ ચીજ રહી નથી એવા એ સંતોષિત થયા. શિશ્ય થયા, જેમ કાંસાના વાસણમાં પાણી ઘાટનું નથી તેમ તેમના મનમાં ઘાટતો નથી એવા એ નિરુપલેપ થયા. જેમ માંખની દેવ દેવે દેવે રહે તેમ તેમના મનમાં એમની ઉપર રાગદેવની કશી ગાંધારી નહીં રહી એવા એ સંતોષિત થયા.

નગરીમાં એક વાર, આવતી નગરીમાં એક વાર, પાલીનમગિમાં એક વાર મગિ નામના અનાથ દેશમાં એક વાર ભગવાન મોક્ષમગિ એવા નામના હતા અને તદ્દન મોક્ષ નોમાનું રહેવા ભગવાન મગિમાં પાવા નગરીમાં હસ્તિપાટા નગરી મોક્ષમગિ કામગિની કનેગિવાળી જગ્યામાં આવ્યા હતા.

૧૨૩ ભગવાન જ્યારે છેડતું ચોગાનું રહેવા ત્યાં મગિમાં પાવા નગરીમાં હસ્તિપાટા રાજની મોક્ષમગિ કામગિની કનેગિવાળી જગ્યામાં આવેલા ત્યારે તે ચોગાનાની વર્ગીકૃતનો ચોથો મહિનો અને સાતમો પદ્ય આવતો હતો. સાતમો પદ્ય એટલે કાર્તિક માસનો ૧૦ દિવસ, તે કાર્તિક માસના ૧૦ દિવસ પળવાડિયાની ગંદરગી તિથિ એટલે અમાસ આવી અને ભગવાનની તે છેડલી રાત હતી. તે રાતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા-હુનિયા છોડીને આલ્યા ગયા, ફરીવાર જનમ ન લેવો પડે એ રીતે આલ્યા ગયા, તેમનાં જનમ જરા મરણનાં તમામ બંધનો છેદાઈ ગયાં અર્થાત્ ભગવાન સિદ્ધ થયા, શુદ્ધ થયા, મુક્ત થયા, હુન્મોના અતકૃત-નાશ કરનારા-થયા, પરિનિર્વાણ પામ્યા અને તેમનાં તમામ હુન્મો હીણાં થઈ ગયાં-આલ્યાં ગયાં.

ભગવાન જ્યારે કાળધર્મને પામ્યા ત્યારે અદ્ર નામનો બીજો સંવત્સર આવતો હતો, પ્રીતિવર્ધન નામે માસ હતો, નંદિવર્ધન નામે પળવાડિય હતું, અગ્નિવેસ-અગ્નિવેશ્મ-નામે તે દિવસ હતો જેનું બીજું નામ 'ઉવસમ' એમ કહેવાય છે અને દેવાણુંદા નામે તે રાત્રિ હતી જેનું બીજું નામ 'નિરધ' કહેવાય છે, એ રાતે અર્થ નામનો લવ હતો, મુદ્ધૂર્ત નામનો પ્રાણ હતો, સિદ્ધ નામનો સ્તોક હતો, નાગ નામે કરણ હતું, સર્વોર્થસિદ્ધ નામે મુદ્ધૂર્ત હતું અને બરાબર સ્વાતિ નક્ષત્રનો યોગ આવેલો હતો. એવે સમયે ભગવાન કાળધર્મને પામ્યા, હુનિયા છોડીને આલ્યા ગયા અને યાવત્ તેમનાં તમામ હુન્મો તદ્દન હીણાં થઈ ગયાં-તદ્દન છેદાઈ ગયાં.

૧૨૪ જે રાતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા યાવત્ તેમનાં તમામ હુન્મો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાતે ઘણા દેવો અને દેવીઓ નીચે આવતાં હોવાથી અને ઉપર જતાં હોવાથી ખુબ ઉદ્ધોત ઉદ્ધોત પ્રકાશ પ્રકાશ થઈ રહ્યો હતો.

૧૨૫ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા યાવત્ તેમનાં તમામ હુન્મો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાતે ઘણા દેવો ને દેવીઓ નીચે આવતા હોવાથી અને ઉપર જતા હોવાથી ભારે કોલાહલ અને ભારે ઘોંઘાટ થયો હતો.

૧૨૬ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા યાવત્ તેમનાં તમામ હુન્મો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાત્રે તેમના પદ્મશિષ્ય ગૌતમગોત્રના ઇન્દ્રભૂતિ અનગારનું ભગવાન મહાવીરને લગતું પ્રેમબંધન વિછિન્ન થઈ ગયું. અને તે ઇન્દ્રભૂતિ અનગારને અંત વગરનું, ઉત્તમોત્તમ એવું યાવત કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ઉત્પન્ન થયું.

૧૨૭ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાર્જીનું કાળકર્મને પાસે રાત્રી નેમના પાન મ
હુળો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાત્રે કાસી દેશના મહાદેવીવંશના નરના નામના નેમના
દેશના લિચ્છવી વંશના ધીવ નવ ગણ રાજાઓ એ રીતે નેમના નેમના નેમના
સ્થાને દિવસે આઠ પહોરનો પૌષ્ઠ ઉપવાસ કરીને ન્યાંમના નેમના નેમના નેમના
કે તે ભાવોદ્યોત એટલે માનસ્ય પ્રકાશ વાદ્યો ગયો એટલે તે નેમના નેમના નેમના
દીવાનો પ્રકાશ કરીશું.

૧૨૮ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાર્જીનું કાળકર્મને પાસે રાત્રી નેમના નેમના
હુળો છેદાઈ ગયાં તે રાત્રે ભગવાન મહાર્જીનું કાળકર્મને પાસે રાત્રી નેમના નેમના
વર્ષ યુધી રહેનારા એવો ભરમણાના નામના નેમના નેમના નેમના

૧૨૯ જ્યાંથી તે કુટુંબ રજા જે નેમના નેમના નેમના નેમના નેમના
નામનો મહાપ્રભુ ભગવાન મહાર્જીનું કાળકર્મને પાસે રાત્રી નેમના નેમના
આને નિર્ગથીઓના પૂજા મંત્રાનું નેમના નેમના નેમના નેમના નેમના

૧૩૬ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને ગંગાનાં તટોએ પાવન પાત્રો વડે
શ્રમણોપ શિષ્યાઓની-પાવિકાઓની ઉત્કૃષ્ટી પાવન પાત્રો વડે

૧૩૭ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને જિનના પાવનની જેમ નાતીય શિષ્યાઓ
અને જિનની જેમ ગાંધી સ્વચ્છતા કરનારા એવા પાવન અને શિષ્યાઓની સોનાનીઓની
ઉત્કૃષ્ટી સંપન્ન હતી.

૧૩૮ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને વિશેષ પદાર્થની લાભિવાળા એવા તેઓ
અવધિરાનીઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપન્ન હતી.

૧૩૯ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને ગંગાનાં ઉત્તમ જ્ઞાન ને કર્મને પામેલા એવા
સાતસો કેવળજાનીઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપન્ન હતી.

૧૪૦ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને દેવ નહિ છતાં દેવની સમૃદ્ધિને પામેલા એવા
સાતસો વૈકિયલબ્ધિવાળા શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટી સંપન્ન હતી.

૧૪૧ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને આદીદીપમાં અને જે સમુદ્રમાં રહેનારા, મન-
વાળા, પૂરી પર્યાપ્તિવાળા એવા પંચેન્દ્રિયપ્રાણીઓનાં મનના ભાવોને જાણે એવા પાંચસો
વિપુલમતિ જ્ઞાની શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટી સંપન્ન હતી.

૧૪૨ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને દેવ, મનુષ્ય ને આયુરોવાળી સભાઓમાં વાદ કરતાં
પરાજય ન પામે એવા ચારસો વાદીઓની એટલે શાસ્ત્રાર્થ કરનારાઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપન્ન હતી.

૧૪૩ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના સાતસો શિષ્યો સિદ્ધ થયા ચાલત તેમનાં
સર્વદુઃખો છેદાઈ ગયાં-નિર્વાણને પામ્યા અને શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરની ચૌદસો શિષ્યાઓ
સિદ્ધ થઈ-નિર્વાણ પામી.

૧૪૪ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને ભવિષ્યની ગતિમાં કલ્યાણ પામનારા, વર્તમાન
સ્થિતિમાં કલ્યાણ અનુભવનારા અને ભવિષ્યમાં ભદ્ર પામનારા એવા આઠસો અનુત્તરોપપાતિક
મુનિઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપન્ન હતી. એટલે કે એમના એવા સાતસો મુનિઓ હતા કે જે
અનુત્તર વિમાનમાં જનારા હતા.

૧૪૫ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના સમયમાં મોક્ષે જનારા લોકોની જે પ્રકારની
ભૂમિકા હતી. જેમકે યુગાન્તકૃતભૂમિકા અને પર્યાયાતકૃતભૂમિકા. યુગાન્તકૃતભૂમિકા એટલે
જે લોકો અનુક્રમે મુક્તિ પામે એટલે કે ગુરુ મુક્તિ પામે એ પછી એનો શિષ્ય મુક્તિ
પામે પછી એનો પ્રશિષ્ય મુક્તિ પામે, એ રીતે જેઓ અનુક્રમે મુક્તિ પામ્યા કરે તેમની
મોક્ષ પરત્વે યુગાન્તકૃતભૂમિકા કહેવાય. અને પર્યાયાતકૃત ભૂમિકા એટલે ભગવાન કેવળી
થયા પછી જે લોકો મુક્તિ પામે તેમની મોક્ષ પરત્વે પર્યાયાતકૃતભૂમિકા કહેવાય
ભગવાનથી ત્રીજા પુરુષ સુધી યુગાન્તકૃતભૂમિકા હતી એટલે કે પહેલાં ભગવાન મોક્ષે ગયા

પછી એમના કોઈ શિષ્ય મોઢે ગયા અને પછી એમના પ્રશિષ્ય નેટકે નવનવ મી રે
ગયા. આ યુગાન્તકૃતભૂમિકા જંબુસ્વામી મુધી જ ચાલી પડે છે. પછી એ
ભગવાનને દેવળી થયે ચાર વરસ વીત્યા પછી કોઈકે મોઢે રહે છે કે કેવળ
દેવળી થયા પછી ચાર વરસે સુક્રિતનો માર્ગ રહેતો દેવો ને ને જન્મને રા
વહેતો જ્યો.

૧૪૬ તે ક્ષણે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન અશ્વત્થામા ને વરસ ને રે રે રે
મીને ખારૂ કરતા વધારે વરસ મુધી છદ્મસ્થ રોના મુનિ ને ને ને ને ને
કળા કંઈકે જોઈયાં વરસ મુધી દેવળી પચાંચને પદ્મીને કે ને ને ને ને
માધુપાણી પચાંચ પામીને એ નીને કુલ જોઈને વરસ ને ને ને ને
વેદનીય આયુધ્ય નામ અને જોતકર્મ ક્ષીણ દેવો ને ને ને ને
મુપમ નામનો ચોથો આદા બહુ વીત્યા પછી નદા ને ને ને ને
આદા મહિના આવી ને ને ને ને ને ને ને ને ને ને ને ને

૧૫૩ પુરુષાદ્વાનીય અરહંત પાર્શ્વને માનવીના ગૃહસ્થધર્મશ્રી જોડા . . .
 ભગવાન પાર્શ્વે માનવદેહે ગૃહસ્થધર્મ સ્વીકાર્યો તે પહેલાં જુદાનમ . . .
 દનું દંત્યાદિ તે બધું શ્રીભગવાન મહાવીરની હુકીકત પ્રમાણે કહેવું . . .
 ભગવાન હકદારોમાં-દાનને બરાબર વહેંચીને જે તે હેતુને કાઢે . . .
 એટલે પોષ માસનો ૧૦ દિવસ પણ આવ્યો અને તે પોષ માસના ૨૦ દિવસ . . .
 માનો દિવસ આવ્યો ત્યારે દિવસના પૂર્વ ભાગને સમયે એટલે દિવસને . . .
 શિબિકામાં બેઠીને દેવો, માનવો, અને ગાયુરોની મોટી સંખ્યા . . .
 ચાલત શ્રીભગવાન મહાવીરની હુકીકત પ્રમાણે જ કહેવું . . .
 ભગવાન વાણારની નગરીની વચ્ચેનાં ઘણાં નીકળે છે. નીકળાંને તે . . .

મુખના નામની અવસર્પિણી ઘણી વીતી ગયા પછી એ તે વર્ગકનુને ૧૭મ ૨ -
 ૫૪ એટલે શ્રાવણમાસનો શુકલપક્ષ આવ્યો ત્યારે તે શ્રાવણકનુની ૨૦મ
 મેનનાંકના શિખર ઉપર પોતાના સહિત ચોત્રીશમા એવા મંત્રોના નામો તેમ
 અને ખાને ચોત્રીશમા એવા પુરુષાદાનીય અરુદન ૫૨ મરિના મુને ૧૦
 મંત્રોલકનુ તપ તથા. એ સમયે દિવસને ચરને પછે એ દિઃ નામો તે
 બન્ને હાથ લાંબા રહે એ રીતે ધ્યાનમા વર્તતા તેજા કાદુના રંગ કે દે
 પામ્યા. અતિક્રાંત થઈ ગયા ચાવત્ સર્વદુઃખોથી તદન દુઃખ થઈ -

૧૬૦ કાલધર્મને પામેલા ચાવત્ સર્વદુઃખોથી તદન દુઃખ થઈ -
 અગ્નિ પાગને થયા આરસેં વરસ વીતી ગયા અને એ તેજો ૧૨ કાલ -
 નમય થય છે.

અગત્ય અગિયેમિના સમુદાયમાં વિત્ત નહીં પણ વિચારો અને નીતિઓ
અમુકના સંયોજાને ધરાવે જાણનારા એવા યાદગર યાદગર કેટલાકે તેને જાણ્યું.

એ જ રીતે પંદરમો અગિયેમિના યાદગરની, પાંચમો કેટલાકે તેને જાણ્યું
દેશી અગિયેમિના યાદગરની, એક દસમો વિષુદ્ધમિત્તના યાદગરની કેટલાકે તેને જાણ્યું
માગે અનુસરીપાત્રિટાનીય પત્ર હતી.

તેમના શ્રમણ સમુદાયમાં પંદરમો યાદગરની કેટલાકે તેને જાણ્યું
નિદ્રા થઈ અર્થાત્ વિદ્યોતી તેમની એટલી સુખ દેવ

૧૬૭ અગત્ય અગિયેમિના સમુદાયમાં કેટલાકે તેને જાણ્યું
બીજા બે પ્રકારની હતી. તે જેમકે, સુગમ્યમિત્તના યાદગરની
અગિયેમિ પછી આદ્યમાં સુગમ્યમિત્તના યાદગરની કેટલાકે તેને જાણ્યું
ફક્ત બીજા અગત્ય અગિયેમિના યાદગરની કેટલાકે તેને જાણ્યું
દોષો દુ.ખો આનંદો આદ્યો તેમનાં કેટલાકે તેને જાણ્યું
આદ્ય થયો.

૧૭૦ અરહત નમિને કાલગત થયાને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને પાંચલાખ ચોરાશી હજાર નવસે વરસ વીતી ગયાં, હવે તે ઊપર દસમા સૈકાનો આ એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

૧૭૧ અરહત મુનિગુપ્તને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને અઝીપાગ્યાખ ચોરાશી હજાર અને નવસે વરસ વીતી ગયાં, હવે તે ઊપર દસમા સૈકાનો આ એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

૧૭૨ અરહત મહિને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને પાંચઠ લાખ ચોરાશી હજાર અને નવસે વરસ વીતી ગયાં, હવે તે ઊપર દસમા સૈકાનો આ એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

૧૭૩ અરહત અરને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને એક હજાર કોડ વરસ વીતી ગયાં, બાકી બધું શ્રીમદ્ધિ વિશે જેમ કહ્યું છે તેમ જાણવું અને તે આ પ્રમાણે કહ્યું છે: અરહત અરના નિર્વાણગમન પછી એક હજાર કોડ વરસે શ્રીમદ્ધિનાથ અરહતનું નિર્વાણ અને અરહત મદ્ધિના નિર્વાણ પછી પાસઠ લાખ અને ચોરાશી હજાર વરસ વીતી ગયાં પછી તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા અને ત્યાર પછી નવસે વરસ વીતી ગયાં બાદ હવે તે ઊપર આ દસમા સૈકાનો એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

એ જ પ્રમાણે આગળ ઊપર શ્રેયાંસનાથની હકીકત આવે ત્યાં સુધી દેખવું એટલે ત્યાં સુધી સમજવું.

૧૭૪ અરહત કુંથુને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને એક પદ્યોપમના ચોથા ભાગ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યારબાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ શ્રીમદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૫ અરહત શાંતિને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને ચાર ભાગ કમ એક પદ્યોપમ એટલે અડધું પદ્યોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ શ્રીમદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૬ અરહત ધર્મને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને ત્રણ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ મદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૭ અરહત અનંતને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને સાત સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ મદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૮ અચકુત વિમલને યાવત્ સર્વદુઃખોપી નરન દુઃખ દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
જેની ગયાં અને ત્યાર બાદ પાસઠ દાખા વચ્ચે બીજી દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
કહ્યું છે તેમ જાણવું.

૧૭૯ અચકુત વાગુપત્યને યાવત્ સર્વદુઃખોપી નરન દુઃખ દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
નાગચાપન જેટલો સમય વીતી ગયો અને ત્યાર બાદ પાસઠ દાખા વચ્ચે બીજી દુઃખ
કહ્યું જેમ મલિક વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું.

૧૮૦ અચકુત શ્રેયાસને યાવત્ સર્વદુઃખોપી નરન દુઃખ દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાસઠ દાખા વચ્ચે બીજી દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
કહ્યું છે તેમ જાણવું.

૧૮૧ અચકુત શ્રીનગને યાવત્ સર્વદુઃખોપી નરન દુઃખ દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
યજ્ઞ વચ્ચે અને ચાહા ચાહ માન જોટા નરન દુઃખ દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
ગણ પછી એ સમયે મહાવીર નિર્જાન પાસઠ દાખા વચ્ચે બીજી દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ
વીતી ગયા અને ત્યાર ને ઉપગત દાખા દાખા ને દુઃખ ને દુઃખ ને દુઃખ

એટલે રાજ સંસાધનું મને તેમજ લાખ પૂર્વે વચન મેળો નમય સન્નિવાસના વખતો તેમણે, જેમાં ગણિત સમય દે અને જેમાં સાધન નથી મળે પછી પોતાના અવાજે ઉપજી શુભચક્રાભિષેક આગમની દ્રશ્ય દેહી દે એવી ભવિષ્ય દ્રશ્યના રાજીનાના સોગર મેળે અને સો શિદ્ધિ મેળે વાનાં પગના રિત માટે અપેક્ષા-ગીતના, એ ભવિષ્ય શીખની લીધા પછી મો રાજ્યોમા મો મુતોનો અભિષેક કરી રીધો, ત્યાર પછી વળી, જેમનો કહેવાનો આચાર છે એવા કૌશલિક દેવોએ તેમની પાસે આવીને વિષ દાખે એવી ચાવત્ વાણીવડે તેમને કહ્યું ઇત્યાદિ બધું જેમ આગળ આવેલું છે તે જ પ્રમાણે કહેવાનું છે—ચાવત્ ‘ભાગદારને દાન વડેથી આપીને’ ત્યાંગી પછી જે તે ગીધા ઋતુનો પ્રથમ માસ પ્રથમ પદ્ય એટલે ગ્રેષ્ઠ માસનો ૧૦ દિન પદ્ય ત્યારે આવ્યો ત્યારે તે ગ્રેષ્ઠ ૧૦ દિન આક્રમના પદ્યમાં દિવસના પાછલા પહેલે જેમની વાટની પાછળ દેવો મનુષ્યો અને અમુરની મોટી મંડળી ચાલી રહી છે એવા કૌશલિક અરહત ઋષભ સુદર્શના નામની શિષિકામા બેસીને ચાવત્ વિનીતા રાજધાની વચ્ચેવચ્ચ નીકળે છે, નીકળીને જે તરફ સિદ્ધાર્થવન નામનું ઉદ્યાન છે, જે તરફ અગેકનુ ઉત્તમ આડ છે તે તરફ જ આવે છે, આવીને અશોકના ઉત્તમ આડની નીચે શિષિકાને ઊભી રખાવે છે ઇત્યાદિ બધું આગળ આવ્યું છે તે પ્રમાણે કહેવું ચાવત્ ‘પોતે જ ચાર મુઠિ લોચ કરે છે’ ત્યાંગી. તે સમયે તેમણે પાણી વગરના છદ્મ લક્ષ્મણ તપ કરેલ હતું, હવે એ સમયે આપાદા નક્ષત્રનો જોગ થતાં ઉપવશના, ભોગવંશના, રાજન્યવંશના અને ક્ષત્રિયવંશના ચાર હજાર પુરુષો સાથે તેમણે એક દેવદ્વ્ય લધને મુઠ થઈને ધરવાસમાંથી નીકળી અને અનગાર દશાને—લિહુદશાને સ્વીકારી.

૧૬૬ કૌશલિક અરહત ઋષભે એક હજાર વરસ સુધી હમેશાં પોતાના શરીર તરફના લક્ષ્યને તજ દીધેલ હતું, શારીરિક વાસનાઓને છોડી દીધેલ હતી એ રીતે પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં કરતાં તેમનાં એક હજાર વરસ વીતી ગયાં, પછી જ્યારે જે તે હેમંત ઋતુનો ચોથો માસ, સાતમો પક્ષ એટલે કાગણ માસનો ૧૦ દિન પક્ષ આવ્યો ત્યારે તે કાગણ ૧૦ દિન અગીયારશના પક્ષે દિવસના આગળના ભાગમાં પુરિમતાલ નગરની બહાર શકટમુખ નામના ઉદ્યાનમાં વડના ઉત્તમ આડની નીચે રહીને ધ્યાન ધરતાં તેમણે પાણી વગરના અદ્ભુત તપ કરેલું હતું એ સમયે આપાદા નક્ષત્રનો જોગ થતાં એ રીતે ધ્યાનમાં વર્તતા તેમને અનંત એવું ઉત્તમ કેવળજ્ઞાનદર્શન ઉત્પન્ન થયું ચાવત્ હવે તેઓ બધું જાણતા વિહરે છે

૧૬૭ કૌશલિક અરહત ઋષભને ચોરાશી ગણો અને ચોરાશી ગણધરો હતા.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં ઋષભસેન પ્રમુખ ચોરાશી હજાર શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણસંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં ગ્રાહી વગેરે ત્રણ લાખ આર્થિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ આર્થિકાસંપત હતી.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં વિદ્યાર્થીઓએ જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

ક્રાંતિકારી આંદોલન અગાઉના સમયમાં જે કામ કર્યું હતું તેના આધારે આંદોલનની ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાયરૂપિત રહેશે.

આદી લાખ પૂર્વ વરસ સુધી વરસાસે વરસા, એક હજાર વરસ ગઈ હતીયે પાંચમે પાખ્યા, એક લાખ પૂર્વ વરસમાં એક હજાર પૂર્વ જોખ્ખું—જે ૧૧ ગમ ૧ ગુની દેવદિપપાંચમે પાખ્યા અને એ ગીને પૂરેપૂર્ણ એક લાખ પૂર્વ વરસ ગઈ જમાળપાંચમે પાખ્યા. એ ગીતે એકંદર પોતાનું ચોગશી લાખ પૂર્વનું પૂરેપૂર્ણ ભખું આપણ પાળીને, વેળીસકર્મ, આયુધ્યકર્મ, નામકર્મ અને જોત્રકર્મ દીણુ થતાં આ સપ્તમહામા નામની અવસર્ગિણીને ઘણો સમય વીતી જતા અને હવે તે અવસર્ગિણીના માગ ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાકી રહેતાં જરાળ એ સમયે જે તે દેશાંત જાતુનો ત્રીજો માસ, પાંચમે પથ એટલે માઘ માસનો ૫૦ દિન પદ્મ આવ્યો ત્યારે તે માઘ ૫૦ દિન તેજશના પદ્મમાં અષ્ટાપદ પર્વતના શિખર ઉપર શ્રીજગળ અરહત ણીજ સૌંદ હજાર અનગારો સાથે પાણી વગરના ચઉદસમ ભક્તનું તપ તપનાં અને એ વેળાએ અભિજિત નક્ષત્રનો જોગ થતાં દિવસના ચડતે પહોરે પદ્યંકાસનમાં રહેલા કાલગત થયા ચાવત્ સર્વદુઃખોથી તદન હીણા ધયા-નિર્વાણ પાખ્યા.

૨૦૦ કૌશલિક અરહત ત્રપભનું નિર્વાણ થયે ચાવત્ તેમને સર્વદુઃખોથી તદન હીણા થયાંને ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ વીતી ગયા, ત્યાર પછી પણ જોતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ક્રમ એવી એક કોટાકોટી સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, એ સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પરિનિર્વાણ પાખ્યા, ત્યાર પછી પણ નવસે વરસ પસાર થઈ ગયાં અને હવે એ દસમા સૈકાના એશીમા વરસનો આ સમય જાય છે.

સ્થવિરોની પરંપરા

૨૦૧ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા

૨૦૨ પ્ર૦—તે કયા હેતુથી હે ભગવંત ! એમ કહેવાય છે કે ‘શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા’ ?

ઉ૦—શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ૧ મોટા (શિષ્ય) ઇન્દ્રભૂતિ નામે ગૌતમ જોત્રના અનગારે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૨ વચલા (શિષ્ય) અગ્નિભૂતિ નામે ગૌતમ જોત્રના અનગારે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૩ નાના ગૌતમ-જોત્રી અનગાર વાયુભૂતિએ પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૪ ભારદ્વાજજોત્રી સ્થવિર આર્યવ્યકટે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૫ અગ્નિવૈશ્યાનજોત્રી

અધિક આજ મુઘમાંએ પાલ્યે અમોને લગન કરેલું ને લગન કરીને ને
 મેરિનપુત્ર મારા ગામે અમોને લાવના કરેલી ને લગન કરીને ને લગન કરીને
 મારા ગામે અમોને લાવના કરેલી ને લગન કરીને ને લગન કરીને
 લામિનાઅનગોત્રી અધિક આલકલાના-ને કરે કરેલું ને લગન કરીને
 લાવના આપેલી છે. હ ઠેરિસગોત્રી અધિક કરેલું ને લગન કરીને
 બાંસ અધિકોએ ગામે ગામે અમોને લાવના કરેલું ને લગન કરીને
 એમ કહેવાય છે કે, અમરુ ભગવાન આ કહે- ને લગન કરીને

વલટ અમારુ ભગવાન આ કહે- ને લગન કરીને
 માતા લેના, આદે જુવના લેના હન કરે લગન કરીને
 ભજગુર નગરમાં એક મહિના મુલી- ને લગન કરીને
 નવંદુ ગોત્રી નરિન થયા.

આમી હાળ પૂર્વ વરસ સુધી મરનારો વાગ્યા. એક હજાર નવ વર્ષ સુધી મરનારો મરનારો પામ્યા. એક હાળ પૂર્વ વરસમા એક હજાર પૂર્વ મોખાનું-એટલા મરનારો મરનારો પામ્યા અને એ રીતે પૂરેપૂરું એક હાળ પૂર્વ વરસ સુધી મરનારો પામ્યા. એ રીતે એકંદરે પોતાનું મોરારી હાળ પૂર્વનું પૂરેપૂરું ભખું આપણે પાળીને, નેત્રીકર્મ, આયુષ્યકર્મ, નામકર્મ અને ગોત્રકર્મ દીણું થતા આ સમયદર્શમા નામની આવસર્પિણીનો ઘણો સમય વીતી જતાં અને હવે તે આવસર્પિણીના માત્ર નાળ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાકી રહેતાં જરાબાર એ સમયે જે તે દેશમાં જતુનો ત્રીજો માસ, પાંચમો પદ્ય એટલે માઘ માસનો વળ ફિં પડા આવ્યો ત્યારે તે માઘ વળ ફિં તેરશના પદ્યમાં અષ્ટાપદ પર્વતના શિખર ઉપર શ્રીકૃષ્ણ અરુણ ણીજ સૌંદર્ય જનનગારે માથે પાણી વગરના ચઉદસમ ભક્તનું તપ તપનાં અને એ વેળાએ અભિજિત નક્ષત્રનો જોગ થતાં દિવસના ચડતે પહોરે પદ્યકાસનમાં રહેતા કાલગત થયા ચાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણા થયા-નિર્વાણ પામ્યા.

૨૦૦ કૌશલિક અરુણત્ર ઋષભનું નિર્વાણ થયે ચાવત્ તેમને સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણા થયાંને ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ વીતી ગયા, ત્યાર પછી પણ જેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ક્રમ એવી એક દોટાદોટી સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, એ સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પરિનિર્વાણ પામ્યા, ત્યાર પછી પણ નવસે વરસ પસાર થઈ ગયાં અને હવે એ દસમા સૈકાના એશીમા વરસનો આ સમય જાય છે.

સ્થવિરોની પરંપરા

૨૦૧ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા.

૨૦૨ ૩૦-તે કયા ઉતુથી હે ભગવંત ! એમ કહેવાય છે કે ‘શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા’ ?

ઉ-શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ૧ મોટા (શિષ્ય) ઇન્દ્રભૂતિ નામે ગૌતમ ગોત્રના અનગારે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૨ વચલા (શિષ્ય) અગ્નિભૂતિ નામે ગૌતમ ગોત્રના અનગારે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૩ નાના ગૌતમ-ગોત્રી અનગાર વાયુભૂતિએ પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૪ ભારદ્વાજગોત્રી સ્થવિર આર્યવ્યક્તે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૫ અગ્નિવૈશાચનગોત્રી

આથી હાથ પૂર્વ વચ્ચે મુખી મરતારો વરસા, એક હજાર વચ્ચે મુખી મરતારો મરતારો વરસા, એક હાથ પૂર્વ વચ્ચેમાં એક હજાર વચ્ચે મુખી મરતારો મરતારો વરસા અને એ રીતે પૂરેપૂર્ણ એક હાથ પૂર્વ વચ્ચે મુખી મરતારો મરતારો વરસા. એ રીતે એકંદર પોતાનું મોરશી હાથ પૂર્વનું પૂરેપૂર્ણ લખું આપણે પાળીને, વેદનીચકર્મ, આયુધ્યકર્મ, નામકર્મ અને ગોત્રકર્મ ધીવૃથતાં આ મુખમહુલમાં નામની અવસર્પિણીનો ઘણો સમય વીતી જતા અને હવે તે અવસર્પિણીના માગ ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાકી રહેતા જરાળા એ સમયે જે તે હેમંત ઋતુનો ત્રીજો માસ, પાંચમો પદ્ય એટલે માઘ માસનો ૧૦ દિવસ આગે ત્યારે તે માઘ ૧૦ દિવસ તેરશના પદ્યમાં આઠપદ પર્વતના શિખર ઊપર શ્રીઋણ અગ્નિ જીવત મોઠ હજાર અનગારો સાથે પાણી વગરના ચંદ્રસમ ભક્ષાનું તપ તપતાં અને એ વેળાએ અભિજિત નક્ષત્રનો જોગ થતાં દિવસના ચડતે પહોંચે પશ્ચિમકાસનમાં રહેતા કાલગત શ્યા યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણ થયા-નિર્વાણ પામ્યા.

૨૦૦ કૌશલિક અરહત ઋષભનું નિર્વાણ થયે યાવત્ તેમને સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણ થયાંને ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ વીતી ગયા, ત્યાર પછી પણ જિંતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ક્રમ એવી એક કોટાકોટી સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, એ સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પરિનિર્વાણ પામ્યા, ત્યાર પછી પણ નવસે વરસ પસાર થઈ ગયાં અને હવે એ દસમા સૈકાના ઝોંશીમા વરસનો આ સમય જાય છે.

સ્થવિરોની પરંપરા

૨૦૧ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા

૨૦૨ ૩૦-તે કથા હેતુથી હે ભગવંત ! એમ કહેવાય છે કે ‘શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા’ ?

ઉ-શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ૧ મોટા (શિષ્ય) ઇન્દ્રભૂતિ નામે ગૌતમ ગોત્રના અનગારે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૨ વચ્છલા (શિષ્ય) અગ્નિભૂતિ નામે ગૌતમ ગોત્રના અનગારે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૩ નાના ગૌતમ-ગોત્રી અનગાર વાયુભૂતિએ પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૪ ભારદ્વાજગોત્રી સ્થવિર આર્યવ્યકટે પાંચસે શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૫ અગ્નિવેશાચનગોત્રી

શ્રવિઃ આથં મુદ્ધમાંઘ્રિ પાંચમે શ્રમતોને કદ- ને મેડે ને દે ને કિ- ને ને ને ને ને
 મેનિપુરે આરા પ્રાપ્તે શ્રમતોને વાચના ના પેદી છે. ૩૩ ને ને ને ને ને ને ને
 આરા પ્રાપ્તે શ્રમતોને વાચના ના પેદી છે. ૩૪ ને ને ને ને ને ને ને ને
 ને નિવાચનગોત્રી શ્રવિઃ આચદવાના-ને ૩૫ ને શ્રવિઃ ને ને ને ને ને ને
 વાચન આપેલી છે, ૬ દોરિયગોત્રી શ્રવિઃ ને ને ને ને ને ને ને ને
 આશં શ્રવિઃનો પ્રાપ્તે પ્રાપ્તે શ્રમતોને કદ- ને ને ને ને ને ને ને ને
 જોમ દોરવાય છે કે, શ્રમતુ ભગવાન ને ને ને ને ને ને ને ને

માહરગોત્રી સ્થવિર આર્યસંનિવૃત્તિને ગોત્રગોત્રી નામે અંતેવાસી હતા.

ગોત્રમગોત્રી સ્થવિર આર્યસંનિવૃત્તિને ગોત્રગોત્રી નામે અંતેવાસી હતા. એક શ્રેણીવચ્ચગોત્રી સ્થવિર આર્ય મહાગિરિ અને ગીતા વાગિષ્ઠગોત્રી સ્થવિર આર્યમહારત્રી

વાગિષ્ઠગોત્રી સ્થવિર આર્યમહારત્રિને ગોત્રગોત્રી નામે અંતેવાસી હતા : એક નિવૃત્તિ સ્થવિર અને ગીતા મુખ્યકિણુદ સ્થવિર. એ બંને ગોત્રિનાકંઠક પંદ્યાના અને એ બંને વચ્ચાવચ્ચ ગોત્રના હતા.

કોડિયકાકંઠક નરીકે પ્રખ્યાત ગોત્રના અને વચ્ચાવચ્ચગોત્રી મુદિયા અને મુખ્યકિણુદ સ્થવિરને કૌશિકગોત્રી આર્યમહારત્રિ નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા.

કૌશિકગોત્રી આર્યમહારત્રિ સ્થવિરને ગોત્રમગોત્રી સ્થવિર આર્યમહારત્રિ નામે અંતેવાસી હતા.

ગોત્રમગોત્રી સ્થવિર આર્યમહારત્રિને કૌશિકગોત્રી આર્યમહારત્રિ નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા, આર્યસિંહગિરિને બતિસ્મરણુજાન થયું હતું.

બતિસ્મરણુજાનને પામેલા અને કૌશિકગોત્રી આર્યસિંહગિરિ સ્થવિરને ગોત્રમગોત્રી આર્યવજ્ર નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા.

ગોત્રમગોત્રી સ્થવિર આર્યવજ્રને ઉક્રોસિયગોત્રી આર્યવજ્રએન નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા.

ઉક્રોસિયગોત્રી આર્યવજ્રએન સ્થવિરને ચાર સ્થવિરો અંતેવાસી હતા : ૧ સ્થવિર આર્ય નાઈલ, ૨ સ્થવિર આર્ય પોમિલ, ૩ સ્થવિર આર્ય જયંત અને ૪ સ્થવિર આર્ય તાપસ.

સ્થવિર આર્ય નાઈલથી આર્યનાઈલા શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્ય પોમિલથી આર્યપોમિલા શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્ય જયંતથી આર્યજયંતી શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્ય તાપસથી આર્યતાપસી શાખા નીકળી.

૨૦૭ હવે વળી આર્ય જસભદ્રથી આગળની સ્થવિરાવલિ વિસ્તૃત વાચના દ્વારા આ પ્રમાણે દેખાય છે : તે જેમકે,

તુંગિયાનગોત્રી સ્થવિર આર્ય જસભદ્રને પુત્રસમાન, આ બે પ્રખ્યાત સ્થવિરો અંતેવાસી હતા : તે જેમકે,

૧ પ્રાચીનગોત્રી આર્ય ભદ્રબાહુ સ્થવિર અને ૨ માહરગોત્રી આર્યસંભૂત-સ્થવિર.

૨૧૦ સ્થવિર ગોત્રી સ્થવિર ગિરિમુક્તથી આર્જી આરાગગણુ નામે ગણ નીકળ્યો તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને સાત કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

૧ સ્થવિર ગોત્રી સ્થવિર ગિરિમુક્તથી આર્જી આરાગગણુ નામે ગણ નીકળ્યો, અને ગિરિમુક્ત, ગર્ગીયા, ૬ મુખ્યકુલ, ૧૦ સ્ત્રી અને ૧૦ મેં ગણ, ૧૦ સ્ત્રી ગણ, ૧૦ સ્ત્રી ગણ, અને ૧૧ ગણ ગણી તેમ ૧૨ ગોત્રગણી આ પ્રમાણે ૧૦ ગણે ૧૦ ગણે અને ૧૦ ગણે ગણીને, ગેણો સુવચિતા સિંચે રાખે.

૨૧૧ સ્થવિર ગોત્રી સ્થવિર ગિરિમુક્તથી આર્જી આરાગગણુ નામે ગણ નીકળ્યો તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને સાત કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ કહેવાય છે ?

ઉ-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે તે જેમકે, ૧ હિર્ણ્યકલ્પ, ૨ મામગૃહિયા, ૩ મધ્યસ્થિયા, ૪ પુણ્યપાત્રયા. તે ચાર શાખાઓ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કયા કયા કુલો કહેવાય છે ?

ઉ-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે તે જેમકે, ગર્ગીયુ નામગણ, અને ગીર્ધ્યુ વળી સોમભૂતિક છે, ઉદયગચ્છ નામગણ વળી ત્રીજી, તત્ત્વાગચ્છ નામગણ તેમ ગોત્રુ પાંચમું નંદિનજ, છટ્ટુ વળી પાશ્વિય છે, અને ૬ ગણનાં એ છ કુલો જાણવાના છે.

૨૧૨ હાસ્થિગોત્રી સ્થવિર ગિરિમુક્તથી આર્જી આરાગગણુ નામે ગણ નીકળ્યો તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને સાત કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ ?

ઉ-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે તે જેમકે, ૧ હાસ્થિમાલાગરી, ૨ સંક્રામીયા, ૩ ગવેધુયા, ૪ વન્જનાગરી તે ચાર શાખાઓ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કયાં કયા કુલો કહેવાય છે ?

ઉ-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે તે જેમકે, પ્રથમ આર્જી વત્થલિનજ, બીજું વળી પીર્ધમિનજ છે, ત્રીજું વળી હાલિનજ, ચોથું પૂસમિત્તિનજ, પાંચમું માલિનજ, છટ્ટુ વળી અજજવેડય છે. સાતમું કણ્ડકચ, આરાગગણુના આ સાત કુલો છે.

૨૧૩ ભારદ્વાજગોત્રી સ્થવિર ભદ્રજસથી આર્જી ઉદુવાડિયગણુ નામે ગણ નીકળ્યો તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને ત્રણ કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ ?

૩૦-હવે તે ક્યાં રજા કુટો છે ?

૭૦-કુટો આ પ્રમાણે કમેરાય છે તે જેમકે, ચાંદી પામ ૫૧ ભંભડિજ, બીજી વઢિજ નામે કુટ. બીજી વળી વાળિજ અને ચોથાં પસનવાનકુટ.

૨૧૭ કોટિક કાકંદક કહેવાતા અને વગ્ગાવગ્ગોત્રી સ્થવિર ગણિત તથા સુપતિ-
બુદ્ધને આ પાંચ સ્થવિરો પુત્રસમાન પ્રખ્યાત અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર
આર્યધંદ્રહત્ત ૨ સ્થવિર પિયગંધ, ૩ સ્થવિર વિદ્યામરગોપાલ કાશ્યપગોત્રી, ૪ સ્થવિર
ધંસિહત્ત અને ૫ સ્થવિર અરહત્ત.

સ્થવિર પિયગંધથી અહીં મધ્યમ શાખા નીકળી. કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર વિદ્યાધર
ગોપાલથી અહીં વિદ્યાધરી શાખા નીકળી.

૨૧૮ કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર આર્યધંદ્રહત્તને ગૌતમગોત્રી સ્થવિર અન્નદિન
અંતેવાસી હતા.

ગૌતમગોત્રી સ્થવિર અન્નદિનને આ બે સ્થવિરો પુત્રસમાન પ્રખ્યાત અંતેવાસી
હતા. તે જેમકે; આર્યશાંતિસેણિય સ્થવિર માદરગોત્રી અને નતિસ્મરણુ જ્ઞાનવાળા
કૌશિકગોત્રી સ્થવિર આર્યસિહગિરિ.

માદરગોત્રી સ્થવિર આર્યશાંતિસેણિયથી અહીં ઉચ્ચાનાગરી શાખા નીકળી.

૨૧૯ માદરગોત્રી સ્થવિર આર્યશાંતિસેણિયને આ ચાર સ્થવિરો પુત્રસમાન
પ્રખ્યાત અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર આર્યસેણિય, ૨ સ્થવિર આર્યતાપસ, ૩ સ્થવિર
આર્યકુબેર અને ૪ સ્થવિર આર્યધંસિપાલિત.

સ્થવિર અન્નસેણિયથી અહીં અન્નસેણિયા શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્યતાપસથી
અહીં આર્યતાપસી શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્યકુબેરથી અહીં આર્યકુબેરી શાખા નીકળી.
સ્થવિર આર્યધંસિપાલિતથી અહીં અન્નધંસિપાલિયા શાખા નીકળી.

૨૨૦ નતિસ્મરણુજ્ઞાનવાળા કૌશિકગોત્રી આર્યસિહગિરિ સ્થવિરને આ ચાર સ્થવિરો
પુત્રસમાન પ્રખ્યાત અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર ધનગિરિ, ૨ સ્થવિર આર્યવજ્ર,
૩ સ્થવિર આર્યસમિય અને સ્થવિર અરહત્ત.

સ્થવિર આર્યસમિયથી અહીં ંલદેવીયા શાખા નીકળી.

ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યવજ્રથી અહીં આર્યવજ્રી શાખા નીકળી.

૨૨૧ ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યવજ્રને આ ત્રણ સ્થવિરો પુત્રસમાન પ્રખ્યાત
અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર આર્યવજ્રસેણ, ૨ સ્થવિર આર્યપદ્મ, ૩ સ્થવિર આર્યસ્થ.

સ્થવિર આર્યવજ્રસેણથી અહીં આર્યનાઇલી શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્યપદ્મથી

મહાવીર વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૭૦-કારત્ય કે ધનુ કરીને તે ગમશે ગન્ધર્વોનાં ઘરો તેમની ખાલી જાગ્યાં સાદીથી કે ટટીથી મંડાવેલાં હોય છે, માળા-ગણાં હોય છે, છાજેલાં ગાળેલા કે છાન્ન-વાળાં હોય છે, હીપેલાં હોય છે, ચાંદેળાળુ વરીળી કે વાડળી સંગ્રહિત હોય છે, વગીને-ખાડાખડિયા પૂરીને-સરખાં કરેલા હોય છે, ચોકખાં રૂંવાળાં કરેલાં હોય છે, ગુમ્ફાનાં ધૂંધાળી યુગમી કરેલાં હોય છે, પાળી નીકળી જવા માટે નીકાવાળાં બનાવેલાં હોય છે અને બહાર ખાળોવાળાં તૈયાર થયેલાં હોય છે તથા તે ઘરો ગૃહસ્થોએ પોતાને માટે સારાં કરેલાં હોય છે, ગૃહસ્થોએ વાપરેલાં હોય છે અને પોતાને રહેવા સારું જીવજંતુ વગરનાં બનાવેલાં હોય છે માટે તે કારણથી એમ કહેવાય છે કે 'શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.'

૨૨૬ જેવી રીતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેવી રીતે ગણધરો પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૨૨૭ જેવી રીતે ગણધરો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેવી રીતે ગણધરોના શિષ્યો પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૨૨૮ જેવી રીતે ગણધરોના શિષ્યો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેમ સ્થવિરો પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૨૨૯ જેમ સ્થવિરો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેમ જેઓ આ આજકાલ શ્રમણ નિર્ઝંથો વિહરે છે-વિદ્યમાન છે તેઓ પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહે છે.

૨૩૦ જેમ જેઓ આ આજકાલ શ્રમણ નિર્ઝંથો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહે છે તેમ અમારા પણ આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહે છે.

૨૩૧ જેમ અમારા આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો આવત વર્ષાવાસ રહે છે તેમ અમે પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેએ છીએ.

એ સમય કરતાં વહેલું પણ વર્ષાવાસ રહેલું ખરે, તે રાતને- જિલંધવી નો ખરે અર્થાત્ વર્ષાઋતુના વીશ રાત સહિત એક માસની છેલ્લી રાતને જિલંધવી નો ખરે એટલે એ છેલ્લી રાત પહેલાં જ વર્ષાવાસ કરી દેવો જોઈએ.

જાથ ત્યારે 'હઉ-મયુ. નર્મ-મય' એમ તેણે કહ્યું 'એવું' પણ તેના પગેને જાપત તો તેને કહે કે હે ભગવંત ! 'હઉ-મય' એમ એમ કહો એ ? પત્રી જેવાને બિન પત્રી કે માપને માટે આટલાનું પ્રયત્નન જે એમ કહેતા બિનને હમ વગેરેને પાપનામે. મારા કમન્ય કો કહે છે આર્થ ! તું હવે ના પત્રી તું જાણે અથવા પીએ. એ રીતે વાનગીના પત્રી હોય તો તેને વધારે રેલુ જાયે તે રેલુ જનાવને માંગની નિષાળી જોડે માપને જાને વધારે લેવ નો જાયે.

૨૩૬ વર્ષોવાસ રહેલા સ્થવિરોએ તથા પ્રકારનાં કુટો કુટોમાં હોય છે; જે કુટો પ્રીતિપાત્ર હોય છે. સ્થિરતાવાળાં હોય છે, વિકાસપાત્ર હોય છે, ગમ્ભીર હોય છે, જલુભત હોય છે અને અનુભવિતાળાં હોય છે. તે કુટોમાં જઈને જોઈતી વસ્તુ નહીં જોઈને તેમને એમ જોડાવું નો જાયે; હે આયુષ્મંત ! આ અથવા આ તારે ત્યાં છે ?

પ્ર-હે. ભગવંત ! 'તેમને એમ જોડાવું નો જાયે' એમ શા માટે કહ્યો છે ?

ઉ-એમ કહેવાળી શ્રદ્ધાવાળો, ગૃહસ્થ તે વસ્તુને નહીં પ્રણ કરે-અરીદે અથવા એ વસ્તુને ચોગી પણ લાવે.

૨૪૦ વર્ષોવાસ રહેલા નિત્યબોલુ બિશુને જોયરીના સમયે આહાર સારુ અથવા પાણી સારુ ગૃહસ્થનાં કુલ તરફ એકવાર નીકળવું જાયે અથવા તે તરફ એકવાર પેસવું જાયે; પણ સરત એ કે, જો આચાર્યની સેવાનું કારણ ન હોય, ઉપાધ્યાયની સેવાનું કારણ ન હોય, તંપસ્વીની કે માંદાની સેવાનું કારણ ન હોય અને જેમને દાઢીમૂંછ કે જગતના વાળ નથી આવ્યા એવો નાનો બિશુ કે બિશુણી ન હોય અર્થાત્ આચાર્ય વગેરેની સેવાનું કારણ હોય તો એકથી પણ વધારે વાર બિશા માટે જવું જાયે અને ઉપર કહ્યો તેવો બિશુ નાનો હોય કે બિશુણી નાની હોય તો પણ એકથી વધારે વાર બિશા માટે નીકળવું જાયે.

૨૪૧ વર્ષોવાસ રહેલા ચતુર્થભક્ત કરનાર બિશુને સારુ આ. આટલી વિશેષતા છે કે તે ઉપવાસ પછીની સવારે જોયરી સારુ નીકળીને પ્રથમ જા. વિકટક જોડે નિર્દોષ ભોજન જમીને અને નિર્દોષ પાનક પીને પછી પાત્રને ચોકષુ કરીને ઘોઈ કરીને ચલવી શકે તો તેણે તેટલા જ ભોજનપાન વડે તે દિવસે ચલવી લેવું ઘટે અને તે, તે રીતે ન ચલવી શકે તો તેને ગૃહપતિના કુલ તરફ આહાર માટે કે પાણી માટે જોઈ વાર. પણ નીકળવું જાયે અથવા તે તરફ જીલ વાર પણ પેસવું જાયે.

૨૪૨ વર્ષોવાસ રહેલા છટ્ઠભક્ત કરનાર બિશુને જોયરીના સમયે આહાર, સારુ અથવા પાણી સારુ ગૃહસ્થના કુલ તરફ એ વાર નીકળવું જાયે. અથવા તે તરફ એ વાર પેસવું જાયે.

કે કે ઉપાશ્રયની મારીને રૂપરૂપે વર્ણવેલા આ વર્ણનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ત્યાગ કરનારા નિર્વૃત્તિને કે નિર્વૃત્તિઓને જુદા ન બને તેમજ તેમજ તેમજ તેમજ તેમજ ઉપાશ્રયની મારીને પરચ-એ વર્ણવેલા વર્ણનમાં મેળવેલા પદોના અર્થ સ્પષ્ટ થાય છે ત્યાગ કરનારા નિર્વૃત્તિને કે નિર્વૃત્તિઓને જુદા ન બને

રૂપ૩ વર્ણવાસ રહેલા કરપાત્રી બિહુને અગ્ર માત્ર ગાયુ અર્થે થાપે એ રીતે વૃષ્ટિકાય પડે એ હોય અર્થાત્ સ્ત્રીની વ્યોમમાં એવી કરકર પડતી હોય ત્યારે અગ્રગિના કુલ તરફ ભોજન માટે અગ્રવા પાણી માટે નીકળવું નો અર્થ તેમ તે તરફ પેગવું નો અર્થ.

રૂપ૪ વર્ણવાસ રહેલા કરપાત્રી બિહુને પિડાત-બિષા તરફને અગ્રમા-જ્યાં મર ન હોય ત્યા-અગ્રાસમાં રહેવું એટલે અગ્રામાં રહીને ભોજન કરવું નો અર્થ. અગ્રામાં રહેતા-ખાતાં કદાચ એકદમ વૃષ્ટિકાય પડે તો ખામેલુ થોડું ખાઈને અને ખાતીનું થોડું લઈને-તેને હાથ વડે હાથને ઠાકીને અને એ હાથને છાતીમાંને દાખી અને અથવા કાગળના સંતાડી ગમે. આમ કયાં પછી ગૃહસ્થોએ પોતાને આરુ બરાબર છાત્રેમાં મને તરફ નાય. અથવા આડના મૂળો તરફ-આડની ગોથે બધ; જે હાથમાં ભોજન છે તે હાથવડે જે રીતે પાણી કે પાણીનો છાંટો અથવા ઓછામાં ઓછી ઝીણી ફરફર આકળ ખાત્ર વિગતના ન ખામે તે રીતે વર્તે-રહે.

રૂપ૫ વર્ણવાસ રહેલા કરપાત્રી બિહુને જ્યારે જે કાર્ક કમુમાત્ર ગાયુ અર્થે થાય એ રીતે ઓછામાં ઓછી ઝીણી ફરફર પડતી હોય ત્યારે ભોજન માટે અથવા પાણી માટે ગૃહપતિના કુલ તરફ નીકળવું નો અર્થ તેમ તે તરફ પેગવું નો અર્થ.

રૂપ૬ વર્ણવાસ રહેલા પાત્રધારી બિહુને અર્ણંડાશએ વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે ભોજન માટે અથવા પાણી માટે ગૃહપતિના કુલ તરફ નીકળવું નો અર્થ. તેમ તે તરફ પેસવું નો અર્થ. ઓછો વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે અદર સૂતરનું કપડું અને ઊપર બનતુ કપડું ઓઢીને ભોજન સારુ અથવા પાણી સારુ ગૃહપતિના કુલ તરફ તે બિહુને નીકળવું અર્થ તેમ તે તરફ પેસવું અર્થ.

રૂપ૭ વર્ણવાસ રહેલા અને લિક્ષા લેવાની વૃત્તિથી ગૃહસ્થના કુલમાં પેઠેલા નિર્ઘથને કે નિર્ઘથીને રહી રહીને-આંતરે આંતરે વરસાદ પડે ત્યારે આગમાં (આડની) નીચે જવું અર્થ અથવા ઉપાશ્રયની નીચે જવું અર્થ અથવા વિકટગૃહની એટલે ચોરા વગેરેની નીચે જવું અર્થ અથવા આડના મૂલની ગોથે જવું અર્થ.

ઊપર જણાવેલી જગ્યાએ ગયા પછી ત્યાં જો તે નિર્ઘથ કે નિર્ઘથી પહોંચ્યા પહેલાં જ અગાઉથી તૈયાર કરેલા ચાવલઓદન મલતા હોય અને તેમના પહોંચ્યા પછી પાછળથી તૈયાર કરેલો લિલિંગસૂપ એટલે મસૂરની દાળ કે અડદની દાળ વા તેલવાળો સૂપ મળતો હોય તો તેમને ચાવલઓદન લેવો અર્થ અને લિલિંગસૂપ લેવો નો અર્થ.

૩૦-તે ભગવન ! તે જોમ કેમ કરીો છો ?

૭૦-જોમ કરવામા આચાર્યો પ્રત્યવાગને કે અપત્યવાગને બોલે તાનિને કે લાભને લાગુતા રોગ છે.

૨૭૭ વર્ષાવાસ રહેલો બિહુ, કોઈ જોક પકારના પ્રશંગાપાન, જગાળકારી, ઉપ-
દ્રવોને દૂર કરનારા, વતને ધન્ય કરનારા, મંગલના કાચળ, રાગોજન, અને ચોટા પ્રભાવશાલી
તપકર્મને સ્વીકારીને વિહરના ઇચ્છે તો એ સંબંધે પણ બધું (પૂછવાનું) તે જ પૂર્વ પ્રમાણે કહેવાનું.

૨૭૮ વર્ષાવાસ રહેલો બિહુ, કોઈ જોક પકારના પ્રશંગાપાન, જગાળકારી, ઉપ-
દ્રવોને દૂર કરનારા, વતને ધન્ય કરનારા, મંગલના કાચળ, રાગોજન, અને ચોટા પ્રભાવશાલી
તપકર્મને સ્વીકારીને વિહરના ઇચ્છે તો એ સંબંધે પણ બધું (પૂછવાનું) તે જ પૂર્વ પ્રમાણે કહેવાનું.

૨૭૯ વર્ષાવાસ રહેલો બિહુ, ગૌશી છેડતી મારણાંતિક સંતોષનાનો આશ્રય લઈ
તે દ્વારા શરીરને અપાવી નાખવાની વૃત્તિથી આહારપાણીનો ત્યાગ કરી પાદપોષગત થઈ
મૃત્યુનો અભિલાષ નહીં રાખતો વિહરવા ઇચ્છે અને એ સંતોષનાના હેતુથી ગૃહસ્થના
કુલ લાણી નીકળવા ઇચ્છે અથવા તે તરફ પેસવા ઇચ્છે અથવા અશન પાન ખાદિમ કે
સ્વાદિમનો આહાર કરવા ઇચ્છે અથવા શીચને કે પેશાળને પચ્ઠવવા ઇચ્છે અથવા
સ્વાધ્યાય કરવા ઇચ્છે અથવા ધર્મજગગળ માથે ભગવા ઇચ્છે, તો એ બધી પ્રવૃત્તિ પણ
આચાર્ય વગેરેને પૂછ્યા વિના તેને કરવી નો બપે, એ તમામ પ્રવૃત્તિઓ સંબંધે પણ બધું
તે જ પૂર્વપ્રમાણે કહેવું.

૨૮૦ વર્ષાવાસ રહેલો બિહુ, કપડાને અથવા પાત્રને અથવા કુંબલને અથવા
પગપૂંછણાને અથવા ખીણ કોઈ ઉપધિને તડકામાં તપાવવા ઇચ્છે, અથવા તડકામાં
વારંવાર તપાવવા ઇચ્છે તો એક જણને અથવા અનેક જણને ચોક્કસ જણાવ્યા સિવાય
તેને ગૃહપતિના કુલ લાણી આહાર માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું અથવા પેસવું નો
બપે, તથા અશન પાન ખાદિમ કે સ્વાદિમનો આહાર કરવો નો બપે, બહાર વિહારભૂમિ
તરફ અથવા વિચારભૂમિ તરફ જવું નો બપે, અથવા સજાયા કરવાનું નો બપે અથવા
કાઉસગ્ગ કરવાનું અથવા ધ્યાન માટે ખીજ કોઈ આસનમાં બિભા રહેવાનું નો બપે.

અહીં કોઈ એક અથવા અનેક સાધુ પાસે રહેતા હોય અને તેઓ હાજર હોય
તો તે બિહુએ તેમને-આ રીતે કહેવું બપે: 'હે આર્યો ! તમે માત્ર આ તરફ ઘડીકવાર
ધ્યાન રાખજો જેટલામાં હું ગૃહપતિના કુલ લાણી જઈ આવું યાવત્ કાઉસગ્ગ કરી આવું,
અથવા ધ્યાન માટે ખીજ કોઈ આસનમાં બિભા રહી આવું.' જો તે સાધુ કે સાધુઓ બિહુની
વાતનો સ્વીકાર કરી ધ્યાન રાખવાની હા પાડે તો એ રીતે એ બિહુને ગૃહપતિના કુલ
લાણી આહાર માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું કે પેસવું બપે યાવત્ કાઉસગ્ગ કરવાનું
અથવા ધ્યાન સારુ ખીજ કોઈ આસનમાં બિભા રહેવાનું બપે, અને જો તે સાધુ કે
સાધુઓ બિહુની વાતનો સ્વીકાર નો કરે એટલે ધ્યાન રાખવાની ના પાડે તો એ રીતે
એ બિહુને ગૃહપતિના કુલ લાણી આહાર માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું કે પેસવું

પહે પહે માલોચના કરની જોઈને, જાતની સુંદરતાને માગે માગે સુંદર થવું જોઈએ, કાતરની સુંદરતાને માગે માગે સુંદર થવું જોઈએ, લોચની સુંદરતાને જ માગે સુંદર થવું જોઈએ અને સ્થવિરોને વાર્ષિક યજ્ઞ કરવો ધટે.

૨૮૫ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઋથોને કે નિર્ઋથીઓને વર્ષોવાસ પાળી અનિદ્રણવાળી વાણી એટલે હિંસા અમલ્ય વગેરે દોષની કળિત વાળી વળી નો અપે. જે નિર્ઋથ કે નિર્ઋથી પર્યુપાપા પછી જોઈ અનિદ્રણવાળી વાણી જોડે તેને જોમ કહેવું જોઈએ કે 'તે આર્ય! આ જાતની વાણી જોડવાનો આચાર નથી'—'તું જે જોડે છે તે અદ્યપ છે—આખો તો આચાર નથી.' જે નિર્ઋથ કે નિર્ઋથી પર્યુપાપા પછી અનિદ્રણવાળી વાણી જોડે તેને જૂથમાંથી ગઢાર દાદી મૂકવો જોઈએ.

૨૮૬ ખરેખર અહીં વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઋથોને કે નિર્ઋથીઓને આજે જ—પર્યુપાપાને દિવસે જ—કર્કશ અને કડવો કલેશ ઉત્પન્ન થાય તો શેષ—નાના—સાધુએ રાત્નિક—વડિલ—સાધુને ખમાવવો ધટે અને રાત્નિકે પણ શેષને ખમાવવો ધટે.

ખમવું, ખમાવવું, ઉપશમવું અને ઉપશમાવવું. (કલહ વળતે સાધુએ) સન્મતિ રાખીને સમીચીન રીતે પરસ્પર પૂછા કરવાની વિશેષતા રાખવી જોઈએ.

જે ઉપશમ રાખે છે તેને આરાધના છે, જે ઉપશમ રાખતો નથી તેને આરાધના નથી માટે પોતે જાતે જ ઉપશમ રાખવો જોઈએ.

પ્ર૦—હે ભગવન્! તે જોમ કેમ કહેવું છે?

ઉ૦—શ્રમણપણાનો સાર ઉપશમ જ છે માટે તે જોમ કહેવું છે.

૨૮૭ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઋથોએ કે નિર્ઋથીઓએ ત્રણ ઉપાશ્રયને ગ્રહણ કરવાનું અપે. તે જેમકે; ત્રણમાંના બે ઉપાશ્રયોનું વારંવાર પડિલેહણ કરવું ધટે અને જે વપરાશમાં છે તેની પ્રમાર્જના કરવી જોઈએ.

૨૮૮ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઋથોએ કે નિર્ઋથીઓએ કોઈએક ચોક્કસ દિશાનો કે ચોક્કસ વિદિશાનો—ખૂણાનો—જ ઉદ્દેશ કરીને ભાતપાણીની ગવેષણા કરવા જવાનું અપે.

પ્ર૦—હે ભગવન્! તે જોમ કેમ કહેલ છે?

ઉ૦—શ્રમણ ભગવંતો વર્ષોઋતુમાં ઘણું ભાગે વિશેષ કરીને તપમાં સારી રીતે જોડાયેલા હોય છે. તપસ્વી દૂનજો હોય છે, થાકેલો હોય છે, ક્ષત્રાય તે રસ્તામાં મૂર્છા પામે અથવા પડી જાય તો જે ચોક્કસ દિશા તરફ કે ચોક્કસ વિદિશા તરફ તેઓ ગયા હોય તે તરફ શ્રમણ ભગવંતો તપસ્વીની તપાસ કરી શકે છે.

અનુચિતોના નગરમેદા પાનિયાનિ; શબ્દોનો

કોશ

અનુચિતોના નગરમેદા પાનિયાનિ
એક જગ્યાના આશરેનાં એક
એક જગ્યાનાં આશરેનાં આશરે
આશરેનાં આશરેનાં આશરે.

અનગાડીયાગાની-અનગાની. અનગાની
એક જગ્યા.

અનુત્તરૈપપાતિક-અનુત્તર વિગાનમાં
જનમ પામનારો દેવ.

અભિગ્રહ-નિયમ-નિશ્ચય.

અવગ્રહ-એક સ્થાને ચોમાસું રહ્યા પછી
આવુણાવુ જવા આવવાની
મર્યાદિત જગ્યાનો નિશ્ચય કરવો.

અવધિજ્ઞાન-અવધિજ્ઞાની-પરોક્ષ-ધ્વજિ-
થો સામે ન હોય-એવા માત્ર કૃષી
પદાર્થોનું જ્ઞાન, આણું જ્ઞાન જેને
હોય તે અવધિજ્ઞાની.

અવસર્પિણી-જમીન, વૃક્ષ વગેરેનો અને
મનુષ્યના પુરુષાર્થ વગેરે શુભોનો
રસકસ ઓછો થતો જાય એવો
સમય-કળિયુગ.

અવસ્થાપિની-જે વિદ્યા વડે માણસ
વગેરેને ગાઢ ઉધમાં રાખી શકાય.

અશન-ભોજન.

અષ્ટાંગમહાનિમિત્તનાં-૧ અગના ફર-
કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨ સ્વપ્નથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,

૩ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૪ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૫ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૬ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૭ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૮ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૯ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૦ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૧ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૨ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૩ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૪ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૫ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૬ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૭ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૮ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૧૯ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૦ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૧ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૨ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૩ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૪ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૫ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૬ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૭ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૮ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨૯ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૩૦ અગના ફર-કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,

આઠ કર્મશત્રુઓ } -૧ જ્ઞાનાવરણ-જેના
ઘાતી કર્મ

વડે જ્ઞાન-વિશેષ ઘોષ-અવરાય.
૨ દર્શનાવરણ-જેના વડે દર્શન-
સામાન્ય ઘોષ-અવરાય. ૩ મોહ-
નીય-જેથી આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન
થતું અટકે-આત્મા મોહ પામે.
૪ અતરાય-જેથી પ્રાપ્ત થયેલું
પૌરુષ-પુરુષાર્થ ફેરવવામાં કે
લાભ, દાન, ભોગ વગેરેમાં વિદ્ય
આવે. ૫ વેદનીય-જેથી સુખ કે
દુઃખ અનુભવાય. ૬ આયુષ્ય-જેના
વડે મનુષ્ય વગેરે ભવનું ધારણ
થાય. ૭ નામ કર્મ-જેના વડે વિશેષ

એટલે પીડામાંથી પેનાથેલુ, મ્યાન
એટલે વિનાશ.

આરવાદન-સાત ગાળી નેન- એક કાળીને
પણ ગાળી નેની.

ઈર્થાસમિતિ-ઈર્થો એટલે ચાણું મગિતિ
એટલે માવધાની. ગર્ભોત્પાદવા-
મા કે એની બીજ કોઈ ગતિ-
વાળી પ્રવૃત્તિ કરનાં એની જાતની
માવધાની ગળવી જોઈએ કે જેથી
કોઈ પણ આત્મજાતના એતન
પ્રાણીને પીડા ન પહોંચે. સંયમની
મર્યાદાનો ભંગ ન થાય અને પો-
તાની પ્રવૃત્તિ પણ બરાબર સધાય.

ઉપપાત-નરકનાં પ્રાણીઓનો નારકીમાં
જનમ અને દેવગતિના પ્રાણીઓનો
દેવગતિમાં જનમ.

ઉબ્ધવિકટ-ઉકાળો આવી જાય એ રીતે
ગરમ કરેલું પાણી-જેમાં દાણા
વગેરેની એક પણ કણી ન હોય.

ઉત્સર્ષિણી-(ભુજો 'આરા').

ઉત્સવેદિમ-પીસેલા અનાજવાળું પાણી
અથવા કોઈપણ પીસેલા અનાજ-
વાળા હાથ વગેરે જે પાણીમાં
બોળેલા હોય કે ઘોચેલા હોય
તે પાણી.

ઋણુમતિ-જે જ્ઞાનવડે મનવાળાં પ્રાણી-
ઓના મનના ભાવો જાણી શકાય
તેવું ઋણુમતિ મનઃપર્યાયજ્ઞાન. આ
જ્ઞાન થયા પછી આદ્યુ પણ જાય
છે અને આમાં જોઈએ તેવી વિ-
શુદ્ધિ નથી હોતી.

એપણાસમિતિ-એપણા-તપાસ કરવી.
સમિતિ એટલે માવધાની અર્થાત્

આવાગીનાની કે ખર્ચવા માંડવાની
વા પોતાની પગનિમાં ઉપયોગમાં
આવે તેવી તમામ વસ્તુઓ વિશે
તપાસ કરવી એટલે એની વસ્તુઓ
ખનનાં કેવા કેવા પદાર્થની હિંચા,
અગ્નીતિ, બહુવર્ગે દમિત પ્રગતિ-
ઓ થાય છે વા એની વસ્તુઓ
મેળવવામાં કયા કયા એતન પા-
ળીઓને બાંધે આધાત થાય છે,
આવી તપાસ કર્યા પછી જે વસ્તુ-
ઓની બનાવટ પાછળ આશ્રમા
આશ્રાં કે મુદ્દત હિંચા વગેરે થતા
ન જણાય વા જે વસ્તુઓ મેળવતાં
આશ્રમાં આશ્રાં હિંચા વગેરે થતાં
જણાય તે વસ્તુઓનો ઉપયોગ
કરવો.

કાઉસગ-ઊભા ઊભા ધ્યાન કરવાનું એક
પ્રકારનું આસન.

કાયગુપ્તિ-શરીરને સ્થિર રાખવું-તેના અવ-
યવોને હલાવ્યા ન કરવા તથા
પાસે રહેલા કોઈપણ એતન પ્રાણીને
લેશ પણ પીડા ન પહોંચે એ રીતે
શરીરને રાખવું કે તેના બીજા
હાથ પગ વગેરે અવયવોને રાખવા
અને સંયમને જરાપણ બાધા ન
થાય એવું શરીરનું આસન ગોઠવવું.

કુલકર-કુલોને કરનારા-જે વળતે માનવ
પ્રજામાં કુલોની-જગ્યામાં રહેવાની
પ્રથા ન હતી તે વળતે શરૂશરૂમાં
જેઓએ કુલોમાં રહેવાની પ્રથા
પાડી તેઓ કુલકર.

કંતુ-આ શબ્દનો વૈદિક પરિભાષામાં 'યજ'
અર્થ છે પણ જૈન પરિભાષામાં

જ્ઞાન-જ્ઞાન એટલે કોઈપણ વસ્તુ અંગેનો
વિશેષ પ્રકારનો જોશ.

જ્યોદ્ધક-જ્યતું પાણી-જેમાં જળ
ધોવા હોય તે ધોણ.

જ્ઞાનસ્મરણુ જ્ઞાન-જોતાના આગણ
જનમનું સ્મરણ થતું સર્વોત્તમ તે
જનમ કે જનમોનું જ્ઞાન.

જ્યોતિષિક-સૂર્ય, ચંદ્ર, શુક્ર, નકષત્ર અને
તારા વગેરે. જન પશ્ચિમીમાં
એ બધા 'દેવો' કહેવાય છે.

તિલોદ્ધક-તલતું પાણી-જેમાં ચોકળા તલ
ધોવા હોય તે ધોણ.

તીર્થંકર-તીર્થને કરનાર-ધર્મચક્રને પ્રવ-
ર્તાવનાર-શુની પરંપરાઓમાં પેઢી
ગયેલા દોષોને નિવારવા માટે
ધર્મચક્રને ચલાવનાર.

તુષોદ્ધક-ફોફાંતું પાણી-જેમાં ફોફાંવાળી
શાળ કે હુસાવાળો બાજરો
વગેરે ધોયાં હોય તે ધોણ.

દર્શન-કોઈપણ વસ્તુને અંગેનું તદ્દન
સામાન્ય જ્ઞાન એટલે શબ્દમાં
ન કહી શકાય તેવો જોશ.

દંડનાયક-પ્રજામાં વ્યવસ્થા બળવવા માટે
દંડના નિયમોને પ્રવર્તાવનારા વા
દંડને ફરમાવનારા.

દક્ષિ-કણુ જેટલા પણુ આહારને કે ટીપા
જેટલા પણુ પાણીને એક વાર
દેવું તે.

દ્વાદશાંગી-જૈન પરંપરાનાં મૂળ બાર અગ
શાસ્ત્રો-આચારાગ્રંથો વગેરે બાર ગ્રંથો.

નગરગુપ્તિકો-નગરને સાચવનારા કેટ-
વાળો વગેરે.

નાગપર્મ } (નાગ-પાકપર્મ-શાસ્ત્રો)
નાગજોન }

પટિતોદ્ધાન-વાપરવાનાં પદાર્થો-પદાર્થો
પાન વગેરેને વારંવાર ભેલાં-
તપાસવાં.

પર્ગાગિત-શરીર, મદિગો વગેરેની પૂરેપૂરી
રચના.

પદ્યોપમ-વિશેષ પ્રકારનું સમયનું માપ
-જ્યારે જાળાવવાની સંખ્યા આં-
કડાથી જાળાવી શકાય તેમ ન હોય
ત્યારે તેને ઉપમા દ્વારા જાળાવવી
પડે છે. પદ્ય-પાલો. ઉપમ-ઉપમા.

પાડામાં જેટલું માય તે બધું
ખાલી કરતા જેટલો વખત લાગે
તેટલો વખત. આહી 'પાલો' તે
સંકેતિત શબ્દ છે. ચાર ગાઉ ઊંચો,
ચાર ગાઉ પહોળો અને ચાર ગાઉ
લાંબો ખાડો હોય તેને આહી
'પાલો' સમજવાનો છે. તેમાં
નવા જનમેલા બાળકના ખારીકમાં
ખારીક વાળ ભરવા અને તે એવી
રીતે ભરવા કે તેમાં જરાય
ખાડો કે ખાલી પોલાણ ન રહે
અને એ ખાડા ઉપર મોટી સેના
જેમ સડક ઉપર ચાલે છે તેમ
ચાલી શકે. પછી એ ખાડામાંથી
એકએક વાળ રોજ કાઢવો. એ
રીતે કરતાં જેટલા વખતમાં તે
ખાડો ખાલી થાય તેટલો વખત
એ 'પદ્યોપમ.'

પાદ્યોપગત-અનશન લઈને મરણ
આવતાં સુધી ગભરાયા વિના
પાદ્ય-આહ-ની પેઠે સ્થિર રહેવું.

પાન-પીવાનું-નાદુ પીણ કે મધુર પીણ

‘સરવ’ ૭

લક્ષ્યભૂતિઓ બીજા ૧૦૦૦૦
લોકાંતિક-રિંગ પ્રદાનના ૧૦૦૦૦
પ્રાગ્ભૂતિઓ ૧૦૦૦૦

વચનગુપ્તિ-આવવાની પ્રમાણ ૧૦૦૦૦
અંકુશ-આવવાની પ્રમાણ ૧૦૦૦૦
પ્રવૃત્તિ.

વાદીઓની-વાદવિવાદ પ્રમાણના ૧૦૦૦૦
વાનવ્યંતર-એક પ્રકારના હોવા. જેઓ
ભૂતપિથાચને નામે આપવામાં છે

વિકટ-નિર્દોષ આહારવાળી.

વિકટશૃંગ-ગામનો ચોરો-જ્યાં બેગાથકને
ગામલોકો એકે તે સ્થળ

મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦
મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦
મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦
મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦
મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦
મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦

શુદ્ધવિકટ ૧૦૦૦૦
વિકટ ૧૦૦૦૦ (મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦)
વિકટ ૧૦૦૦૦ (મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦)
વિકટ ૧૦૦૦૦ (મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦)
વિકટ ૧૦૦૦૦ (મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦)
વિકટ ૧૦૦૦૦ (મનપ્રમાણ ૧૦૦૦૦)

મકં'બ-જેની આમપામ સારે બાલુ બાળે
ગાઉ પછી જ ગામ આવે ગોવાં
સ્થળ.

મનોરુપ્તિ-મનનો પૂર્ણ મંગમ-મન ઉપર
મંપૂર્ણ મંકુશ-મનોનિગ્રહ.

મારણાંતિક મંલેખના-મગળ આવનાં
મુખી મનશન મીકરીને મરીગ,
દ્રિયો અને કપાયોને પાનળા
કરવા.

મુપુક-માથેથી ગળ કાઢી નાખેલા હોમ
તેવો.

મુષ્ટિલોચ-મુઠીએ મુઠીએ માથાના વાળને
ખેંચી કાઢવા-લોચ કચો.

વિગય-રસવિકૃતિઓ-વિકાર પેદા કર-
નારી-રસ ભરેલી વિકૃતિજનક
ખાવાપીવાની વસ્તુઓ-દૂધ, દહીં,
માખણ, ઘી, તેલ, ગોળ, મધ,
મધ અને માંસ. આ નવ વસ્તુઓ
રસવિકૃતિ છે. આનુ જ ખીજું નામ
'વિગય' છે.

લક્ષણવાળો-ખત્રીશ લક્ષણવાળો.

લોકાંતિક-વિશેષ પ્રકારના હેવો-જેઓ
બ્રહ્મલોકમાં વસે છે.

વચનરુપ્તિ-બોલવાની પ્રવૃત્તિ ઉપર
અંકુશ-ભાષાનિગ્રહ-મૌન જેવી
પ્રવૃત્તિ.

વાદીઓની-વાદવિવાદ કરવામાં નિપુણોની.

વાનવ્યંતર-એક પ્રકારના હેવો. જેઓ
ભૂતપિશાચને નામે ઓળખાય છે

વિકટ-નિર્દોષ આહારપાણી.

વિકટગૃહ-ગામનો ચોરો-જ્યા ભેગા થઈને
ગામલોકો બેસે તે સ્થળ.

વિકૃત ભકત-અદૃમના તપ કરના વધાન-
તપ કરનારો.

વિગમ-અવિકૃતિઓ

વિપુલમતિજ્ઞાનવાળો-મનના બાધોને
જાણી શકનારું જ્ઞાન. આ જ્ઞાન વિ-
શેષ શુદ્ધ હોય છે અને ઉત્પદાથગા
પત્રી કેવળજ્ઞાન થતાં મુખી નાશ
નથી પામતું (જુઓ 'મન્મુખિ')

વિચારભૂમિ-શોચ વગેરે માટે જવાની
પ્રવૃત્તિ.

વિહારભૂમિ-ચેત્ય વગેરે તરફ જવાની
પ્રવૃત્તિ.

વૃષ્ટિકાય-વરસાદનું કે વરસાદના ફેરાનું
પાણી.

વેદનીયકર્મ-(જુઓ 'આઠ કર્મશાસ્ત્રો').

વૈમાનિક-વિમાનમાવસનારા-એક પ્રકારના
હેવો.

વૈક્રિયલબ્ધિવાળો-શરીરનાં વિવિધ રૂપો
કરી શકવાની શક્તિવાળો.

વૈક્રિયસમુદ્ધાત-શરીરનાં વિવિધરૂપો
કરવા માટે કે શરીરના પરમાણુ-
ઓને બદલવા માટે કરવામાં
આવતી એક પ્રકારની ક્રિયા.

વ્યંજનવાળો-શરીર ઉપરના તલ મસા
વગેરે વાળો.

શુદ્ધવિકટ-ઉક્રાળો આવતાં સુધી ગરમ
થએલું પાણી (જુઓ 'ઉપશુ વિકટ')

પષ્ટિતંત્ર-સાખ્ય તત્ત્વજ્ઞાનનો અંથ-જેમાં
પદિ-માઠ-તત્ત્વોનું નિરૂપણ કરેલું છે.

સાગરોપમ-અસંખ્ય પદ્યોપમ જેટલો
કાળ (જુઓ 'પદ્યોપમ').

અનુવાદમાં વપરાયેલા પારિભાષિક શબ્દોનો

કોશ.

અટૂમભક્ત-એક માત્રે આઠ ટંકે ગુપ્તી
કોઈ પણ જાતના આહારનો એટલે
ભોજનનો અને પાણીનો ત્યાગ
અથવા માત્ર ભોજનનો ત્યાગ.

અનગારીપણાની-મુનિપણાની. અનગારી
એટલે મુનિ.

અનુત્તરૌપપાતિક-અનુત્તર વિમાનમાં
જનમ પામનારો દેવ.

અભિગ્રહ-નિયમ-નિશ્ચય.

અવગ્રહ-એક સ્થાને ચોમાસું રહ્યા પછી
આબુખાબુ જવા આવવાની
મર્યાદિત જગ્યાનો નિશ્ચય કરવો.

અવધિજ્ઞાન-અવધિજ્ઞાની-પરોક્ષ-ઈન્દ્રિ-
યો સામે ન હોય-એવા માત્ર રૂપી
પદાર્થોનું જ્ઞાન, આત્મ જ્ઞાન જેને
હોય તે અવધિજ્ઞાની.

અવસર્પિણી-જમીન, વૃક્ષ વગેરેનો અને
મનુષ્યના પુરુષાર્થ વગેરે ગુણોનો
રસકસ એછો થતો જાય એવો
સમય-કળિયુગ.

અવસ્થાપિની-જે વિદ્યા વડે માણસ
વગેરેને ગાઢ ઉઘમાં રાખી શકાય.

અશન-ભોજન.

અષ્ટાંગમહાનિમિત્તનાં-૧ અંગના ફર-
કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨ સ્વપ્નથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,

૩ કાગડો, પુવડ અને ભેરવ વગેરેના
સ્વરથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન, ૪
થનારા ધનનીકંઠ વગેરેનું જ્ઞાન, ૫
શરીરની ઉગરના તલ, મરણ વગેરે-
ના લાભાલાભનું જ્ઞાન, ૬ હાથપગની
રેખાઓથી થતા લાભાલાભનું
જ્ઞાન-સામુદ્રિક, ૭ ઉદ્ધાપાત
વગેરેના અકસ્માતોથી થતા લાભા-
લાભનું જ્ઞાન અને ૮ અહોના ઉદય,
અસ્ત વગેરેથી થતા લાભાલાભનું
જ્ઞાન. આ આઠ પ્રકારની નિમિત્ત
વિદ્યાઓનું જ્ઞાન જેમાં હોય છે
તે શાસ્ત્રો.

આઠ કર્મશત્રુઓ } -૧ જ્ઞાનાવરણ-જેના
ઘાતી કર્મ

વડે જ્ઞાન-વિશેષ બોધ-અવરાય.
૨ દર્શનાવરણ-જેના વડે દર્શન-
સામાન્ય બોધ-અવરાય. ૩ મોહ-
નીય-જેથી આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન
થતું અટકે-આત્મા મોહ પામે.
૪ અતરાય-જેથી પ્રાપ્ત થયેલું
પૌરુષ-પુરુષાર્થ ફેરવવામાં કે
લાભ, દાન, ભોગ વગેરેમાં વિઘ્ન
આવે. ૫ વેદનીય-જેથી સુખ કે
દુઃખ અનુભવાય. ૬ આયુધ્ય-જેના
વડે મનુષ્ય વગેરે ભવનું ધારણ
થાય. ૭ નામ કર્મ-જેના વડે વિશેષ

એટલે પીડામાંથી મેળવેલા, ધ્યાન
એટલે વિચાર.

આસ્વાદન-આવ સાખી ભેન-એક કાળીને
પગ સાખી ભેની

ઈર્થાસમિતિ-કંઈયો એટલે સાતનું મગિતિ
એટલે સાવધાની અર્થાત સાવધા-
ના કે ભેની પીડા કોઈ ગતિ-
વાળી પ્રવૃત્તિ કરનાં ભેની જાતની
માવધાની ગળાની ભેઈએ કે ભેની
કોઈ પગ ચાલુઆ-તુના મેતન
પ્રાણીને પીડા ન પડે, સંયમની
મયાંદનો ભંગ ન થાય અને પો-
તાની પ્રવૃત્તિ પગ ઘરાણર સધાય.

ઉપપાત-નચકનાં પ્રાણીઓનો નારકીમાં
જનમ અને દેવગતિના પ્રાણીઓનો
દેવગતિમાં જનમ.

ઉષ્ણવિકટ-ઉકાળો આવી જાય એ રીતે
ગરમ કરેલું પાણી-જેમાં દાણા
વગેરેની એક પણ કણી ન હોય.

ઉત્સર્પિણી-(ભુજો 'આરા').

ઉત્સવેદિમ-પીસેલા અનાજવાળું પાણી
અથવા કોઈપણ પીસેલા અનાજ-
વાળા હાથ વગેરે જે પાણીમાં
બોળેલા હોય કે ઘોચેલા હોય
તે પાણી.

ઋણુમતિ-જે જ્ઞાનવડે મનવાળાં પ્રાણી-
ઓના મનના ભાવો ખણી શકાય
તેવું ઋણુમતિ મનઃપર્યાયજ્ઞાન. આ
જ્ઞાન થયા પછી આદ્યુ પણ જાય
છે અને આમાં ભેઈએ તેવી વિ-
શુદ્ધિ નથી હોતી.

એષણાસમિતિ-એષણા-તપાસ કરવી.
સમિતિ એટલે માવધાની અર્થાત

આવાપીવાની કે પાનિયા પાન્યાની
વા પોવાની મર્મનમાં ઉપયોગમાં
આવે તેવી તમામ વસ્તુઓ વિશે
નિયમ કરી ભેઈએ ભેની વસ્તુઓ
ખનનાં કે સા કે સા પદાર્થની રિંગા,
અળીનિ, અરવગેરે દર્શિત પવત્તિ
ઓ પાગ ફે વા ભેની વસ્તુઓ
મેળવવામાં કયા કયા મેતન પા-
નીઓને ભાગે આપવા શાય છે,
પાની તપાસ કર્યો પછી જે વસ્તુ-
ઓની જનાવટ પાછળ ઓછામાં
ઓછાં કે મુદ્દત રિંગા વગેરે થતા
ન જાણાય વા જે વસ્તુઓ મેળવતાં
ઓછામાં ઓછાં રિંગા વગેરે થતા
જાણાય તે વસ્તુઓનો ઉપયોગ
કરવો.

કાઉમગગ-ઊભા ઊભા ધ્યાન કરવાનું એ,
પ્રદારનું આમન.

કાયગુપ્તિ-શરીરને સ્થિર રાખવું-તેના અવ-
યવોને હલાવ્યા ન કરવા તથા
પાસે રહેલા કોઈપણ ચેતન પ્રાણીને
લેશ પણ પીડા ન પહોંચે એ રીતે
શરીરને રાખવું કે તેના બીજા
હાથ પગ વગેરે અવયવોને રાખવા
અને સંયમને જરાપણ બાધા ન
થાય એવું શરીરનું આમન ગોઠવવું.

કુલકર-કુલોને કરનારા-જે વખતે માનવ
પ્રજામાં કુલોની-જાત્યામાં રહેવાની
પ્રથા ન હતી તે વખતે શરૂશરૂમાં
જેઓએ કુલોમાં રહેવાની પ્રથા
પાડી તેઓ કુલકર

કેતુ-આ શબ્દનો વૈદિક પરિભાષામાં 'યજ'
અર્થ છે પણ જૈન પરિભાષામાં

જ્ઞાન-જ્ઞાન કેટલે પોષિત જ્ઞાન જેમ
વિરેષ પામેને એવો

જ્યોત્ક-જ્યોત્તં પાણી ગાળેલા જેમાં જા
ધોયા હોય તે પોણ

જનિરુમરણ-જ્ઞાન-પોતાના આગમ
જનમનું રુમરણ શું ગણીત તે
જનમ કે જનમોનું જ્ઞાન.

જ્યોતિષિક-સૂર્ય, ચંદ્ર, ચંદ્ર, તારા અને
તારા વગેરે, કેવળ પગિઆપમાં
એ બધા 'જ્યો' કહેવાય છે.

તિલોદક-તલનું પાણી-જેમાં તોડળા તલ
ધોયા હોય તે પોણ.

તીર્થંકર-તીર્થનો કરનાર-ધર્મચક્રને પ્રવ-
ર્તાવનાર-ચુની પરંપરાઓમાં પેઠી
ગયેલા દોષોને નિવારવા માટે
ધર્મચક્રને ચલાવનાર.

તુષોદક-ફેફાંનું પાણી-જેમાં ફેફાંવાળી
શાળ કે હુસાવાળો બાજરો
વગેરે ધોયાં હોય તે ધોણ.

દર્શન-કોઈપણ વસ્તુને અંગેનું તદ્દન
સામાન્ય જ્ઞાન એટલે શબ્દમાં
ન કહી શકાય તેવો બોધ.

દંડનાયક-પ્રજામાં વ્યવસ્થા બળવવા માટે
દંડના નિયમોને પ્રવર્તાવનારા વા
દંડને ફરમાવનારા.

દત્તિ-કણ જેટલા પણ આહારને કે ટીપા
જેટલા પણ પાણીને એક વાર
દેવું તે.

દ્વાદશાંગી-જૈન પરંપરાનાં મૂળ બાર અગ
શાસ્ત્રી-આચારાંગ વગેરે બાર ગ્રંથો.

નગરગુપ્તિકો-નગરને સાચવનારા કોટ-
વાળો વગેરે.

નાપાંગી- (નાપાંગી પાંખો મળેલાં)
નાપ પોતે (નાપાંગી પાંખો મળેલાં)

પારે પોણા મપાનાં પાકળી-કપડાં
પાત્ર વગેરેના વાગાર એવાં-
તપાળાં

પર્ણિગત-શરીર, ઈન્દ્રિયો વગેરેની પૂરેપૂરી
-ભા

પદ્યોપમ-વિશેષ પદ્યનું ગમપનું માપ
જપાને જાગ્રતવાની સંખ્યા આ-
કાળી જાગ્રતી શકાય તેમ ન હોય
ત્યારે તેને ઉપમા દ્વારા જાગ્રતવાની
પરેક, પદ્ય-પાત્રો, ઉપમ-ઉપમા,
પાત્રામાં જેટલું માપ તે બધું

ખાલી કરતાં જેટલો વખત લાગે
તેટલો વખત. અહીં 'પાત્રો' તે
અકેતિત શબ્દ છે. ચાર ગાઉ ઉઠે,
ચાર ગાઉ પડે એ અને ચાર ગાઉ
લાંબો ખાડો હોય તેને અહીં
'પાત્રો' સમજવાનો છે. તેમાં
નવા જનમેલા બાળકના ખારીકમાં
ખારીક વાળ ભરવા અને તે એવી
રીતે ભરવા કે તેમાં જરાય
ખાડો કે ખાલી પોલાણ ન રહે
અને એ ખાડા ઉપર મોટી સેના
જેમ સડક ઉપર ચાલે છે તેમ
ચાલી શકે. પછી એ ખાડામાંથી
એકએક વાળ રોજ કાઢવો. એ
રીતે કરતાં જેટલા વખતમાં તે
ખાડો ખાલી થાય તેટલો વખત
એ 'પદ્યોપમ.'

પાદ્યોપગત-અનશન લઈને મરણ
આવતાં સુધી ગભરાયા વિના
પાદ્ય-ઝાડ-ની પેઠે સ્થિર રહેવું.

પાન-પીવાનું-નાદું પીણું કે મધુર પીણું.

અહીં જે વિદ્યા મળે તેને જ
વિદ્યા કહેવાય.
તેથી

અને એ વિદ્યા-અર્થે જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યકતા એવી છે કે જે વિદ્યા
મળે તેને જ વિદ્યા કહેવાય.
તેથી જે વિદ્યા મળે તેને જ
વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

વિગય-અવિદ્યુતિઓ-વિદ્યાર પાત્ર
નારી-અને બરેલી વિદ્યારના
આવાળીયાની વસ્તુઓ-દ્રવ્ય, રૂપ,
માળા, શી, લેવા, ગાળા, મળા,
અથ અને માળા આ નવ વસ્તુઓ
અવિદ્યુતિ છે. આનું જ ખીનું નામ
'વિગય' છે.

લક્ષણવાળો-ખત્રીશ લક્ષણવાળો.

લોકાંતિક-વિશેષ પ્રકારના હેવો-જેઓ
બ્રહ્મલોકમાં વસે છે.

વચનગુપ્તિ-જોલવાની પ્રવૃત્તિ ઉપર
અંકુશ-ભાષાનિગ્રહ-મૈત્ર જેવી
પ્રવૃત્તિ.

વાદીઓની-વાદવિવાદ કરવામાનિપુણોની.

વાનવ્યંતર-એક પ્રકારના હેવો. જેઓ
ભૂતપિશાચને નામે ઓળખાય છે.

વિકટ-નિર્દોષ આહારપાણી.

વિકટગૃહ-ગામનો ચોરો-બ્યાં ભેગા થઈને
ગામલોકો બેસે તે સ્થળ.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

આવશ્યક-આવશ્યકતા જે વિદ્યા મળે
તેને જ વિદ્યા કહેવાય.

જ્ઞાન-જ્ઞાન કોટલે કોઈપણ રત્ન પોતેનો
વિશેષ પકારને બોલે.

જ્યોત્ક-જનનુ પાણી-જેમાં જન
ધોયા હોય તે ધોણ.

જનિરુમરણુ જ્ઞાન-જ્ઞાતાના મારગડા
જનમનું રુમરણ પૂરું ગર્ભાત્ તે
જનમ કે જનમોનું જ્ઞાન.

જ્યોતિષિક-સૂર્ય, ચંદ્ર, શુક્ર, નક્ષત્ર અને
તારા વગેરે. જૈન પરિભાષામાં
એ બધા 'દેવો' કહેવાય છે.

તિલોદક-તલનું પાણી-જેમાં ચોકળા તલ
ધોયા હોય તે ધોણ.

તીર્થંકર-તીર્થનો કરનાર-ધર્મચક્રને પ્રવ-
ર્તીવનાર-જુની પરંપરાઓમાં પેરણી
ગયેલા દોષોને નિવારવા માટે
ધર્મચક્રને ચલાવનાર.

તુષોદક-ફોફાંનું પાણી-જેમાં ફોફાંવાળી
શાળ કે હુસાવાળો બાજરો
વગેરે ધોયાં હોય તે ધોણ.

દર્શન-કોઈપણ વસ્તુને અંગેનું તદ્દન
સામાન્ય જ્ઞાન જોટલે શબ્દમાં
ન કહી શકાય તેવો બોધ.

દંડનાયક-પ્રજામાં વ્યવસ્થા બળવવા માટે
દંડના નિયમોને પ્રવર્તીવનારા વા
દંડને ફરમાવનારા.

દત્તિ-કણુ જેટલા પણુ આહારને કે ટીપા
જેટલા પણુ પાણીને એક વાર
દેણ તે.

દ્વાદશાંગી-જૈન પરંપરાનાં મૂળ બાર અગ
શાસ્ત્રો-આચારાગ વગેરે બાર ગ્રંથો.

નગરગુપ્તિકો-નગરને સાચવનારા હોટ-
વાળો વગેરે.

નામકર્મ (નામના પાત્ર-મંત્રગાનાં)
નામગોન (નામના પાત્ર-મંત્રગાનાં)

પદ્ધિવેદાણુ મારગવાનાં (પદ્ધિઓ-કર્મો)
પાત્ર વગેરેને વારંગમ જોવાં-
તપાસવાં.

પર્ગાંત-શરીર, પ્રતિયો વગેરેની પરેશી
ના

પદ્યોપમ-વિશેષ પદ્યનું સમયનુ માપ
-જ્યાં જળાવવાની શંખ્યા આં-
કડાળી જળાવી શકાય તેમન હોય
ત્યાં તેને ઉપમા દ્વારા જળાવવી
પડે છે. પદ્ય-પાટો. ઉપમ-ઉપમા.

પાટામાં જેટલું માપ તે બધું
ખાલી કરતાં જેટલો વખત લાગે
તેટલો વખત. અહીં 'પાટો' તે
અકેતિત શબ્દ છે. ચાર ગાઉ ઊંડો,
ચાર ગાઉ પહોળો અને ચાર ગાઉ
લાંબો ખાડો હોય તેને અહીં
'પાટો' સમજવાનો છે. તેમા
નવા જનમેલા બાળકના બારીકમાં
બારીક વાળ ભરવા અને તે એવી
રીતે ભરવા કે તેમાં જરાય
ખાડો કે ખાલી પોલાણ ન રહે
અને એ ખાડા ઉપર મોટી સેના
જેમ સડક ઉપર ચાલે છે તેમ
ચાલી શકે. પછી એ ખાડામાંથી
એકએક વાળ રેન્જ કાઢવો. એ
રીતે કરતાં જેટલા વખતમાં તે
ખાડો ખાલી થાય તેટલો વખત
એ 'પદ્યોપમ.'

પાદ્યોપગત-અનશન લઈને મરણ
આવતાં સુધી ગભરાયા વિના
પાદ્ય-આડ-ની પેઠે સ્થિત રહેવું.
પાન-પીવાનું-નાદું પીણુ કે મધુર પીણુ.

મહંગ-જેની આગપામ ચારે બાજુ જામે
જાઉ પછી જ ગામ આવે એવાં
સ્થળ.

મનોશુષ્કિત-મનનો પૂર્ણ અંધાર-મન ઉપર
અંધાર અંધાર-મનોનિશ્ચય

મારણાંતિક દંડેળના-મારણ આવતાં
મુખી મનગન સ્ત્રીકારીને શરીર,
દ્વિગો અને કપાયોને પાતળા
કર્યા.

મુગ્ધ-માથેથી વાળ કાઢી નાખેલા હોય
તેવો.

મુષ્ટિલોચ-મુઠીએ મુઠીએ માથાના વાળને
ખેંચી કાઢવા-લોચ કરવો.

વિગય-રસવિકૃતિઓ-વિકાર પેદા કર-
નારી-રસ ભરેલી વિકૃતિજનક
ખાવાપીવાની વસ્તુઓ-દૂધ, ફડી,
માખણ, ઘી, તેલ, ગોળ, મધ,
મધ અને માંસ. આ નવ વસ્તુઓ
રસવિકૃતિ છે. આનુ જ ખીજું નામ
'વિગય' છે.

લક્ષણવાળો-ગત્રીશ લક્ષણવાળો.

લોકાંતિક-વિશેષ પ્રકારના હોય-જેઓ
બ્રહ્મલોકમાં વસે છે.

વચનશુષ્કિત-શોભવાની પ્રવૃત્તિ ઉપર
અંધાર-ભાષાનિશ્ચય-મૌન જેવી
પ્રવૃત્તિ.

વાદીઓની-વાદવિવાદ કરવામાં નિપુણોની.
વાનવ્યંતર-એક પ્રકારના હોય. જેઓ
ભૂતપિશાચને નામે ઓળખાય છે

વિકટ-નિર્દોષ આહારપાણી.

વિકટશૃંગ-ગામનો ચોરો-જ્યાં ભોગાથઈને
ગામલોકો જોયે તે સ્થળ.

વિકૃષ્ટ વિકૃત-અર્થમના તપ કરના વર્ગને
તપ કરનારો.

વિગય-અવિકૃતિઓ

વિપુલમનિજ્ઞાનવાળો-મનના ભાવોને
જાણી શકનાર જ્ઞાન. આ જ્ઞાન વિ-
શેષ શુદ્ધ હોય છે અને ઉત્પન્ન થયા
પછી કેવળજ્ઞાન થતાં મુખી નાશ
નથી પામતું (જુઓ 'અનુમનિ').

વિચારભૂમિ-શૈલ્ય વગેરે માટે જવાની
પ્રવૃત્તિ.

વિહારભૂમિ-શૈલ્ય વગેરે તરફ જવાની
પ્રવૃત્તિ.

વૃષ્ટિકાય-વરસાદનું કે વરસાદના ફોરાનું
પાણી.

વેદનીયકર્મ-(જુઓ 'આઠ કર્મશત્રુઓ').
વૈમાનિક-વિમાનમાવચનાગ-એક પ્રકારના
હોયો.

વૈકિયલબ્ધિવાળો-શરીરનાં વિવિધ રૂપો
કરી શકવાની શક્તિવાળો.

વૈકિયસમુદ્ધાત-શરીરનાં વિવિધરૂપો
કરવા માટે કે શરીરના પરમાણુ-
ઓને બદલવા માટે કરવામાં
આવતી એક પ્રકારની ક્રિયા.

વ્યંજનવાળો-શરીર ઉપરના તલ મસા
વગેરે વાળો.

શુદ્ધવિકટ-ઉદ્ધાનો આવતાં મુખી ગરમ
થયેલું પાણી (જુઓ 'ઉષ્ણ વિકટ')

પષ્ટિતંત્ર-સાખ્ય તત્ત્વજ્ઞાનનો અંધ-જેમા
પષ્ટિ-આઠ-તત્ત્વોનું નિરૂપણ કરેલું છે.

સાગરોપમ-અસંખ્ય પદ્યોપમ જેટલો
કાળ (જુઓ 'પદ્યોપમ').

૪૦ ત્યાર પછી વળી, આમાં પડખોને ફોડી નાખનાર, તેજથી અજાડળતો, સતો આસોપાલવ, ગિરેલાં કેમ્લોં, પાપગની માંન, ગળાડીનો અડખો લાગવાગ એ બધાનાં રંગ જેવો લાલચોળ, કમળનાં વનોને ગિલવનાર, વળી, જ્યોતિષગક ઉપર ફરનારો હોવાથી તેના લક્ષણને જણાવનાર, આકાશનળમાં ફીલા જેવો, હિમનાં પડખોને ગળે પકડનાર એટલે ગાળી નાખનાર, મરમંડળનો મુખ્ય નાયક, રાત્રિનો નાશ કરનાર, ઊગતાં અને આદ્યમતાં ઘડીબર બરાબર ચારી રીતે જોઈ શકાય એવો, બીજે વખતે જેની મામે જોઈ જ ન શકાય એવા રૂપવાળો, તથા રાત્રિમાં અપાટાગંધ ફોડતા ચોર જાત વગેરેને અટકાવનાર, ઠંડીના વેગને હડાની નાખનાર, મેરુપર્વતની આસપાસ નિરંતર ફેરા ફરનાર, વિશાળ અને ચમકતા ચંદ્ર તારા વગેરેની ગોલાને પોતાનાં હબર ફિરંગાવડે દાબી દેનાર એવા સૂર્યને માતા સાતમે સ્વપ્ને જુઓ છે. ૭

૪૧ ત્યાર પછી વળી, ઉત્તમ સોનાના દડની ટોચ ઉપર બરાબર બેસાડેલો, ભેગાં મળેલાં નીલાં રાતાં પીળાં અને ઘોળાં તથા મુંવાળાં, વળી, પવનને લીધે લહેરખીઓ લેતાં જેને માથે મોરપીંછાં વાળની પેઠે શોભી રહ્યાં છે એવા ધ્વજને માતા આઠમે સ્વપ્ને જુઓ છે, એ ધ્વજ અધિક ગોલાવાળો છે. જે ધ્વજને મથાળે-ઉપરના ભાગમાં-સ્ફટિક અથવા તોડેલો શંખ, અંકરત્ન, મોગરો, પાણીનાં ણિદુઓ અને સ્પાનો કળશ એ બધાની જેવા ઘોળા રંગનો શોભતો સિંહુ શોભી રહેલ છે જાણે કે એ સિંહુ ગગનતળને ફાડી નાખવાને કાળ ભરતો ન હોય એવો દેખાય છે એવો એ ધ્વજ છે તથા એ ધ્વજ, સુખકારી મંદમદ પવનને લીધે ફરફરી રહેલ છે, ઘણું મોટું છે અને માણસોને એ ભારે દેખાવડો લાગે છે. ૮

૪૨ ત્યાર પછી વળી, ઉત્તમ કંચનની જેવા ઊજળા સ્વપ્વાળો, ચોકળા પાણીથી ભરેલો, ઉત્તમ, અગારા મારતી કાંતિવાળો કમળોના જલ્થાથી ચારે બાજુ શોભતો એવો સ્વપ્નો કળશ માતાને નવમે સ્વપ્ને દેખાય છે, તમામ પ્રકારના મગલના લેહો એ કળશમાં ભેગા થયેલા છે એવો એ સર્વ મંગલમય છે, ઉત્તમ રત્નોને જડીને બનાવેલા કમળ ઉપર એ કળશ શોભી રહેલ છે, જેને જોતાં જ આળ ખુશખુશ થઈ જાય છે એવો એ રૂપાળો છે. વળી, એ પોતાની પ્રભાને ચારે કોર ફેલાવી રહ્યો છે, તમામ દિશાઓને

અધી બાબુએ ઊઝળી કરી રહ્યો છે, પ્રશસ્ત એવી લક્ષ્મીનુ એ ઘર છે, તમામ પ્રકારનાં દુપલ્લો
 પિનાનો છે, શુભ છે, ચમકિલો છે, શોભાવડે ઉત્તમ છે, તથા તમામ ઋતુનાં સુગંધી ફૂલોની
 માળાઓ એ કળશના કાંઠા ઉપર મૂકેલી છે એવા સ્વપાના પૂર્ણકલ્પને તે માતા બુએ છે. ૯

૪૩ ત્યાર પછી વળી, પદ્મસરોવર નામના સરોવરને માતા દસમા સ્વપ્નમાં બુએ છે.
 એ સરોવર, ઊગતા સૂર્યનાં ફિરણોથી ખિલેલાં હૃદય પાંખડીવાળાં—ચંદ્રચંદ્ર—મોટાં
 કમળોને લીધે સુગંધિત બનેલ છે, એમાં કમળોનાં રજકણો પરેલાં હોવાથી એનું પાણી
 પિવરા રંગનું એટલે પીળું તથા રાતું દેખાય છે, એ સરોવરમાં ચારે કોર ઘણા અધા
 નળચર જીવો ફરી રહ્યા છે, માછલાં એ સરોવરનું અદ્યક્ષ પાણી પીધા કરે છે, વળી,
 ઘણું લાંબું પહોળું અને ઊંડું એ સરોવર સૂર્યવિકાસી કમળો, ચંદ્રવિકાસી કુવડયો,
 રાતાં કમળો, મોટાં કમળો, ઊઝળાં કમળો, એવાં અનેક પ્રકારના કમળોની વિસ્તાર-
 વાળી, ફેલાતી વિવિધરંગી શોભાઓને લીધે બહુ કે અગારા મારતું હોય એવું દેખાય
 છે, સરોવરની શોભા અને સ્વભાવે મનોહર છે, ચિત્તમા પ્રમેદ પ્રમેદા ભરતો.
 માટેલી—મત્ત—મધમાળીઓ એ અધાનાં ટોળાં કમળો ઉપર પેટી નેમતો સ્વ વળી
 રહ્યાં છે એવા એ સરોવરમાં મીઠો અવાજ કરનારા કુલરો, ઘડકારો, ચંદ્રકારો,
 રાજકારો, સારસો ગર્વથી મસ્ત બનીને તેના પાણીનો ઉપયોગ કરે છે તથા વિવિધ પ્રકારના
 પક્ષીઓનાં નરમાદાનાં નેરકા એ સરોવરના પાણીનો હોમો હોમો કરે છે તેમ જ
 સરોવર કમલિનીનાં પાંદડાં ઉપર બાજેલાં મોટી જેવાં દેખાતાં પાણીના ટપકાં જેવાં
 દેખાય છે, વળી એ સરોવર, જોનારનાં હૃદયોને અને હોમોને આનંદ આપે છે તેમ જ
 છે એવા અનેક કમળોથી રમણીય દેખાતા એ સરોવરને માતા દસમે સ્વપ્નમાં ૧૦

૪૪ ત્યાર પછી વળી, માતા અગિયારમે સ્વપ્નમાં દેખાય છે. એ સ્વપ્નમાં
 બુએ છે. એ સ્ત્રીશાસ્ત્રાગરનો મધ્યભાગ, જેવી ચંદ્રના કિરણોના સંપર્કમાં
 તેવી શોભાવાળો છે એટલે અતિઊઝળો છે. વળી, એ સ્ત્રીશાસ્ત્રાગરનો
 પાણીનો ભરાવો વધતો વધતો હોવાથી એ અધી બાબુએ દેખેલો છે, એ સ્વપ્નમાં
 ભારે અપજમાં અપજ અને ઘણા ઊંચાં ઊછળતા હોવાથી એ સ્વપ્નમાં દેખાય છે.
 તથા ત્યારે ભારે પવનનું જોર હોય છે ત્યારે પવનનાં કણો એ સ્વપ્નમાં
 અધરાય છે તેથી મોલં બહુ જોરજોરથી ફોરવા લાગે છે. એ સ્વપ્નમાં
 ઘીસતા તરંગો આમતેમ નાચતા હોય એવો દેખાય છે તથા એ સ્વપ્નમાં
 ધસા હોય એમ અતિશય પાનેલા જેવા દેખાય છે એવા સ્વપ્નમાં દેખાય છે.
 કલકલોના મેળાપને લીધે જોનારને એમ લાગે છે કે એ સ્વપ્નમાં દેખાય છે.
 તમ્ જોરતો આવે છે અને ઘડીકમાં વળી એ સ્વપ્નમાં દેખાય છે.
 સ્ત્રીશાસ્ત્રાગર અમકતો અને રમણીય દેખાય છે. એ સ્વપ્નમાં દેખાય છે.
 મોટા મોટા સ્વપ્ન. નિમિ. નિમિગટ. નિમિગટ અને નિમિગટ.